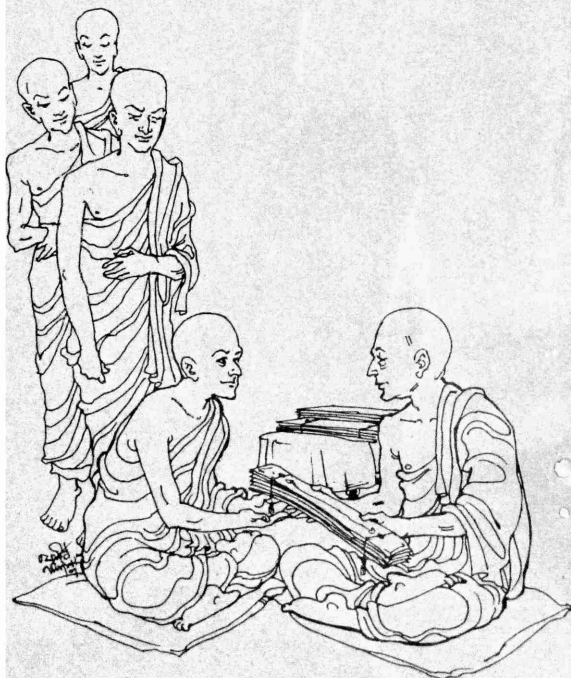

අනුබුද්ධ බුද්ධිකෝෂ මහා සච්චරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමභට්ඨෝතිකා නම් වූ බුද්දකපාඨට්ඨකථා

(සිංහල පරිවර්තනය)

මෙතන [Click\(ක්ලික්\)](#) කර පටුනට පිවිසෙන්න

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

මුද්‍රාකරණ සංග්‍රහය සිංහල පරිවර්තනය

පාලි අට්ඨකථා සිංහල පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය යටතේ බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ ඉල්ලීම පරිදි මුද්‍රාකරණය කරන ලද්දේ රාජකීය පණ්ඩිත ශාස්ත්‍රපති මෑදු උයන්ගොඩ විජයසිංහ ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසිනි. උන්වහන්සේ ඉතිහාසය හා පුරාවිද්‍යාව පිළිබඳ විද්වත් පඬිවරයෙක් වූ රාජකීය පණ්ඩිත මෑදු උයන්ගොඩ විමලකීර්ති ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවරයෙකි. උන්වහන්සේ සමුත්තර වූයේ 1964 දීය.

උන්වහන්සේ සරිත්තා-මුල්ල සිරිතන්දන පිරිවෙණෙන් හා මරදානේ ශ්‍රී ලංකා විශ්ව විද්‍යාලයෙන් මූලික අධ්‍යාපනය ලබා කැළණිය විශ්ව විද්‍යාලයෙන් 1977 දී පාලි විශේෂචේදී උපාධිය පත්ති සාමාර්ථ සහිතව හිමිකරගත්හ. 1986 දී රාජකීය පණ්ඩිත උපාධියෙන් 1988 දී බෞද්ධ හා පාලි විශ්ව විද්‍යාලයෙන් ශ්‍රාස්ත්‍රපති උපාධියත්, 1990 දී කොළඹ විශ්ව විද්‍යාලයෙන් පශ්චාත් උපාධි ඩිප්ලෝමාවත් හිමිකරගත් උන්වහන්සේ 1977 සිට 1985 දක්වා මරදානේ ශ්‍රී ලංකා විද්‍යාලයේ මූලික පිරිවෙණේ පරිවෙනාධිපති වශයෙන් සේවය කොට 1985 සිට මේ දක්වා ශ්‍රී ලංකා විද්‍යාලය මහ පිරිවෙනෙහි ආචාර්ය වරයෙක් ලෙස සේවය කරති.

උන්වහන්සේ දෙහිවල බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ අට්ඨකථා පරිවර්තන මණ්ඩලයේ සේවය කරති. ශාස්ත්‍රීය පර්යේෂණ පොතපත ලියන ඒ හිමියෝ වෙයව පුරාම වර්ෂා පිටක අට්ඨකථාවද සිංහල පරිවර්තනය කළහ.

විශාල දැනුමෙන් හා නිරවුල් බසකින් තම පරිවර්තන කටයුතු කරන මුත් වහන්සේ, හොරේකුඩුවේ විමලකීර්ති-භාරාමාධිපති වසයෙන් වැඩ විසමින් ප්‍රදේශයේ ආගමික හා සාමාජික කර්තව්‍යවන් හි නියැලෙන, සහ සමූහව ප්‍රයෝජනවත් හිමි නමකි.

Vol. XI

අනුබුද්ධ බුද්ධිකෝෂ ස්වවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමතථ ජෝතිකා නම් වූ
බුද්ධකපාටට්ඨ කථා

සිංහල පරිවර්තනය

බුද්ධකාසන අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලයේ අනුග්‍රහයෙනි.

අනුබුද්ධි බුද්ධිසෝම ස්ථවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමථපෝතිකා නම් වූ
බුද්දකපාටට්ඨි කථා

සිංහල පරිවර්තනය

සිංහල පරිවර්තනය

රාජකීය පණ්ඩිත - ශාස්ත්‍රපති

මැදුරුයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමි

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැඳිමාල, දෙහිවල

දුරකථන: 2734256 ෆැක්ස්: 21736737

අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ ස්වච්ඡරපාදයන් විසින් විරචිත
පරමතථපෝතිකා නම් වූ
බුද්ධකපාටට්ඨ කථා
සිංහල පරිවර්තනය

ප්‍රථම මුද්‍රණය 2009

I S B N - 978-955-1604-39-4

පරිගණක අකුරුකරණය
නිල්මිණි විජේසේකර - පිළියන්දල

පිටකවරය
සුසිල් ජයශාන්ත පෙරේරා - මහරගම

මුද්‍රණය
අපිත් ප්‍රින්ටර්ස් (ප්‍රයිවට්) ලිමිටඩ්
342, පරණ කැස්බෑව පාර, රත්නනාපිටිය, බොරැස්ගමුව.
දුරකථනය: 0112517269

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැදිමාල, දෙහිවල
දුරකථන: 2734256, 2728468, 2726234 ෆැක්ස්: 21736737
විද්‍යුත් තැපෑල: bcc456@sltnet.lk info@buddhistcc.com
www.buddhistcc.com

ප්‍රස්තාවනා (අවධිකථා)

පාළි භාෂාව මධ්‍යතන ඉන්දු ආර්ය පූර්ව අවධියට අයත් ප්‍රාකෘත විශේෂයක් බවත්, එම ප්‍රාකෘතය වූ කලී එකල උත්තර භාරතයේ ඒ ඒ ප්‍රදේශවල පැවති පොදු ජනයාගේ කථා ව්‍යවහාරය බවත්, පිළිගත් විද්වත් මතයයි. ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරය පොදු ජනතාවගේ හා ශ්‍රමණ සම්ප්‍රදාය ගරු කළ චින්තකයන්ගේ ද භාෂා මාධ්‍යය විය. එය උත්තර භාරතයේ පැතිරී ගිය ඉන්දු යුරෝපීය භාෂා ව්‍යවහාරයෙන් ජනිත වූවක් සේ සැළකිය යුතුය. මෙම ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරයේ ලිඛිත සාධක අනුව මූල අවස්ථාවක් සේ පෙනෙන පාළි භාෂාව උත්තර භාරතයේ කිසියම් විශේෂ ප්‍රදේශයක කථා ව්‍යවහාරයේ මාධ්‍යයක් විය.

1. පාළි භාෂාව ක්‍රි.පූ. 6 වැනි 7 වැනි සියවස්වල කොසොල් රට පැවති කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොට ඇති වූවෙකැයි ද එය නොයෙක් ජනපදවල ජනයාගේ පොදු භාෂා මාධ්‍යය වී යැයි ද මහාවාර්ය ඊස් ඩේවිඩ්ස්තුමා පවසයි.
2. පාළිය උප්පයිනී ප්‍රදේශයේ භාෂාව යැයි වෙස්ටර් ගාඩ් සහ ඊ කුන් සහ ඔටෝ ප්‍රොන්කේ වැනි විචාරකයෝ පවසති.
3. පාළිය මගධයේ කථා ව්‍යවහාරයයි යන බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ මතය මහාවාර්ය ගෞරතුමා අනුමත කරයි.
4. බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලදී කොසොල් රට බසින් දහම් දෙසන්නට ඇතැයි සළකන චින්ටර්නිට්ස් පාළි ත්‍රිපිටකයේ භාෂාව පැරණි මගධ ව්‍යවහාරය බව පදනම් කොට වෙනත් ප්‍රදේශ ව්‍යවහාරයන්ගේ සම්මිශ්‍රනය ඇතිව ගොඩනැගුණු බෞද්ධයන්ගේ සාහිත්‍යයික භාෂාවකැයි පවසයි.
5. බුදුන් වහන්සේ ධර්ම ප්‍රචාරයේ යෙදුණු පන්සාළිස් වසින් වැඩි කොටසක් කොසොල් මගධ ප්‍රදේශවල සැරිසැරූ බව බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ පෙනෙන බැවින් පාළි භාෂාව කොසොල් මගධ දෙරට කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොටගෙන බිහි වූවාක් සේ සැලකීමට පුළුවන් බව ඊ කුන් තම් විචාරකයා පෙන්වා දෙයි.

මෙම විග්‍රහයන් ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් වැදගත් වන අතර විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තේ බුදුන් වහන්සේගේ මතයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වා වදාළ ආකල්ප විග්‍රහ වන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ අරුණ විභංග සූත්‍රයෙනි. මෙම සූත්‍රයෙන් පෙන්වන්නේ උන්වහන්සේ භාෂා මාධ්‍යයෙහි අනවශ්‍ය ලෙස දූඩිව එල්බ ගත් ශාස්තෘවරයෙකු නොවන බවයි. එකම දෙය විවිධ ජනපදවල නාම කීපයකින් හඳුන්වනු ලබන කල ඒ එක නාමයක් දූඩිව අල්වා නොගෙන ඒ ඒ ලෙසට ව්‍යවහාර කළ යුතු බවත් ලෝක ව්‍යවහාරය නොඉක්මවිය යුතු බවත් අරුණ විභංග සූත්‍රයෙහි උගැන්වෙයි.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසුව ත්‍රිපිටකය සංගීත වූ භාෂාව වන පාළි භාෂාව ථෙරවාදීන්ගේ ආගමික භාෂාව විය. එය සමස්ත ත්‍රිපිටකය පුරා රැඳී ගියේය. ථෙරවාදීන්ගෙන් බිඳී ගිය මහායානිකයෝ බුද්ධ ධර්මය සංස්කෘතයට පෙරලා ගත්හ. ඔවුන්ගේ සංස්කෘත සාහිත්‍යය දියුණුවීමත් මුස්ලිම් ආක්‍රමණ වැනි ආක්‍රමණත් මහායානික දර්ශනය විශ්වවිද්‍යාල මගින් රට මුළුල්ලෙහි බෙදා හැරීමත්, මහායානිකයන් ආමිස පූජා යන්න, මන්ත්‍ර ආදියෙන් පෘථග්ජන ජනතා ප්‍රසාදය දිනා ගැනීමත්, හික්කු විනය නීති ලිහිල් ලෙස මහායානිකයන් විසින් සකස් කිරීමත් ආදිය නිසා බුද්ධ ධර්මයත් පාළි භාෂාවත් බුද්ධ ජන්මභූමියෙන් අතුරුදහන් විය. එය ශ්‍රී ලංකාදීපයේ තහවුරු විය.

හෙළ අටුවා

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් දෙසිය පන්තිස් වැන්නෙහි අශෝක අධිරාජ්‍යයාගේ දායකත්වයෙන් පැලලුප් නුවරදී තුන්වන සංගායනාව පැවැත්විය. මොග්ගලීපුත්තනිස්ස මහ රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් රහතන් වහන්සේලා දහක් සම්බන්ධ වෙමින් මෙම සංගායනාව පවත්වා ඇත. සාහස්සිකා නමින් හඳුන්වන මෙම සංගායනාව නව මසකින් සම්පූර්ණ විය.

තෘතීය සංගායනාවසානයේ දඹදිව ථෙරවාදාවරිය පරම්පරාවේ අවසන් පුරුෂයා වූ මොග්ගලීපුත්තනිස්ස මහ රහතන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ විසින් තෘතීය සංගායනාවේදී තෝරා බේරා ගෙන සංග්‍රහ කළ, ථෙරවාදී ත්‍රිපිටකය ශ්‍රී ලංකාවට ගෙන එන ලදී. මිහිඳු හිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එනලද පාළි ත්‍රිපිටකය මහා අරිට්ඨ රහතන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ කොට ඇති සිංහල හික්කුන් වහන්සේලා උගත්හ. පාළියෙන්

නිබ්බු ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් සිංහල ජනතාවට පැහැදිළි කර දීම අවශ්‍ය විය. බුද්ධ කාලයේ සිට වාචනා මාර්ගයෙන්, ආචාර්ය පරම්පරා වලින් පැවත ආ අර්ථ විවරණ ක්‍රම මිහිඳු හිමියන්ගෙන් සිංහල හික්කුන් වහන්සේලා උගෙන සිංහල හික්කුන් විසින් පාළු ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් හෙළ බසින් අරුත් විවරණය කළහ. හෙළවුවා නමින් මේවා හඳුන්වයි.

අටුවා වනාහි ත්‍රිපිටකයට අයත් පොත් වලට ලියා ඇති ව්‍යාඛ්‍යාන සංග්‍රහ සමූහයයි. අටුවාවල පරමාර්ථය පෙළෙහි ඇති දුරවබෝධ වචන සහ ධර්මයේ ගැඹුරු තැන් විස්තර කිරීමත් අවශ්‍ය තැන්වලදී විස්තරාර්ථ සැපයීමත්ය. මෙම පරමාර්ථයෙන් ලියන ලද හෙළවුවා නම්,

මහා අට්ඨකථා

කුරුන්දි අට්ඨකථා

පච්චරිය අට්ඨකථා නම් වේ.

හෙළ අටුවා අතුරින් ප්‍රමුඛ ස්ථානය දරුවේ මහා අට්ඨකථාව හෙවත් මූල අට්ඨ කථාවයි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ අට්ඨ කථා සියල්ලටම පාහේ ශරීරය කරගෙන ඇත්තේ මෙම අටුවාවයි. තුන් පිටකයටම අයත් අට්ඨ කථාවන්හි මහා අට්ඨකථාව ගැන සඳහන් වන බැවින් එය තුන්පිටකයම අළලා සකස් වුණු හෙළවුවාවන්ට වඩා පරිපූර්ණ වී තිබුණු මහා අට්ඨකථාවේ ලක්දිව සිදු වූ දේ පිළිබඳව බොහෝ වෘත්තාන්ත ද සඳහන්ව තිබුණු බව සිතා ගත හැකිය.

මහා පච්චරිය අට්ඨකථාවට එම නම ලැබුනේ පච්චරියක් හෙවත් පහුරක් උඩදී එය ලියන ලද බැවිනි. කුරුන්දිවේලු විහාරයේදී ලියන ලද හෙයින් කුරුන්දි අටුවා නම් විය.

මෙම ප්‍රධාන හෙළවුවාවන්ට අමතරව තවත් අටුවා කීපයක් දක්නට ඇත. අන්ධ අට්ඨකථාව එයින් එකකි. දකුණු ඉන්දියාවේ කාක්ඤ්චිපුර (කොන්ජිවරම්) යෙහි පැවති අටුවාවයි. එය ආන්ධ්‍රා භාෂාවෙන් ලියා ඇතැයි සැලකේ.

බුද්ධඝෝෂ හිමි

දඹදිව බෝමැඩට නුදුරු ඝෝෂ නම් ග්‍රාමයේ බමුණු කුලයක උපත ලද බුද්ධඝෝෂ වාදයෙහි දක්ෂ වූ රේවත නම් මහා තෙරපාණන් වෙත

පැවිදි වූ බව ප්‍රචලිත මතයයි. බුද්ධසෝම මහාබෝධි මණ්ඩපයට දකුණුදිග බිමුණුගම උපන් බව සද්ධම්මසංගහ නම් පොතෙහි සඳහන් වේ. බෝමැඩට නුදුරෙහි සෝම නම් වූ ගමේ උපන් බව බුද්ධසෝමස්තප්පත්ති නම් කථාවේ සඳහන් වේ. මෙවැනි විවිධ කරුණු විමර්ශනයෙන් පසුව බුද්ධසෝම ඡන්ම භූමිය මොරණ්ඩබේටක නම් ගම් බව පිළිගෙන ඇත. ආන්ද්‍ර දේශයේ ගුන්දුර් දිස්ත්‍රික්කයේ පාල්නාඩි තලුන් පෙදෙසේ "කෝටනේමලී පුරිගුන්ඩියු පල්ලි" යන ලඟ පිහිටි ගම් දෙක මොරණ්ඩබේටක යැයි පැවසේ. උන්වහන්සේ උපන් පෙදෙස මොරණ්ඩබේටක යැයි විසුද්ධමග්ගයෙන් පෙනේ. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාවේ කර්තෘ සංදර්ශක ගාථාවක මයුර පට්ටන හෝ මයුර රූප පට්ටන සඳහන් වන බැවින් එතුමා එහි විසූ බව ද සිතිය හැකිය.

ව්‍යාකරණ විෂයෙහි ද දර්ශන ශාස්ත්‍රයෙහි ද වෛදික ග්‍රන්ථ විෂයෙහි ද ඉතිහාස පුරාවිද්‍යා විෂයෙහි ද කාය ව්‍යවච්ඡේද විද්‍යාවන් හිද ලක්‍ෂණ ශාස්ත්‍රයෙහි ද පැතිරී ගිය බුද්ධ ප්‍රභාවයක් එතුමා කෙරෙහි පැවති බව පැහැදිලිය. බුද්ධසෝම හිමියන් ලංකාවට පැමිණීමට පෙර ඤාණෝදය නම් ධර්ම ප්‍රකරණයන් අත්පසාලිනි අටුවාවන් දඹදිව දී කළ බවද සඳහන්ය. බුද්ධසෝම හිමියන් කලින් සර්වාස්ති වාදියෙකු ව සිට පසුව ථෙරවාදී වූ බව ඇතැම් විචාරකයන්ගේ පිළිගැනීමයි.

බුද්ධසෝම හිමියන් ලක්දිවට පැමිණියේ අනුරාධපුරය රාජධානිය කරගත් මහානාම රජ දවසය. බුද්ධ වර්ෂ 953-975 අතර කාලයේය. උන්වහන්සේ ලංකාවට වඩින විට අට්ඨකථා සංහිතා කීපයක්ම මේ දිවයිනේ පැවති බවත් ඒවා හෙළ බසින්ම උගත් බවත් මෙයින් සමහරක් ග්‍රන්ථ ස්වරූපයෙන් ද සමහරක් පූර්වාචාරීන්ගේ මතවාද ඇතුලත් වන සාහිත්‍යය වශයෙන් ද පැවති බවත් ආචාර්ය අදිකාරම් මහතා පවසයි.

මිහිඳු හිමියන් දවස ආරම්භ වූ සිංහල අටුවා කථා වසර 700ක පමණ කාලයක් සිංහල ත්‍රිපිටකය හෙළි පෙහෙළි කරමින් පැවතියහ. ත්‍රිපිටක පාළියට සිංහල අටුවා ලියා ඇති බව දඹදිව විසූ රේවත හිමියන් ද දැන ගැනීමෙන් සිංහල අටුවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම, බුදුදහම විරස්ථායී වීමට හේතුවක් යැයි උන්වහන්සේ ද සළකා හෙළවූවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම සඳහා බුද්ධසෝම හිමියන් ලක්දිවට එවන්න ඇතැයි සැලකිය හැකිය.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මෙහි පැමිණ බුදුන් වදාළ දෙලක්ෂ පන්සැත්තැ දහස් දෙසියපනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් ඇති ආගමයට තුන් ලක්ෂ එක්සැදහස් සත්සිය පනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් පමණ අටුවා කථා ලියා ආගමයෙහි පහත් නැගූ සේකැයි දත යුතු යැයි පූජාවලියේ සඳහන්ව තිබේ.

සංස්කාරකයෙකු හා අනුවාදකයෙකු වශයෙන් බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ කාර්යය වූයේ තමන් ඉදිරියෙහි වූ හෙළවුවාවන්හි අන්තර්ගත වූ විවරණ වෙනස් කිරීම නොවේ, ඒවා සකස් කිරීම සහ අවශ්‍ය ස්ථාන පිළි කරමින්, අවශ්‍ය ස්ථාන විස්තරාර්ථ දක්වමින්, විධිමත්ව සුගමව පාළි භාෂාවට නැගීමයි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අට්ඨකථා සකස් කරන්නට මහාවිහාරයෙන් ඉඩ ලැබී ඇත්තේ "මහාවිහාර වාවනා මාර්ගයට විරුද්ධ මත ඒවායේ ඇතුලත් නොවිය යුතුය" යන කොන්දේසි ද සහිතවය.

"මහා අට්ඨකථාව ශරීරය කොටගෙන මහාපච්චරිය කුරුන්දි ආදී විග්‍රහඅර්ථ කථාවන්හි යම් විනිශ්චයක් වේද එහි යුක්තාර්ථ සහ ඇතුලත් වන්නා වූ ස්ථවිර වාදය ද අත්නොහරිමින් සංවර්ධනය හොඳින් ආරම්භ කරන්නෙමු."

තව ද එම අර්ථ කථාවලින් භාෂාන්තරය පමණක් අත්හැර විස්තර තැන් පිළිකොට සියලුම විනිශ්චයන් ඇතුලත් කොට කිසිම තන්හි යුක්තාර්ථ නොඉක්මවා සංවර්ණනය කරන්නෙමු යි බුදුගොස් හිමියෝ පවසති.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් කරන ලද අට්ඨකථා සියල්ලම මිහිඳු මාහිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එන ලදුව මහා විහාරිකයන් විසින් ආරක්ෂා කරනු ලැබූ හෙළවුවාවන්හි පාළි අනුවාද බවත් මහා අට්ඨකථාවේ සාරය ගෙන පාළි අට්ඨකථා රචිත බවත් මෙම අට්ඨකථාවල සඳහන් වේ.

මේ අනුව බුදුගොස් හිමියන්ගේ කාර්යය වූයේ බුදුසමය පිළිබඳව අමුතුවෙන් පොත් ලිවීම නොව එතෙක් හෙළවුවාවන්හි ආ කරුණු විධිමත්ව හා සුගමව පාළි භාෂාවට නැගීම වෙයි. පාළි අටුවා පොත්වලින් අඩකටත් වඩා සපයා ඇත්තේ බුදුගොස් හිමියන් විසිනි. බෞද්ධ අට්ඨකථාචාරීන් අතුරෙන් එතුමා ශ්‍රේෂ්ඨතමයායි. එතුමාගේ ජීවන චරිතය වටා විවිධ ජනප්‍රවාද ගෙහි ඇත්තේ ඒ නිසාමය. එතුමා මෙලොව පහල වූයේ බුදුන්ගේ පර්යාප්ති ශාසනය දීර්ඝ කාලයක් නිර්මලව පවත්වාගෙන යාම සඳහා පාළි අට්ඨකථා ලිවීමටය යන ජන ප්‍රවාදයක් ද ඇත.

විනය පිටකය

	පෙළ	අටුවාව	කර්තෘ	කාලය
උභය විභංග	1 පාරාජිකා පාළි 2. පාවිත්තිය පාළි	1 ආණා දෙසනා සමන්තපාසාදිකා 2 යථාපරාධ සාසන විනය අවධිකරා	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
බන්ධක	3 චූල්ලවග්ග පාළි 4 මහාවග්ග පාළි	3 සංවරාසංවර කරා		
පරිවාර	5 පරිවාර පාළි	හික්කපාතිමොක්ඛ කඛ්ඛා විතරණී බුද්ධසෝම හිමි හික්කුණි පාතිමොක්ඛ (මාතිකධා කරා)	හිමි	5වන ශ.ව.

අතිධර්ම පිටකය

1. ධම්මසංගණිජපකරණ	1 පරමසු දේසනා	අසුසාලිනී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
2. විභංගජපකරණ	2 යථාධම්ම සාසන	සම්මොග විනොදනී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
	3. නාමරූප පරිච්ඡේද කරා			
3. කරාවත්ථුජපකරණ			බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
4. පුද්ගලපඤ්ඤත්තිජපකරණ				
5. ධාතුකරාජපකරණ	පරමසු දීපනි			
6. යමකජපකරණ	පඤ්චජපකරණවිධිකරා			
7. පටිඨානජපකරණ				

සූත්‍ර පිටකය

1. දීඝනිකාය	1 වොහාර දේශනා	සුමංගල විලාසිනී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
2. මජ්ඣිමනිකාය	2 යථානුලෝමසාසන	පපඤ්ච සුදනී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
3. සංයුත්තනිකාය	3 දිව්ඨි විනිවේන කරා	සාරසුජපකාසිනී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
4. අංගුත්තරනිකාය		මනෝරථපූරණී	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
5. බුද්දක නිකාය				
1. බුද්දකපාඨ	පරමසු ජොතිකා		බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
2 ධම්මපද	ධම්මපදධා කරා		බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
3. උදාන	පරමසු දීපනි		ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
4. ඉතිවුසුක	පරමසු දීපනි		ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
5. සුත්තනිපාත	පරමසු ජොතිකා		බුද්ධසෝම හිමි	5 වන ශ.ව.
6. විමානවත්ථු	පරමසු දීපනි		ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
7. ජෙන වත්ථු	පරමසු දීපනි		ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.

8. පෙරහැරා	පරමසු දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
9. ථේරී ගාරා	පරමසු දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
10. ජාතක	ජාතකවිධිකරා	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
11. නිද්දේස (වුල්ල-මහා)	සද්ධම්ම ජොතිකා	උපසේන ආචාර්ය	6වන ශ.ව.
12. අපදාන (පෙර-ථේරී)	විසුද්ධ ජන විලාසිනී	මහානාම ආචාර්ය	7වන ශ.ව.
13. පටිසම්භිදා මග්ග	සද්ධම්මජපකාසිනී	මහානාම ආචාර්ය	7වන ශ.ව.
14. බුද්ධවංස	මදුරසුජපකාසිනී	බුද්ධදත්ත හිමි	5වන ශ.ව.
15. වරියාපිටක	පරමසු දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
	විසුද්ධ මග්ග	බුද්ධසෝම හිමි	5වන ශ.ව.
තෙත්තිජපකරණ	තෙත්ති අට්ඨකරා	ධර්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
චතුසාණවාරපාලි	චතුසාණවාර අට්ඨකරා	ආනන්ද වතරගත	8වන ශ.ව.

බුද්ධසෝම හිමියන් විසින් පාලියට නොනගන ලද අට්ඨකරා පාලියට නගන ලද්දේ බුද්ධදත්ත ධම්මපාල උපසේන සහ මහානාම තෙරවරුන් විසින්ය.

බුද්ධදත්ත හිමි

බුද්ධසෝම හිමියන්ගේ සමකාලීනයෙකි. මධුරත්ථ විලාසිනී නම් බුද්ධවංශ අටුවාව උන්වහන්සේ ලියා ඇත.

උපසේන හිමි

සද්ධම්මජෝතිකා නම් නිද්දේශ අට්ඨකරාව මහාපරිවේණවාසී උපසේන හිමියන් විසින් කරන ලදී.

මහානාම හිමි

පටිසම්භිදාමග්ග අට්ඨකරාව වන සද්ධම්මජපකාසනීය මුන්වහන්සේ විසින් ලියා ඇත.

ධම්මපාල හිමි

පරමත්ථදීපනී අට්ඨකරා - උදාන - ඉතිවුත්තක - විමානවත්තු - ප්‍රේතවත්තු - පෙරපෙරී ගාරා අට්ඨකරා මුත් වහන්සේ ලියා ඇත.

මෙම අට්ඨකථාවන් උගෙන ඒවා ආරක්ෂා කළ අය අට්ඨකථිකා නමින් හඳුන්වා ඇත. අට්ඨකථාවරියා යනු අට්ඨකථා සම්පාදනය කළ ආචාර්යවරයෝය. ආචරියවාද, ආචරිය මත, ආචරියා වාද යන නම්වලින් කියවෙන්නේ අට්ඨකථාවන් මැයි.

අට්ඨකථාවන් පිළිබඳ විවිධ විවේචන හා මතවාද උගතුන් අතර පවතී. මෑතකාලීන වියතුන් අතරින් අග්ගමහා පණ්ඩිත පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියෝ එවැනි විවේචකයෙකි. උන්වහන්සේගේ අටුවා පරීක්ෂණ නම් පොතෙන් එවැනි විවේචන ඉදිරිපත් කර ඇත. අටුවාකථා බුදුන් වහන්සේගේ දේශනා නොවන බව කවුරුත් පිළිගනිති. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා අතර ද විවිධ මතභේද තිබූ බව දක්නට ඇත. වසර හත් අට සියයක් වන්නට පහසුකම් තිබේ. මිහිඳු හිමියන් විසින් ගෙන එන ලද පාළි විවරණ මහාවිහාරික හික්කුන් විසින් සිංහලට පරිවර්තනය කොට එම හෙළටුවා පස්වන සියවසේ බුද්ධසෝම හිමියන් විසින් නැවත පාළි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ බව පිළිගත් සම්ප්‍රදායයි. මේ තැන්වලදී එම මතිමතාන්තර ඇතුලත් වන්නට ඇති බව සිතිය යුතුය.

මහාවිහාරීය සම්ප්‍රදාය එකකි. අභයගිරි ජේතවන පරම්පරාවන්හි ද එවැනි සම්ප්‍රදායන් පැවතුන බවට සැකයක් නැත. ස්වකීය පාරම්පරික මතවලට පටහැනි සූත්‍ර ධර්මයන් පෙළෙහි ඇති බව දැන දැනත් සිය මතය තහවුරු කරනු සඳහා ඒවා මදකිනිඳු වෙනස් නොකර, ඉවත් නොකර, සංගායනාවල දී පැවති තත්ත්වයෙන්ම ත්‍රිපිටකය රැකගෙන ඒම ගැන මහාවිහාරීය පරම්පරාවට බෞද්ධයාගේ ප්‍රණාම පූර්වක ගෞරවය හිමිවිය යුතුය.

මේ අන්දමින් පැටතගෙන ආ අට්ඨකථා අපේ භාමුදුරුවරු තවත් වර්ෂ සිය ගණනක් තම ආරාමවල පොත්ගුල්වල තබා පුස්තකාලවල තැන්පත්කොට උදේ සවස සුවඳ දුම් අල්ලා ධර්මය ගෞරවයෙන් ධර්ම රත්නය රැකගෙන ආහ. අනගාරික ධර්මපාලතුමාගේ ජාතික ආගමික වැඩපිළිවෙල ආරම්භ වීමෙන් පසුව එතුමාගේම පවුලේ නෑයන් විසින් අට්ඨකථා මුද්‍රණය කිරීමේ වැඩපිළිවෙල ආරම්භ කර ඇත. ඒ ධර්මපාලතුමා විසින් ඇති කරන ලද ආගමික ප්‍රබෝධයේ එක් ආභාෂයකි. 1916 ජූලි 05 දින ත්‍රිපිටක මුද්‍රණසභා නම් ආයතනයක් සයිමන් ඇලෙක්සැන්ඩර් හේවාට්තාරණ මහතුන්ගේ මැදිහත්වීමෙන් කොල්ලුපිටියේ ජලාමිස් හවුස්හි පිහිටුවා ඇත. 1929 ජූනි 29 දින මෙම ත්‍රිපිටක සභාවේ රැස්වීමක් කොළඹ

ඩික්මන් පාරේ තක්සලාහි දී පවත්වා තිබේ. මෙම රැස්වීමට අනිපූජ්‍ය හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල නාහිමියන් ද, රත්මලානේ ශ්‍රී ධර්මානන්ද, ධර්මාලෝක නායක හිමිවරුන් ද ප්‍රධාන පණ්ඩිත ධර්මධර භික්ෂූන් වහන්සේලා 25 නමක් සහභාගී වූ බව සඳහන් වේ. අනගාරික ධර්මපාලතුමා ප්‍රධාන සාසනමාමක පිරිස් ද මෙම රැස්වීමට සහභාගී වී ඇත. මෙම නායක පණ්ඩිත ස්වාමීන් වහන්සේලා එක් එක් අටුවා ග්‍රන්ථ සංස්කරණය කිරීමට බාරගත් බවද සඳහන් වේ.

සයිමන් හේවාචිතාරණ මහතාගේ අභාවයෙන් පසුව සෝමලතා හේවාචිතාරණ ළමාතැනි විසින් ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා අරමුදල පිහිටුවීය. එම මුදල මගින් හේවාචිතාරණ අවිධිකථා ග්‍රන්ථ සමූහය මුද්‍රණය කර ඇත. ආගම ධර්මය, ඉතිහාසය, පුරාවිද්‍යාව, සාහිත්‍යය ආදී ශ්‍රී ලංකා සංස්කරණ විවිධ ක්ෂේත්‍රයන් පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයනවලට යොමු කරමින් ශාස්ත්‍රීය පොතපත සපයා සංස්කෘතිය පිළිබඳ අවබෝධයක් ජනතාවට ලබාදීමේ අරමුණින් 1845 දී ආරම්භ කළ ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ පාලි අවිධිකථා සිංහලට පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය මගින් පොත් දහයක් මුද්‍රණය කිරීමේ මහඟු කාර්යයකි.

අභාවයට යන පැරණි බෞද්ධ පොත්පත් හා අලුතින් ලියැවෙන බෞද්ධ පොත්පත් මුද්‍රණය කරවීමත් ඉංග්‍රීසි බෞද්ධ පොත්පත් සිංහලට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීමත් පරපුරෙන් පරපුරට බුද්ධ ධර්මය ගෙන යාමත් බෞද්ධ සංස්කෘතියේ ආරක්ෂාවත් සඳහා පිහිටුවා ඇති අප ආයතනය වන බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය මගින් බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටකයේ පුනර්මුද්‍රණය නිමවීමෙන් පසු අවිධිකථා සිංහලට පරිවර්තනය කොට මුද්‍රණය කිරීමට ප්‍රතිපත්ති සකස් කළහ. සිංහලෙන් මුද්‍රණය අවසන් කොට අටුවා කථා ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීම අපේ අදහසයි.

“කථා පවත්තිනි” නම් පාඨයක් ත්‍රිපිටකයේ අංගුත්තර නිකායේ සඳහන් වෙයි. ධර්මදේශකයා පෙළෙන් අටුවාවත් දැනී නම් දහම් අසන්නා පෙළෙන් අටුවාවත් දැනී නම් දහම් දෙසන්නාත් අසන්නාත් දෙදෙනාම පෙළෙන් අටුවාවත් දැනී නම් එම ධර්ම දේශනාව සාර්ථක දේශනාවක් වන බව මෙහි සාමාන්‍ය අදහසයි. තථාගත ධර්මය වඩාත් ප්‍රකට වීම විවෘත වීම එහි පැවැත්මට හා උත්තරීතර භාවයට හේතුවන බව සඳහන්ය. මෙම කරුණු පිළිබඳව විමසිලිමත් වනවිට අවිධිකථා පරිවර්තනයේ හා මුද්‍රණයේ අවශ්‍යතාවය වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය. එයට අමතරව විශ්ව

විද්‍යාලවල පාළු හා බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශවල උසස් අධ්‍යාපනය ලබන ශිෂ්‍යයන්ට විෂය නිර්දේශානුකූල අවධිකථාවල සිංහල පරිවර්තන නොමැතිකමේ බාධාව ද, එම ගුරු ශිෂ්‍ය දෙපිරිසටම මේ මගින් දුරු කිරීම අපේ පරමාර්ථයකි.

අපගේ ඉල්ලීම ද පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වැළඹිටියාවේ කුසලධම්ම නාහිමියන්ගේ අනුශාසනාව ද අනුව අටුවා කථා සිංහලට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කරවීමේ භාරදුර කර්තව්‍යය ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ වර්තමාන ආගමික අමාත්‍යාංශය මගින් ඉතාම කෙටි කාලයක් තුළ අවසන් කිරීම සඳහා අපට පවරන ලදී. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක පුනර් මුද්‍රණය මගින් අප දැක්වූ ආදර්ශයත් ගොඩනැගූ විශ්වාසයත් මෙයට හේතු වූ බව නිසැකය. මෙම කාර්යය අපට පැවරීම පිළිබඳව ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ ගරු ඇමතිතුමන්ට, ආගමික අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් මහතාට සහ අමරහේවා මද්දුම මහතාට ද අපේ කෘතඥතාවය, ප්‍රණයානුමෝදනා පූර්වකව පළකරමු.

අටුවා පරිවර්තනයේ දී ආමිෂ ලාභයම නොව ශාසනික සේවයම සළකා එක් එක් පොත භාරගෙන මැනවින් සිංහලට පරිවර්තනය කරදුන් පණ්ඩිත ස්වාමීන් වහන්සේලාට ද උගත් ගිහි මහතුන්ට ද අපගේ කෘතඥතාවය හිමිවේ. සිංහල අටුවා පරිවර්තන සමීක්‍ෂණය කළ උගත් ගිහි පැවිදි දෙපිරිසටම අපගේ කෘතඥතාව හිමිවේ.

අටුවා කථා පරිවර්තන කාර්යය සම්බන්ධීකරණය කරමින් කටයුතු කළේ විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර මහතාය. එම ග්‍රන්ථාවලිය මුද්‍රණය කරවීමේ කාර්යය භාරවූයේ අප ආයතනයේ මුද්‍රණ කටයුතු අධ්‍යක්ෂ පාලිත ලියනගේ මහතාටය. මෙම මහත්වරු දෙපලම ඉතා උනන්දුවෙන් මෙම කටයුතුවල නියැලීම පිළිබඳව එම මහත්වරුන්ටද මාගේ කෘතඥතාවය පළවේ. මෙයට අමතරව මෙම කාර්යයට හොඳහිතීන් අවංකව සහාය දුන් සියලු දෙනාටම පින් පුරවමින් ආසිරි පතමිහ.

මෙයට,

ශාසනස්තිථිකාමි,

කිරම විමලඡෝති ස්ථවිර,

අධ්‍යක්ෂක, බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය,

නැදිමාල, දෙහිවල.

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ අවිධිකථා පරිවර්තක මණ්ඩලය

පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත ආඥාචල දේවසිරි නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත යාලේගම වන්දකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදලයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වටගෙදර විමලබුද්ධි හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත විදුරුපොල ආනන්ද හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත හත්තොටුවේ ඉන්දරනන හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත පල්ලේගම සමිත හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මාවනානේ සෝමින්ද හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත බලපිටියේ සිරිසිවලි හිමිපාණන් වහන්සේ
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදගම්පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ

රාජකීය පණ්ඩිත කිරිති නරම්පනාව මහතා
 ශාස්ත්‍රවේදී ඇන්.එච්. පෙරේරා මහතා
 පණ්ඩිත ජේ.පී. නිමල්ලාල් රංජිත් මහතා
 පණ්ඩිත ටී.ජී. ජයතිලක මහතා
 පණ්ඩිත ඒ.ඇම්.ඩී.වයි. සරත්වක්‍ර අමරතුංග මහතා
 පණ්ඩිත එච්.වී.ඇස්. නිශ්ශංක මහතා
 පණ්ඩිත බී.ඇම්.පී. බාලසූරිය මහතා
 පණ්ඩිත සෝමරත්න ගම්ලත් වෙලගෙදර මහතා
 පණ්ඩිත දයා ගුණසේකර මහතා
 පණ්ඩිත ලසිත් නලන්ත මහතා
 පණ්ඩිත ඩබ්ලිව්.ඇල්.පී. ධර්මදාස මහතා
 පණ්ඩිත ජිනදාස ගොඩකන්ද මහතා
 පණ්ඩිත පී.ඇල්.කේ. පෙරේරා මහතා

සම්බන්ධකරණය : විජිතනන්ද සරත්වක්‍ර මහතා

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ අවධිකථා පරිවර්තක සමීක්ෂණ මණ්ඩලය

1. පූජ්‍ය මැදගම්පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ
(පේරාදෙණිය ශ්‍රී ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේ කථිකාචාර්ය)
2. පූජ්‍ය කොටියාගල උපරතන හිමිපාණන් වහන්සේ
(කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ කථිකාචාර්ය)
3. හේමචන්ද්‍ර දිසානායක මහතා
4. පූජ්‍ය මැදඋයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
(ශාස්ත්‍රපති)
5. පූජ්‍ය ඇස්වත්තේ රේචන හිමිපාණන් වහන්සේ (ශාස්ත්‍රපති)
6. හේමචන්ද්‍ර දිසානායක මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)
7. පණ්ඩිත දයා ගුණසේකර මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)
8. පණ්ඩිත ඒ. ලසිත් නලත්ත මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)
9. පණ්ඩිත සිරිමෙවන් සේනක මහතා (ශාස්ත්‍රවේදී)

සිංශෝපනය

බුද්ධ චරිතය සූත්‍ර විනය අභිධර්ම වශයෙන් පිටක තුනකටත් නැවත සූත්‍ර පිටකය දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුතත, අංගුත්තර, බුද්දක වශයෙන් නිකාය පහකටත් බෙදා ඇති බව අපි දනිමු. මෙම නිකාය පහෙන් මුල් නිකාය හතර පිළිබඳව ථේරවාදී සම්ප්‍රදාය තුළත් නිකායාන්තරයෙහිත් බොහෝ දුරට ඒකමතිකත්වයක් දක්නට ඇතත් බුද්දක නිකාය සම්බන්ධයෙන් අතීතයේ සිට වර්තමානය දක්වාම විවිධ මති මතාන්තර පළවෙමින් පවතී. ප්‍රථම ධර්ම සංගායනාවේදී “එතෙතෙව උපායෙන පඤ්චපි නිකායෙ පුච්ඡ” යනුවෙන් නිකාය පහ සංගායනා කළ බව චුල්ලවග්ග පාලියෙහි සඳහන් වී ඇතත් බුද්දක නිකාය එහිදී සංඝායනා වූ බවට සාධක කිසිවක් හමු නොවේ. සංගායනාවෙන් අනතුරුව මුල් නිකාය හතරම මුඛ පරම්පරාවෙන් පවත්වාගෙන යාම සඳහා ඒ ඒ තෙරවරුන්ට හෝ ශිෂ්‍ය පිරිසට පැවරුවත් බුද්දක නිකාය පැවරූ කිසිවෙක් ගැන කිසිම සඳහනක් නැත. එමනිසා ප්‍රථම සංගායනා අවස්ථාව වන විට බුද්දක නිකායක් පැවතුනා ද යන්න පිළිබඳව සැක පහළ වේ. බුද්ධසෝමගිමියන් සුමංගල විලාසිනී දීඝ නිකායට කථාවෙහි

“තනොපරං ජාතකං නිඥෙසො පටිසම්භිදා මග්ගො සුත්ත නිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්තු පෙනවත්තු ථෙරථෙරී ගාථාති ඉමං තන්තිං සඛායාසිංහා බුද්ධ ගජෝ නාම අයං නිව වත්වා අභිධම්ම පිටකසම්මයෙව සංගතං අරොපසිංසුති දීඝ භාණකා වදන්ති”

යනුවෙන් සඳහන් කරන ආකාරයට දීඝභාණ්ඩයෝ ජාතික, නිලේඛ, පටිපිටිකරු මගහ, සුනහ නිපාන, ධම්මපද, උදාන, ඉතිවුත්තක, විමානව්‍යුත්ත, පෙතව්‍යුත්ත, ථෙරපෙරිගාථා යන ග්‍රන්ථ 10 බුදුදහම ග්‍රන්ථ වශයෙන් පිළිගෙන ඒ සියල්ල අභිධම්ම පිටකයට ඇතුළත් කළහ.² මඤ්ඤිම භාණ්ඩයෝ ඉහත කී ග්‍රන්ථ වලට අමතරව වරියා පිටක අපදාන, බුද්ධ වංස යන කෘතිද බුදුදහම ග්‍රන්ථ වශයෙන් පිළිගෙන ඒ සියල්ල සූත්‍ර පිටකයට ඇතුළත් කළහ.³ මේ දෙපිරිසම බුදුදහම ග්‍රන්ථ මිස බුදුදහ නිකායක් පිළිගෙන නොතිබීම විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතු කරුණකි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට පවා බුදුදහ නිකායේ සංයුතිය පිළිබඳව ඒකමතිකත්වයක් නොපැවති බව උන්වහන්සේ

1. පුලුඳුගලපාලි II (බ්‍රහ්මජයන්ති) 550 පිට 2. සුමසාලවිලාසිනී (භේවා:) 11 පිට

3. " " " 11 30

ඒ පිළිබඳව කරන ප්‍රකාශයන්ගෙන් පෙනේ. සුමංගල විලාසිතියේ “පණණරසායනෙදො බුද්ධ නිකායො” යනුවෙන් බුද්ධ පාඨ, ධම්මපද උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාන, විමාන වස්සු, පෙන වස්සු, ථෙර ගාථා, ථෙරී ගාථා, ජාතක, නිද්දෙස, පටිසම්භිදා මග්ග, අපදාන, බුද්ධවංස, චරියා, පිටක වශයෙන් ග්‍රන්ථ 15කින් සමන්විත වූයේ බුද්ධ නිකාය යයි⁴ එක් තැනක සඳහන් කරන උන්වහන්සේ තවත් තැනකදී

“කතමො බුද්ධ නිකායො ? සකලං විනය පිටකං

අභිධම්ම පිටකං බුද්ධ පාඨාදයොව පුබ්බෙ

නිදසාන පඤ්චදස හෙදා ය්පෙත්වා වත්තාරො

නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධ වචනං”⁵

යනුවෙන් සියලු විනය පිටකයන් අභිධම්ම පිටකයන් බුද්ධ පාඨ ආදී ග්‍රන්ථ 15ත් මුල් නිකාය හතර හැර ඉතිරි සියලු බුද්ධ වචනයන් බුද්ධ නිකාය වන බව පවසති. අටුවා යුගය වන විටත් බුද්ධ නිකාය හා එහි අන්තර්ගතය පිළිබඳව ඒකමතිකත්වයක් නොපැවති බව මෙයින් පෙනේ.

“බොහෝ වූ ක්ෂුද්‍ර ක ධර්මස්කන්ධයන්ගේ සමූහය වූ නිසාත් නිවාසසාධනය වූ නිසාත් බුද්ධ නිකාය යයි හැඳින්වූන මෙහි අන්තර්ගත ග්‍රන්ථ පහළොවෙන් ප්‍රථම ග්‍රන්ථය ලෙස සඳහන් වන්නේ බුද්ධ පාඨයයි. මේ බුද්ධ පාඨය සම්බන්ධයෙන් ද අතීතයේ සිටම විවිධ මත පළ වී ඇත. ඉහත සඳහන් කළ පරිදි දීඝ භාණ්ඩයන් මෙන්ම මජ්ඣිම භාණ්ඩයන් ද තමන් පිළිගත් බුද්ධ ග්‍රන්ථයන්ට මෙම බුද්ධ පාඨය ඇතුළත් කරගෙන නැත. මීට අමතරව අඩුගුණක භාණ්ඩ, සමන්තපාසාදිකා වීන පරිවර්තන, ධර්ම ගුප්ත වීනය, මහාබෝධි වංස, සඤ්චරිත රත්නාකරය, සිංහල මිළිනද ප්‍රශ්නය ආදී මූලාශ්‍රයන් ද බුද්ධ පාඨය ප්‍රතිකෂේප කර ඇත.⁶ මෙහිදී වැදගත් කරුණක් වන්නේ බුද්ධසෝම හිමියන් බුද්ධ පාඨය ප්‍රථම ග්‍රන්ථය ලෙස සඳහන් කරමින් බුද්ධ නිකාය පසළොස් වැදෑරුම් යයි කළ ප්‍රකාශයට පූර්ව මූලාශ්‍රයන්හි පමණක් නොව ඊට පසුකාලීන මූලාශ්‍රයන්හිද බුද්ධ පාඨය ප්‍රතිකෂේප කර තිබීමය. මහාබෝධිවංසය, සිංහල මිළිනද

4. සුමංගල විලාසිති (හේවා:) 10-11 පිටු 5. සුමංගල විලාසිති (හේවා:) 18 පිටු

6. පරමසර් ජොතිකා (හේවා:) 02 පිටු

“කසො පනෙසො බුද්ධ නිකායොති වුවහි ? බහුන්තං

බුද්ධානං ධම්මකඛන්ධානං සමූහනොව නිවාස නොව”

7. සූත්‍ර පිටකයට පෙරවදනක් (බෞද්ධසංස්කෘතිය:) 102-103 පිටු

ප්‍රශ්නය, සඳහා රත්නාකරය ඊට සාධක වේ. කෙසේ වෙතත් ඇතැම් විද්වතුන්ගේ අදහස වන්නේ මේ බුද්ධ පාඨය බුද්ධ නිකායට ඇතුළත් කිරීමේ ගෞරවය අධිකවාදයක් බුද්ධසෝම හිමියන්ට පැවරෙන බවයි.⁸ පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ මේ පිළිබඳව අදහස් පළ කරමින් මෙහි සාමණේරවරුන්ට ප්‍රයෝජනවත් කරුණු ඇති බැවින් මෙය හෙරණුන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා කිසියම් තෙර නමක් විසින් සංග්‍රහ කරන ලද්දකැයි සිතිය හැකි බව පවසති.⁹ බී.සී. ලෝ මහතා කල්පනා කරන හැටියට ක්‍රි.ව පළමුවැනි සියවසේදී එනම් වළගම්බා රජු දවස පිටකත්‍රය පුස්තකාරුව වූවායින් ද පසුව ත්‍රිපිටකයෙන් උපුටා ගත් කොටස් එක්තැන් කොට මේ බුද්ධ පාඨය ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සකස් කොට ඇත.¹⁰

“තෙසමපි බුද්ධකානං සරණ සික්ඛාපද - දවනතිංසාකාර කුමාර පඤ්ඤ මඩුලසුත්ත රතන සුත්ත තිරොකුඩ්ඪ නිධිකණ්ඩ මෙත්ත සුත්ත වසෙන නවසංඝෙදො බුද්ධ පාඨො ආදී ආචරිය පරමපරාය වචනා මග්ගං ආරොපිත වසෙන, න භගවතා චුත්ත වසෙන” යනුවෙන් පරමපරාජොතිකාව සඳහන් කරන ආකාරයට බුද්ධ පාඨය 01.සරණත්තය 02. සික්ඛාපද 03. දවනතිංසාකාරය 04. කුමාර පඤ්ඤය 05. මඩුල සුත්ත 06. රතන සුත්ත 07. තිරොකුඩ්ඪ සුත්ත 08. නිධිකණ්ඩ සුත්ත 09. මෙත්ත සුත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නමයකින් යුක්ත වන අතර මේවා අනුපිළිවෙලින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කර නැතත් ආවාදයක් පරමපරාවේ වචනාමාථය අනුව අනුපිළිවෙළ සකස් වී ඇත.¹¹ මෙහි මුලින්ම සරණාගමනය දක්වා ඇත්තේ සාමණේර හික්කුට්ඨක් වශයෙන් හෝ දෙව් මිනිසුන් උපාසකයන් වශයෙන් හෝ ශාසනයට බැස ගැනීම එයින් සිදුවන නිසාය. ශික්ෂා පදයන්ගෙන් ඔවුන්ගේ ශීල සමාදානයත් ධර්මානුකූලයෙන් දැක්වෙන පිළිකුල් භාවනාවෙන් රාග ප්‍රභාණයට හේතුවන කර්ම ස්ථානයත් දක්වා ඇති අතර කුමාර පඤ්ඤයෙන් මෝහ ප්‍රභාණයට හේතුවන කර්මස්ථානයත් දක්වා ඇත. මඩුල සුත්‍රයෙන් ආත්මාරක්ෂාව සඳහා ඉවහල්වන කරුණු ඉදිරිපත් කෙරෙන අතර රතන සුත්‍රයෙන් පරාරක්ෂාව සැළසේ. තිරොකුඩ්ඪ සුත්‍රයෙන් රතන සුත්‍රයෙහි දේශනා කළ භූත නාමයෙන් හැඳින්වෙන සත්ව කොට්ඨාශයන් අතුරෙන් එක්තරා කොටසක්

8. චිත්තක (විද්‍යාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය - 1961) 208 පිටු

9. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 93 පිටු

10. චිත්තක (විද්‍යාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය- 1961) 210 පිටු

11. පරමපරාජොතිකා (හේවා:) 02 පිටු

දැක්වෙන අතර එමගින් පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පමාවීමේ විපාක පැහැදිලි කෙරේ. නිධිබන්ධ සූත්‍රයෙන් කෙරෙන්නේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි අප්‍රමාද වීමේ ආනිසංස දැක්වීමයි. අවසානයට දැක්වෙන මෙතන සූත්‍රය මගින් දේව ප්‍රභාණයට අවශ්‍ය කම්ස්ථානයක් දැක්වේ. මෙසේ මේ බුද්ධ පාඨයේ ඇතුළත් ධර්ම කොට්ඨාශ නමය අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවයක් දැකිය හැකි බව පවසන බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයන කථාකරු “එවැනි සුපරිපුරො හොති බුද්ධ පාඨො”¹² යනුවෙන් මෙසේ බුද්ධ පාඨය අංග සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථයක් වන බවද පවසයි. ඉහත කී බුද්ධ ධර්ම අතරින් සරණාගමනය හා දස සික්කාපද විනය පිටකයේ මහා වග්ග පාලියෙන් ද ද්වන්තිංසාකාරය දීඝ නිකායේ සංගීති සූත්‍රය ආශ්‍රයෙන් ද මහිංල, රත්න හා මෙතන සූත්‍ර සූත්‍ර නිපාතයෙන් ද තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රය පෙනවනුවෙන් ද උපුටා ගන්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය. වෙනත් නැතක සඳහන් නොවන බුද්ධ පාඨයට පමණක් ආවේණික එකම දේශනාව වන්නේ නිධිබන්ධ සූත්‍රය පමණි. කෙසේ වෙතත් බෞද්ධ භික්ෂූන් ආරාමික ජීවිතයට හැඩ ගැසුණු අවධියක සාමණේර භික්ෂූන් අවශ්‍යයෙන්ම දැන සිටිය යුතු ධර්ම කොට්ඨාශයන් එක් රැස් කොට මේ බුද්ධ පාඨය සකස් කරන්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය.

මෙම බුද්ධ පාඨයට ලියන ලද අධ්‍යයන කථාව “පරමසුච්ඡේදනා” නම් වේ. “උතුම් ම අරිය බබුළුවන්හි” යන අරිය එහි ඇත” බුද්ධ නිකායටම අයත් සූත්‍ර නිපාතයට සපයා ඇති අධ්‍යයන කථාවද මෙතමන් හඳුන්වා ඇත. බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයන කථාවෙහි කතුවරයා අධ්‍යයන කථාවක් බුද්ධසෝම හිමියන් බව අධ්‍යයන කථාව අවසානයේ සඳහන් වන

“පරමවිසුඤ්ඤා සද්ධාබුද්ධි... බුද්ධ සොසොති

ගරුහි ගතින නාමධෙයොන පෙරෙන කථායං

පරමසුච්ඡේදනා නාම බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයන කථා”¹³

යන කර්තෘ සන්දර්භ පාඨයෙන් පැහැදිලි වේ. මේ බුද්ධසෝම නාමය ඇසෙන විටම අපගේ සිතියට නැගෙන්නේ මහා අධ්‍යයන කථාවයි. බුද්ධසෝම හිමියන්ය. එහෙත් උන්වහන්සේගේම කෘතියක් ලෙස අවිවාදයෙන් පිළිගනු ලබන විසුඤ්ඤා මාර්ගයේ අවසානයේ දක්නට ලැබෙන

12. පරමසුච්ඡේදනා (හේවා :) 154 පිට

13. පරමසුච්ඡේදනා (හේවා:) 168 පිට

කතෘ සන්දර්භිත පාඨයේ සඳහන් “මොරණ්ඩ වෙටක ව්‍යථබෝධන”¹⁴ යන කොටස බුද්ධ පාඨ අට්ඨ කථාවෙහි දක්නට නොලැබේ. පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ “මොරණ්ඩ පෙදෙසෙහි උපන් හෝ එම පෙදෙස වාසස්ථාන කොට ඇති” යන අදහස එහි ඇති බව පවසති.¹⁵ ඒ අනුව මහාඅට්ඨකථාවාය්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ ජානතුමිය හෝ වාසතුමිය තීරණය කිරීමේදී ඉහත කී යෙදුම මහෝපකාරී වෙයි. එම කොටස හැරුණු විට ඉතිරි යෙදුම් සියල්ලම ඕනෑම තෙර නමකට සම්බන්ධ කළ හැකිය. මේ නිසා බුද්ධ පාඨ අට්ඨකථාවේ කතුවරයා වෙතත් බුද්ධඝෝෂ කෙනෙක් විය යුතු යයි කෙනෙකුට අනුමාන කළ හැකිය. ආවාය්‍ය අදිකාරම් මහතාද මෙහි කතුවරයා බුද්ධඝෝෂ හිමි යයි සඳහන් කරමින් එහි ප්‍රශ්නාර්ථ ලකුණ යොදා සැක පහල කර ඇත.¹⁶ පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ ද මෙහි කතෘ බුද්ධඝෝෂ හිමියන් නොවන බවට කරුණු දක්වති.¹⁷ ඒ අතර ඇතැම් විද්වත්හු බුද්ධ පාඨය සකස් කොට බුද්ධ නිකායට ඇතුළත් කිරීම මෙන්ම එයට පරමත්‍ය ජොතිකා නමින් අට්ඨකථාවක් සම්පාදනය කිරීමද මහා අට්ඨකථාවාය්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ කායථීයක් බවට කරුණු දක්වති.¹⁸ එබැවින් මේ සම්බන්ධයෙන් කරුණු කීපයක් සලකා බැලීම මෙහිදී වැදගත් වේ.

එවකට ලක්දිව පැවති සීහලට්ඨකථා පාලියට පරිවර්තනය කිරීමේ පරමාර්ථයෙන් ලක්දිවට පැමිණි බුද්ධඝෝෂ හිමියෝ මොන යම් හෝ හේතුවක් නිසා තම කායථී නිමවීමට පෙර ආපසු ඉන්දියාවට වැඩම කළහ. පැමිණි කායථී නිමාවට පත් කළ උන්වහන්සේ මහා බෝධිය වැදීම සඳහා ඉන්දියාවට වැඩම කළ බව මහා වංසය පවසයි.¹⁹ එහෙත් උන්වහන්සේට ලක්දිවදී රචනා කිරීමට හැකි වූයේ විසුද්ධි මාර්ගය, සමන්තපාසාදිකාව, සුමංගල විලාසිතී, පෑඤ්චසුද්ධි, සාරත්ථප්පකාසිතී, මනොරථපුරාණී, අත්ථසාලිතී, පරමත්‍යජොතිකා, සුත්ත නිපාත අට්ඨ කථා ආදී ග්‍රන්ථ කීපයක් පමණි. මේ අටුවා අතුරින් ද ඇතැම් අටුවාවක බුද්ධ ඝෝෂ හිමියන්ගේ කතෘත්වය පිළිබඳව සැක පහළ කර ඇත.²⁰ එබැවින්

14. විසුද්ධිමහො (හේවා:) 535 පිට

15. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 171 පිට

16. පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය (අදිකාරම්) 20 පිට

17. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 212 පිට

18. චින්තක (විද්‍යාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය - 1961) 208-215 පිටු

19. සිංහල මහාවංසය (බෞද්ධ:මධ්‍ය:) 174 පිටු

20. බුද්ධඝෝෂ (හ.සරණංකර අනුවාදය) 55-57 පිටු

බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අවස්ථාව තිබිණි නම් අභිධම් පිටකයට අයත් වෙනත් ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථයකට හෝ බුද්ධ නිකායට අයත් උදාන, ඉතිවුත්තක වැනි ග්‍රන්ථයකට හෝ අටුවා සපයනවා විනා බුද්ධ පාඨය වැනි ග්‍රන්ථයකට අටුවා ලිවීමට ඉදිරිපත් වෙනැයි සිතිය නොහැක.

“බුද්ධකානං ගභිරත්තා කිඤ්චාපි අති දුක්ඛරා
වණ්ණනා මාදිසෙනෙසා අබොධනෙනා සාසනං”

යනුවෙන් බුද්ධ ධර්ම ගැඹුරු බැවින් ධර්මය අවබෝධ නොකළ මා වැන්නෙකු විසින් එය වර්ණනා කිරීම අති දුෂ්කර කායඝීයක් වුවත් නවංග ශාස්තෘ ශාසනය හා පෞරාණික විනිශ්චයන් ඇසුරු කර ගනිමින් මේ අථ වර්ණනාව කරන බව බුද්ධ පාඨ අධ්‍යක්ඛා කරු ආරම්භක ගාථාවන්හි පවසයි.²¹ මහා අධ්‍යක්ඛාචාර්‍යථී බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මෙබඳු ප්‍රකාශයක් කරතැයි කිසිසේත් සිතිය නොහැක. පටිච්ච සමුප්පාදය වැනි ගැඹුරු ධර්ම පවා මැනවින් විග්‍රහ කරමින් විසුඬු මාගීය වැනි අති විශිෂ්ට ධර්ම පයෝජිත ග්‍රන්ථයක් රචනා කළ බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට සරණාගමනය, දසසික්ඛා, කුමාර පඤ්ඤා යනාදිය ගැඹුරු ධර්ම වීම විය නොහැකි දෙයකි. අනෙක් අතට බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තම නොහැකියාවක් ගැන කිසිම තැනක සඳහන් කර නැත. තමන්ට මෙම කායඝීය කළ හැකිය යන දැඩි ආත්ම විශ්වාසය මතය උන්වහන්සේ ලක්දිවට වැඩම කළේ, එබැවින් ඉහත කී ප්‍රකාශය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ යයි පිළිගැනීම අපහසුය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තමන් කලින් අධ්‍යක්ඛාවක විස්තර කළ කරුණක් නැවත විස්තර කළ යුතු අවස්ථාවක මුල් අධ්‍යක්ඛාවට පාඨක අවධානය යොමු කිරීම සිරිත විය. මජ්ඣිම නිකාය අධ්‍යක්ඛාවේදී “එමංමෙසුතං” යන යෙදුම සුමංගල විලාසිනියේ විස්තර කර ඇති නිසා එයින් විස්තර දතයුතු බව සඳහන් කිරීම²² නිදසුනකි. එහෙත් බුද්ධ පාඨ අධ්‍යක්ඛාවෙහි මෙය දක්නට නොලැබේ. දවත්තිංසාකාරය විසුඬුමාගීයෙහි විස්තර කර ඇති හෙයින් එයින් දත යුතු බව සඳහන් කළ යුතු වුවත් එසේ නොකොට ඒ පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් කර ඇත. එසේම බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ අධ්‍යක්ඛා සියල්ලම රචනා කර ඇත්තේ කිසියම් තෙර නමකගේ ආරාධනාවෙනි. එහෙත් බුද්ධ පාඨ අධ්‍යක්ඛාව සඳහා එසේ ආරාධනා කළ හිමිනමක් ගැන සඳහන් නොවේ. එසේම බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තමන් මෙම අටුවා

21. පරමස් ජෝතිකා (හේවා:) 01 පිටුව

22. පපඤ්ච සුදැනි 1 (හේවා:) 02 පිට

සපයන්නේ මහා විහාර මතයන්ට අනුකූලව බව සෑම අටුවාවකම සඳහන් කර ඇත්තේ මෙහි එබඳු ප්‍රකාශයක් දක්නට නැත. බුද්ධ සාධ අධිකථා රචකයා මහා අධිකථාවායී බුද්ධඝෝෂ හිමියන් නොවන බවට මේ කරුණු හොඳටම ප්‍රමාණවත්ය. එසේ නම් මෙහි කතුවරයා කවරෙක් විය හැකිද ?

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් හැරුණු විට අධිකථා රචනයෙහි නිරත වූ සෙසු ආවායීවරුන් වූයේ ආවායී ධම්මපාල, බුද්ධදත්ත, මහානාම, උපසේන යන හිමිවරුන්ය. මේ කිසිම ආවායීවරයෙකුහට බුද්ධ සාධ අධිකථාවෙහි කතෘත්වය පැවරීමට තරම් සාධක හමු නොවේ. එසේ නම් මෙහි කතුවරයා අප දන්නා ආවායීවරුන්ගෙන් අන්‍ය කෙනෙක් විය යුතුය. විමල් වරණ ලෝ මහතාගේ අදහස වන්නේ මෙහි කතුවරයා "වුලල බුද්ධඝෝෂ" (දෙවෙනි බුද්ධඝෝෂ) හිමියන් වන බවයි. ඒ පිළිබඳව පැහැදිලි කරන එතුමා "මහා බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අත්සාලිනිය රචනා කිරීම සඳහා ආරාධනා කරන ලද්දේ බුද්ධඝෝෂ නම් යතිවරයෙක් බව ග්‍රන්ථයේම සඳහන් වන බවත් මොහු මහා බුද්ධඝෝෂගේ කණිෂ්ඨ සමකාලිකයෙකු හා ලක්දිව මහා විහාරයෙහි වාසය කළ කෙනෙකැයි සාක්ෂි ඇතිව කිව හැකි බවත් බුරුම වෛද්‍ය ග්‍රන්ථ දෙකක් ලෙස සාක්ෂි සහිතව පිළිගෙන ඇති ජාතත්තගි නිදාන, සොතත්තගි නිදාන යන ග්‍රන්ථ ද්වයේ කතෘත්වය ග්‍රන්ථවංසය විසින් පවරා ඇති මේ වුලලබුද්ධඝෝෂ හිමියන් බුද්ධ නිකායට අයත් ග්‍රන්ථ හතරකට (බුද්ධ සාධ, සුත්ත නිපාත, ධම්මපද, ජාතක පාලි) "පරමත් ජොතිකා" නමින් අටුවා පෙළක් ලියන ලද බවත් පවසයි.²³ ආවායී අදිකාරම් මහතාද එම අදහස අනුමත කර ඇත. එතුමා මෙසේ පවසයි. "මේ කරුණු සියල්ලම සැළකිල්ලට ගැනීමෙන් අපට එක්තරා නිගමනයකට සහේතුකව එළඹීමට පිළිවන. එනම් මේ අධිකථාව බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ නොවන බවත් එහි පරිශිෂ්ටය ඊට එකතු කරන ලද්දේ ඒ කෘතිය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේය යන ප්‍රවාදය ජනප්‍රිය වෙමින් පැවති යුගයක බවත්ය. මෙහි කතෘ බුද්ධඝෝෂ නමින්ම සිටි වෙනත් කෙනෙකු වන්නටද බැරි නැත. ඇතැම් විට ඔහු අත්සාලිනිය සහ සමමාහවිනොදනිය ලිවීමට බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට ආරාධනා කළ බුද්ධඝෝෂ තෙරුණුවන්ම වන්නටද බැරි නැත."²⁴

23. බුද්ධඝෝෂ (ග.සරණංකර අනුවාදය) 102 පිට

24. පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය (අදිකාරම්) 35 පිට

මේ අනුව බුදුක පාඨ අධ්‍යයන කටයුතු වර්ධනය "වුලුබුදුසංගීත" නම් හිමි නමක් බවට නිගමනය කිරීම එහි අවසානයෙහි දක්වෙන කතෘ සන්දර්ශක පාඨය සමගද සැසඳෙන තීරණයකි.

"විසුද්ධාචාර සිලෙන නිපුණාමල බුද්ධිතා
හික්කුණා බුද්ධසොසෙන සක්කවං අභියාචිතො"²⁵

යන සඳහනට අනුව අත්සාලිනිය රචනා කිරීම සඳහා බුද්ධසංගීත හිමියන්ට ආරාධනා කර ඇත්තේ මෙම වුලුබුදුසංගීත හිමියන් විසිනි. ඒ අනුව බුද්ධසංගීත දෙනමම සමකාලීන බව පැහැදිලිය. සාමාන්‍යයෙන් බුද්ධසංගීත හිමියන් පාලි අටුවා රචනා කිරීම ක්‍රි.ව. 05වෙනි සියවසේදී පමණ සිදුවී යයි සැලකෙන නිසා බුදුක පාඨ අධ්‍යයන කටයුතු එම කාලයටම අයත් අධ්‍යයනවත් ලෙස නිගමනය කළ හැකිය.

බුදුක පාඨ අධ්‍යයනව පරීක්ෂා කර බැලීමේදී පැහැදිලි වන කරුණු කීපයකි. ඉහතින් ද අප සඳහන් කළ පරිදි සෙසු අධ්‍යයනවලට වර්තමාන සියලු දෙනාම තම අධ්‍යයනව රචනයන්හිදී මහා විහාර නායක අනුගමනය කරන බවට ප්‍රතිඥා දී ඇතත් මෙහි ඒ පිළිබඳව වචන මාත්‍රයක් හෝ සඳහන් නොවීම එක් විශේෂයකි. මෙහිදී තමා උපයෝගී කරගත් මූලාශ්‍රයන් පිළිබඳව ද කිසිවක් සඳහන් කර නැත. කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවශ්‍ය තැන්වල ත්‍රිපිටකයෙන් කරුණු උපුටා දක්වුවත් හෙළ අටුවා පිළිබඳව හෝ වෙනත් පාලි අධ්‍යයනව පිළිබඳව හෝ නාම මාත්‍ර වශයෙන් හෝ සඳහන් කිරීමක් දක්නට නොමැත. තම කෘතිය ස්වාධීන අධ්‍යයනවක් වශයෙන් ඉදිරිපත් කිරීම කතුරුවරයාගේ පරමාර්ථය වූ බව එයින් පෙනේ. බොහෝ අධ්‍යයනවන්හි කරුණු පැහැදිලි කිරීමේ මාධ්‍යයක් ලෙස උපයෝගී කරගත් නිදර්ශන කථාද කිසිවක් දක්නට නැත.

බුදුක පාඨයේ අන්තර්ගත නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය හැර සෙසු ධර්ම කොට්ඨාශ අටම වෙනත් ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ වලින් උපුටාගෙන ඇති නිසා එම මුල් ග්‍රන්ථයන්හි අටුවා විස්තර සමග බුදුක පාඨ අධ්‍යයනව සසඳා බැලීමද මෙහිදී ප්‍රයෝජනවත්ය. සරණාගමන හා දස සික්කාපද පිළිබඳව සමන්තපාසාදිකාවේ දක්නට ලැබෙන්නේ ඉතාමත් කෙටි විස්තරයක් පමණි.²⁶

නිසරණය පිළිබඳ හෝ දස සිකඛා පද පිළිබඳව හෝ පැහැදිලි කිරීමක් එහි දැකිය නොහැක. එහෙත් පරමත්ව ජොතිකාවේ මේ පිළිබඳ දීඝී විචරණයක් දක්නට ඇත. දවතතිංසාකාර වණණනාවේදී විසුඳුමාගීයේ කායගතාසනි විජාරා කථා මුඛය ඇසුරු කළ බව පැහැදිලිව දක්නට ඇතත් මෙහි විසුඳුමාගීයට වඩා සවිස්තරව කරුණු දැක්වීමක් දැකිය හැකිය. කුමාර පඤ්ඤායට අදාළ කරුණු දීඝ නිකායට්ඨකථාවේ සංගීති සූත්‍ර වර්ණනාවේ විස්තර වී ඇතත් බුද්ධ පාඨයට්ඨකථාවෙහි එම කරුණු දහය සවිස්තරව හා ක්‍රමානුකූලවත්, සරලවත් ඉදිරිපත් කර ඇත. මඛල, රතන හා මෙත්ත සූත්‍රයන් සඳහා මෙම බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයනවේත් පරමත්ව ජොතිකා සූත්‍ර නිපාත අධ්‍යයනවේත් සාරත්පසමුච්චය වතුහාණවාර අධ්‍යයනවේත් එන අටුවා විස්තරයන් සුලු සුලු වෙනස්කම් කීපයක් හැර පදයෙන් පදයට සමානය. තිරොකුඬා සූත්‍රයට ජේතවත්තු අධ්‍යයනවේ සපයා ඇති නිදාන කථාව වචනයෙන් වචනය බුද්ධ පාඨ අටුවාවට සමාන වුවත් අටුවා විස්තරය තුළ සමාන තැන් මෙන්ම අසමාන තැන් ද දක්නට ඇත.

මෙහිදී අපට පැහැදිලිව පෙනෙන කරුණක් වන්නේ බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයනවේත්වරයා බුද්ධ පාඨය සාමණේර භික්ෂූන්ගේ අත්පොතක් බව සිහියේ තබාගෙන තම අටුවාව රචනා කර ඇති බවයි. නවක සාමණේර වරුන්ට ධර්ම, විනය පිළිබඳව හෝ පාලි, සාහිත්‍යය ග්‍රන්ථ පිළිබඳව හෝ පාලි භාෂාව පිළිබඳව හෝ ප්‍රමාණවත් දැනුම නොමැති හෙයින් සවිස්තරව කරුණු දැක්විය යුතු තැනක අසවල් ග්‍රන්ථයෙන් එම කරුණු දත යුතු යයි පැවසීම අර්ථ විරහිත කායඝීයකි. ඒ බව මැනවින් වටහාගත් බුද්ධපාඨ අධ්‍යයනවේත්වරයා විස්තර අවශ්‍ය තැන එම විස්තර සවිස්තරව දක්වයි. සූත්‍ර නිපාත අධ්‍යයනවේත් මඛල සූත්‍ර වර්ණනාවේදී "අරිය සච්චාන දස්සනං" යන්න විසුඳුමාගීයෙහි විස්තර කර ඇති ආකාරයට දත යුතු බව "තත් අරිය සච්චානි විසුඳුමග්ගෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි"²⁷ යනුවෙන් දක්වයි. එහෙත් බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයනවේත් ඒ පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමක් කුමාර පඤ්ඤායේදී කලින් කළ නිසා ඒ පිළිබඳ විස්තර කුමාර පඤ්ඤායෙන් දත යුතු බව" තත් අරිය සච්චානි කුමාර පඤ්ඤා චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි"²⁸ යනුවෙන් සඳහන් කරයි. සූත්‍ර නිපාතට්ඨකථාවේදී එයින් අන්‍ය වූ ග්‍රන්ථයකට පාඨක අවධානය යොමු

27. සූත්‍ර නිපාතට්ඨකථා (හේවා:) 218 පිට

28. බුද්ධ පාඨට්ඨකථා (හේවා:) 122 පිට

කරන අතර බුද්ධක පාඨ අධ්‍යයන කතාවේදී එහිම අභ්‍යන්තරික අර්ථ වර්ණනාවකට පාඨක අවධානය යොමු කරයි. බුද්ධක පාඨ අධ්‍යයනකරු මෙහිදී තම පාඨක පිරිස විසුඬු මාථය වැනි ගැඹුරු ධර්ම ග්‍රන්ථයක් කියවා තේරුම් ගැනීමට තරම් මුහුණදී ගිය දැනුමකින් තොර බව මැනවින් වටහාගෙන අටුවාව සපයා ඇති බව පැහැදිලිව පෙනේ. ඇතැම් විට සුත්ත නිපාත අධ්‍යයනවේ දක්නට නොලැබෙන අතර විස්තරයන්ගෙන් තම අටුවාව පෝෂණය කිරීමට බුද්ධක පාඨ අධ්‍යයන කරු උනන්දු වූයේ ද එමනිසා විය හැක. රතන සූත්‍රයෙහි මුල් ගාථා පහ පමණක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කළ බවත් ඉතිරි ගාථා ආරක්ෂාව සලස්වන අවස්ථාවෙහි ආනන්ද හිමියන් විසින් වදාළ බවත් ඇතැම්හු ප්‍රකාශ කරතියි පවසන අටුවාවාරීන් වහන්සේ මෙහි ඇත්ත නැත්ත කුමක් වුවත් ඒ පිළිබඳ කරුණු සෙවීම අපට අනවශ්‍ය යයි කියමින් සම්පූර්ණ සූත්‍රයටම අටුවා සපයති.²⁹ කුඩා සාමණේර හිමිවරුන් එබඳු ගැටළුවකට යොමු කිරීම අනවශ්‍ය කරුණක් බව උන්වහන්සේ සිතන්නට ඇත.

“එවං මෙසුතං” යන පාඨයෙහි විස්තරාර්ථ කැමති වන්නන් විසින් පඤ්ච සූදනී මජ්ඣිම නිකාය අධ්‍යයන කළාවෙහි සඳහන් ආකාරයට³⁰ එම විස්තරය දත යුතු බව සුත්ත නිපාත අධ්‍යයන කතුවරයා සඳහන් කළත් බුද්ධක පාඨ කතුවරයා ඒ පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් සපයා ඇත්තේ එය ද සාමණේර හික්කුන්ගේ දැනුම වර්ධනය කර ගැනීමට ඉවහල් වන නිසා විය හැකිය. එහිදී කතුවරයා “එවං මෙ සුතං” යන පද තුන පිළිබඳ විග්‍රහයට අමතරව ඉහත කී ප්‍රකාශයෙහි ඓතිහාසික පසුබිමද පැහැදිලි කිරීම වශයෙන් ප්‍රථම ධර්ම සංඝායනාව පිළිබඳ පූර්ණ විවරණයක් ද සපයයි.³¹ එම විස්තරය මජ්ඣිම නිකාය අධ්‍යයනවේ පවා සඳහන් නොවන්නකි.

කුමාර පඤ්ඤා වණණාවේදී “එතං ව” එකං නාම කිනති ව කිහා’තිව ද්විධො පාඨො, තතං සීහලානං කිහාති පාඨො, තෙහි කිනති වතතබ්බො කිහාති වදන්ති යනාදි වශයෙන් වැදගත් කරුණක් කෙරෙහි අපගේ අවධානය යොමු කරන කතුවරයා “එක නාම කිං” යන පාඨය සිංහලයන් “එක නාම කිහා” යයි ශබ්ද කරන බවත් මේ දෙවන පාඨය ථෙරීය පරම්පරාවෙහි යෙදෙන බවත් පාඨ දෙකෙහිම එකම අර්ථය ඇති නිසා

29. බුද්ධකපාඨ අධ්‍යයන (හේවා:) 108 පිට

30. පඤ්චසූදනී ස (හේවා:) 3-7 පිටු

31. බුද්ධක පාඨ අධ්‍යයන (හේවා:) 58-64 පිටු

පාඨකයා කැමති පදයක් තෝරා ගත යුතු බවත් පවසයි.³² පාඨකයා තුළ යම් යම් පද පිළිබඳව පැන නගින ගැටළු නිරාකරණයටද කතුවරයා මැදිහත් වීමක් මෙයින් අපට දකිය හැකිය.

බුද්ධ පාඨයෙහි ඇතුළත් තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රය හා නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය හැරුණු විට සෙසු ධම් කොට්ඨාශ හතම චතුර්භාණවාර පාලියේද අන්තර්ගත වේ. මේ නිසා එම ධම් කොට්ඨාශ හත පිළිබඳව බුද්ධ පාඨ අධ්‍යයකරුවෝ සහ සාරත්ථසම්මුච්චය චතුර්භාණ වාර පාලි අධ්‍යයකරුවෝ දක්නට ලැබෙන්නේ එකම අටුවා විස්තරයකි. එහෙත් මෙම අටුවා දෙක සසඳා බැලීමේදී අර්ථ කෙරෙහි බලපාන යම් යම් වෙනස්කම් රාශියක් අපට දකිය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස මෙම අටුවා දෙකෙහි සරණතය වණනාවන්හි දක්නට ලැබෙන වෙනස්කම් කීපයක් පහත සඳහන් කරමි.

පිටුව	බුද්ධපාඨ අධ්‍යයකරුවා	පිටුව	චතුර්භාණවාර අධ්‍යයකරුවා
04	බුද්ධ අත්ථානං ගමන පරියායනො	04	බුද්ධත්ථානං ගමනත්ථ පරියායනො
04	චිත්ත සංකොච කරණප්පභාණනො	04	චිත්ත සංකොච කර ධම්මප්පභාණනො
04	හිංසති, විධමති, නිහරති, නිරොධෙකීති අපො	04	හිංසති, විධමති, නිහන්ති නිපොථෙකීති අපො
04	අපරප්පච්චයොවා විත්තුප්පාදො සරණා ගමනං	04	අපරප්පච්චයොවා පරප්පච්චයොවා විත්තුප්පාදො සරණාගමනං
05	එකස්ස වචනං නිරුත්ථං	05	එකස්ස කම්මවචනං නිරුත්ථං
06.	තස්මා අයුත්තමෙත්තනි තං වචනං	06.	තස්මා අයුත්තමෙතං චුත්තනනි තස්ථ න
07.	තං න යුත්තමීති වෙ, න යුත්තං	06.	තං න යුත්තමීති වෙ න අයුත්තං.

කිසියම් විද්වත් මණ්ඩලයක් විසින් මේවා මුද්‍රණ දෝෂ ද නොඑසේනම් පිටපත් කිරීමේදී සිදු වූ ප්‍රමාද දෝෂ ද යන්න මැනවින් බලා කිසියම් සංස්කරණයක් සිදු කරන්නේ නම් මැනවි.

බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවේ කුමාර පඤ්ඤ වණ්ණනාවේ දක්නට ලැබෙන "බන්ධෙසු ජායමානෙසු ජීයමානෙසු මීයමානෙසු ව බණෙ බණෙ තං භික්ඛු ජායසෙ ව ජීයසෙ ව මීයසෙවාති වදනා භගවතා" (භික්ඛු, ස්කන්ධයන් උපදින කල්හි, දිරන කල්හි, මැරෙන කල්හි, ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා ඔබ උපදින්නෙහිය, දිරන්නෙහිය, මැරෙන්නෙහි යයි දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්) යන මෙය ශ්‍රී මුඛ පාඨයකැයි සඳහන්ව ඇතත් මෙය ත්‍රිපිටකයේ කවර තැනකින් ගන්නා ලද්දක්ද යනු සොයා ගන්නට තමන් වහන්සේට නොහැකි වී යයි ආචාර්ය වල්පොල රාහුල හිමියෝ පවසති.³³ ඒ පිළිබඳව අවධානය යොමු කිරීම මැනවි.

පැරණි සිංහල සමාජය පිළිබඳ සටහන් කීපයක් ද පරමත්ථජෝතිකා බුද්දක පාඨ අට්ඨකථාවෙන් අපට හමුවේ.

"සිහලානං මහාවිණා තනති සණ්ඨානා" (28 පිට)
සිංහලයන්ගේ මහා විණාවේ තනක සටහන් ඇති

"පරිපුණ්ණ සිහලදාතා සණ්ඨානාති" (29 පිට)
සම්පූර්ණ සිංහල දැකැත්තක සටහන් ඇති

"උපධ්‍ය ඡින්න සිහලකුඤ්ඤ සණ්ඨානාති" (29 පිට)
අධ්‍යක් සිදුණු සිංහල උදැල්ලක සටහන් ඇති

"සිහල දීපං පට්ඨං කෙවට්ඨාදයො වෙත් නිදසුනං"
85 පිට සිංහල ද්වීපයට පිවිසි කේවට්ඨාදීහු ද

මෙහිදී නිදසුන් වේ.

ආගමික කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ අනුග්‍රහයෙන් නැදිමාල බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය විසින් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන සද්කායථීයක් වන පාලි අට්ඨකථා සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය යටතේ පරමස් ජොතිකා වූඤ්ඤ පාඨ අට්ඨකථාව සිංහල නැගීමට අවස්ථාව උදාවීම මාගේ භාග්‍යයක් ලෙස සළකන අතර මෙම පරිවර්තනයේ දක්නට ලැබෙන අඩුපාඩු සහ සදොස් තැන් කාරුණිකව පෙන්වා දෙන්නේ නම් ඉදිරි සංස්කරණයකදී ඒවා නිවැරදි කිරීමට මහෝපකාරී වනු ඇත.

රාජකීය පණ්ඩිත ශාස්ත්‍රපති

මැදලයන්ගොඩ විජයකිත්ති ස්ථවිර
ශ්‍රී විමලකීර්ත්‍යාරාමය,
එම්.ජේ.සී. මාවත,
හොරේතුඩුව
කෙසෙල්වත්ත.
(පානදුර)

පටුන

	පිටු අංකය
ගන්ථාරම්භ කථා	1-4
1. සරණත්‍රය වර්ණනා	4-13
2. සිකඛාපද වර්ණනා	13-29
3. දවනතිංසකාර වර්ණනා	29-63
4. කුමාර පඤ්ඤ වර්ණනා	63-75
5. මඩගල සූත්‍ර වර්ණනා	75-136
6. රතන සූත්‍ර වර්ණනා	136-173
7. තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍ර වර්ණනා	173-187
8. නිධි කණ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනා	187-202
9. මෙතත සූත්‍ර වර්ණනා	202-221
නිගමනකථා	221-222
සූචිය	223-229

මෙහි පටුන PDF පිටු අංක 31 හි ඇති බව මතකතබා ගන්න.
මාතෘකා හෝ පිටු අංක Click(ක්ලික්) කිරීමෙන් ක්ෂණිකව අදාළ තැනට යොමු වේ.
📖 ඔබ,අප සැමට තෙරුවන් සරණයි!.

පරමසු ජෝතිකා නම් වූ බුද්දකපාය අට්ඨකථා

ඒ භාග්‍යවත්, අරහත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට
නමස්කාර වේවා !

“බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි.
ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි,
සංඝං සරණං ගච්ඡාමි”

යන මේ සරණාගමන නිර්දේශය බුද්දක ධර්මයන්ගේ ආරම්භක දේශනාවයි. දන් මෙහි අර්ථය පරමසුජෝතිකා බුද්දක අට්ඨකථාවෙහි විවරණය කිරීමට බෙදා දැක්වීමට ප්‍රකට කිරීමට මෙය කියනු ලැබේ.

“වැදිය යුතු අය අතර උත්තම වූ රත්නත්‍රය වැඳ බුද්දක ධර්මයන් අතුරෙන් කිසිවකට අර්ථ වණිනාවක් කරන්නෙමි.

බුද්දක ධර්මයන්ගේ ගැඹුරු බව නිසා ශාසනය පිළිබඳ අවබෝධයක් නැති මා වැන්නකු විසින් මේ අර්ථවණිනාව කිරීම අතිශයින් දුෂ්කර නමුදු පූර්වාචාර්යවරුන්ගේ විනිශ්චයන් අදද නොසිඳී පවත්නා නිසාත්, එසේම නවාඩග ශාසනා ශාසනය පවත්නා නිසාත්,

ඒ පැරණි විනිශ්චයන් හා ශාසනය ද ඇසුරු කොටම මේ අර්ථ වචනාව කරනු කැමැත්තෙමි. (මේ අර්ථ වචනාව කරන්නේ) සද්ධම්මයට බුහුමන් කරනු පිණිසය. තමා උසස් කොට කීම පිළිබඳ කැමැත්තකින් නොවේ. අනුන්ට අවමන් කිරීම සඳහාද නොවේ. එබැවින් සන්සුන් සිතින් යුතුව එය අසවු.”

එහි “බුද්දකානං කරිසසාමි කෙසඤ්චි අත්ථ වණණනං” යයි කී හෙයින් පළමුකොට බුද්දක ධර්මයන් වෙන් කොට දක්වා පසුව අර්ථ වචනාව කරන්නෙමි. බුද්දකයෝ නම් බුද්දක නිකායේ එක් කොටසක් වෙති. බුද්දක නිකාය නම් නිකාය පහෙන් එක් කොටසකි. නිකාය පහ නම් :-

“ධම්ම වශයෙන් ද අර්ථ වශයෙන්ද ගැඹුරු වූ දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකාය, සංයුක්ත නිකාය, අභිගුත්තර නිකාය, බුද්දක නිකාය යන මේ නිකාය පහයි.”

එහි :- බුත්මජාල සූත්‍රය මුල්කොට ඇති නිස් හතරක් සූත්‍ර දීඝ නිකායයි. මූල පරියාය සූත්‍රය මුල්කොට ඇති. එකසිය පනස් දෙකක් සූත්‍ර මජ්ඣිම නිකායයි. ඔසතරණ සූත්‍රය මුල්කොට ඇති හත් දහස් හත්සිය හැට දෙකක් සූත්‍ර සංයුක්ත නිකායයි. විත්ත පරියාදාන සූත්‍රය මුල් කොට ඇති නව දහස් පන්සිය පනස් හතක් සූත්‍ර අභිගුත්තර නිකායයි. බුද්දක පාඨ, ධම්මපද, උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාත, විමාන වත්සු, ජේත වත්සු, ථේර ගාථා, ථේරී ගාථා, ජාතක, නිද්දේස, පටිසම්භිදාමග්ග, අපදාන, බුද්ධචංස, චරියා පිටක, විනය පිටක, අභිධම්ම පිටක හා සතර නිකාය හැර ඉතිරි බුද්ධ වචනද බුද්දක නිකායයි. කුමක් හෙයින් මෙය බුද්දක නිකාය යයි කියනු ලැබේද? බොහෝ වූ බුද්දක ධර්මස්කන්ධයන්ගේ සමූහය වූ නිසාත්, නිවාස ස්ථානය වූ නිසාත්ය. සමූහය, නිවාස ස්ථානය, “නිකාය” යයි කියනු ලැබේ. යම්සේ වදාළේ ද:- “නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකනිකායමපි සමනුපසසාමි. යං එවං චිත්තං. යථායිදං භික්ඛවෙ තිරවජාන ගතා පාණා” (මහණෙනි, මේ තිරිසන් ගත ප්‍රාණිහු යම්බඳු වෙන්ද මහණෙනි, එසේ විසිතුරු වූ අන් එකද සමූහයක් මම නොදකිමි) “පොණිකි නිකායො වික්ඛලලික නිකායො” (පාණිනී) යන මේ ආදිය ශාසනයෙන් හා ලෝක ව්‍යවහාරයෙන් සාධක වේ.

මෙසේ මේ බුද්දක නිකායෙහි එක් කොටසක් වූ ද මේ සූත්‍ර පිටකයට ඇතුළත් වූද බුද්දක ධර්මයෝ අර්ථවශයෙන් විචරණය කිරීමට බෙදා දැක්වීමට ප්‍රකට කිරීමට අදහස් කරන ලදහ. සරණ, සිකඛා පද, ආත්මිකාකාර,

කුමාර පඤ්ඤා, මඩගල සුත්ත, රතන සුත්ත, තිරොකුඩ්ඛසුත්ත, නිධිකණ්ඩ සුත්ත, මෙන්ත සුත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නමයකින් යුත් බුද්දක පාඨය ඒ බුද්දක ධම්මයන්ගේ ආරම්භක ග්‍රන්ථයයි. ඒ ආවායඤ්ඤා පරම්පරාව විසින් වාචනා මාර්ගයට නගන ලද අයුරිනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ආකාරයෙන් නොවේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කළ අයුරින් වනාහි :-

“අනෙක ජාති සංසාරං - සන්ධාවිසසං අනිබ්බසං
ගහකාරකං ගවෙසනෙනා දුක්ඛාජාති පුනප්පුනං
ගහකාරක දිට්ඨොසි පුනගෙහං නකාහසි
සබ්බා තෙ එසසුකා හග්ගා ගහකුටං විසඬිතං
විසඬාරගතං විතතං තණ්හානං බයමජ්ඣගා”

යන මේ ගාථා දෙක සියලුම බුද්ධවචනයන්ගේ ආරම්භක දේශනාවයි. එයද මනසින් දේශනා කිරීම් වශයෙනි. වචනයට නගා දේශනා කිරීම් වශයෙන් නොවේ. වචනයට නගා දේශනා කිරීම් වශයෙන් වනාහි:-

“යදා හවෙ පාතු හවනති ධම්මා ආනාපිනො ඤායතො බ්‍රාහ්මණස්ස අථස්ස කඬ්ඛි වපයනති සබ්බා යතො පජානාති සහෙතු ධම්මං.”

යන මේ ගාථාව ප්‍රථම බුද්ධ වචනයයි. එහෙයින් ප්‍රභේද නමයකින් යුත් මේ බුද්දක පාඨය බුද්දක ධම්මයන්ගේ ආරම්භක ග්‍රන්ථයයි. එහි ආරම්භයේ සිට අර්ථ වණිනාව ආරම්භ කරන්නෙමි. එහිදී “බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සබ්බං සරණං ගච්ඡාමි” යනු ආරම්භක දේශනා පාඨයයි. මේ එහි අර්ථ වණිනාව සඳහා න්‍යාය මාතෘකාවයි.

“සරණත්‍රය කවරෙකු විසින් කොහිදී කවදා කුමක් හෙයින් දේශනා කරන ලද්දේද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ආරම්භක වශයෙන් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු මෙහි කුමක් හෙයින් ආරම්භයට කියන ලද්දේද?

මෙසේ මෙහි නිදානය පැහැදිලි කොට ඉන් අනතුරුව බුදුන් සරණ යාමත් යන්නාත් පැහැදිලි කරන්නේය.

සරණ හේදය හා අහේදය ද ඵලය ද සරණ යා යුතු ආකාරය ද විස්තර කරන්නේය. දහම් සරණ ආදී දෙකෙහි ද මෙම ක්‍රමයම වේ.

අනුපිළිවෙළින් දැක්වීමෙහි හේතුවද දක්වන්නේය. එසේම මේ සරණත්‍රය උපමාවන්ගෙන්ද ප්‍රකාශ කරන්නේය.

එහි ප්‍රථම ගාථාවෙහි පළමුකොට - මේ සරණත්‍රය කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද? කොහිදී කියන ලද්දේද? කවදා කියන ලද්දේද? කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේද? තථාගතයන් වහන්සේ විසින් පළමුකොට දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු කුමක් හෙයින් මෙහි මුලටම කියන ලද්දේද? යන ප්‍රශ්න පහකි. එහි විසඳීම මෙසේය :- "කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද" යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද්දේය. ශ්‍රාවකයින් විසින් නොවේ. සෘෂීන් විසින් නොවේ. දෙවියන් විසින් නොවේ. "කොහිදීද?" යනු බරණැස මිගදාය නම් වූ ඉසිපතනයේදී ය. "කවදාද" යනු ආයුෂ්මත් යස යහළුවන් සමඟ රහත් ඵලයට පැමිණි කල්හි හැට එකක් රහතන් වහන්සේලා බොහෝ ජනයාට හිත පිණිස ලෝකයෙහි ධර්මය දේශනා කරන කල්හි, "කුමක් හෙයින්ද යත්?" පැවිද්ද සඳහාත් උපසම්පදාව සඳහාත්ය. යම්සේ වදාළේද, "මහණෙනි, මෙසේ වනාහි පැවිදි කළ යුතුය. උපසම්පදා කළ යුතුය. පළමුව කෙස් රැවුල් බා කසාවත් හඳවා උත්තරාසඬ්ඨය (තනිපට සිවුර) ඒකාංශ කරවා හික්කුන්ගේ පා වන්දවා උත්කුටිකයෙන් හිඳවා ඇඳිලි බන්දවා මෙසේ කියවයි කිව යුතුය. "බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සංඝං සරණං ගච්ඡාමි" යනුවෙනි. කුමක් හෙයින් මෙහි ආරම්භයටම කියන ලද්දේද? යත් මේ නවාඬ්ඨ ශාස්තෘ ශාසනය පිටක තුනකින් සංග්‍රහ කොට වාවනාමාගීයට නගන්නා වූ පූජ්‍යාචාර්යවරුන් විසින් යම් හෙයකින් මේ සරණාගමන මාර්ගයෙන් දෙවි මිනිස්සු උපාසක භාවයෙන් හෝ ප්‍රච්ඡික භාවයෙන් හෝ ශාසනයට බැස ගනින්ද එහෙයින් ශාසනයට බැස ගන්නා තැනැත්තාහට මාර්ගය වන බැවින් මේ බුද්දක පාඨයෙහි මුලින්ම කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය.

නිදානය පැහැදිලි කිරීම කෙසේද? දෑත් "බුද්ධං සරණාගමනං ගමකඤ්ඤා විභාවයෙ" යයි යමක් කියන ලද්දේද (එය විස්තර කරමි) එහි සියලු ධර්ම විෂයෙහි නොපැකිළි පවත්නා වූ දතයුතු හැම දෙයක නොහැනි පවත්නා වූ සච්ඤා ඥානයට නිමිත්ත වූ අරහත් මාර්ගයාගේ අධිගමයෙන් පරිභාවිත වූ ස්කන්ධ සන්තානය ඇසුරු කොට ගත් නම් ඇති හෝ සච්ඤාඥානය පදනම් කොට ගෙන හෝ සත්‍යාවබෝධය අරමුණු කොට පනවන ලද සත්ව විශේෂයකි බුද්ධ නම්. යම්සේ කීවේද :- "බුද්ධො" යනු යම් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නමක් තෙමේම (සත්‍යයන්) අවබෝධ කළේ ආචාර්යයන් නොමැත්තේ පෙර නොඇසූ විරු දහම්හි තෙමේම සත්‍යයන් අවබෝධ කළේ ඒ සත්‍යයන්හිදු සච්ඤත්වයට පැමිණියේ බල ධර්මයන්හිදු වශිභාවයට පැමිණියේවේද හෙතෙමේය" යනුයි. මේ පළමුකොට අථ වශයෙන් "බුද්ධ" පිළිබඳ විස්තර කිරීමයි. බ්‍යඤ්ජන

වශයෙන් වනාහි "අවබෝධ කළේනුයි බුද්ධ වේ. අවබෝධ කරවානුයි "බුද්ධ" වෙයි යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් දත යුතුය. මෙයද කියන ලද්දේය. "බුද්ධෝ" යනු කවර අර්ථයකින් "බුද්ධ" වේද යත් :- සත්‍යයන් අවබෝධ කළේනුයි බුද්ධය. ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවානුයි බුද්ධය. සඵල බැවින් බුද්ධය. සියල්ල දක්නා සුලු බැවින් බුද්ධය. අනෙකෙකු විසින් අවබෝධ නොකරවන ලද බැවින් බුද්ධය. (නානාගුණ) සුවද විහිදුවන බැවින් බුද්ධය. ආශ්‍රව ඝෂය කළ බැවින් බුද්ධය. උපක්ලේශ රහිත බැවින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහකළ රාග ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහකළ ද්වේශ ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහ කළ මෝහ ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් නික්ලේශී වන හෙයින් බුද්ධය. ඒකායන මාර්ගයට ගිය හෙයින් බුද්ධය. එකලාව අනුත්තර සමාස සම්බෝධිය අවබෝධ කළ හෙයින් බුද්ධය. මෝහය නැසූ හෙයින් බුද්ධය පිළි ලැබූ හෙයින් බුද්ධය. බුද්ධ යන ඒ නම මව විසින් නොකරන ලදය. පියා විසින් නොකරන ලදය. සොහොයුරා විසින් නොකරන ලදය. සහෝදරිය විසින් නොකරන ලදය. මිත්‍රාමාත්‍යයන් විසින් නොකරන ලදය. සහලේ නැයන් විසින් නොකරන ලදය. මහණ බමුණන් විසින් නොකරන ලදය. දෙවියන් විසින් නොකරන ලදය. භාග්‍යවන් බුදුවරයනට යම් "බුද්ධ" යන නාමයෙක් වේ නම් අර්භන් ඵලයාගේ අන්තයෙහි උපන් ඒ නාමය මහබෝමැඩදී සඵලතා ඥානයාගේ ප්‍රතිලාභය සමග අර්භන් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි." මෙහිදී ද යම්සේ ලෝකයෙහි අවබෝධයට යන තැනැත්තා අවබෝධයට ගිය තැනැත්තේ යැයි කියනු ලැබේද මෙසේ සත්‍යයන් අවබෝධ කළේනුයි "බුද්ධ" වේ. යම්සේ කොළ වියලවන වාතය "පණණසුසා" යයි කියනු ලැබේ ද මෙසේ ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවානුයි "බුද්ධ" වේ. "සබ්බසංසාරිකාය බුද්ධෝ" යනු සියලු ධර්මය අවබෝධ කර ගැනීමට සමත් බුද්ධියෙන් යුක්ත හෙයින් "බුද්ධ" යැයි කියන ලද්දේ වෙයි. "සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධෝ" යනු සියලු ධර්මයන් අවබෝධ කරවීමට සමත් බුද්ධියෙන් යුක්ත වන හෙයින් "බුද්ධ" යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "අනඤ්ඤානෙය්‍යතාය බුද්ධෝ" යනු අනෙකෙකු විසින් අවබෝධ නොකරවන ලද්දේ තමාම අවබෝධ කරගත් හෙයින් "බුද්ධ" යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "විසවිතාය බුද්ධෝ" යනු නොයෙක් ගුණ උපදවන හෙයින් පියුමක් මෙන් විකසනාර්ථයෙන් 'බුද්ධ' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "බිණ්ණසව සබ්බාතෙන බුද්ධෝ" යනු මේ ආදී වූ සිත හැකිළීම කරන ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් නිදි හැර පිබිදුණු පුරුෂයෙක් මෙන් සියලු කෙලෙස් නිදි දුරු කිරීමෙන් පිබිදුණු බැවින් බුද්ධ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "ඵකායන මහං ගතොති බුද්ධෝ" යනු බුද්ධියෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තන්ගේ ගමනාර්ථ

පයභාසයෙන් යම්සේ මගට ගියේ නමුදු පුරුෂ තෙම ගියේ යයි කියනු ලැබේද? මෙසේ ඒකායන මාර්ගයෙහි ගිය බැවින් ද 'බුද්ධ' යයි කියනු ලැබෙයයි දැක්වීමට කියන ලදී. "එකො අනුත්තරං සමමාසමෙබ්බං අභිසම්බුද්ධාති බුද්ධො" යනු අනුත් කරණකොටගෙන බුදු වූ බැවින් 'බුද්ධ' වූයේ නොවේ. හුදෙක් තමාම අනුත්තර වූ සමාසක් සම්බෝධිය අවබෝධ කළ බැවින් "බුද්ධ" වූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "අබුද්ධ විහත තතා බුද්ධ පටිලාභා බුද්ධො" යනු බුද්ධ, බුද්ධ, බෝධ යන මේ පද පයභාස වචනය. එහි යම්සේ නිල්, රතු ආදී වර්ණ යෙදීමෙන් නිල් වස්ත්‍රය, රතු වස්ත්‍රය යයි කියනු ලැබේ ද එසේම බුද්ධ ගුණයෙන් යුක්ත හෙයින් "බුද්ධ" යයි හැඟවීමට කියන ලද්දේ වෙයි. ඉන් අනතුරුව "බුද්ධ යන මෙය නාමයක් නොවේ" යනාදිය මේ බුද්ධ නාමය අර්ථානුගත ප්‍රඥප්තියකැයි අවබෝධ කරවීමට කියන ලද්දේය යනාදී වශයෙන් සියලු පදයන්ගේ බුද්ධ ශබ්දය සෑදීමට සමත් අරිය දත යුතුය. මේ බ්‍රහ්මචර වශයෙන් 'බුද්ධ' පිළිබඳ විස්තරයයි.

දැන් සරණාගමනාදියෙහි හිංසා කෙරෙනුයි 'සරණ' වේ. සරණ ගියවුන්ගේ ඒ සරණාගමනය කරණකොට ගෙන බිය, තැනිගැන්ම, දුක, දුගතිය, කරදර හිංසා කෙරේ, විනාශ කෙරේ, බැහැර කෙරේ, නිරුද්ධ කෙරේ යන අර්ථයයි. නැතහොත් හිත දෙයෙහි පැවැත්වීමෙන්ද අහිත දෙයින් වැළැක්වීමෙන් ද සත්වයින්ගේ හය හිංසා කෙරෙනුයි "බුද්ධ" වේ. බව කතරින් එතෙර කිරීමෙන්ද අස්වැසිලි දීමෙන්ද "ධම්ම" වේ. ස්වල්ප වශයෙන් කරන්නාවූ දීම් පිදීම් වශයෙන් එළවන සත්කාරයන්ට මහත්එල ලබාදීම කරන හෙයින් "සංඝ" වේ. එබැවින් මේ ක්‍රමයෙන්ද ඒ රත්නත්‍රය "සරණ" වේ. එහි ප්‍රසාදය ඇති කරන එයට ගරුකරන තැනැත්තේ වනාහි නසන ලද විනාශ කළ කෙලෙස් ඇත්තේ ඒ සරණ පිහිට කොට ගැනීම් ස්වභාව ඇත්තේ නැතහොත් වෙනත් බාහිර පිහිට නොපතන සිත්හි පහළවීම සරණාගමනයයි. එයින් සමත්විත සත්ව තෙම ඒ සරණ යයි. කියන ලද ආකාරයට සිත් උපදවා ගැනීමෙන් "මෙයම මට සරණය, මෙයම මට පිහිටයයි මෙසේ මේ රත්නත්‍රය වෙත එළඹෙයි යන අර්ථයයි. එළඹෙන්නෝද "ස්වාමීනි, මේ අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ධර්මයද සරණ යමු. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අප උපාසකයන් ලෙස පිළිගන්නා සේක්වා"යි තපස්සු හල්ලිකාදීන් මෙන් සමාදන් වීමෙන් හෝ "ස්වාමීනි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘවරයාය. මම ශ්‍රාවකයා වෙමි"යි මහා කාශ්‍යාපාදීන් මෙන් ශිෂ්‍යභාවයට පැමිණීමෙන් හෝ "මෙසේ කී කල්හි බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණ තෙම අසුනින් නැගිට උතුරු සඵව ඒකාංශ

කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනකද එහි ඇදිලිබැඳ තැබූ තුන්වරක් "ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට නම්ස්කාර වේවා පෙ බුදුරජාණන් වහන්සේට නම්ස්කාර වේවා" යි උදන් ඇතිය" යනුවෙන් බ්‍රහ්මායු ආදීන් මෙන් ඒ තෙරුවන් වෙත නැඹුරුවීම් වශයෙන් හෝ කම්ප්‍රාන වඩන්නන් මෙන් ආත්මය පවරාදීම් වශයෙන් හෝ ආයඝී පුද්ගලයන් මෙන් සරණාගමන උපක්ලේශයන් සිද්ධීම් වශයෙන් හෝ මේ ආදී නොයෙක් ආකාරයෙන් විෂය වශයෙන් හෝ කෘත්‍ය වශයෙන් හෝ එළඹෙයි. මේ සරණාගමනයේද එළඹෙන්නාගේද පැහැදිලි කිරීමයි.

දන් 'හෙදාහෙදං ඵලඤ්චාපි ගමනියඤ්ච දීපයෙ' යයි කියන ලද හේද ආදියෙහි පැහැදිලි කිරීම මෙසේය. මෙසේ සරණ ගිය තැනැත්තාගේ සරණය බිඳීම සාවද්‍ය නිරවද්‍ය වශයෙන් දෙආකාර වේ. කාලක්‍රියා කිරීමෙන් නිරවද්‍ය සරණහේදය වේ. සාවද්‍ය සරණහේදය අන්‍ය ශාස්තෘවරයෙක් දේශනා කළ ආකාරයට පැවැත්මෙන්ද ශාස්තෘවරයා දේශනා කළ ආකාරයට වෙනස්ව පැවැත්මෙන්ද වේ. මේ දෙආකාරයම පෘථග්ජනයන්ටම වේ. බුද්ධ භූතයන්හි නොදැනීමෙන්ද සැක කිරීමෙන්ද මිථ්‍යා ඥානය නිසාද අනාදර ආදී පැවැත්මෙන්ද ඔවුන්ගේ සරණය කිළිටි වේ. ආයඝී පුද්ගලයෝ වනාහි නොබිඳුණු සරණ ඇත්තෝද නොකිළිටි සරණ ඇත්තෝද වෙති. යම්සේ "මහණෙනි යම් දෘෂ්ටිසම්පන්න පුද්ගලයෙක් අනෙක් ශාස්තෘවරයකු උදෙසා සිටියේය" යන ඒ කාරණය හේතුරහිතය. අවකාශ රහිතයයි වදාළේ එහෙයිනි. පෘථග්ජනයෝද යම්තාක් සරණ හේදයට නොපැමිණෙත්ද ඒතාක් නොබිඳුණු සරණ ඇත්තෝම වෙති. ඔවුන්ගේ සාවද්‍ය සරණ හේදය වනාහි කෙළෙස් සහිතද අනිටු එල ගෙන දෙන්නේද වෙයි. නිරවද්‍ය සරණහේදය විපාක නොමැති බැවින් එල රහිතය. නොබිඳුණු සරණාගමනය එල වශයෙන් ඉෂ්ට එලම දෙයි. යම්සේ වදාළේද :

"යම් කිසිවෙක් බුදුන් සරණ ගියාහුද ඔවුහු අපායට නොයන්නාහ. මිනිස් කය අතහැර දේවකාය පුරවන්නාහ." (සංයුත්ත නිකාය) යනුයි.

එහිදී යමෙක් සරණාගමන උපක්ලේශයන් සිද්ධීමෙන් සරණ ගියාහුද ඔවුහු අපායට නොයන්නාහ. සෙස්සෝ වනාහි සරණාගමනයෙන් යුක්ත වුවත් වෙනත් අකුශල කම්පයකින් යන්නාහුයයි මෙසේ ගාථාවෙහි අදහස දත යුතුය. මේ පළමුකොට හේදාහේද එල විස්තරයයි.

ගමනීය (සරණ යා යුතු ආකාරය) පැහැදිලි කිරීමේදී චෝදක තෙමේ කීය - "බුද්ධං සරණං ගවජාමි" යන මෙහි යමෙක් බුදුන් සරණ යයිද හෙතෙම බුදුන් වෙත යන්නේද නැතහොත් සරණය වෙත යන්නේද, දෙආකාරයෙන් එකක ප්‍රකාශය අථ විරහිතය. කුමක් හෙයින්ද යත්? ගමන ක්‍රියාවෙහි ද්විකම්ක බවක් නොමැති හෙයින්. මෙහි "අපං ගාමං නෙති" ආදියෙහි මෙන් ද්විකම්ක බවක් අක්‍ෂර වින්තකයෝ (ව්‍යාකරණඥයෝ) කැමති නොවෙති. "ගච්ඡතෙව පුබ්බං දිසං ගච්ඡති පච්ඡිමං දිසං" යනාදියෙහි මෙන් මෙය අථ සහිත නොවන්නේද? නොවේ. බුද්ධ සරණ යන පදයන්ගේ සමානාධිකරණ භාවයක් අදහස් නොකරන හෙයින්. මේ පදයන්ගේ සමානාධිකරණ භාවයක් අදහස් කළ කල්හි බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විරුද්ධ සිත් ඇති තැනැත්තේද බුදුන් වෙත එළඹෙන්නේ බුදුන් සරණ ගියේ වන්නේය. යමෙක් වනාහි "බුද්ධ" යයි විශේෂිත වූ සරණයක් වේද මෙතෙම එයම සරණ කොට ගියේය යනුයි. "එතං ඛො සරණං ඛෙමං එතං සරණ මුත්තමං" යයි කී ආකාරයට සමානාධිකරණ භාවයක් ඇත්තේ වේද? නැත. එම ගාථා පාදයෙහි එම අර්ථය ඇති හෙයින්. එම ගාථා පාදයෙහි "මේ බුද්ධාදි රත්නත්‍රය සරණ ගිය අයට භය දුරුකිරීම් සංඛ්‍යාත සරණ භාවයන් (ඒකාන්ත) හෙයින් නිර්භය වූ උත්තම වූ සරණ වේ යයි යනුවෙන් මේ සමානාධිකරණ භාවය අදහස් කරන ලදී. අනෙක් තැන (සරණාගමනය) වනාහි ගම් සම්බන්ධය ඇති කල්හි සරණාගමනය වෙත පැමිණීම සිදු නොවන හෙයින් සමානාධිකරණය අදහස් නොකරන ලද්දේය. "එතං සරණාගමම සබ්බද්ධා පමුවති" යන මෙහි ගම් සම්බන්ධයෙහිලා සරණාගමනය සිද්ධ වන හෙයින් සමානාධිකරණ භාවය වන්නේ වේද? නැත. පෙර කියන ලද දෝෂයෙන් යුක්ත නිසාය. එහි වනාහි සමානාධිකරණ භාවය ඇති කල්හි මේ බුද්ධ ධම්ම සංඝ සරණයන් වෙත විරුද්ධ සිත් ඇති තැනැත්තාද පැමිණ සියලු දුකින් මිදෙන්නේය යන මේ පෙර කියන ලද දෝෂයෙන් යුක්ත වීම වන්නේය. එම දෝෂයෙන් අපට ප්‍රයෝජනයක් නොමැති හෙයින් සමානාධිකරණ භාවය නොගන්නා ලදී.

යම් සේ "ආනන්දය, කල්‍යාණමිත්‍ර වූ මා වෙත පැමිණ ඉපදීම ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයෝ ඉපදීමෙන් මිදෙත්" (කෝසල සංයුත) යන මෙහි කල්‍යාණ මිත්‍ර වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආනුභාවයෙන් මිදෙන්නා වූ සත්ත්වයෝ කල්‍යාණ මිත්‍රයා වෙත එළඹ මිදෙත් යයි කියන ලද්දේද එසේම මෙහිද බුද්ධ ධම්ම සංඝ සරණානුභාවයෙන් මිදෙන්නේ "මේ සරණය වෙත එළඹ සියලු දුකින් මිදේය" යි කියන ලද්දේය යනුවෙන්

මෙසේ මෙහි අදහස දැන යුතුය. "ගව්ශාමි" (යම්) යි දක්වන ලද යන්තෘගේ යා යුතු බව කැමති වන්නේ නමුදු මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් බුදුන් වහන්සේ වෙත යායුතු බව නොයෙදේ. සරණයා වෙතද නොයෙදේ. දෙදෙනා වෙතද නොයෙදේ. එහෙයින් මෙහි සාධාරණ බව කිව යුතුය. කියනු ලැබේ :- බුදුන් වහන්සේ මෙහි යා යුතු වස්තු දක්වීමය. ඒ 'සරණ' වචනය ගමනාකාරය දක්වීම සඳහාය. "බුද්ධං සරණංගාමි ගව්ශාමි" බුදුන් වහන්සේ මට සරණයයි යෙමි, මුත් වහන්සේ මට සරණය, මුත් වහන්සේ මට පිහිටය, දුක නසන්නාය, යහපතද සලසන්නාය, යන මේ අදහසින් උන්වහන්සේ වෙත යමි. භජනය කරමි. සේවනය කරමි, ඇසුරු කරමි යනුයි. නැතහොත් යම් ධාතුන්ගේ වනාහි ගමනාර්ථය වේද බුද්ධ අරියද එහි වන හෙයින් මෙසේ දැන ගනිමි. අවබෝධ කරගනිමි යනුයි. මෙහි "ඉති" ශබ්දය යෙදී නැති හෙයින් ඉහත සඳහන් අරිය නුසුදුසු නොවේද? එබඳු නුසුදුසු බවක් එහි නොවන්නේය. ඉදින් මෙහි ඉහත කී අරිය වන්නේද එහෙයින් "අනිවචං රූපං අනිවචං රූපනිකා යථාභූතං පජානාති (රූපය අනිත්‍යය, රූපය අනිත්‍යයයි ඇති සැටියෙන් දැනගනී) යන මේ ආදී තත්ති මෙන් "ඉති" ශබ්දය යෙදිය යුතු වන්නේය. යෙදී නැත. එහෙයින් ඒ කියන ලද ප්‍රකාශය නුසුදුසු නේද? එසේ නොවේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? එම අරිය ලැබෙන හෙයිනි.

"යොව බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සංසඤ්ච සරණං ගතො" යන මේ ආදී තත්ති මෙන් මෙහි ද "ඉති" ශබ්දයාගේ අරිය ලැබේ. විද්‍යමාන අරිය ඇති බැවින් සියලු තත්ති "ඉති" ශබ්දය නොයොදති. ('ඉති' ශබ්දය) නොයොදන ලද මෙහි යෙදූ තැනක මෙන් "ඉති" ශබ්දයාගේ අරිය දැන යුතුය. මෙබඳු අන් තැන්හිද මෙසේමය. එහෙයින් එය දොස් රහිතමය. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ තීහි සරණාගමනෙහි පබ්බජ්ජං" (මහණෙනි මේ ත්‍රිවිධ වූ සරණ ගමනින් පැවිද්ද අනුදනිමි) යනාදී තත්ති සරණය ගමනියාර්ථයෙන් යමක් දේශනා කරන ලද්දේද "සරණ යන වචනය ගමනාකාරය දක්වීම සඳහාය" යන ප්‍රකාශය එවිට නුසුදුසු නොවේද? නොවේ. සුදුසු හෙයිනි. කුමක් හෙයින්ද යත්? එම අරිය ලැබෙන හෙයිනි. එහිද වනාහි එම පදයාගේ අරිය ලැබේ. පෙර පරිදිම ("ඉති" ශබ්දය) යොදා නැතත් යෙදූ තැනක මෙන් (අරිය) දැන යුතුය. එසේ නොමැති කල්හි පෙර කියන ලද දෝෂය හා යෙදීම සිදු වේ. එහෙයින් දක්වන ලද අයුරින්ම අරිය ගත යුතුය. මේ ගමනිය දීපනාවයි.

දන් "ධම්මං සරණම්චවාදි අවයෙපෙස නයොමතො" යයි යමක් කියන ලද්දේද එය මෙහි කියනු ලැබේ. "බුද්ධං සරණං ගව්ශාමි" යන

මෙහි යම් මේ අර්ථ වණිතා න්‍යායයක් කියන ලද්දේද “ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සංඝං සරණං ගච්ඡාමි” යන මේ යෙදුම් දෙකෙහිද ඒ අර්ථයම දන යුතුය. එහි වනාහි ධම්ම, සංඝ, යන පදයන්ගේ අර්ථ වශයෙන්ද බ්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද පැහැදිලි කිරීම් මාත්‍රයම අසමාන වේ. සෙස්ස කියන ලද පරිදිමය. යම්හෙයකින් ඉදින් මෙහි යමක් අසමාන වේද එය කියනු ලැබේ. සමහරු “මාර්ගඵල නිව්‍යාණයෝ ධම්ම වෙති”යි කියති. වඩන ලද මාර්ග ඇති පුද්ගලයන්ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ නිව්‍යාණය ඇති පුද්ගලයන්ද අපායයන්හි නොවැටීම් වශයෙන් දරන හෙයින්ද පරම අස්වැසිල්ල ගෙන දෙන හෙයින්ද රාගයෙන් තොර (ආයතී අෂ්ටාංගික) මාර්ගයම මෙම අර්ථයෙහි “ධම්ම” වන බව අපගේ හැඟීමයි. අග්ගප්පසාද සූත්‍රය මෙහිදී සාධක වේ. එහිදී මෙය වදාරන ලදී. මහණෙනි, යම්තාක් ධර්මයෝ සංඛත වෙන්ද ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය ඔවුන්ට අග්‍ර වේ” යන මේ ආදියයි. චතුර්විධ ආයතීමාර්ගයෙන් යුක්ත වූ චතුර්විධ සාමඤ්ඤ ඵලයන්හි මැනවින් වැස්වූ ස්කන්ධ සමූහය ඇති පුද්ගලයන්ගේ සමූහය දෘෂ්ටිශීල සමූහයෙන් (ඔවුනොවුන්) සම්බන්ධ වූ හෙයින් ‘සංඝ’ නම් වේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය වදාරන ලදී. “ආනන්දය, නුඹ කුමක් සිතන්නෙහිද? මා විසින් නුඹට යම් ධර්ම කෙනෙක් මැනවින් දෑන දේශනා කරන ලද්දාහුද ඒ කවරේද යත්, සතර සතිපට්ඨානය, සතර සමයක් ප්‍රධාන, සතර සෘද්ධිපාද, පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය, පඤ්චබල, සජ්ඣ බෝධ්‍යඛග, ආයාස අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි. ආනන්දය, මේ ධර්මයන්හි හික්කුන් දෙදෙනෙක්වත් නානාවාදීව සිටිනු නුඹ දක්නෙහිද? යනුයි. මේ පරමාර්ථ සංඝයා (මා) සරණයයි යා යුතුය. සූත්‍රයන්හිද “(මේ ශ්‍රාවක සංඝයා) ආනුෂේය්‍යය (දුරිත්තුදු ගෙනහැර දිය යුතු ප්‍රත්‍යයට සුදුසුය) පානුෂේය්‍යය (ආගන්තුක හෝජනය පවා පිළිගැන්වීමට සුදුසුය) දකඛ්ණේය්‍යය (පරලොව සුව පතා දෙන දක්ෂිණාවට සුදුසුය) අඤ්ජලිකරණීයය (නමස්කාරයට සුදුසුය) ලෝකයාගේ උතුම් වූ පින් කෙතකි”යි (ඉතිවුත්තකපාලි) වදාරන ලදී. අන්‍ය වූ හික්කු සංඝයා කෙරෙහි හෝ හික්කුණී සංඝයා කෙරෙහි හෝ බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයා කෙරෙහි හෝ සම්මුති සංඝයා කෙරෙහි හෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා පැවිදි වූ චතුර්වරී ආදී ප්‍රභේදයන්ට අයත් පුද්ගලයන් කෙරෙහි හෝ වන්දනා කිරීම් ආදි ක්‍රියාවන්ගෙන් මේ සංඝයා සරණ ගිය තැනැත්තාගේ සරණාගමනය නොබිඳෙන්නේමය. කිළිටි නොවන්නේය. මෙය මෙහි විශේෂයයි. මේ දෙවෙනි සරණාගමනයාගේ කියන ලද විස්තරයේ ඉතිරියද හේදා හේදාදී නියමයන්ද පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දන යුතුය. මේ පළමුකොට “ධම්මං සරණම්චවාදි ආයෙ පෙසනායො මනො” යන මෙහි වණිතාවයි.

දැන් "අනුප්‍රබවව්‍යාප්ත කාරණාඤ්ඤා විනිද්දිසෙ" යන මෙහි මේ සරණව්‍යාප්තයන් තුන අතුරෙන් සියලු සත්වයන්ට අග්‍රයයි සලකා පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින්ද උන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද හෙයින්ද අනතුරුව ධර්මය වේ. ඒ ධර්මයට ආධාරක වන හෙයින්ද ඒ ධර්මය ඇසුරු කරන හෙයින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. නැතහොත් සියලු සත්වයන් යහපතෙහි යොදවන්නා බැවින් පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින්ද උන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද හෙයින්ද අනතුරුව ධර්මය වේ. ඒ ධර්මයට ආධාරක වන හෙයින්ද ඒ ධර්මය ඇසුරු කරන හෙයින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. නැතහොත් සියලු සත්වයන් යහපතෙහි යොදවන්නා බැවින් පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින් සියලු සත්වයන්ට හිත බැවින් අනතුරුව ධර්මයයි. යහපත අවබෝධ කරගැනීම සඳහා පිළිපත් බැවින්ද අවබෝධ කරගත් යහපත ඇති බැවින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. මෙසේ සරණභාවයෙන් වෙන්කොට ප්‍රකාශ කරන ලද්දේයයි මෙසේ අනුපිළිවෙළ නියම කිරීමෙහි හේතුවද දක්වන ලදී.

දැන් "සරණත්‍රය මෙතඤ්ඤා උපමාහි පකාසයෙ" යයි යමක් කියන ලද්දේද එයද කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි බුදුන් වහන්සේ පුන්සඳ වැනිය. උන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය සඳ රැස් සමූහය වැනිය. සංඝයා පුන්සඳ කිරණින් උපදවන ලද ප්‍රීතිය ඇති ලෝකයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ළාහිරු වැනිය. කියන ලද ආකාර ඇති ධර්මය ඒ ළාහිරුගේ රශ්මි ජාලාව වැනිය. සංඝයා ඒ රශ්මි ජාලාවෙන් පහවූ අන්ධකාරය ඇති ලෝකය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ වනය දවන පුරුෂයෙක් වැනිය. කෙලෙස් වනය දවන ධර්මය වනය දවන ගින්න වැනිය. දූවු කෙලෙස් ඇති බැවින් පින් කෙතක් වූ සංඝයා දූවු වනය ඇති බැවින් කෙතක් වූ භූමිභාගය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ මහා මේඝයක් වැනිය. ධර්මය වැසි ජලය වැනිය. සන්සිඳුණු කෙලෙස් දුලි ඇති සංඝයා වැසි වැටීමෙන් සන්සිඳුණු දුලි ඇති ජනපදය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් රියදුරෙක් වැනිය. ධර්මය ආජානේය අශ්වයන් හික්මවන උපාය වැනිය. සංඝයා මැනවින් හික්මුණු අජානේය අශ්ව සමූහයක් වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සියලු මිසඳිටු උල් උදුරන හෙයින් ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙක් වැනිය. ධර්මය උල් උදුරන උපාය වැනිය. ඉදිරි මිසඳිටු උල් ඇති සංඝයා උදුරන ලද උල් ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් මෝභ පටලය උපුටා දමන හෙයින් බුදුන් වහන්සේ ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙක් වැනිය. ධර්මය පටලය උපුටා දමන උපාය වැනිය. උපුටා දමූ මෝභ පටල ඇති, ප්‍රසන්න නුවණැස ඇති සංඝයා උපුටා දමූ

පටල ඇති ප්‍රසන්න ඇස් ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් බුදුන් වහන්සේ අනුසය සහිත කෙලෙස් රෝග දුරු කිරීමට සමත් දක්ෂ වෛද්‍යවරයෙකු වැනිය. ධර්ම මැනවින් යෙදූ බෙහෙතක් වැනිය. සන්සිඳුණු අනුසය ව්‍යාධි ඇති සංඝයා බෙහෙත් යෙදීමෙන් සන්සිඳුණු රෝග ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් බුදුන් වහන්සේ යහපත් උපදේශකයෙකු වැනිය. ධර්ම ක්ෂේම භූමියට යන යහපත් මාර්ගයක් වැනිය. සංඝයා මඟට පිළිපත්තේ ක්ෂේමභූමියට පැමිණි තැනැත්තෙකු වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් නාවිකයෙකු වැනිය. ධර්ම නැවක් වැනිය. සංඝයා පරතෙරට පැමිණි සමෘද්ධිමත් ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ හිමාලය වැනිය. ධර්ම එහි හටගත් බෙහෙතක් වැනිය. සංඝයා බෙහෙත් වැළඳීමෙන් නිරෝගී වූ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධනය දෙන්නෙකු වැනිය. ධර්ම ධනය වැනිය. මැනවින් ලැබූ ආයාථි ධනය ඇති සංඝයා අභිමත පරිදි ධනය ලැබූ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ නිධානයක් දක්වන්නෙකු වැනිය. ධර්ම නිධානයක් වැනිය. සංඝයා නිධානය ලැබූ ජනයා වැනිය. තවද බුදුන් වහන්සේ අභය දෙන ධේර්‍යමත් පුරුෂයෙකු වැනිය. ධර්ම අභය වැනිය. ඉක්ම වූ සියලු හය ඇති සංඝයා අභයට පැමිණි ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සැනසිලිදායකයෙකු වැනිය. ධර්ම සැනසිල්ල වැනිය. සංඝයා සැනසිල්ලට පත් ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් මිත්‍රයෙකු වැනිය. ධර්ම හිතෝපදේශයක් වැනිය. සංඝයා හිතෝපදේශකරණයෙන් සඵල කරගත් සියලු අර්ථ ඇති ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධනාකරයක් වැනිය. ධර්ම සාරවත් ධනයක් වැනිය. සංඝයා සාරවත් ධනය පරිභෝග කළ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ රාජකුමාරයන් නඟවන්නෙකු වැනිය. ධර්ම හිසනාන ජලය වැනිය. සද්ධර්ම ජලයෙන් ස්නානය කළ සංඝයා මැනවින් ස්නානය කළ රාජකුමාරවරුන් සමූහයක් වැනිය. බුදුන් වහන්සේ අලංකාර කරන්නෙකු වැනිය. ධර්ම අලංකාරය වැනිය. සද්ධර්මයෙන් අලංකාර වූ සංඝයා අලංකාර කළ රාජපුත්‍ර සමූහයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සඳුන් රුකක් වැනිය. ධර්ම ඒ සඳුන් රුකෙහි හටගත් සුවඳ වැනිය. සද්ධර්මය පිළිපැදීමෙන් සන්සිඳුණු පරිලාභ ඇති සංඝයා සඳුන් පරිභෝගයෙන් ශාන්ත වූ පරිලාභ ඇති ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධර්ම දායාදය සපයා දෙන්නෙකු වැනිය. ධර්ම දායාදය වැනිය. සද්ධර්ම දායාදය ගෙන යන සංඝයා දායාදය ගෙන යන පුත්‍ර සමූහයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ විකසිත පියුමක් වැනිය. ධර්ම ඒ පියුමෙහි හටගත් පැණි වැනිය. සංඝයා ඒ පැණි අනුභව කරන බඹර සමූහයා වැනිය. මෙසේ මේ සරණත්‍රය උපමාවන්ගෙන් ප්‍රකාශ කළේ වන්නේය. මෙපමණකින් මවිසින් පෙර “කෙන කපු කදා කසමා භාසිතං රතනත්තයං” ආදී ගාථා

හතරකින් අර් වණිනාව සඳහා යම් මාතෘකාවක් තබන ලද්දේ එය අර් වශයෙන් ප්‍රකාශ කළා වන්නේය.

සරණත්‍රය වණිනාව නිමියේය.

2

මෙසේ සරණාගමනයන්ගෙන් ශාසනයට බැස ගැනීම දක්වා - එසේ බැසගත් උපාසකයා විසින් හෝ පැවිද්දා විසින් හෝ යම් ශික්ෂාපදයන්හි පළමුකොට හික්මිය යුතුද ඒවා දැක්වීම සඳහා ඇතුළත් කරන ලද ශික්ෂාපද පාඨයෙහි වණිනාව සඳහා දැන් මේ මාතෘකාවය.

“යම් කෙනෙකු විසින් යම් තැනක යම් දිනක යම් හෙයකින් මේ ශික්ෂාපදයෝ දේශනා කරන ලද්දාහුද යන ඒ කරුණ කියා ඒවා සාධාරණ විශේෂ වශයෙන් වෙන්කොට දක්වා යමක් ප්‍රකෘතියෙන් වැරදි වේද යමක් ප්‍රඥප්තියෙන් වැරදි වේද එය පැහැදිලි කොට පදයන් බැඳුණු වශයෙන්ද අර් වශයෙන්ද විස්තර කොට

සියල්ලන්ට සාධාරණ වූ ශික්ෂාපදයන්ගේ ඒ සාධාරණ බව පැහැදිලි කිරීමද ඉක්බිති පූර්ව ශික්ෂාපද පහෙහි විශේෂාර්ථ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් අනතුරුව

පාණාතිපාත ශික්ෂාපදයේ සිට එකතාදි වශයෙන්, ආරම්මණ වශයෙන්, ආදාන වශයෙන්, හේද වශයෙන්, මහා සාවස්ස වශයෙන්, ප්‍රයෝග වශයෙන්, මූල වශයෙන්, කම්ම වශයෙන්, විරම්මණ වශයෙන්, ඵල වශයෙන්, විනිශ්චය දත යුතුය.

ඉන්පසු (මුල් ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳ විස්තරයෙහි) සුදුසු අර් ගෙන පසු ශික්ෂාපද පහෙහිද යෙදිය යුතුය. (ඒ ඒ ශික්ෂා පදයට) ආවේණික ලක්ෂණද කිව යුතුය. හිතප්‍රණීත ආදියද දත යුතුය.

එහි මේ “පාණාතිපාතා වෙරමණී” ආදී දශ ශික්ෂාපදයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදහ. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. ඒවාද ආයුෂ්මත් රාහුල පැවිදි කරවා කපිලවස්තුමේ සිට සැවැත්

නුවරට වැඩම කළ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සාමණේරයන්ට ශික්‍ෂාපද නියම කිරීම සඳහා සැවැත් නුවර ජේතවන නම් වූ අනේපිඬු සිටුවරයා විසින් කරවන ලද ආරාමයේදී දේශනා කරන ලදී. මෙය මෙසේ කියන ලදී.

“ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කපිල වස්තුවෙහි කැමති තාක් කල් වාසය කොට සැවැත් නුවර යම් තැනෙකද එය අරමුණු කොට වාරිකාවේ වැඩම කළහ. පිළිවෙළින් වාරිකාවේ හැසිරෙන්නාහු සැවැත් නුවර යම් තැනෙකද එහි වැඩම කළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ සැවැත් නුවර ජේතවන නම් වූ අනේපිඬු සිටුවුණේ ආරාමයෙහි වැඩ වසති. එකල්හි -පෙ- ඉක්බිති සාමණේරයන්ට “අපට කෙතෙක් ශික්‍ෂාපද වේද? අප විසින් කිනම් ශික්‍ෂාපදයන්හි හික්මිය යුතුද? යන මේ අදහස ඇතිවිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය සැල කළහ. උන්වහන්සේ “මහණෙනි, සාමණේරයන්ට “පාණාතිපාතා වේරමණි-පෙ- ජාතරූප රජන පටිග්ගහණා වේරමණි” යයි ශික්‍ෂාපද දහයක්ද, සාමණේරයන් විසින් එම ශික්‍ෂාපදයන්හි හික්මීමටද අනුදනිමි” යි (මහාවග්ගපාලි) යනුයි. ඒ මේ ශික්‍ෂාපදයෝ “ශික්‍ෂාපදයන්හි සමාදන්ව හික්මේ” (සාමඤ්ඤඵල සූතක) යයි සූත්‍රානුසාරයෙන්ද සරණාගමනයන්හි දක්වන ලද පාඨ අනුසාරයෙන්ද “පාණාතිපාතා වේරමණි සික්ඛාපදං සමාදියාමි” යයි මෙසේ වාචනාමාර්ගයට නගන ලදහයි දත යුතුය. මෙසේ පළමුකොට “යෙන යත්ඨ යදා යසමා චුත්තා නෙත්තා නං නයං” යන මාතෘකා විස්තර කරන ලදී. මේ ශික්‍ෂාපදයන්හිද මුල් ශික්‍ෂාපද දෙකත් සතරවෙනි හා පස්වෙනි ශික්‍ෂාපදත් උපාසකයන්ට හා සාමණේරයන්ටද නිත්‍යශීල වශයෙන් සාධාරණ වේ. උපාසකයන්හට උපෝසථ ශීල වශයෙන් වනාහි හත්වෙනි අටවෙනි ශික්‍ෂාපද එක් ශික්‍ෂාපදයක් කොට සඵපශ්චිම ශික්‍ෂාපද සියල්ලද සාමණේරයන් හා සාධාරණ වේ. අවසාන ශික්‍ෂාපදය වනාහි සාමණේරයන්ටම විශේෂ වූවකි” යි මෙසේ සාධාරණ විශේෂ වශයෙන් වෙන්කොට දක්වීම කළ යුතුය. මෙහි පළමුවෙනි ශික්‍ෂාපද පහ ඒකාන්ත අකුශල සිතින් හටගන්නා බැවින් ප්‍රාණඝාත ආදිය අතුරින් ප්‍රකෘතිවද්‍ය වෙන්වීමය. ඉතිරි ශික්‍ෂාපද ප්‍රඥප්ති වද්‍ය වෙන්වීමය. මෙසේ “ප්‍රකෘතියෙන් යමක් වැරදි වේද යමක් ප්‍රඥප්තියෙන් වැරදි වේද එයද වෙන්කොට දැක්විය යුතුය. යම් තෙයකින් මෙහි “වේරමණි සික්ඛාපදං සමාදියාමි” යන මේවා සියලු ශික්‍ෂාපදයන්ට සාධාරණ පද වේද එබැවින් මේ පදයන්ගේ බ්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද අර්ථ වශයෙන්ද මේ සාධාරණ විස්තරය දත යුතුය.

පළමුකොට බසඤ්ජන වශයෙන් - වෛරය දුරු කෙරේනුයි = වෙරමණී වේ, වෛරය අත්හරියි, දුරුකරයි, ගෙවීම කරයි, අභාවයට පමුණුවයි යන අර්ථයයි. නැතහොත් පුද්ගල තෙමේ මේ කරණ වූ වෛරයෙන් දුරු වෙයි යයි "වි" කාරයට 'වෙ' කාරය කොට "වෙරමණී" වේ. එහෙයින්ම මෙහි "වෙරමණී සිකිමාපදං, විරමණී සිකිමාපදං" යයි දෙආකාරයකින් සප්තධායනා කරති. හික්මිය යුතු හෙයින් = සිකිමා වේ. මෙය කරණ කොට පැමිණේනුයි = 'පදං' වේ. සිකිමාය පදං (හික්මීමට කාරණා නුයි) සිකිමාපදං වේ. හික්මීම සඳහා ඵලභෙන උපාය යන අර්ථයයි. නැතහොත් මූලය, නිශ්‍රයය, ප්‍රතිෂ්ඨාව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. වෙරමණී එව සිකිමාපදං (වෙන්වීමම ශික්ෂාපදය වූයේ) = වෙරමණී සිකිමා පදං වේ. නැතහොත් දෙවෙනි ක්‍රමයට අනුව 'විරමණී සිකිමා පදං වේ. මනාකොට අල්ලා ගනිනුයි = සමාදියාමී වේ. නොඉක්මවන අදහසින් සිදුරු ඇති නොවන සේ, පුල්ලි ඇති නොවන සේ අල්ලා ගනිමි"යි කියන ලද්දේ වෙයි.

අර්ථ වශයෙන් වනාහි "වෙරමණී" යනු කාමාවචර කුශල චිත්තයෙන් යුත් විරතියයි. ප්‍රාණසාතයෙන් වැළකුණු තැනැත්තාහට "එසමයෙහි ප්‍රාණසාතයෙන් යම් දුරුවීමක් වෙන්වීමක්, වැළැක්මක්, විරමණයක්, නොකිරීමක්, අකරණයක්, (එයට) නොපැමිණීමක්, සීමා නොඉක්මවීමක් ප්‍රත්‍ය නැසීමක් වේද එයයි" මේ ආදී වශයෙන් විභවගප්‍රකරණයෙහි කියන ලද්දේය. මේ විරමණය නම් ඒකාන්තයෙන්ම ලෝකෝත්තර විරමණයක් (වෙන්වීමක්) ද ඇත. මෙහි වනාහි "සමාදන් වෙමි"යි කී බැවින් සමාදන්වීම වශයෙන් පැවතියේය. කරුණුත්තරිය කිරීමක් (එකට එක කිරීමක්) නොවේනුයි කාමාවචර කුශල චිත්තය හා යෙදුණු විරතියයි කියන ලදී. 'සිකිමා' යනු අධිසීල සිකිමා, අධි චිත්ත සිකිමා, අධි පඤ්ඤා සිකිමා යන ත්‍රිශික්ෂාවෝය. මෙම අර්ථයෙහි වනාහි සම්ප්‍රයුක්ත විරති ශීලය, ලෝකික විද්ධිනාව, රූපාරූප ධ්‍යාන, ආයාසී මාගීයද "ශික්ෂා" යයි අදහස් කරන ලදී. යම්සේ කීවේද :- "ශික්ෂා ධර්මයෝ කවරහුද යත්? යම් කලෙක්හි සොම්නස් සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත කාමාවචර කුසල් සිත උපන්නේ වේද -පෙ- එසමයෙහි ස්පර්ශීය වේ. -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. -පෙ- ශික්ෂා ධර්මයෝ කවරහුද යත්? යම් කලෙක රූප භවයෙහි උත්පත්තිය පිණිස කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුශල ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ව, මාගීය වඩාද -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට -පෙ- පඤ්චම ධ්‍යානයට එළඹ වසයි ද -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. -පෙ- කවර ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝද? යම් කලෙක්හි අරූප භවයෙහි උත්පත්තිය

පිණිස -පෙ- නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනන සහගත -පෙ- අවිකේෂපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. කවර ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝද? යම් කලෙක්හි නෙයසාණික ලෝකෝත්තර ධර්මාන වඩයි ද -පෙ- අවිකේෂපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. (විභඩ්ගප්පකරණ) මේ ශික්ෂාවන් අතරින් යම්කිසි ශික්ෂාවකගේ පදය අවබෝධ කරගැනීමේ උපායයයි. නැතහොත් මූලය, නිශ්ශ්‍රය, ප්‍රතිශ්ඨාව, වේනුයි ශික්ෂා පදය වේ. මෙය මෙසේ කියන ලදී :- ශීලය ඇසුරු කොට ශීලයෙහි පිහිටා සප්ත බොධාංග ධර්මයන් වඩන්නේ බහුල වශයෙන් කරන්නේ යන මේ ආදියයි. මෙසේ මෙහි සාධාරණ පදයන්ගේ සාධාරණ බව බාහිරව වශයෙන්ද අර්ථ වශයෙන්ද පැහැදිලි කිරීම කළ යුතුය.

දැන් "අථ පඤ්චස්‍ය පුබ්බස්‍ය විසෙසත්ථප්පකාසනො, පාණාදි පාණාතිපාත -පෙ- විඤ්ඤාතබ්බො විනිව්ඡයො" යයි යමක් කියන ලද්දේද ඒ පිළිබඳව මෙය කියනු ලැබේ. "පාණාතිපාතො" යන මෙහි "පාණො" යනු ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධ සන්තතියයි. නැතහොත් එය අරමුණු කොට පනවන ලද සත්වයාය. එම ප්‍රාණයෙහි ප්‍රාණ සංඥාව ඇති ඔහුගේ ජීවිතින්ද්‍රිය සිද්ධිම සඳහා කරන උපක්‍රම උපදවන්නා වූ කායවච්ඡි ද්වාර දෙක අතුරෙන් එක් ද්වාරයක පැවති වධක චේතනාව පාණාතිපාත නම් වේ. "අදින්නාදානං" යන මෙහි "අදින්නං" යනු අනුන් අයිතිකරගත් (වස්තුවයි.) යම් වස්තුවෙක්හි අනිකෙක් තමා කැමති පරිදි ක්‍රියා කරන්නේ දඬුවමට නිසි නොවේද (අනුන් විසින් කිසිවක් නොකිව යුතු) නිවැරදි කරුවෙක් වේද එබඳු අනුන් අයත් ඒ වස්තුවෙක්හි අනුන් අයිති කරගත් දෙයක් යන හැඟීමෙන් එය ගන්නා උපක්‍රමය ඉපද වූ කාය වාග් ද්වාරයන් අතුරෙන් එක්තරා ද්වාරයක පැවතියාවූම සොරා ගැනීමේ චේතනාව අදින්නාදාන වේ.

"අනුමමරියං" යනු පහත් හැසිරීමයි. දෙදෙනා බැගින් එක්වීම සම්බන්ධ මෙමුන සේවනයයි. කායද්වාරයෙහි පවත්නා අසද්ධම් (මෙමුන) ප්‍රතිසෙවන ස්ථාන ඉක්මවීමේ චේතනාවයි. "මුසාවාදො" යන මෙහි 'මුසා' යනු රැවටීම මුල්කොටගත් තැනැත්තාගේ අර්ථය බිඳළන වච්ඡි ප්‍රයෝගයයි. නැතහොත් කාය ප්‍රයෝගයයි. රැවටීමේ අදහසින් වනාහි අනුන් රවටන කායවච්ඡි ප්‍රයෝගයෙන් හටගත් කායවච්ඡි ද්වාරයන් අතුරින්ම එක් ද්වාරයක පැවති මිථ්‍යා චේතනාව 'මුසාවාදයයි'. "සුරාමෙරය මජ්ඣමාදායානං" යන මෙහි වනාහි "සුරා" යනු පිට්ඨ (පිටි) සුරා, පුව (කැවුම්), සුරා, මදන (බත්) සුරා, කිණ්ණපකඛිත්ත (රා මණ්ඩි දමු) සුරා, සමහර පකඛිත්ත (විවිධ ද්‍රව්‍ය යෙදූ) සුරා, යන පංච වීඩ සුරාය. "මෙරය"

ද පුප්ඵාසව (මලින් පෙරු) එලාසව (ගෙඩිවලින් පෙරු) ගුළාසව (උක් හකුරුවලින් පෙරු) මධ්‍යාසව (මියෙන් පෙරු) සමහාරසංයුක්ත (නොයෙක් ද්‍රව්‍ය යොදා පෙරු) වශයෙන් පංච විධ වේ. "මජ්ඣං" යනු ඉහත කී දෙවර්ගයම මත්කරවන අර්ථයෙන් මජ්ඣ වේ. නැතහොත් යමක් පානය කිරීම කරණකොට ගෙන මත්වේද ප්‍රමාදයට පත්වේද එබඳු වෙනත් යම්කිසි මත් කරවන සුලු යමක් ඇත්තේද එය "මජ්ඣං" යයි කියනු ලැබේ. "පමාදධ්‍යානං" යනු යම් වේතනාවකින් එය පානය කරයි ශීලියිද ඒ වේතනාව මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතුවන බැවින් "පමාදධ්‍යානං" යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් බීමේ අදහසින් කාය ද්වාරයෙහි පැවති සුරාමේරය මද්‍යයන්ගේ බීමේ වේතනාව 'සුරාමේරය මජ්ඣපමාදධ්‍යානං' යයි දත යුතුය. මෙසේ පළමුකොට මෙහි ප්‍රාණඝාතයේ පටන් විනිශ්චය දත යුතුය.

"එකතාදිතො (එකතාදි වශයෙන්) යනු මෙහි කිය. කිම වනාහි වජ්ඣ (නැසිය යුත්තා) වධක (නසන්නා) ප්‍රයෝග වේතනාදීන්ගේ එක්බව නිසා ප්‍රාණඝාතයෙහි හෝ අනෙකුත් අදින්නාදානාදියෙහි එකත්වය හෝ නානාකාර බව නිසා නානත්වය හෝ වේද නැත්නම් නොවේද? කුමක් හෙයින් මෙය කියනු ලැබේද? ඉදින් එහි එක්බව නිසා එකත්වය වේ නම් ඉක්බිති බොහෝ වධකයෝ එක් නැසිය යුත්තෙකු නසත් ද නැතහොත් එක් වධකයෙක් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසයිද නැතහොත් එක් සාහජීකාදී ප්‍රයෝගයකින් බොහෝ නැසිය යුත්තන්ගේ ජීවිතින්ද්‍රිය නසන ප්‍රයෝගයක් උපද්‍රවයිද එකල්හි එක ප්‍රාණඝාතයක් විය යුතුය. ඉදින් වනාහි නානාකාර බව නිසා නානත්වය වේද ඉක්බිති යම් කලෙක්හි එක් වධකයෙක් එක් නැසිය යුත්තෙකු සඳහා එක් ප්‍රයෝගයක් කරමින් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසයිද නැතහොත් බොහෝ වධකයෝ දේවදත්ත, යඤ්ඤදත්ත, සෝමදත්ත ආදී බොහෝ දෙනා සඳහා බොහෝ ප්‍රයෝගයන් කරමින් එකම දේවදත්තයකු හෝ යඤ්ඤදත්තයකු හෝ සෝමදත්තයකු හෝ මරන්ද නැතහොත් බොහෝ වූ සාහජීකාදී ප්‍රයෝගයන්ගෙන් එක නැසිය යුත්තෙක් නසනු ලැබේද නැතහොත් බොහෝ වූ වේතනාවෝ එක් නැසිය යුත්තෙකුගේ ජීවිතින්ද්‍රිය නැසීම සඳහා ප්‍රයෝගයක් උපද්‍රවන්ද එකල්හි බොහෝ ප්‍රාණඝාතයන් විය යුතුය. මේ දෙකම නුසුදුසුය. ඉක්බිති මේ වජ්ඣාදීන්ගේ එක්බව නිසා ඒකත්වය ද නානාකාර බව නිසා නානත්වයද නොවන්නේමය. එකත්වය හා නානත්වය අන් අයුරකින්ම වේ. එය කිව යුතුය. එය ප්‍රාණඝාතය හා සම්බන්ධව යම්සේ වේද (අදින්නාදාන ආදී) සෙස්ස පිළිබඳවද එසේය. එහිදී කියනු ලැබේ. පළමුකොට ප්‍රාණඝාතය සම්බන්ධයෙන් වජ්ඣවධකාදීන් පිළිබඳ එක් එක්

බව නිසා ඒකත්වයද නානාකාර බව නිසා නානත්වයද නොවේ. වැළිදු වජ්‍යවධිකාරීන්ගේ එක්ව යෙදුනු එක් බව නිසා එකත්වය වේ. ඒ වජ්‍යවධිකාරීන් දෙකකගේ වුවද නැතහොත් එයින් අන්‍ය වූවෙකුගේ නානා බව නිසා නානත්වය වේ. ඒ එසේමය.

බොහෝ වධකයන් බොහෝ හි ආයුධ ආදියෙන් නැතහොත් එකකින් හෝ බොරු වළවල් කැණීම් ආදී ප්‍රයෝගයෙන් හෝ බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. එක් වධකයෙකු එකකින් හෝ බොහෝ වූ ප්‍රයෝගයන්ගෙන් හෝ එම ප්‍රයෝගයන්ගෙන් උපදවන ලද එක් (චේතනාවකින්) හෝ බොහෝ චේතනාවන්ගෙන් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. බොහෝ වධකයන් කියන ලද ආකාරයේ බොහෝ (ප්‍රයෝගයන්ගෙන්) හෝ එක් ප්‍රයෝගයකින් එක් නැසිය යුත්තෙකු නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. අදින්නාදානාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ මෙහි එකතාදි වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

“ආරම්භණතො” (අරමුණු වශයෙන්) යන මෙහි ප්‍රාණඝාතය ජීවිතීන්ද්‍රිය අරමුණු කොට ඇත්තේය. අදින්නාදාන, අබ්‍රහ්මචරිය, සුරාමෙරය මජ්ඣිමනිකායෙහි යන ශික්ෂාපදයෝ රූප ධර්මයන් අතුරෙන් රූපායතන ආදී කිසියම් සංස්කාරයක් අරමුණු කොට ඇත්තාහ. මුසාවාදය යමෙකුට මුසා කියයි ද ඔහු අරඹයා පවත්වා හෙයින් සත්වයා අරමුණු කොට ඇත්තේය. අබ්‍රහ්මචරියාව සත්වයා අරමුණු කොට ඇතැයි සමහරු කියති. අදින්නාදානයද යම් කලෙකහි සත්වයෙක් ගෙන යා යුතු වේද එකල්හි සත්වයා අරමුණු කොට ඇත්තේයයි (සමහරු කියති) තවද මෙහි සංස්කාර වශයෙන්ම සත්වයන් අරමුණු කෙරෙති. ප්‍රඥප්ති වශයෙන් නොවේ. මෙසේ මෙහි ආරම්භණ වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“ආදානතො” (ගැනීම් වශයෙන්) වනාහි ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකීමේ ශික්ෂාපදය ආදිකොට ඇති මේ ශික්ෂාපදයෝ සාමණේරහික්ෂුව විසින් හික්ෂුවක් සමීපයෙහි සමාදන් වූයේම සමාදන් වන ලද්දාහු වෙති. උපාසකයා විසින් වනාහි තමා විසින්ම සමාදන් වන කල්හිද අනෙකෙකුගේ සමීපයෙහි සමාදන් වන කල්හිද සමාදන් වන ලද්දාහුම වෙති. එක්කොට සමාදන් වන කල්හිද වෙන වෙනම සමාදන් වන කල්හිද සමාදන් වන ලද්දාහුම වෙති. වැළිදු එක්කොට සමාදන් වන තැනැත්තාහට එකම විරතිය වේ. එකම චේතනාවද වේ. කෘත්‍ය වශයෙන් වනාහි ඒවායේ වෙන් වෙන් බව පනවනු ලැබේ. වෙන වෙනම සමාදන් වන තැනැත්තාහට

වනාහි වීරනිහු පහක්මද වෙනනා පහක්මද වෙතියි දත යුතුය. මෙසේ මෙහි ආදාන වශයෙන් ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“හෙදනො” (හේද වශයෙන්) සාමණේරයන්ට වනාහි යම්හෙයකින් එම ශික්‍ෂාපද ඔවුන්ට පාරාජිකාවට කරුණුවේද එහෙයින් එක් ශික්‍ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි සියලුම ශික්‍ෂාපද බිඳුණේ වෙයි. යමක් වනාහි ඉක්මවන ලද්දේ වේද ඒ හා සම්බන්ධ කම්ය සමගම බැඳේ. ගිහියන්ට වනාහි එක් ශික්‍ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි එකක්ම පමණක් බිඳුණේ වෙයි. ඔවුන්ට ඒ බිඳුණු ශික්‍ෂාපදය සමාදන් වීමෙන්ම නැවත ශීලයෙහි අඩු පහකින් යුක්ත බව සම්පූර්ණ වේ. සමහරු වනාහි (මෙසේ) කීහ :- වෙන් වෙන්ව සමාදන් වූ කල්හි එක් ශික්‍ෂා පදයක් බිඳුණු කල්හි එකක් පමණක් බිඳුණේ වෙයි. “පඤ්චඩ්‍ය සමනනාගතං සීලං සමාදියාමි” (“අඩු පහකින් යුත් ශීලය සමාදන් වෙමි”) යි මෙසේ එකක් වශයෙන් සමාදන් වූ කල්හි එක් ශික්‍ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි ඔවුන්ගේද සෙසු සියලු ශික්‍ෂාපද බිඳුණේ වෙයි. කුමක් හෙයින්ද? සමාදානය බිඳුණු හෙයිනි. යමක් වනාහි ඉක්මවන ලද්දේද ඒ හා සම්බන්ධ කම්ය සමගම බැඳේ. මෙසේ මෙහි හේද වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“මහාසාවර්ජනො” (මහාසාවර්ජන වශයෙන්) වනාහි ගුණයෙන් තොර තිරිසන් ගත ප්‍රාණීන් අතුරෙන් කුඩා ප්‍රාණීන්ගේ ප්‍රාණඝාතය අල්ප සාවර්ජන වේ. මහත් ශරීර ඇති ප්‍රාණීන්ගේ (ප්‍රාණඝාතය) මහා සාවර්ජන වේ. කුමක් හෙයින්ද? (නැසීම සඳහා) මහත් ප්‍රයෝග යෙදිය යුතු හෙයිනි. අල්ප ප්‍රයෝග ඇතිවිටද වස්තු මහත්තතාවය ඇති හෙයිනි. ගුණවත්ත මිනිසුන් අතුරෙන් වනාහි ස්වල්ප ගුණ ඇත්තන්ගේ ප්‍රාණඝාතය අල්පසාවර්ජන වේ. මහත් ගුණ ඇත්තන්ගේ ප්‍රාණඝාතය මහා සාවර්ජන වේ. ශරීරයෙන් සහ ගුණයෙන් සම බව ඇති කල්හි ක්ලේශයන්ගේ සහ උපක්‍රමයන්ගේ මාදු බව නිසා අල්ප සාවර්ජන බව තිවු බව නිසා මහා සාවර්ජන බවද දත යුතුය. සෙසු ශික්‍ෂාපදයන්හිද මෙම ක්‍රමයමය. තවද මෙහි සුරාමෙරයමජ්ජපමාදධ්‍යානයම මහා සාවර්ජන වේ. ප්‍රාණඝාතාදිය එසේ නොවේ. කුමක් හෙයින් ද යත්? මිනිසාගේද උත්මත්තක භාවයට හේතු වීමෙන් ආයච්ඡි ධර්මයට අනතුරු කරන හෙයිනි. මෙසේ මෙහි මහා සාවර්ජන වශයෙන් ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“පයෝගතො (ප්‍රයෝග වශයෙන්) වනාහි මෙහි ප්‍රාණඝාතයාගේ සාහස්‍රික, ආණන්තික, නිසංගහිය, ථාවර, විජ්ජාමය, ඉද්ධිමය වශයෙන් ප්‍රයෝග හයකි. එහි කයින් හෝ කය හා බැඳුණු යමකින් හෝ පහරදීම

සාහජික ප්‍රයෝගයයි. එය උද්දිස්ස, අනුද්දිස්ස හේද වශයෙන් දෙවදැරුම් වේ. එහි යම් කෙනෙකු නියමකොට පහරදේද ඔහුගේ මිය යාමෙන්ම ප්‍රාණඝාත කම්ම හා බැඳේ. එකෙකු නියම නොකොට යම් කිසිවෙක් මිය යේවායි කළ ප්‍රහාරය හේතුවෙන් යම් කිසිවෙකුගේ මරණයෙන් (කම්ම හා බැඳේ) (ඉහත කී) දෙආකාරයේදීම පහරදුන් කෙනෙහිම හෝ මැරේවා, එම රෝගයෙන් පසුව හෝ මැරේවායි (පහර දුන්නේ නම්) පහර දුන් කෙනෙහිම කම්ම හා බැඳේ. මැරීමේ අදහසින් පහර දී එයින් නොමැරුණු තැනැත්තාහට පසුවද නැවත වෙනත් සිතකින් පහර දුන් කල්හි ඉදින් පළමු පහරින්ම මිය යයි ද එකල්හිම කම්ම හා බැඳුණේ වේ. ඉක්බිති නොමරන සිතින් දුන් දෙවෙනි පහරින්ම මිය යයි නම් ප්‍රාණඝාතය නොවේ. පහරදීම් දෙකම කරණකොට ගෙන මිය ගිය කල්හිද පළමු පහර දීමත් සමගම කම්ම හා බැඳේ. දෙකම කරණ කොටගෙන නොමළ කල්හි ප්‍රාණඝාත (කම්මයක්) නැත්තේමය. බොහෝ දෙනා විසින් එක් අයෙකු හට පහර දුන් කල්හිද මේ ක්‍රමයමය. එහිදීද යමෙකුගේ පහරදීමෙන් මැරෙයි ද ඔහුටම කම්ම හා බැඳීම වේ. (යමෙකු නැසීම සඳහා) අදිටන් කොට (තවකෙකුහට) අණ කිරීම, ආණතතික ප්‍රයෝගයයි. එහිදීද සාහජික ප්‍රයෝගයෙහි කියන ලද අයුරින්ම කම්ම හා බැඳීම සිහි කළ යුතුය. මෙහිදී හයාකාර වූ නියමද දත යුතුය.

“වත්ථු කාලොච ඔකාසො ආවුධං ඉරියාපථො
කිරියා විසෙසොති ඉමෙ ඡ ආණතති නියාමකා”

“වස්තුව, කාලය, අවකාශය, ආවුධය, ඉරියව්ව,
ක්‍රියා විශේෂය යන මේ හය ආණතති නියාමයෝයි.

එහි “වත්ථු” යනු මැරිය යුතු සත්වයාය. “කාලෝ” යනු පෙරවරු පස්වරු ආදී කාලයද යොවන මහළු ආදී කාලය ද වේ. “ඔකාසො” යනු ගම හෝ නියමිතම හෝ වනය හෝ ආරණ්‍ය හෝ සිව්මංසල හෝ මේ ආදියයි. “ආවුධං” යනු කඩුව හෝ ඊය හෝ පිහිය හෝ මේ ආදියයි. “ඉරියාපථො” යනු මැරිය යුතු තැනැත්තාගේද මරන්නාගේද සිටීම හෝ හිඳීම හෝ මේ ආදියයි. “කිරියා විසෙසො” යනු විදීම හෝ කැපීම හෝ බිඳීම හෝ හිසෙහි හම හෝ කෙස් සිඳීම (සංඛ මුණ්ඨික) යන මේ ආදියයි.

ඉදින් වනාහි යමෙකු මරවයි අණ කරන ලද්දේ වස්තුව විසංවාද කොට (වරදවා ගෙන) එයින් අන්‍ය වූවෙකු මරයිද අණකළ තැත්තාහට කම්ම හා බැඳීමක් නැත. ඉක්බිති වස්තුව අවිසංවාද කොට (නොවරදවා

ගෙන) මරයීද අණ කළ තැනැත්තාහට අණ කළ මොහොතෙහිද අණ ලැබූ තැනැත්තාහට මරණය සිදු කළ මෙහොතෙහිද වශයෙන් දෙදෙනාගේම කම්ය හා බැඳීම වේ. කාලාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මරණය සිදු කිරීම සඳහා වනාහි කයින් හෝ කය හා බැඳුණු දුනු ආදියෙන් හෝ දමා ගැසීම නිසාගත ප්‍රයෝගයයි. එය උද්දිසා, අනුද්දිසා, වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. මෙසේ මෙහි කම්ය හා බැඳීමද පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. මරණය සිදු කිරීම සඳහාම බොරු වළවල් සැරීම, ලැලි තැබීම, බෙහෙත්, විස, උල් ආදිය තැබීම හෝ ස්ථාවර ප්‍රයෝග වේ. එයද උද්දිසා, අනුද්දිසා, වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. එහෙයින් එහිද පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම කම්ය හා බැඳීම දත යුතුය. මේ වනාහි විශේෂයයි. මුදල් ඇත්තෙකු විසින් බොරු වළවල් ආදිය අනුන්ට මුදලට හෝ නොමිලේ හෝ දුන් කල්හි ඉදින් ඒ හේතුවෙන් මැරෙයිද මුදල් හිමිකරුවාටම කම්ය හා බැඳීම සිදු වේ. ඉදින් ඔහු විසින් හෝ අනෙකෙකු විසින් එහි ඒ වළවල් විනාශ කොට පොළොව සම කළද පස් ගන්නාවූ පංසුබෝවකයෝ හෝ පස් ගනිත්ද මුල් කණින්තෝ හෝ මුල් සාරත්තානු වළක් කරත්ද වැස්ස වසින්තේ මඩ හටගනීද එහිද කිසිවෙක් බැස හෝ ගිලී මැරෙත්ද මිළයට දුන් තැනැත්තාටම කම්ය හා බැඳීම වේ. ඉදින් වනාහි යමෙකු විසින් ලබන ලද දෙය ඔහු හෝ වෙනෙකෙක් හෝ වඩා පළල හෝ වඩා ගැඹුරු හෝ කරයිද ඒ හේතුවෙන් කිසිවෙක් මැරෙයිද දෙදෙනාටම කම්ය හා බැඳීම වේ. යම්සේ වනාහි (පස් පුරවා බිම සමකොට) පෙර තිබූ අයුරින්ම මුලින් මුල සැසඳේද එසේ එහි තලයෙන් තලය සම්බන්ධ වූ කල්හි අකුශල කම්යෙන් මිදේ. ලැලි ආදිය තැබූ කල්හිද මෙසේමය. එකී දෙය යම්තාක් කල් පවතීද ඒ තාක් කල් කම්යේ බැඳීම දත යුතුය. මරණය සිදු කිරීම සඳහා විද්‍යා මන්ත්‍ර ජපකිරීම විද්‍යාමය ප්‍රයෝගයයි. ආවුධ ආදියෙහි මුවහත තැබීම ආදිය මෙන් මරණය සිදු කිරීම සඳහා කම් විපාකයෙන් හටගත් සෘද්ධි බලයෙන් නොයෙක් දේ කිරීම සෘද්ධිමය ප්‍රයෝගයයි. අදින්තා දානයෙහි වනාහි ථෙය්‍ය අවහාර, පසයන අවහාර, පටිවෂ්‍යන අවහාර, පරිකප්ප අවහාර, කුසාවහාර, වශයෙන් පැවති සාහත්‍යික, ආණ්තතිකාදිය ප්‍රයෝගයෝ වෙති. ඔවුන්ගේද වෙනස කියන ලද කරුණු අනුසාරයෙන්ම දත යුතුය. අමුත්ම වරියා ආදී ශික්‍ෂා පද තුනෙහිද සාහත්‍යික ප්‍රයෝගය ලැබේ. මෙසේ මෙහි ප්‍රයෝග වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“අඩ්ගතො” (අඩ්ග වශයෙන්) වනාහි මෙහිද ප්‍රාණසාතයෙහි අඩ්ග පහක් වේ. ප්‍රාණියෙක්ද වේ. ප්‍රාණියෙක් යන හැඟීම ඇත්තේ වේ. වධක සිත එළඹියේ වේ. මරණය සිදු කිරීම සඳහා උත්සාහ දරයි. එයින් මරණයට

පත් කරයි යනුවෙනි. අදින්නාදානයෙහි අඩිග පහක්ම වේ. අනුන්ට අයත් වස්තුවක් වේ. අනුන්ට අයත් යයි දන්නේ වේ. සොරාගැනීමේ සිත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහ දරයි. එයින් ගතයුතු දෙය ගැනීමට යයි යනුවෙනි. අබ්‍රන්මවරියාවෙහි වනාහි අඩිග හතරක් වේ. සේවනය නොකළ යුතු ස්ත්‍රියක් හා පුරුෂයෙක් වේ. එහිද සේවනය කිරීමේ සිත එළඹියේ වේ. සේවනය කිරීම සඳහා ප්‍රයෝගයක් ද යෙදෙයි. එය ඉවසයි යනුවෙනි. අනෙක් දෙකටද එසේමය. එහි පළමුකොට මුසාවාදයට :- ඒ කීම මුසාවක්ද වේ. වරදවා කියන සිත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහය වේ. අනුන්ට වරදවා කීම හඟවමින් වචන භාවිතා කරයි යන අඩිග හතර දත යුතුය. සුරාමෙරය මජ්ඣිමනිකායෙහි වනාහි : සුරාදියෙන් එක්තරා සුරාවක් වේ. මත්පැන් පානය කිරීමේ කැමැත්ත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහයට එළඹෙයි. පානය කළ කල්හි (කුසට) පිටිසෙසි යන අඩිග හතරයි. මෙසේ මෙහි අඩිග වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

‘සමුට්ඨානතො’ (හටගැනීම් වශයෙන්) වනාහි පාණාතිපාත, අදින්නාදාන, මුසාවාද යන ශික්ෂාපද මෙහිදී කායචිත්ත වශයෙන්ද වාචාචිත්ත වශයෙන්ද කාය වාචා චිත්ත වශයෙන්ද යයි සමුට්ඨාන තුනක් වේ. අබ්‍රන්මවරියාව කාය චිත්ත වශයෙන් එකම සමුට්ඨානයකි. සුරාමෙරය මජ්ඣිමනිකාය කාය වශයෙන්ද කාය චිත්ත වශයෙන්ද යයි සමුට්ඨාන දෙකකි. මෙසේ මෙහි සමුට්ඨාන වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“වේදනාතො” (වේදනා වශයෙන්) යන මෙහිද පාණාතිපාතය දුක්ඛවේදනා සම්ප්‍රසුක්තය. අදින්නාදානය වේදනා තුන අතරින් එක් වේදනාවකින් යුක්ත වේ. මුසාවාදයද එසේමය. ඉතිරි දෙක සුඛ වේදනාවෙන් හෝ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවෙන් හෝ යුක්ත වේ. මෙසේ මෙහි වේදනා වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුත්තේය.

“මූලතො” (මූල වශයෙන්) යනු මෙහි පාණාතිපාතය ද්වේෂය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. අදින්නාදානය හා මුසාවාදය ලෝභය හා මෝහය මුල්කොට ඇත්තේය. නැතහොත්, ද්වේෂය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. ඉතිරි දෙක ලෝභය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. මෙසේ මූල වශයෙන් ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“කම්මතො” (කම් වශයෙන්) යනු මෙහි පාණාතිපාත, අදින්නාදාන, අබ්‍රන්මවරිය යන තුන කාය කම්මය. කම්පට්ඨයට පැමිණියේද වේ. මුසාවාදය වච්ඡා කම්මය. යමෙක් වනාහි අරිය නසන්නෙක් වේද හෙතෙම කම් පට්ඨයට

පත් වූවෙක් වන්නේය. අනෙකා කමිය පමණක් කරන්නෙක් වේ. සුරාමෙරය මජ්ජිමාදායකය කාය කමියක්මය. මෙසේ මෙහි කමී වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“විරමතො” (වෙන්වීම් වශයෙන්) යනු මෙහි ප්‍රාණඝාත ආදියෙන් වෙන්වෙන තැනැත්තේ කුමකින් වෙන්වේද යත්? කියනු ලැබේ. සමාදන්වීම් වශයෙන් වෙන්වන්නේ පළමුකොට තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශලයන්ගෙන් වෙන් වේ. කුමක් අරමුණු කොටද? යමකින් වෙන් වන්නේද එයම අරමුණු කොටය. සම්පත්ත (පැමිණීම්) වශයෙන්ද වෙන්වන්නේ කියන ලද ආකාරයේ අකුශලයන්ගෙන්ම වෙන්වීම සිදු වේ. කුමක් අරමුණු කොටද? ප්‍රාණඝාතාදීන්ගේ කියන ලද අරමුණුමය. සමහරු වනාහි “සුරාමෙරය මද්‍ය සංඛ්‍යාත සංස්කාරයන් අරමුණු කොට සුරාමෙරය මජ්ජිමාදායකයෙන් වෙන් වේයයි කියති. සත්ත්ව සංස්කාරයන් අතුරින් යමකට පහරදිය යුතු ද (යමක් බැහැර කළ යුතුද) බිඳිය යුතුද එය අරමුණු කොට අදින්තා දානයෙන් හා මුසාවාදයෙන් ද සත්වයන්ම අරමුණු කොට ප්‍රාණඝාතයෙන් හා අබ්‍රහ්මචරියාවෙන්ද වෙන් වේයයි ද කියති. අනෙකෙක් එය “මෙසේ ඇති කල්හි අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරන්නේය, යමක් දුරු කරයිද එය නොදන්නාගේ” යයි මෙසේ පිළිගැනීම් ඇත්තෝ වී අකැමැති වන්නාහු මොහු යමක් දුරු කරයිද එය තමාගේ ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශලයන්ම අරමුණු කොට වෙන් වේයැයි කියති. එය නුසුදුසුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? ඔහුගේ ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත ආලම්බන බවද බාහිරාලම්බන බවද නොමැති හෙයින්. ශික්ෂා පදයන් පිළිබඳ විභක්‍ෂා පාඨයෙහි වනාහි “පඤ්ච ශික්ෂා පදයන් අතුරෙහි කුශලයෝ කෙතෙක්ද? -පෙ- අරණයෝ කෙතෙක්ද” යි විමසා “කුශලයෝමය, සුඛ වේදනාව හා සම්ප්‍රයුක්තද වන්නාහ” යි මෙසේ විසඳීම පවත්නා කල්හි (පඤ්ච ශික්ෂාපදයෝ) ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත ආලම්බනයෝය. බාහිරා ලම්බනයෝයයි මෙසේ ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත බාහිරාලම්බන බව කියන ලදී. තමාගේ ප්‍රාණඝාතාදී අකුශලයන් අරමුණු කොට වෙන්වන තැනැත්තාහට එය නොයෙදේ. “අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරන්නේය යමක් දුරු කරන්නේද එය නොදන්නාගේ” යයි යමක් කියන ලද්දේද එහිදී කියනු ලැබේ. කෘත්‍යසාධන වශයෙන් පවතින්නේ අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරයි කියා හෝ යමක් දුරු කරයිද එය නොදන්නා කියා හෝ නොකියනු ලැබේ.

“නිවන අරමුණු කොට සියලු පාපයන් දුරු කරන්නේ (වේ) මාග්ගී ආයාථී පුද්ගලතෙමේ මෙහිදී නිදසුන් වන්නේය” යනුයි.

මෙසේ මෙහි වෙන්වීම් වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

“ඵලතො” (ඵල වශයෙන්) වනාහි මේ ප්‍රාණඝාතාදී සියල්ලම දුගතිඵල නිපදවන්නේ වෙයි. (මරණින් මතු) සුගතියෙහිද අනිෂ්ට, අකාන්ත, අමනාප, විපාක නිපදවන්නේ වෙයි. මෙලොව වශයෙන් විශාරද භාවයෙන් තොරවීම ආදී ඵල උපදවන්නේ වෙයි. තවද - “ප්‍රාණඝාතයාගේ අවම වශයෙන් යම් විපාකයක් වේද (එය) මනුෂ්‍ය ආත්මය ලැබුවහුට අල්පායුෂ්ක භාවය සඳහා හේතු වන්නේය” යන මේ ආදී ක්‍රමයටද මෙහි ඵල වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

තවද මෙහි ප්‍රාණඝාත ආදියෙන් වැළකීම්වල සමුට්ඨාන වශයෙන්, වේදනා වශයෙන්, මූල වශයෙන්, කම් වශයෙන්, ඵල වශයෙන්, විනිශ්චයද දත යුතුය. මේ ඒ පිළිබඳ දැනුම් දීමයි. ඒ සියලුම චිරමණයෝ කයින්, කාය චිත්තයෙන්, වාචා චිත්තයෙන්, කාය වාචා චිත්තයෙන් යයි සතර තැනකින් හටගනිති. ඒ සියල්ලම සුඛ වේදනාවෙන් යුක්ත වේ. තැනහොත් අදුකඛම සුඛ වේදනාවෙන් යුක්ත වේ. (ඒ සියල්ලම) අලෝභ අදොස මූල හෝ අලෝභ, අදොස, අමෝහ මූල හෝ වේ. මෙහි සතරක් කාය කම් වේ. මුසාවාදයෙන් වෙන්වීම වචී කම්යකි. මාගීක්ෂණයෙහි සිතින්ද හටගනිත්ද ඵට්ටි සියල්ලම මනෝකම් වේ.

ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීමෙන් මෙහිදී සම්පූර්ණ වූ අභපසභ ඇති බව, ආරෝහ පරිනාහ සම්පන්න බව, ජව සම්පත් ඇති බව, මනාකොට බිම පිහිටන පා ඇති බව, මනෝඥ ශරීර ඇති බව, මෘදු වූ ශරීර ඇති බව, පිරිසිදු ශරීර ඇති බව, ශූර බව, මහත් වූ කාය බල ඇති බව, නොපැකිළ කියන්නාවූ වචන ඇති බව, ලෝචැස්සන්ට ප්‍රිය බව, නිදොස් බව, නොබිඳෙන පිරිස් ඇති බව, කිසිවෙකුට හය නැති බව, කිසිවෙකු විසින් මැඩ පැවැත්විය නොහැකි බව, අනුන්ගේ උපක්‍රමයකින් නොමියන බව, අප්‍රමාණ පිරිවර ඇති බව, සුරූපී බව, යහපත් ශරීර සටහන් ඇති බව, අල්ප ආබාධ ඇති බව, ශෝක නොකරන බව, ප්‍රියමනාප අයගෙන් වෙන් නොවන බව, බොහෝ ආයු ඇති බව, මේ ආදී ඵලයෝ වෙති.

අදින්නාදානයෙන් වෙන්වීමෙන් :- මහත් ධන ඇති බව, බොහෝ ධන ධාන්‍ය ඇති බව, අප්‍රමාණ භෝග ඇති බව, නූපත් භෝග උපදින බව, උපත් භෝග ස්ථාවර වන බව, කැමති භෝග වහා ලැබෙන බව, රජුන් විසින්, සොරුන් විසින්, ජලයෙන්, ගින්නෙන්, අප්‍රිය උරුමකරුවන් විසින් විනාශ නොවන්නා වූ භෝග ඇති බව, අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවූ ධනයට හිමිකරු වන බව, ලෝකයට උතුම් වන බව, නැත යන

බසක් නොදන්නා බව, සැප විහරණ ඇති බව යන මේ ආදී ඵලයෝ වෙති

අමුත්තවරියාවෙන් වෙන්වීමෙන් පහවූ සතුරන් ඇති බව, සියලු ජනයාට ප්‍රියවීම, ආහාර පාන වස්තු සයනාදිය ලැබීම, සුවසේ සැතපීම, සුවසේ පිබිදීම, අපාය හයෙන් මිදීම, ස්ත්‍රී භාවය ලැබීමට හෝ නපුංසක භාවය ලැබීමට නුසුදුසු බව, ක්‍රෝධ නොකරන බව, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කොට කරන කටයුතු ඇති බව, යටිකුරු නොවන බව, බීමබලා නොයන බව, ස්ත්‍රී පුරුෂ දෙපක්‍ෂයෙහි ඔවුනොවුන්ට ප්‍රිය වන බව, පිරිපුන් ඉඳුරන් ඇති බව, පිරිපුන් ලකුණු ඇති බව, කිසිතැනක සැක නැති බව, නිරුත්සාහයෙන් කටයුතු සිද්ධ වන බව, සැප විහරණ ඇති බව, කිසි තැනකින් එන බියක් නැති බව, ප්‍රිය මනාප වස්තූන්ගෙන් වෙන් නොවන බව, මේ ආදී ඵලයෝ වෙති.

මුසාවාදයෙන් වෙන්වීමෙන් - ප්‍රසන්න ඉන්ද්‍රියයන් ඇති බව, නොපැකිල කියන මිහිරි වචන ඇති බව, සමවූ පිරිසිදු දන් ඇති බව, ඉතා මහත් නොවන බව, ඉතා කෙටිවූ නොවන බව, ඉතා මිටි නොවන බව, ඉතා උස් නොවන බව, සැප ස්පර්ශ ඇති බව, මහනෙල් මල් සුවද හමන මුව ඇති බව, කීකරු පිරිවර ජනයා ඇති බව, ඇදහිය යුතු වචන ඇති බව, නෙලුම් මල් මහනෙල් මල් පෙති සේ මෘදු වූ රතු වූ තුනී වූ දිව ඇති බව, උඩගු නොවන බව, වපල නොවන බව යන මේ ආදී (ඵලයෝ වෙති.)

මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතුවන රහමෙර පානයෙන් වෙන්වීමෙන් - අතීත අනාගත වතීමාන කාලයන්හි කටයුතු කිරීමේදී වහා දැනගන්නා බව, හැමවිටම එළඹ සිටි සිහියෙන් යුක්ත බව, උමතු නොවන බව, නුවණැති බව, අලස නොවන බව, ජඩ නොවන බව, කෙළිනොළ නොවන බව, මත්නොවන බව, අප්‍රමාද බව, මුළා නොවන බව, තැති නොගන්නා බව, කළ එකට වැඩියක් නොකරන බව, ඊෂ්ඨා නැති බව, සත්‍යවාදී බව, කේළාම්, පරුෂ වචන, හිස් වචන නොකියන බව, රැ දවල් දෙකිහි අප්‍රමාදී බව, කෘතඥ බව, කළ උපකාර දන්නා බව, (කෘතවේදී බව) මසුරු නැති බව, ත්‍යාගවන්න බව, ශීලවන්න බව, සෘජු බව, ක්‍රෝධ නොකරන බව, ලජ්ජා ඇති බව, පවට හය ඇති බව, සෘජු දෘෂ්ටි ඇති බව, මහත් ප්‍රඥා ඇති බව, ඤාණවන්න බව, පණ්ඩිත බව, වැඩ අවැඩ දන්නා බව, යන මේ ආදී (ඵලයෝ වෙති) මෙසේ මේ ප්‍රාණසාතාදියෙන් වෙන් වීමෙහි සමුච්ඡාන, වේදනා, මූල, කමම, ඵල වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

දැන් :-

"එයින් ගැලපෙන දෙය පසු ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳවද යෙදිය යුතුය. ආවේනිකයද කිව යුතුය. හිතාදී බවද දත යුතුය"යි

යමක් කියන ලද්දේද මේ එහි අර්ථ වචනාවයි :- මේ මුල් ශික්ෂා පද පහ පිළිබඳ වචනාවෙහි යමක් යෙදේද එය එයින් ගෙන පසු ශික්ෂාපද පහ සම්බන්ධයෙන්ද යෙදිය යුතුය. මේ ඒ පිළිබඳ යෝජනාවයි. යම්සේ මුල් ශික්ෂාපදයන් අතුරෙන් ආරම්භ වශයෙන් සුරාමේරය මජ්ඣිමනිකායා ශික්ෂාපදය රූපායනන ආදී එක්තරා සංස්කාරයක් අරමුණු කොට ඇත්තේද මෙහි විකාල භෝජනයද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂාපදයන්ගේ ආරම්භණ හේදය දත යුතුය.

ආදාන වශයෙන්ද යම්සේ මුල් ශික්ෂා පද පහ සාමණේරයන් වහන්සේ විසින් හෝ උපාසකයෙකු විසින් හෝ සමාදන් වනු ලබන්නේ මැනවින් ගත්තේ වේද මේ ශික්ෂා පද පහද එසේමය. අඩිග වශයෙන්ද යම්සේ එහි ප්‍රාණඝාතාදීන්ගේ අඩිග හේදය කියන ලද්දේද එසේ මෙහිද විකාලභෝජනයෙහි අඩිග හතරකි. විකාලයක් වීම, යාවකාලික වස්තුවක් වීම, අනුභව කිරීම, උමතු නොවීම යනුයි. මේ අනුසාරයෙන් සෙසු ශික්ෂාවන්ගේද අඩිගවිභාගය දත යුතුය. යම්සේ එහි සමුට්ඨාන වශයෙන් සුරාමේරය මජ්ඣිමනිකායා කයින්ද කාය චිත්තයෙන්ද සමුට්ඨාන දෙකක් වේද මෙහි විකාලභෝජනයද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂාපදයන්ගේ වේදනා සම්ප්‍රයෝගය දත යුතුය.

යම්සේ එහි අබ්‍රහ්මචරියාව ලෝභ මෝහ මූල වන්නේද මෙහි විකාලභෝජනයද අනෙක් ශික්ෂා පද දෙකද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂා පදයන්ගේ මූලහේදය දත යුතුය. එහි ප්‍රාණඝාතාදිය යම්සේ කායකම් වේද මෙහි විකාලභෝජනාදිය ද එසේය. ජාතරූපරජනපටිග්ගණය වනාහි කායද්වාරාදියෙහි පැවති ස්වභාවය අනුව කායකම්ය හෝ වචි කම්ය හෝ වන්නේය. කම්පථ වශයෙන් නොවන්නේය.

"විරමතො" (වෙන්වීම් වශයෙන්) යම්සේ ඒ පූර්ව ශික්ෂාපදයන්හි වෙන්වන්නේ තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ ප්‍රාණඝාතාදී අකුශලයෙන් වෙන්වේද එසේම මෙහිද විකාලභෝජනාදී අකුශලයෙන් හෝ එක් අතකින් කුශලයන්ගෙන් වෙන්වීමක් සිදු වේ. යම්සේ පූර්ව වෙන්වීම් පහ කයින්, කාය චිත්තයෙන්, වාචා චිත්තයෙන්, කාය වාචා චිත්තයෙන් යයි සමුට්ඨාන හතරක් වේද, එසේම ඒ සියල්ල සුඛ වේදනා සම්ප්‍රසක්ත හෝ අදුකම්මසුඛ

වේදනා සම්ප්‍රසක්ත හෝ වේද එසේම අලෝභ, අදොස මූල හෝ අලෝභ, අදෝස, අමෝභ, මූල හෝ වේද සියල්ලම නොයෙක් ආකාරයේ ඉෂ්ට ඵල නිපදවන්නේ වේද මේ වෙන්වීම් වලදීද එසේමය.

“ඉන්පසු (මුල් ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳ විස්තරයෙහි) සුදුසු අවගත පසු ශික්ෂාපද පහෙහිද යෙදිය යුතුය. (ඒ ඒ ශික්ෂාපදයට) ආවේණික ලක්ෂණ ද කිව යුතුය. හිතප්‍රණීත ආදියද දත යුතුය”

යන ප්‍රකාශයට අනුව මෙහි වනාහි “විකාලභොජනං” යනු මධ්‍යාහ්නය ඉක්මිමෙන් පසු ආහාර ගැනීමයි. මෙය වනාහි අනුදූත වදාළ කාලය ඉක්මෙන කල්හි ආහාර ගැනීම වේ. එහෙයින් විකාලභොජනයයි කියනු ලැබේ. එම විකාල භෝජනයෙන්, “නවවගීතවාදිත විසුකදස්සනං” යන මෙහි ‘නවවං’ නම් යම්කිසි නැටීමකි. ගීතං යනු යම්කිසි ගායනයකි. ‘වාදිතං’ යනු යම්කිසි වාදනයකි. ‘විසුක දස්සනං’ යනු කෙලෙස් ඉපදීමට හේතුවන බැවින් කුශල පක්‍ෂය බිඳීම කරණ කොට ගෙන විසුකයන්ගේ (කෝලම් රූපාදිය) දැකීම නැතහොත් විසුක වුවක් දැකීම = විසුක දස්සන වේ. නව්වා ව ගීතාව වාදිතා ව විසුක දස්සනාව (නැටීමද ගායනයෝද වාදනයෝද විසුක දැකීමයෝද) = නවවගීතවාදිත විසුකදස්සනා වේ. මෙහි විසුක දැකනය බ්‍රහ්මජාල (සුත්‍රයෙහි) දේශනා කළ අයුරින්ම ගත යුතුය. එහිදී මෙසේ කියන ලදී. “යම් සේ සමහර පින්වත් මහණ බමුණෝ සැදුහැයෙන් දුන් බොජුන් වළඳා නැටුම්, ගැයුම්, වැයුම්, නටසමජ්ජා (නළුවන් සමූහයක් එක්ව ජනසමූහයා ඉදිරියෙහි දක්වන නැටුම්) ආබ්‍යාන (මහාහාරත රාමායණාදී කථා කීම හෝ ඇසීම) පාණිඤ්චර (අතින් ලොහො බෙර ගැසීම හෝ අත්තල ගැසීම) චේතාල (ලී මුවා තාලම් පට ගැසීම හෝ මන්ත්‍ර ජප කොට මළ සිරුරු නැගිටුවීම) කුම්භථුත (සිවුරස් බෙර වැසීම) ශෝභනක (රංගබලි කරණය හෙවත් රගමඩලෙහිදී දේවතාවන්ට ස්තෝත්‍ර වශයෙන් නාන්දි ගීත ගායනය නොහොත් ප්‍රතිභාන විත්‍ර) සණදොවුන් කෙළිය (හෝ අයෝග්‍රඩ ක්‍රීඩාව) උණ ගස් ඔසවාගෙන කෙරෙන ක්‍රීඩාව, අස්ති ධොවනය (මළවුන් ගේ ඇට සුවඳ කවා තබා නැකැත් සමයෙහි ඒ වටා සිට උත්සව කිරීම) ඇත් යුද (ඇතුන් පිට සිට යුද කිරීම) අස්යුද (අසුන් නැග යුද කිරීම) හෝ ඇත්පොර, අස්පොර, මී හරක් පොර, ගොන්පොර, එළු පොර, බැටළු පොර, කුකුළු පොර, වටු පොර, පොලු හරඹ, මීටි යුද, මල්ල පොර, යුද පවත්නා තැන් දක්නට යාම, බලසෙන් ගණින තැන් දක්නට යාම, බලසෙන් බෙදන තැනට යාම, බලඇණි දක්නට යාම යන මෙබඳු විසුක දැකනයෙහි යෙදී වසන්ද

ශ්‍රමණ භවත් ගෞතම තෙමේ මේ ආදී හෝ මෙබඳු වූ විසූක දර්ශනයෙන් වැළැක්කේ වෙයි" යනුවෙනි.

තැනහොත් (ඉහත) කියන ලද අර්ථයෙන් නවවග්ගිවාදිනානි එව විසූකානි (නවවග්ගිවාදිනයෝම විසූකයෝ වූයේ) = නවවග්ගිවාදින විසූකානි වේ. ඔවුන්ගේ දැකීම = නවවග්ගිවාදිනවිසූකදස්සන වේ. ඒ නවවග්ගි වාදින විසූකදස්සනයෙන්; "දස්සනසවණා" යයි කිවයුතු තන්හි "සොව හොති මිවජාදිට්ඨිකො විපරිතසදස්සනො" යන මේ ආදී තන්හි මෙන් වක්‍රද්වාරයෙහි නොපැවතුනත් අරමුණු ගැනීම "දස්සන" යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ශ්‍රවණයද දර්ශනය යයිම කියන ලදී. දකිනු කැමැත්තෙන් එළඹ බලන්නාහට මෙසේ මෙහි ඉක්මවීම වේ. සිටි හෝ හුන් හෝ නිදන හෝ තැනට පැමිණී දෙයක් හෝ ගමන් කරන තැනැත්තාගේ ඇසට යොමුවූවක් හෝ බලන තැනැත්තාහට සිත කිළිටිවීම වන්නේය. ශික්‍ෂාපදය ඉක්මවීම නොවන්නේය. මෙහිදී ගීතය ධම්මපසංහිත වුවද නොවටී. ගීතූපසංගිත ධර්මය වනාහි වටී යයි දත යුතුය.

මාලා ආදිය දුර්වි ආදියේදී ද සුදුසු පරිදි යෙදිය යුතුය. එහි "මාලා" යනු යම්කිසි මල් වර්ගයක්, 'විලෙපනං' යනු ශරීරාලේපය සඳහා අඹරා පිළියෙළ කළ යම්කිසි දෙයකි. අවශේෂ සියලුම වත්සුණු දුම් යනාදි සුවද ජාති 'ගන්ධ' වේ. ඒ සියල්ලම සැරසීම සඳහා පැළදීම සඳහා නොවටී. බෙහෙත් වශයෙන් වනාහි වටී. පූජාව සඳහා ගෙනෙන ලද දෙයද භාර ගැනීමට කිසිම හේතුවකින් නොවටී. "උච්චාසයනං" යන්නෙන් ප්‍රමාණය ඉක්ම වූ ආසනය කියනු ලැබේ. "මහාසයනං" යනු අකැප සයනය හා අකැප ඇතිරිල්ලයි. ඒ දෙකම පිළිගැනීමට කිසිම අයුරකින් නොවටී. "ජාත රූපං" යනු රන්ය. 'රජනං' යනු කහවණුය. ලෝහ මස්ස, ලී මස්ස, ලාකඩ මස්ස ආදී යමක් යම් තැනක ව්‍යවහාර කෙරේද ඒ දෙකම 'ජාතරූපරජන' වේ. එය කිසියම් ආකාරයකින් පිළිගැනීම 'පටිගහන' නම් වේ. එය කිසිම අයුරකින් (පිළිගැනීම) නොවටී යයි මෙසේ ආවේණිකයද කිව යුතුය.

මේ ශික්‍ෂාපද දහයම හීන වූ ඡන්දය ඇති තැනැත්තා විසින් හෝ හීන වූ චිත්ත, චිරිය, විමංසා, ඇත්තත් විසින් හෝ සමාදන් වූයේ "හීන" වේ. මධ්‍යමයන් විසින් සමාදන් වූයේ මධ්‍යම වේ. ප්‍රණීතයන් විසින් සමාදන් වූයේ ප්‍රණීත වේ. තණ්හා දිට්ඨි මානසන්ගෙන් කිලිටි වූයේ හීන වේ. කිලිටි නොවූයේ මධ්‍යම වේ. ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥාවෙන් අනුග්‍රහ ලැබුවේ ප්‍රණීත වේ. ඥානයෙන් තොර වූ කුශල චිත්තයෙන් සමාදන් වූයේ හීන

වේ. සසංස්කාරික ඥානයෙන් යුත් සිතින් සමාදන් වූයේ මධ්‍යම වේ. අසංස්කාරික ඥානයෙන් යුත් සිතින් සමාදන් වූයේ ප්‍රණීත වේ යයි මෙසේ හිතාදී වශයෙන්ද දත යුතුය.

මෙපමණකින් මා විසින් පෙර "යෙන යත් යදා යසමා" යනාදී ගාථා හයකින් ශික්ෂාපද පාඨයාගේ වර්ණනාව සඳහා මාතෘකා තබන ලද්දේද එය අරී වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ වේ.

සික්කාපද වර්ණනාව නිමිශේය.

3

දන් මෙසේ දශ ශික්ෂාපදයන්ගෙන් පිරිසිදු වූ ප්‍රයෝග ඇති ශීලයෙහි පිහිටි කුලපුත්‍රයාගේ ආශ්‍රව පාරිශුද්ධිය සඳහාත් විත්ත භාවනාව සඳහාත් බුද්ධෝත්පාදයකින් අන්‍ය වූ තෑනක නොවූ විරූ, සියලු තීර්ථකයන්ට අවිෂය වූ ඒ ඒ සුත්‍රාන්තයන්හි "මහණෙනි, එකම ධර්මයක් වඩන ලද්දේ බහුල වශයෙන් කරන ලද්දේ මහත් වූ සංවේගය පිණිස පවත්නේය. මහත් වූ අරීය පිණිස පවත්නේය. මහත්වූ යෝගකෂේමය පිණිස පවත්නේය. මහත් වූ ස්මෘතිය හා සමයක් ප්‍රඥාව පිණිස පවත්නේය. ඥානදර්ශන ප්‍රතිලාභය පිණිස පවත්නේය. ඉහාත්ම සුඛවිහරණය පිණිස පවත්නේය. විද්‍යා විමුක්තිඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පවත්නේය. ඒ කවර එකම ධර්මයක්ද යත්? කායගතා සතියයි. මහණෙනි, යම් කෙනෙක් කාය ගතා සතිය පරිභෝග නොකෙරෙත්ද ඔවුහු අමෘත සම්බන්ධ නිව්‍රාණය නොවළඳත්. මහණෙනි, යමෙක් කායගතාසතිය පරිභෝග කෙරෙත්ද ඔවුහු අමෘතය වළඳත්. මහණෙනි, යම් කෙනෙක් කායගතාසතිය නොවළඳන ලදද - වළඳන ලදද - පිරිහුණේද - නොපිරිහුණේද අනධිගමයෙන් වරදනා ලදද - යමෙකු විසින් කායගතාසතිය ආරම්භ කරන ලද්දේද ඔවුන් විසින් අමෘතය නිෂ්පාදිත වෙයි" යනුවෙන් මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නොයෙක් ආකාරයෙන් ප්‍රශංසා කොට "මහණෙනි, හික්කුතෙම කෙසේ නම් කායගතාසතිය වඩයිද? මහණෙනි, නැවතද අනෙක් කමටහනක් කියමි. හික්කු තෙම පතුලෙන් උඩ කෙසගිත් යට සමකෙළවර කොට ඇති නත් අයුරින් අඳවයෙන් පිරී ඇති මේ කය මතු දක්වෙන අයුරින් නුවනින් සලකා බලයි.

මේ සිරුරෙහි කෙස්යැ, ලොම්යැ - පෙ- මුත්‍රයැ යන මේ දෙකිසක් කුණුපයෝ ඇත." යනුවෙනි. මෙසේ ඒ ඒ තැන හිස් මොළය ඇට මිදුළු හා එක්කොට දේශනා කරන ලද කායගතා සති, කොට්ඨාස භාවනා ආදී නම් ඇති ද්වන්තිංසාකාර කම්ප්‍රාන්තය ආරම්භ කරන ලදී. මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි.

එහි 'අත්ථි' යනු විද්‍යාමාන වෙති; 'ඉමසමිං' යනු මේ යම් කයක් යටිපතුලෙන් උඩ කෙසෙහිත් යට සම කෙළවර කොට ඇති, නොයෙක් ආකාරයෙන් අශුචියෙන් පිරී සිටියේයයි කියනු ලැබේ ද එහි; කායෝ' යනු ශරීරයෙහි; ශරීරය වනාහි අශුචි රාශියක් බැවින්ද පිළිකුල් වූ කෙස් ආදියට උත්පත්ති ස්ථාන වන හෙයින්ද කාය යයි කියනු ලැබේ. "කෙසා-පෙ-මත්ථුච්ඡිගං" යනුවෙන් මේ කෙස් ආදිය දෙකිස් ආකාරය. එහි "මේ කයෙහි කෙස් ඇත. ලොම් ඇත" යනුවෙන් මෙසේ සම්බන්ධය දත යුතුය. එයින් කුමක් කියන ලද්දේ වෙයිද? මේ යටි පතුලේ පටන් උඩද කෙස් අග පටන් යට ද හම පටන් භාත්පසින්ද යන මෙපමණ වූ බලයක් පමණ ශරීරයෙහි ආදරයෙන් සොයන්නේ නමුදු කිසිවෙක් කිසි මුතු ඇටයක් හෝ මැණික් හෝ වෙරළමිණක් හෝ අගිලක් හෝ සඳුනක් හෝ කොකුමක් හෝ කපුරක් හෝ වත්සුණු ආදියක් හෝ ස්වල්ප මාත්‍ර වූද පිරිසිදු බවක් නොදකී. ඉක්බිති ඉතාමත් දුගඳ පිළිකුල් සහගත නිසරු දෑක්මක් ඇති නොයෙක් ආකාර වූ කෙස් ලොම් ආදී නානාවිධ අපිරිසිදු දේම දකී යනුවෙනි. මේ පළමුකොට මෙහි පද සම්බන්ධ වශයෙන් වර්ණනාවයි.

අශුභ භාවනා වශයෙන් වනාහි මෙහි වර්ණනාව මෙසේ දත යුතුය. මෙසේ මේ ප්‍රාණසාතයෙන් වැළකීමේ ශික්ෂාපදය ආදී ප්‍රභේද ඇති ශීලයෙහි පිහිටීමෙන් ප්‍රයෝග ශුද්ධියෙන් ආශය ශුද්ධිය ලැබීම සඳහා ආවර්තිංසාකාර කම්ප්‍රාන්ත භාවනාවෙහි යෙදෙනු කැමති ආදිකම්මික කුලපුත්‍රයා විසින් - පළමුව ඔහු ආවාස, කුල, ලාභ, ගණ (සමූහයා), කම්ම (නව කම්මාන්ත) අද්ධාන (දිගු ගමන්), ඥාති, ආබාධ, ගන්ධ (පොත්), ඉද්ධි යන පළිබෝධයන්ගෙන් (බාධකයන්ගෙන්) හෝ නැතහොත් (ඉද්ධි පළිබෝධය වෙනුවට) කීර්ති පළිබෝධය සමග පළිබෝධයෝ දහයක් වෙන්ද ඉක්බිති මේ ආවාස, කුල, ලාභ, ගණ, ඥාති, කීර්ති යන පළිබෝධයන්හි නොයෙදීමෙන්ද රෝගයට පිළියම් කිරීමෙන්ද මෙසේ දශ පළිබෝධ සිදු දැමිය යුතුය. ඉක්බිති සිද්ධි ලද පළිබෝධ ඇති නොසිද්ධි ලද නෛෂ්ක්‍රමය අභිලාෂය ඇති මොහු විසින් කෙළවරට පත් සැහැල්ලු පැවැත්ම භාත්පසින් ගෙන කුඩා වූද අනුකුඩා වූද විනයාචාරයක් අත්

නොහරිමින් ආගම අධිගමයෙන් යුක්ත වූ හෝ එයින් එක්තරා අඩිගයන්ගෙන් යුක්ත වූ හෝ කමටහන් දෙන ඇදුරුතුමෙකු වෙත විනයානුකූල ක්‍රමයට එළඹිය යුතුය. වත් පිහිටුවීමෙන් සතුටු කරන ලද සිත් ඇති එතුමන්ට තම අදහස දැන්විය යුතුය. ඒ ඇදුරුතුමා විසින් ඔහුගේ නිමිත්ත, අධ්‍යායය, වරියා, අධිමුත්ති ආදිය දැන ඉදින් මේ කමටහන සුදුසු වේද ඉක්බිති යම් විහාරයක තමා වසයිද ඉදින් ඔහුද එහිම වසනු කැමැත්තේ නම් එහිදී කෙටියෙන් කමටහන දිය යුතුය. වෙනත් තැනක වසනු කැමැත්තේ නම් එහිදී දුරුකළ යුතුදේ හා ගත යුතු දේ කිම් වශයෙන් අභිමුඛ කිරීම් සහිතවද රාග වරිකාදී වශයෙන් (ඒ ඒ වර්තයට අනුකූලව) කිම් වශයෙන් ප්‍රභේද සහිතවද විස්තර සහිතව කිව යුතුය. ඔහු විසින් ඒ පුරුෂකාර සහිත ප්‍රභේද සහිත කමටහන ඉගෙන ආවායථියත් වහන්සේ විමසා යම් ඒ :-

මහා විහාර, අභිනව විහාර, දිරාපත් විහාර, මාර්ගාසන්න විහාර, ගල් පොකුණු ඇති විහාර, පලාකොළ ඇති විහාර, මල් ඇති විහාර, එළ ඇති විහාර, බොහෝ දෙනා ප්‍රාර්ථනා කරන විහාරද නගර ආශ්‍රිත විහාර, දූව ඇති විහාර, කුඹුරු සීමා ඇසුරු කළ විහාර, විසභාග පුද්ගලයන් ඇති විහාර, සමුද්‍ර තීර ඇසුරු කළ විහාර, ප්‍රත්‍යන්ත ඇසුරු කළ විහාර, රාජ්‍ය සීමා ඇසුරු කළ විහාර, සප්පාය නැති විහාර, යම් විහාරයක කල්‍යාණ මිත්‍රයන් නැත්තේද එබඳු විහාරද

යන මේ අටළොස් විහාරයන් මෙසේ දොස් සහිතයයි දැන පණ්ඩිත තෙමේ බිය සහිත මාර්ගයක් මෙන් දුරින්ම දුරු කරන්නේය.

මෙසේ දහ අටක් සේනාසනයෝ දුරුකළ යුත්තාහ''යි කියනු ලැබෙත්ද ඒවා දුරුකොට යම් ඒ ''මහණෙනි, සෙනසුන කෙසේ නම් අඩිග පහකින් යුක්ත වන්නේ වේද මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි සෙනසුන ගමට ඉතා දුර නොවේද ඉතා ආසන්නද නොවේද ගමනාගමන පහසුකම් සහිතවේද, දහවල් (මිනිසුන්) නොගැවසුණේ රාත්‍රියට අල්ප ශබ්ද ඇත්තේ නිර්සෝෂ වූයේ වේද මැසි මදුරු සුළං අවි සර්පයන්ගෙන් ස්පර්ශය අල්ප වූයේ වේද ඒ සෙනසුනෙහි වසන්නන්ට නිද්‍රකින් විවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලානප්‍රත්‍ය, බෙහෙත් පිරිකර උපදනේ වේද එම සෙනසුනෙහි බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇති හසළ ආගම ඇති, ධම්මර, විනයධර, මානිකාධර, සාවිරි හික්සුහු වෙසෙත්ද කලින් කල උන්වහන්සේලා වෙත එළඹ ''ස්වාමීනි, මෙය කෙසේද? මෙහි කවර අර්ථ ඇත්තේදැයි විමසයිද ප්‍රශ්න කරයිද ඔහුට ඒ ආයුෂ්මත්හු විවෘත නොවූ අර්ථය විවර කෙරෙත්ද ප්‍රකට නොවූ අර්ථය ප්‍රකට කෙරෙත්ද නොයෙක් ආකාර සැකයට කරුණු

වූ ධර්මයන්හි සැක දුරු කෙරෙන්නද මහණෙනි, මෙසේ සෙනසුන අඩිග පහකින් යුක්ත වූයේ වෙයි." යනුවෙන් මෙසේ අඬග පහකින් යුත් සේනාසනයක් කියන ලද්දේද එබඳු වූ සෙනසුනකට එළඹ කළ සියලු කිසෙන් කාමයන්හි ආදීනවත් නෛෂ්ක්‍රමයෙහි ආනිසංසත් සිහිකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ වතුරායේ සත්‍ය මැනවින් අවබෝධ කරගත් හෙයින්ද ධර්ම යහපත් ධර්මයක් වන හෙයින්ද සංඝයා මනා පිළිවෙතට පිළිපත් හෙයින්ද ඒ බව සිහි කිරීමෙන් සිත පහදවාගෙන යම් ඒ :-

"වචනයෙන්, සිතින්, වර්ණ වශයෙන්, සන්ධාන වශයෙන්, දිශා වශයෙන්, අවකාශ වශයෙන්, පරිච්ඡේද වශයෙන් යන සප්ත ආකාරයෙන් උද්ග්‍රහයන් දත යුතුය"යි

මෙසේ සප්තවිධ උද්ග්‍රහ කෞශල්‍යද අනුපූච්ච වශයෙන්, අතිශීලී නොවීම් වශයෙන්, අතිසනික නොවීම් වශයෙන්, විකේෂ ප දුරු කිරීම් වශයෙන් ප්‍රඥප්ති ඉක්මිම් වශයෙන්, අනුපූච්ච මුඤ්චන වශයෙන්, අපීණා වශයෙන්, ත්‍රිවිධ සූත්‍ර (අධිචිත්ත, සීති භාව, බොජ්ඣංගකොසලල) වශයෙන් යන මේ දශවිධ මනසිකාර කෞශල්‍යයක් කියන ලද්දේද එය දුරු නොකරමින් ද්වන්තිංසාකාර භාවනාව ආරම්භ කළ යුතුය. මෙසේ ආරම්භ කරන තැනැත්තාටම සියලු ආකාරයෙන් ද්වන්තිංසාකාර භාවනාව සමාද්ධ වේ. වෙනත් අයුරකින් නොවේ. එහි මුලින්ම තව පඤ්චකය ගෙන ත්‍රිපිටක ධරයෙකු විසින් වුවද 'කෙසා, ලොමා" යන මේ ආදී ක්‍රමයට අනුලෝම වශයෙන්ද එය ප්‍රගුණ වූ පසු "තවො, දනතා" යන මේ ආදී ක්‍රමයට පටිලෝම වශයෙන්ද පිටත විසිරී ගිය සිතුවිලි සිඳීම සඳහා මෙන්ම පාඨය ප්‍රගුණවීම සඳහා වචනයෙන්ද ඒ ඒ කොටස්වල ස්වභාවය වටාගැනීම සඳහා මනසින්ද අඩමසක් වැඩිය යුතුය. ඔහුගේ වචනයෙන් කරන භාවනාව පිටත විසිරී ගිය සිතුවිලි සිඳි මනසින් කරන භාවනාවෙන් පාඨය ප්‍රගුණ වීමටද ප්‍රත්‍යය වෙයි. මනසින් කරන භාවනාව අශුභවර්ණ ලක්ෂණයන්ගේ වෙන් වෙන් වශයෙන් අවබෝධ කරගැනීමටද උපකාර වන්නේය. ඉක්බිති ඒ ක්‍රමයටම වක්ක පඤ්චකයද අඩමසක් වැඩිය යුතුය. ඉන්පසු පථපාස පඤ්චකය අඩමසක් ද ඉන්පසු ඒ පඤ්චක තුනම අඩමසක්ද ඉක්බිති මඤ්චික (මොළය) අගට කියන ලද්දේ නමුදු (පෘථිවි ධාතු බහුල බැවින්) පෘථිවි ධාතු ආකාරයන් සමග එක්වන බැවින් භාවනාව සඳහා මෙහි ඇතුළත් කොට ඒ මඤ්චික පඤ්චකය අඩමසක්ද ඉන්පසු පඤ්චක හතරම අඩමසක්ද ඉක්බිති මේද ඡක්කය (හයේ කොටස) අඩ මසක්ද අනතුරුව මේද ඡක්කය සමග පඤ්චක හතරම අඩ මසක්ද ඉක්බිති මුත්ත ඡක්කය අඩමසක්ද අනතුරුව සියලුම ද්වන්තිංසාකාරය අඩ මසක්ද

වශයෙන් මෙසේ සය මසක් වර්ණ, සන්ධාන, දිසා, ඔකාස, පරිච්ඡේද වශයෙන් නියම කරමින් වැඩිය යුතුය. මෙය මධ්‍යම ප්‍රාඥ පුද්ගලයා සඳහා කියන ලදී. මන්ද ප්‍රාඥයා විසින් වනාහි දිවි ඇති තෙක් වැඩිය යුතුය. තික්ෂණ ප්‍රඥාවන්තයාට නොබෝ කලකින්ම භාවනාව සමාද්ධ වන්නේය යනුයි. මෙහිදී කිය :- මෙතෙම වනාහි මේ ද්විතීයිකාචරය වණ්ණාදි වශයෙන් කෙසේ ව්‍යවස්ථා කෙරේද? මෙතෙම වනාහි "අප්‍රථි ඉමසමිං කායෙ කෙසා" යයි මේ ආදී ක්‍රමයට තවපසුවකාදි බෙදීම් ක්‍රම අනුව ද්විතීයිකාචරය වඩන්නේ පළමුකොට "කෙසෙ" කෙස් පිළිබඳව වණ්ණ වශයෙන් කළ පාටයයි නියම කෙරේ. නැතහොත් ඔහු විසින් දකින ලද කෙස් වණ්ණ වශයෙන් යම්බඳු වේද එසේ නියම කෙරේ. සන්ධාන වශයෙන් දික් වටකුරු තරාදි දඩු වැනියයි නියම කෙරේ. දිශා වශයෙන් වනාහි යම් හෙයකින් මේ ශරීරයෙහි නාභියෙන් උඩ උපරිම දිශාවය (නාභියෙන්) යට හෙට්ඨිම දිශාවයි කියනු ලැබේද එහෙයින් මේ කයෙහි උපරිම දිශාවෙහි හටගන්නේ යයි කියනු ලැබේ. අවකාශ වශයෙන් නළල කෙළවරින්ද කන් සිඵවෙන්ද ගලවටුවෙන්ද සීමාවූ හිසෙහි සමේ හටගන්නේ යයි තීරණය කෙරේ. එහි යම් සේ තුඹස මත හටගත් කුන්තනණ "අපි තුඹස මත හටගත්තෙමු" යි නොදනී ද එසේම තුඹස මුදුන "මා මත කුන්ත තණ හටගත්තේය" යි නොදනීද එසේම කෙස්, "අපි හිසේ සම මත හට ගත්තෙමු" යි නොදනී, හිස් සමද මා මත කෙස් හටගන්නා ලද්දේය" යි නොදනී. මෙතෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන් තොරවූ මේ ධර්ම අවේනිකය, අව්‍යාකෘතය, ශුන්‍යය, ඉතා දුගඳින්, පුගුල්සාවෙන් පිළිකුලෙන් යුක්තය. සත්ත්වයෙක් නොවේ, පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ.

පරිච්ඡේද වශයෙන් සැලකීමේදී සභාග, විසභාග වශයෙන් පරිච්ඡේදය දෙආකාර වේ. එහි කෙස් හිස වසා සිටි සමෙහි විශගත් පමණ ඇතුළුව පිහිටි ඒ කේශයන්ගේ මුල්තලයෙන් යටද උඩින් අභයින්ද සරස ඒ ඒ කෙස් ගයින්ද පරිච්ඡින්න වේ යයි මෙසේ සභාග පරිච්ඡේද වශයෙන්ද කෙස් සෙසු එක් තිස් කොටස් බඳු නොවේ. සෙසු එක් තිස් කොටස් කෙස් බඳු නොවේ යයි මෙසේ විසභාග පරිච්ඡේද වශයෙන්ද තීරණය කෙරේ. මෙසේ පළමුකොට කෙස් වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

සෙසු කොටස් අතුරෙන් "ලොමා" ලෝමයෝ වණ්ණ වශයෙන් බොහෝ සෙයින් නිල වණ්ණයයි හෝ ඔහු විසින් දක්නා ලද්දේ යම් ආකාරයකටද එලෙස තීරණය කෙරේ. සන්ධාන වශයෙන් පහතට නැමුණු

දුන්නක හැඩය ඇත්තේය. නැතහොත් අග නැමිණිය තල්මලක හැඩය ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ, යට, යන දිශාවන් දෙකිනි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අතුල් පතුල් හැර බොහෝ සෙයින් සෙසු ශරීර සමෙහි හටගත්තේය. එහි යම්සේ පැරණි ගමක් පිහිටි තැනක හටගත් කුස තණ "අපි පරණ ගමක් පිහිටි ස්ථානයක හටගත්තෙමු"යි නොදැනීද එසේම පැරණි ගම පිහිටි ස්ථානය "මා කෙරෙහි කුස තණ හටගත්තේය"යි නොදැනීද ඒ අයුරින් ලෝමයෝ "අපි ශරීර සමෙහි හටගත්තෙමු"යි නොදැනී. ශරීර සමද "මා කෙරෙහි ලෝමයෝ හට ගත්හ"යි නොදැනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්ම වනාහි අවේනනිකය. අව්‍යාකෘතය. ශුන්‍යය. ඉතා දුගඳින් ජුගුප්සාවෙන් පිළිකුලෙන් යුක්තය. සත්වයෙක්, නොවේ. පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් සිරුර වසා සිටි සමෙහි ලේඛිතතෙකු පමණ ඇතුළට පිවිස පිහිටි තමාගේ මුල් තලයෙන්ද උඩින් ආකාශයෙන්ද සරසින් ඒ ඒ රෝමයන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්නව (සීමා වී) පිහිටියේ යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ලෝමයන් වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව "නබා" නියයි. යමෙකුට සම්පූර්ණ වූයේ නම් ඔහුට (නිය) විස්සක් වේ. ඒ සියල්ලම වණ්ණ වශයෙන් මසින් තොර ප්‍රදේශයෙහි සුදු වණ්ණ ද මස් හා සම්බන්ධ කොටස තඹ වණ්ණ ද වේ යයි තීරණය කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් තම තමාට අයත් පරිදි පිහිටි අවකාශ සටහන් ඇත්තේය. බොහෝ සෙයින් මී ගෙඩියේ ඇටයක සටහන් ඇත්තේය. නැතහොත් මසුන්ගේ කොරපොතු සටහන් ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. දිශා වශයෙන් දිශා දෙකිනි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇඟිලි අග්හි පිහිටියේය. එහිදී යම්සේ ගම් දරුවන් විසින් දඩු අග්හි මී එල ඇට තබන ලද්දේ "අපි දඩු අග්හි තබන ලද්දාහු වෙමු"යි නොදැනී ද දඩු ද අප මත මී එල ඇට තබන ලද්දේයයි නොදැනීද ඒ අයුරින් නිය "අපි ඇඟිලි අග පිහිටියෙමු"යි නොදැනී. ඇඟිලි ද අපගේ කෙළවර නිය පිහිටියේ යයි නොම දැනී. මෙතෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙන් තොර මේ ධර්මයෝ වනාහි අවේනනිකය. -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට සහ මුල ඇඟිලි මසින්ද උඩ හා අග අහසින්ද දෙපසින් ඇඟිලිවලින්ද දෙකෙළවරින් සමෙන්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙම නියවල සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ නිය වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් පසුව "දනනා" දත්ය. යමෙකුගේ දත් සම්පූර්ණයෙන්ම ඔහුට දත් තිස් දෙකකි. ඒ සියල්ලම වණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. යමෙකුගේ දත් සමච පිහිටා ඇත්නම් තියුණු පතකින් සිඳින ලද සක් පටලක් මෙන් ද සමච ගොතන ලද සුදු මල් කැකුළු මාලාවක් මෙන්ද හැඟේ. යමෙකුගේ දත් විසමච පිහිටියේ නම් ඔහුගේ දත් දිරාගිය ආසන ශාලාවක පුටු පේළියක් මෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේ යයි සංකල්පනය වශයෙන් තීරණය කෙරේ. ඔවුන්ගේ දත් පේළි දෙකෙළවර යටින් සහ උඩින්ද දෙක දෙක වශයෙන් දත් අටක් කෙළවරවල් හතරක් හා මුල් හතරක් ඇත්තේ ඇඳි පුටුවක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ට පූවියෙන් ඒ ක්‍රමයටම පිහිටි දත් අටක් කෙළවරවල් තුනක් හා මුල් තුනක් ඇත්තේ කෙකටිය අලයක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ගේද පූවියෙන් ඒ පිළිවෙලින්ම යටින් හා උඩින් එක එක වශයෙන් පිහිටි දත් හතරක් කෙළවරවල් දෙකක් හා මුල් දෙකක් ඇත්තේ නැව් බඳනා කණුවක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ගේද පූවියෙන් ඒ ක්‍රමයෙන් පිහිටි සතර දළ දත්හු එක් කෙළවරක් හා එක් මුලක් ඇත්තාහු දැසමන් කැකුලක සටහන් ඇත්තාහ. අනතුරුව දත්පේලි දෙකෙහි මැද පිහිටි යටි පෙලෙහි හතරක් ද උඩ පෙලෙහි හතරක්ද වශයෙන් වූ දත් අට එක් කෙළවරක් හා එක් මුලක් ඇත්තේ ලබු ඇට බඳු සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙන් පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උඩ දත් උඩ හනු ඇටයෙහි යටට කෙළවර ඇතිවද යටදත් යටහනු ඇටයෙහි උඩට කෙළවර ඇතිවද වී පිහිටියේය. එහි යම්සේ - නව කම්පාත්තයක් කරන පුරුෂයෙකු විසින් යට ගල් තලාවේ පිහිටුවන ලද උඩ තලයෙහි පිවිසවන ලද කණු "අපි යට ගල්තලාවේ පිහිටුවන ලද්දාහු උඩ ගල්තලාවේ පිවිසවන ලද්දෝ වෙමු" යි නොදැනීද යට ගල් තලාව "මා කෙරෙහි කණු පිහිටුවන ලද්දේයයි නොදැනීද ඒ අයුරින්ම දත් "අපි යට හනු ඇටයෙහි පිහිටියාහු උඩ හනු ඇටයෙහි පිවිසියාහු වෙමු" යි නොදැනී. යට හනු ඇටයද "මා කෙරෙහි දත් පිහිටියේයයි නොදැනී. උඩ හනු ඇටයද "මා කෙරෙහි දත් පිවිසියේය" යි නොදැනී. මෙතෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන් තොර වූ මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේය. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට හනු ඇට කුහරයෙන් හනු ඇටයට පිවිස පිහිටි තම මුල් තලයෙන්ද මතු අහසින්ද සරසින් ඔවුනොවුන් විසින්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙම දත් පිළිබඳ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමමය. මෙසේ දත් පිළිබඳ වණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ඇතුළු ශරීරයෙහි නොයෙක් කුණප සමූහය වසා සිටින "කවං" සම වණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. ඒ සම වනාහි ඉදින් කළු සුදු ආදී වශයෙන් සිවියේ වණයෙන් වණවත් වීම නිසා නොයෙක් වණයෙන් දිස්වන්නේ නමුදු ස්වභාවික වශයෙන් සුදු පාටමය. එම සමෙහි සුදු බව ගිනිදල්වලින් පහර ලැබුවා වූද අවි ප්‍රහාරයන්ගෙන් සිවිය විනාශ වූ ද කල්හි ප්‍රකට වේ. සණ්ඨාන වශයෙන් සැකෙවින් ශරීර කුඩුවෙහිම සටහන් ඇත්තේය. විස්තර වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. පා ඇඟිලි සම පටපණු කෝෂ බදුය. පිටිපා සම සියලු පිටිපතුල වැසෙන සේ සැදූ පාවහනක සටහන් ඇත්තේය. කෙණ්ඩයේ සම බත් ගොටුවක තල් කොළයේ සටහන් ඇත්තේය. කලවේ සම හාල් පිරුණු දිග පසුම්බියක සටහන් ඇත්තේය. ආනිසද (තට්ටම) සම ජලය පිරුණු රෙදි පෙරහනක සටහන් ඇත්තේය. පිටෙහි සම පුවරුවක් වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. කුසෙහි සම විණා ඔරුව වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. පපුවෙහි සම බොහෝ සෙයින් සතරැස් සටහන් ඇත්තේය. දෙබාහුවේ සම හියවුරක් වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. පිටි අල්ලෙහි සම දූලිපිහියා කොපුවක සටහන් ඇත්තේය. නැතහොත් පණාවැස්මක (පෙණයක් මෙන් කළ උපකරණයක වැස්ම) සටහන් ඇත්තේය. දෙඅත් ඇඟිලි සම යතුරු පසුම්බියක සටහන් ඇත්තේය. ගෙලෙහි සම ග්‍රීවා සැට්ටයක සටහන් ඇත්තේය. මුවෙහි සම කුඩා මහත් සිදුරු ඇති දිම් ගොටුවක සටහන් ඇත්තේය. හිසෙහි සම පාත්‍ර ඵවිකයක සටහන් ඇත්තේය.

සම අරමුණු කොට භාවනා වඩන යෝගාවචරයා විසින් උඩු තොල පටන් සමට හා මස් වලට අතරින් සිත මෙහෙයවමින් පළමුකොට මුහුණ වසා සිටි සම ව්‍යවස්ථා කට යුතුය. ඉන්පසු හිසෙහි සමද ඉක්බිති පිටත බෙල්ලෙහි සමද ඉන්පසු අනුලෝම වශයෙන් හා පටිලෝම වශයෙන් දකුණු අතෙහි සමද ඉක්බිති ඒ ක්‍රමයටම වම් අතෙහි සමද ඉන්පසු පිටෙහි සමද ඉක්බිති තට්ටමේ සමද ඉන්පසු අනුලෝම වශයෙන් හා පටිලෝම වශයෙන් දකුණු පාදයේ සමද ඉක්බිති වම් පාදයේ සමද ඉන්පසු වස්ති සමද උදර සමද හෘදය සමද ඇතුළත ග්‍රීවා සමද ඉන්පසු යටි හනුවේ සමද මෙසේ නැවත යටිතොල දක්වා සම ව්‍යවස්ථා කට යුතුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට වශයෙන්) දෙදිශාවෙහි හට ගන්නේය. අවකාශ වශයෙන් සියලු ශරීරය වසා පිහිටියේය. එහි යම් සේ පෙට්ටියක් තෙත් සමකින් හාත් පසින් වසා ඇති විට තෙත් සම "මවිසින් පෙට්ටිය හාත්පසින් වසන ලදැයි නොදැනිද පෙට්ටියද "මම තෙත් සමකින් වටකරන ලද්දේ"

වෙමි''යි නොමඳනිද ඒ අයුරින් සම ''ම විසින් මේ සතර මහා භූතයන්ගෙන් හටගත් ශරීරය හාත්පසින් වටකරන ලද්දේ නොදනී. මේ වාතූමිමහාභූතික ශරීරයද මම සමෙන් හාත්පසින් වසන ලද්දේ වෙමි''යි නොදනී. මේ ධර්මයේ වනාහි මෙතෙක් කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂ්‍යා කිරීම් විරහිත වෙති. -පෙ-පුද්ගලයෙක් නැත. හුදෙක් වනාහි:

තෙත් සමකින් වසන ලද්දේ දොරටු නමයක් ඇත්තේ මහා වණයක් වූයේ හාත්පසින් කුණු ගඳ ඇත්තේ අගුවි වැගිරේ''යි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් මසින් ද නැතහොත් එහි පිහිටි තලයෙන්ද උඩින් සිවියෙන් ද පරිච්ඡින්න යැයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සම වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි නවසියයක් වූ මස් පිඩු ඇති ''මංසං'' මස් වණ්ණ වශයෙන් එරබදු මල් සමාන රතු පැහැය ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය: එහි කෙණ්ඩා මස් තල්පත වැසූ බත්මුලක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු විකසිත නොවූ වැටකෙයිසා කැකුලක සටහන් ඇත්තේ යයිද කියති. කලවා මස ඇඟරුම් ගලෙහි දූගලෙහි සටහන් අත්තේය. තට්ටමේ මස ලිප් කෙළවර සටහන් ඇත්තේය. පිටිමස තල් හකුරු පට්ටයක සටහන් ඇත්තේය. ඉලඇට දෙකෙහි මස් පෙතැලි රු කුසෙක තුනී කොට ඇලවූ මැටි ආලේපයක සටහන් ඇත්තේය. පියයුරෙහි මස සිටගෙන බිම හෙලූ තෙල් මැටි පිඩක සටහන් ඇත්තේය. බාහු දෙකෙහි මස නගුට, හිස, පා සිඳ හමගසා තබන ලද මහ මීයෙකුගේ සටහන් ඇත්තේය. සමහරු ලොඹුවක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. කම්මුලෙහි මස් කම්මුල ප්‍රදේශයෙහි තබන ලද කරද බීජයක සටහන් අත්තේය. සමහරු මැඩියෙකු ගේ සටහන් ඇත්තේ යයිද කියති. දිවේ මස දළක් පත්‍රයක සටහන් ඇත්තේය. නාසයෙහි මස් යටිකුරුව තබන ලද කොළ කොපුවක සටහන් ඇත්තේය. ඇස්වළෙහි මස් අඩක් පැසුණු දිවුලක සටහන් ඇත්තේය. හිසෙහි මස් පාත්‍ර පුළුස්සන කටාරමෙහි තුනී ආලේපයක සටහන් ඇත්තේය. මාංශ පිළිබඳව පරීක්ෂා කරන යෝගාවචරයා විසින් මේ ඕලාරික මාංශයන්ම සටහන් වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කටයුතුය. මෙසේ ව්‍යවස්ථා කරන්නාහට සියුම් මස් ඥානයට අරමුණු වශයෙන් පැමිණෙන්නේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) යන දෙදිශාවෙහි හටගන්නේය. අවකාශ වශයෙන් තුන්සියකට අධික ඇටවල තැවරී සිටියේය. එහිදී යම්සේ බිත්තියක ගතකමට මැටිවලින් ආලේප

කර ඇති කල්හි ඒ ගනකම් මැටි "මවිසින් බිත්තිය ආලේප කරන ලද්දේය"යි නොදනිද බිත්තියද මම ගනකම් මැටියෙන් ආලේප කරන ලද්දේ වෙමි"යි නොදනිද ඒ ආකාරයට මාංශ පේශි නවසියකින් යුත් මස් "ම වීසින් තුන්සියක් අස්ථිහු ඇලී සිටින ලද්දාහු වෙතියි නොදනී. තුන් සියයක් අස්ථිහුද "මම පේශි නවසියයකින් යුත් මසෙන් ඇලෙන ලද්දෙමි වෙමි"යි නොදනී. ආවර්ජන ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවෙන් තොරවූ මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ-පුද්ගලයෙක් නොවේයි. හුදෙක් වනාහි :-

"ශරීරය නවසියයක් මාංශ පේශීන්ගෙන් යුත් මාංශයෙන් ආලේපිතය. නොයෙක් කෘමි වර්ගයාගෙන් ගැවසීගත්තේ අපචිත්‍ර වූ අශූචිත්ට ස්ථානයකි යි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් ඇට සැකිල්ලෙන් හෝ එහි පිහිටි තලයෙන්ද උඩින් සමෙන්ද සරස ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පිරිසිදියේයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ මස් වණ්ණාදී වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ප්‍රභේද නවසියයක් වූ "නභාරු" නහර වණ්ණ වශයෙන් සුදු යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු මිපැණි පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. එහි මහත් මහත් නහර කැණහිල්මල් කැකුළුවල සටහන් ඇත්තේය. ඊට වඩා සියුම් වූ නහර උගුරු වරදූල් රැහැන් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් වූ නහර රසකිඳු වැල් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් වූ නහර සිංහලයන්ගේ මහ වීණාවේ තහක් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් නහර දළ නූල් බඳුය. අත්, පිටි පා, පිට, යන මේ තන්හි නහර කුරුළු පා බඳුය. හිසෙහි නහර ගම් දරුවන්ගේ හිසෙහි දමන ලද ඉතා විරල දුහුල්පිළි බඳුය. පිටෙහි නහර තෙමා අවුවෙහි දඹු මාළු දෑලක් බඳුය. මේ ශරීරයෙහි ඒ ඒ අග පසග අනුව ගිය සෙසු නහර ශරීරයෙහි දඹු දෑල් සැට්ටයක් බඳුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. ඔවුන් අතුරෙන්ද දකුණු කණ සිළුවේ පටන් කණ්ඩර නම් වූ මහ නහර පහක් ඉදිරියෙන්ද පිටුපසින්ද ශරීරය වෙළමින් වම් පසට ගියේය. වම් කණ සිළුවේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් දකුණු පසට ගියේය. දකුණු ගෙල වැළේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් වම් පසට ගියේය. වම් ගෙල වළේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් දකුණු පසට ගියේය. දකුණු අත වෙළමින් ඉදිරියෙන්ද පිටුපසින්ද පහක් පහක් බැගින් කණ්ඩර නම් වූ මහ නහර දහයක් මෙසේ නැංගේය. වම් අතද

දකුණු පාදයද වම් පාදයද එසේමය. මෙසේ මේ හැටක් වූ මහ නහර ශරීරය දරන, ශරීරය මෙහෙයවන නහරයයි තීරණය කෙරේ. අවකාශ වශයෙන් සියලු ශරීරයෙහි ඇට හා සමද ඇට හා මස්ද අතර ඇට හා බද්ධවෙමින් සිටියේය. එහි යම්සේ බිත්තියක වර්ච්චි දෑ වැල් සමූහයකින් බඳින ලද කල්හි වැල් සමූහය "අප විසින් වර්ච්චි දෑ බැඳගන්නා ලද්දේයයි නොදනිද වර්ච්චි දඩුද "අපි වැල් සමූහය විසින් බැඳගන්නා ලද්දේ වෙමු"යි නොදනිද මේ ආකාරයට නහර "අප විසින් තුන් සියයක් ඇට බඳනා ලද්දේයයි නොදනී. තුන් සියයක් ඇටද "අපි නහර විසින් බඳින ලද්දෝ වෙමු"යි නොදනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් වලින් තොර මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. හුදෙක් වනාහි:-

"බඹයක් පමණ වූ ශරීරයෙහි නහර නවසියයක් වේ. ගෙයක් වැල්වලින් බඳින්නාක් මෙන් ඒ නහර ඇට සැකිල්ල බඳිත්"ය.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් තුන්සියයක් ඇට වලින් හා එහි පිහිටි තලයන්ගෙන් හෝ උඩින් හමෙන් හා මස්වලින්ද සරස ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ නහර වණ්ඤි වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි දෙතිසක් දත් ඇට වෙනම ගත් නිසා සෙසු ඇටය - හැට හතරක් අත් ඇටය, හැට හතරක් පා ඇටය, මස් ඇසුරු කොට ඇති හැට හතරක් මෘදු ඇටය, විලුඹ ඇට දෙකය, එක් එක් පාදයක දෙක බැගින් ගොප් ඇටය, දෙක බැගින් කෙණ්ඩා ඇටය, එක බැගින් දණ්ඩ් ඇටය, එක බැගින් කලවා ඇටය, උකුළු ඇට දෙකය, දහ අටක් පිට කටු ඇටය, විසි හතරක් ඉල ඇටය, දහ හතරක් ළය ඇටය, එකක් හෘද ඇටය, දෙකක් අකු ඇටය, දෙකක් පතු ඇටය, දෙකක් බාහු ඇටය, දෙක බැගින් අග්බාහු ඇටය, හතක් උගුරු ඇටය, දෙකක් හණු ඇටය, එකක් නාසා ඇටය, එකක් නලල් ඇටය, නවයක් හිස් කබල් ඇටය යන මේ ආදී වශයෙන් කියන ලද ප්‍රභේද ඇති "අට්ඨිනි" ඇට සියල්ලම වණ් වශයෙන් ස්වේත (සුදු) වණ්‍යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. පා ඇඟිලි අග ඇට ඉඟිනි ඇට බඳුය. ඉන් අනතුරුව ඇති ඇඟිලිවල මැද පුරුකෙහි ඇට සම්පූර්ණ නොවූ කොස් ඇට බඳුය. මුල් පුරුකෙහි ඇට පණාබෙර බඳුය. සමහරු මිහිගු බෙර බඳු යැයිද කියති. පිටි පතුලෙහි ඇට කෙටු කැණහිල්ල අල රැසක් බඳුය. විලුඹේ ඇට එකට සිටි තල් ගෙඩියක ලොඳ බඳුය.

ගොස් ඇට එකට බැඳී ක්‍රීඩා ගෝලයක් බඳුය. ජඩ්සා ඇට අතුරින් කුඩා ඇටය දුනු දණ්ඩක් බඳුය. විශාල ඇටය සා පිපාසාවෙන් වැහැරී ගිය ගැරඬි පිටක් බඳුය. කෙණ්ඩා ඇට ගොස් ඇටයන්හි පිහිටි තැන පොතු නොගැලවූ ඉඳි ගොඩයක් බඳුය. කෙණ්ඩා ඇට දණ්ඩස් ඇටයෙහි පිහිටි තැන මිහිඟු බෙරයක මුදුන බඳුය. දණ්ඩස් ඇටය එක් පැත්තකින් නැමුණු පෙණ පිඩක් බඳුය. කලවා අට නපුරු ලෙස සසින ලද වැපොරෝ දණ්ඩක් බඳුය. කලවා ඇටය කටි ඇටයෙහි පිහිටි තැන රන් කරුවන්ගේ ගිනි දල්වන කුරු සමූහයක් බඳුය. එය පිහිටි අවකාශය අග කැපු දොඹ ගෙඩියක් බඳුය. ඒකාබද්ධව පිහිටි කටි ඇට දෙක කුඹල් කරුවන් විසින් කරන ලද උදුනක් බඳුය. සමහරු තවුසන්ගේ කුඩා බිස්සක් බඳු යැයි කියති. ආනිසදයෙහි (තට්ටමෙහි) ඇට යටිකුරු කර තබන ලද සඵ පෙණයක් බඳුය. සත් තැනෙකින් කුඩා සිදුරු සහ මහත් සිදුරු ඇති දහ අටක් වූ පිට කටුවෙහි ඇට ඇතුළතින් මතු මතුයෙහි තබන ලද හිස් වෙළුම් පටි බඳුය. පිටතින් නව ගුණ වැලක් බඳුය. ඔවුන්ගේ තැනින් තැන කියත් දත් බඳු කටු දෙක තුනක් ඇත. සුවිසි ඉල ඇට අතුරෙන් සම්පූර්ණ වූ ඇට සම්පූර්ණ සිංහල දැකැත්තක් බඳුය. අසම්පූර්ණ ඇට අසම්පූර්ණ සිංහල දැකැත්තක් බඳුය. සියල්ලම සුදු කුකුලෙකුගේ විදහාගත් පියාපත් දෙක බඳුයයි ද සමහරු කියති. තුදස් ලය ඇට දිරා ගිය රළු කුඩුවක් බඳුය. හෘදය ඇට හැඳි පොලොත්තක් බඳුය. අකු ඇට කුඩා ලෝහ වෘයක දණ්ඩක් බඳුය. ඔවුන්ගේ යටින් පිහිටි ඇට අඩ සඳක් බඳුය. පිටිබා ඇට පොරෝ තලයක් බඳුය. භාගයක් ගෙවුණු සිංහල උදුල්ලක් බඳු යයි සමහරු කියති. බාහුවෙහි ඇට කැටපත් මිටක් බඳුය. සමහරු මහ වෘයක දණ්ඩක් බඳුයයි ද කියති. බාහුවේ අග ඇට යුග්ම (දෙක) වූ තල් කඳක් බඳුය. වළලුකර ඇට එක්කොට අලවා තැබූ හිස් වෙළුම් පටක් බඳුය. පිටි අල්ලේ ඇට තැළෑ කැණහිල්ල අල රැසක් බඳුය. අතැගිලිවල මුල් පුරුකේ ඇට පණාබෙර බඳුය. මැද පුරුකේ ඇට නොපිරිපුන් කොස් ඇට බඳුය. අග පුරුකේ ඇට ඉඟිති ඇට බඳුය. උගුරු ඇට හත දණ්ඩෙහි විඳ පිළිවෙළින් තැබූ උණ ගොබ කැබලි බඳුය. යටි හණු ඇටය ලෝකරුවන්ගේ යකුලක බැඳි වළල්ලක් බඳුය. උඩ හනු ඇටය ලියන සැතක් බඳුය. නළල් ඇට යටිකුරු කර තබන ලද බිඳුණු හක් කබලක් බඳුය. කන්සිඵ ඇට කරණවෑමියාගේ දළිපිහි කොපුවක් බඳුය. නළලින් හා කන්සිඵවෙන් උඩ පට බඳනා තන්හි ඇට ගිතෙල් පිරුණු පටරෙඳි කඩක් බඳුය. මුදුනෙහි ඇට මුහුණ ඇඳ පොල් ගෙඩියක් බඳුය. හිසෙහි ඇට මසා තැබූ දිරා ගිය ලබු කබල් බඳුය.

දිශා වශයෙන් උඩ යට යන දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් සාමාන්‍යයෙන් සියලු ශරීරයෙහි පිහිටියේය. විශේෂයෙන් වනාහී හිසෙහි ඇට උගුරු ඇට මත පිහිටියේය. උගුරු ඇට පිට කටු ඇට මත පිහිටියේය. පිට කටු ඇට කටී ඇට මත පිහිටියේය. කටී ඇට කලවා ඇට මත පිහිටියේය. කලවා ඇට දණ ඇට මත ද දණ ඇට කෙණ්ඩා ඇට මතද කෙණ්ඩා ඇට ගොප් ඇට මත ද ගොප් ඇට පිටිපතුල් ඇට මත ද පිහිටියේය. පිටිපතුල් ඇට ද ගොප් ඇට ඔසවා සිටියේය. ගොප් ඇට කෙණ්ඩා ඇට ද -පෙ- උගුරේ ඇට හිසෙහි ඇට ඔසවා සිටියේ යයි මේ අනුසාරයෙන් සෙසු ඇටද දත යුතුය. එහි යම් සේ ගඩොල් පරාල ආදිය ඒකරාශි වූ තත්ති මතු පිටින්ම ඇති ගඩොල් ආදිය "අපි යටින්ම පිහිටි (ගඩොල්) ආදිය මත පිහිටියෙමු"යි නොදැනී ද යටින් පිහිටි දේද "අපි උඩින් ඇති දේ ඔසවාගෙන සිටියෝ වෙමු"යි නොදැනීද ඒ අයුරින්ම හිසෙහි ඇට "අපි යටිපතුල් ඇට මත පිහිටියෝ වෙමු"යි -පෙ- ගොප් ඇට "අපි යටිපතුල් ඇට මත පිහිටියෝ වෙමු"යි ද පිටිපතුල් ඇට "අපි ගොප් ඇට ඔසවාගෙන සිටියෝ වෙමු"යි ද නොදැනී. මෙතෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. හුදෙක් වනාහී මේ තුන්සියයකට අධික වූ ඇට හා නවසියයක් නහරවලින්ද නවසියයක් මාංශපේශි වලින්ද එකට බැඳුණු , එකට ආලේප වූ, ඒක ඝන වූ, සමෙන් හාත්පසින් වටවූ, සත් සියයක් රසනහර අනුව ගිය ස්තේහයෙන් තෙත් වූ අනු නම් දහසක් රෝම කූපයන්ගෙන් වැගිරෙන දහඩිය කුණු තට්ටුවෙන් යුත් අසු කුලයක පණුවන්ගෙන් ගැවසී ගත් යමක් ස්වභාව වශයෙන් පරීක්‍ෂා කරන යෝගාවචරයා ගතයුතු කිසිවක් නොදකී ද හුදෙක් වනාහී නහරවලින් සම්බන්ධ වූ නොයෙක් කුණපයන්ගෙන් ගැවසී ගත් ඇට සැකිල්ලක් පමණක් දකී ද යමක් දක දශබලධාරීන් වහන්සේගේ පුත්‍ර භාවයට එළඹියේද එය ශරීරය යයි ව්‍යවහාරයට පත් විය. යම් සේ කීවේද:-

"කෙළවර දක්වා පිළිවෙළින් ඇට පිහිටියේය. නොයෙක් සන්ධි ඇත්තේය. කිසිවෙකු විසින් එය ප්‍රමාණ නොකරන ලදී.

එය නහරයන්ගෙන් බැඳුණේය. ජරාව විසින් මෙහෙයවන ලද්දේය. අවේනනික වූ එය ලී කොටයකට සමානය.

අපවිත්‍ර තැනක හටගත් කුණපයකි. අශුවියෙහි, කුණ වූ තැනක හටගත්තකි. දුගඳ හමන තැනක හටගත් දුගඳ දෙයකි. බිඳෙන තැනක හටගත් වෙනස් වීම ස්වභාව කොට ගත් දෙයකි.

ඇට පොදියක ඇට පොදියක් හටගත්තේය. කුණු වූ ශරීරයෙහි කුණු ගොඩක් උපන්නේය. එබඳු වූ ශරීරයෙහි කැමැත්ත දුරු කරවූ. දශබලයන් වහන්සේගේ පුත්‍රයෝ වන්නෙහුයි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් ඇතුළත ඇට මිදුළෙන්ද උසින් මාංශයෙන්ද අගින් සහ මුලින් ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ඇට වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ඉහත සඳහන් කළ ප්‍රභේද සහිත අස්ථීන්ගේ ඇතුළත පිහිටි "අට්ඨිමිඤ්ජං" ඇට මිදුළු වණ්ණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තම අවකාශයට අනුකූල වූ සටහන් ඇත්තේය. ඒ කෙසේද යත් ? මහත් මහත් ඇටවල ඇතුළත වූ ඇටමිදුළු තම්බා ගුළිගසා මහත් වූ උණ පුරුකක දමන ලද මහා වේවැල් අංකුරයක් බඳුය. කුඩා අණු කුඩා ඇටවල ඇතුළත පිහිටි ඇට මිදුළු තම්බා ගුළි ගසා කුඩා අණු කුඩා උණ පුරුක්කි දමන ලද තුනී වේවැල් අංකුර බඳුය. දිශා වශයෙන් උඩ යට යන දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අස්ථීන්හි ඇතුළත පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ උණ පුරුක් ආදියෙහි ඇතුළට දමූ දිකිරි මිපැණි ආදිය "අපි උණ පුරුක් ආදියෙහි ඇතුළත පිහිටියෙමු"යි නොදැනීද උණ පුරුක් ආදියද දී කිරි මිපැණි ආදිය අපගේ ඇතුළත පිහිටියේය"යි නොදැනීද ඒ අයුරින්ම ඇට මිදුළු "මම ඇටවල ඇතුළත පිහිටියෙමි"යි නොදැනී. ඇට ද ඇට මිදුළු අපගේ ඇතුළත පිහිටියේ යයි නොදැනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධම්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ඇටවල ඇතුළත තලයන්ගෙන්ද ඇටමිදුළු කෙළවරින්ද පරිච්ඡින්නය. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ඇටමිදුළු වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි පිහිටි මස් පිඬු දෙකක් වශයෙන් වූ "වකකං" වකුගඩුව වණ්ණ වශයෙන් මඳක් රතු වූයේ එරබදු ඇට පැහැය ඇතැයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් ගම් දරුවන්ගේ එක්කොට බැදී ක්‍රීඩා බෝලයක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු එක නටුවෙහි හටගත් අඹ ගෙඩි දෙකක් බඳු යැයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් ගලවළයෙන් නික්ම එක් මූලක් ඇතිව මඳක් ගොස් දෙකකට බෙදී දළනහරින් බැදී හෘදය මාංශය වටකොට පිහිටියේය. එහි යම්සේ නටුව හා බැඳුණු අඹ ගෙඩි දෙක "මම නටුවෙන්

බැඳුණේ වෙමි''යි නොදනිද නවුව ''මව්සින් අඹ ගෙඩි දෙක බඳින ලද්දේයයි නොදනිද ඒ අයුරින් වකුගඩුව ''මම දළ නහරින් බඳින ලද්දේයයි නොදනි. දළනහර මව්සින් වකුගඩුව බඳින ලද්දේයයි නොදනි. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වකුගඩු කෙළවරින් පරිච්ඡන්ත යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සහාය පරිච්ඡේදයයි. විසහාය පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ වකුගඩුව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි 'හදයං' හදවත වණ්ණ වශයෙන් රක්තවණ්ණ වූයේ රත්පියුම් පෙත්තක පිටපැත්ත බඳු වණ්ණ ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් පිට පෙති ඉවත්කොට යටිකුරු කර තබන ලද පියුම් කැකුළක් බඳුය. එයද අග සිදි දොඹ ගෙඩියක් මෙන් විවෘත වූ එක් පැත්තක් ඇත්තේ පිටතින් මට්ටු වූයේ ඇතුළත වැටකොළ ගෙඩියක ඇතුළත බඳුය. ප්‍රඥා බහුල අයගේ මදක් විකසිතය. මද වූ ප්‍රඥාව ඇත්තන්ගේ මුකුලිතමය. යම් රූපයක් ඇසුරු කොට මනෝ ධාතුවද මනෝ විඥාන ධාතුවද පවතීද එය හැර ඉතිරි කොටස මස් පිඩක් බඳුය. එහි ඇතුළත අඩ පතක් පමණ ලෙයක් ඇත. ඒ ලෙය රාග වර්තයාගේ රතු පාටය. ද්වේෂ වර්තයාගේ කළු පාටය. මෝහ වර්තයාගේ මස් සේදු ජලය හා සමානමය. චිත්ත වර්තයාගේ කොල්ලු යුෂ පාටය. ශ්‍රද්ධා වර්තයාගේ කිණිහිරිමල් පාටය. ප්‍රඥා වර්තයාගේ පැහැදිලිය. මැනවින් ප්‍රසන්නය. නොකැලඹුණේය. ඔප දූමු දැරග මිණක් මෙන් ප්‍රභාස්වරයයි හැගේ. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ශරීරය ඇතුළත දෙනන මැද පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ වාපාන කවුළු දෙකක් මැද පිහිටි අගුල් ටැඹ ''මම වාපාන කවුළු දෙකක් මැද පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනිද වාපාන කවුළුවද ''අපගේ මැද අගුල් ටැඹ පිහිටියේය''යි නොදනිද ඒ ආකාරයට හදවත ''මම දෙනන මැද පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනි. දෙනනද ''හදවත අපගේ මැද පිහිටියේය''යි නොදනි. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් හදවත හෘදය භාගයෙන් පරිච්ඡන්ත යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සහාය පරිච්ඡේදයයි. විසහාය පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ හදවත වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත ''යකනං'' අක්මාව නමින් හැඳින්වෙන මස් පිඩු දෙක වණ්ණ වශයෙන් රතුය. රතු කුමුදු මලක බාහිර පෙත්තක පිට පැත්තෙහි වණ්ණ බඳු යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් මුලින් එක්වී අගින් දෙකක් වූ කොබෝලිල පත්‍රයක් බඳුය. එයද අඥානයට

එකක්ම වූයේ මහත්ව පිහිටියේය. ප්‍රාඥයන්ට කුඩා වූ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ පිහිටියේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් දෙනන අතර දකුණු පස ඇසුරු කොට පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ මහ සැළියක පැත්තක ඇලුණු මස් කැබැල්ල "මම මහ සැළියක පැත්තක ඇලුණේ වෙමි" යි නොදනිද මහ සැළිය "මා කෙරෙහි මස් කැබැල්ල ඇලුණේයයි නොදනිද ඒ ආකාරයට අක්මාව "මම දෙනන අතර දකුණු පස ඇසුරු කොට පිහිටියේ වෙමි" යි නොදනි. දෙනන අතර දකුණු පස "මා ඇසුරු කොට අක්මාව පිහිටියේ යයි නොදනි. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වනාහි අක්මාව අක්මා භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අක්මාව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි පරිච්ඡින්න, අප්පරිච්ඡින්න වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ "කිලොමකං" දලබ්‍රුව වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. දුහුල් රෙදි කඩක පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තමන්ගේ අවකාශයේ සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් පරිච්ඡින්න දලබ්‍රුව හදවත හා වකුගඩුව පිරිවරාද අප්පරිච්ඡින්න දලබ්‍රුව සියලු ශරීරයෙහි සමට යටින් මස වසා වැළඳ ගෙනද සිටියේය. එහි යම්සේ රෙදි කඩකින් මස් වෙළා ඇති කල්හි රෙදිකඩ "මවිසින් මස් වෙළන ලද්දී නොදනිද මස් "මම රෙදිකඩ විසින් වෙළන ලද්දේ වෙමි" යි නොදනිද මේ ආකාරයට දලබ්‍රුව "මවිසින් වකුගඩුව හා හදවතද සියලු ශරීරයෙහි සමට යටින් ඇති මසද වෙළන ලද්දේ යයි නොදනි. වකුගඩුව හා හදවතද සියලු ශරීරයෙහි මස් ද "මම දලබ්‍රුව විසින් වෙළන ලද්දේ වෙමි" යි නොදනි. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් ආදියෙන් තොර මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් මසෙන්ද උඩින් සමෙන්ද සරස දලබ්‍රු භාගයෙන්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ දලබ්‍රුව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත "පිහකං" බඩදිව වණ්ණ වශයෙන් නිල් වූයේ පරවුණු නිකමලෙහි පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් බොහෝ සෙයින් අගල් සතක් පමණ වූයේ බැඳුමක් නැති කලු වස්සෙකුගේ දිවක් බදුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන්

හදවතට වම් පසින් උදර පටලයේ මතු භාගය ඇසුරු කොට සිටියේය. මෙය ආයුධ පහරකින් පිටතට නික්මුණු කල්හි සත්වයන්ගේ මරණය සිදු වේ. එහි යම් සේ කොටුවක මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටි ගොම පිඩ “මම කොටුවේ මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි”යි නොදනිද කොටු මතුපිට භාගය “ගොම පිඩ මා ඇසුරු කොට සිටියේය”යි නොදනිද මේ ආකාරයට බඩදිව “මම උදර පටලයේ මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි”යි නොදනි. උදර පටලයාගේ මතුභාගය බඩදිව මා ඇසුරු කොට සිටියේය”යි නොදනි. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් බඩදිව භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ බඩදිව වණ්ණදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත මස් කැබලි දෙතිසකින් යුත් “පඤ්ඤා” පපු මස වණ්ණ වශයෙන් රතුය. ඉතා නොඉදුණු දිගුල් ගෙඩියක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් නොසමකොට කැපූ කැවුමක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු වහල උළු කැබලි ගොඩක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. ඒ මේ පපුමස කැබලි කිසිවක් ඇතුළත නොමැති විට නැගෙන කම්ප තේජෝ උෂ්ණයෙන් මඬින ලද බැවින් මැනවින් සැපු පිදුරු පිඩක් මෙන් තීරය ඕජා රහිත වේ. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ශරීරය ඇතුළත දෙනන අතර හදවත හා අක්මාව මත්තෙන් වසාගෙන එල්ලෙමින් සිටියේය. එහි යම් සේ දිරා ගිය කොටුවක් ඇතුළත එල්ලෙන කුරුළු කුඩුවක් “මම දිරු කොටුවක් තුළ එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමි”යි නොදනිද දිරු කොටු ඇතුළතද “කුරුළු කුඩුව මා කෙරෙහි එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමි”යි නොදනි ද මේ අයුරින් පපුමස “මම ශරීරය ඇතුළත දෙනන අතර එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමි”යි නොදනි. ශරීරය ඇතුළත දෙනන අතරද “මා කෙරෙහි පපුමස එල්ලෙමින් සිටියේය”යි නොදනි. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් පපුමස පපුමස් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ පපුමස වණ්ණදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත පුරුෂයාගේ දෙතිස් රියන් පමණ වූ ද ස්ත්‍රියගේ අටවිසි රියන් පමණ වූද එක් විසි තැනකින් නැමුණු “අන්තං” බඩවැල වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. වැලි මුසු කළ හුණු බදාමයක

පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් හිස සිදු ලේ ඔරුවක නමා දූමු සඵ සිරුරක් බඳුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උඩ ගලවළයෙහිද යට මල මාගීයෙහිද බැඳී සිටි බැවින් ගලවළ හා ගුද පියස කෙළවර කොට ඇති ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ ලේ ඔරුවක නමා දමන ලද හිස සිදි සඵ සිරුර "මම ලේ ඔරුවක සිටියේ වෙමි"යි නොදනීද ලේ ඔරුවද මා කෙරෙහි හිස සිදි සඵ සිරුර පිහිටියේය"යි නොදනීද ඒ අයුරින් බඩවැල "මම ශරීරය ඇතුළත පිහිටියේ වෙමි"යි නොදනී. අභ්‍යන්තර ශරීරය ද " මා කෙරෙහි බඩවැල පිහිටියේය"යි නොදනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් බඩවැල බඩවැල් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ බඩවැල වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත අතරතුරෙහි "අනතගුණං" අතුණුබහන් වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. හෙල්මැලි මුලක් බඳු යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන්ද හෙල්මැලි මුලක් බඳුමය. සමහරු ගෝ මුත්‍රයක් (මැණික් වර්ගයක්) බඳුයයි කියති. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිසාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උදුලු පොරෝ ආදී කම්පාන්ත කරන්නවුන්ගේ යන්ත්‍ර අදිනා කල යන්ත්‍ර පෝරු බැඳගෙන සිටින යන්ත්‍ර නූල් මෙන් අතුනු වැටි ගිලිහිය නොදී එක්කොට බැඳගෙන පා පිස්නා බිස්සෙහි දරන මඩුල්ල අතර මසා සිටින රැහැන් මෙන් එක් විසි අතුනු වැටි අතරෙහි පිහිටියේය. එහි දී යම් සේ පා පිස්නා බිස්සෙහි රැහැන් සමූහය මසා සිටින රැහැන "ම විසින් පා පිස්නා බිස්සෙහි රැහැන් සමූහය මසා සිටින ලද්දේයයි නොදනීද පාපිස්නා රැහැන් මඩුල්ල "රැහැන මා මසා සිටින ලද්දේය නොදනීද ඒ අයුරින් අතුනුබහන් "මම බඩවැල එක්විසි අතුනුවැටි අතරෙහි බැඳ සිටියේ වෙමි"යි නොදනී. බඩවැලද "අතුනුබහන් මා බැඳගෙන සිටියේය"යි නොදනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් අතුනුබහන් භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අතුනුබහන් වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

අනතුරුව ඇතුළත ශරීරයෙහි "උදරියං" උදරයෙහි වූ අනුභව කළ දේ වණ්ණ වශයෙන් වැළඳු ආභාරයන්ගේ පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් පෙරහනෙක ලිහිල් ලෙස බඳනා ලද සහල් බඳුය. දිශා

වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් උදරයෙහි පිහිටියේය. උදරය නම් දෙකොණින් මිරිකනු ලබන තෙත වස්ත්‍රයක මැද හටගත් බුබුලක් හා සමාන අන්තස්ථානයයි. පිටතින් සිලිටි ඇතුළු මස් කසළ වෙළෙන ලද පොරෝනා කඩක් බඳුය. සමහරු කුණු වූ කොස් ගෙඩියක ඇතුළත හා සමානයයි කියති. එහි තත්කොටක, ගණ්ඩුප්පාදක, කාලගිරක, සුවිමුඛ, පටනන්තුක, සුත්තක යන මේ ආදී දෙතිස් කුලයකට අයත් පණුවෝ ආකූල ව්‍යාකූලව සමූහ සමූහව හැසිරෙන්නෝව වසති. ඔවුහු ආහාරපාන නොමැති කල්හි පැන පැන ගබ්ද කරමින් හෘදය මාංශයට පීඩා කරති. පාන භෝජන ආදිය අනුභව කරන වේලාවෙහිද උඩුකුරු කළ මුව ඇත්තාහු පළමුව අනුභව කළ දෙතැන් පිඩ වහ වහා පැහැර ගනිති. යමක් මේ පණුවන්ගේ තිබිරිගෙයද, වැසිකිළියද, ගිලන්හඳද, සොහොනද වන්නේද ඒ එම උදරයම වන්නේය. යම් සේ යම් සැඩොල්ගම් දොරටුවක ගවර වළක (අපවිත්‍ර දේ දමන වළ) සරත් කාලයක මහ පොද ඇති වැසි වසිනා කල ජලයෙන් ගෙනවිත් දූමු මුත්‍ර, මල, සම්, ඇට, නහර කොටස්, කෙළ, සොටු, ලේ ආදී නොයෙක් කුණු කන්දල් වැටී මඩ දියෙන් කැළඹී, හටගත් පණු කැලගෙන් ගැවසී ගත්තේ වී දෙතැන් දිනක් අවැමෙන් සුයඹ් රශ්මි වේගයෙන් තැවී කැකැරී මතුයෙහි පෙණ බුබුලු නගිමින් ඉතා නිල්වන්ව දැඩි දුගඳින් යුක්තව දැඩි පිළිකුල් සහගතව ආඝ්‍රාණය කිරීම හෝ රස විඳීම, තිබියේවා සම්පයට යාමට හෝ දක ගැනීමට හෝ නුසුදුසු බවට පත්ව සිටින්නේද ඒ ආකාරයට නොයෙක් ආකාරයේ පාන භෝජනාදිය දත් නැමති මෝලෙන් අඹරා දිව නැමති අතින් පෙරළා කෙළ වලින් කලතා ඇසිල්ලෙකින් පහ වූ වණ් ගන්ධ, රසාදිය ඇත්තේ රෙදි වියන්නන්ගේ නානු සේද බල්ලන්ගේ වමනයක් සේද වැටී පිත් සෙම් වායෙන් වෙළෙන ලද්දේ වී ජයිරාග්නි තාප වේගයෙන් කැකැරී පණු කුලයෙන් ගැවසී ගත්තේ මතු මතුයෙහි පෙණ බුබුළු නගිමින් දැඩි කසල බවට, දුගඳ හමන බවට, පිළිකුල් බවට පැමිණ සිටී. මෙය නුවණැසින් බලන කල ඇතිවන අමනෝඥත්වය කියනුම කවරේද කියනු ඇසෙන විටද ආහාර පානාදියෙහි අමනෝඥත්වය වන්නේය. මේ උදරයෙහි වැටුණු පානභෝජනාදිය පස් ආකාරයකට බෙදී යයි. එක් කොටසක් පණුවෝ කති. එක් කොටසක් උදරයේ ගින්නෙන් දවී යයි. එක් කොටසක් මුත්‍ර බවට පත්වෙයි. එක් කොටසක් මල බවට පත්වෙයි. එක් කොටසක් රස බවට පැමිණ ලේ මස් ආදිය වඩයි. එහි යම්සේ ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවක පැවති බලු වමනය "මම බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවක සිටියේ වෙමි"යි නොදැනීද බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවද "මා කෙරෙහි බලු වමනය සිටියේය"යි නොදැනීද ඒ ආකාරයට කුසෙහි

නොදිරු ආහාර පානද "මම මේ ඉතා දුගඳ පිළිකුල් සහගත උදරයේ සිටියේ වෙමි"යි නොදනී. උදරයද "මා කෙරෙහි නොදිරු ආහාරපාන සිටියේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදිරු ආහාර උදර භාගයෙන් පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ උදරයෙහි නොදිරු ආහාර පාන වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ඇතුළත ශරීරයෙහි "කර්මය" අශුවි වණ්ණ වශයෙන් බොහෝ සෙයින් වැළඳූ ආහාරයන්ගේ පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානය බදුය. දිශා වශයෙන් යට දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් පක්වාශයෙහි පිහිටියේය. පක්වාශය නම් යට නාභියට හා පිටකටු මුලට අතර බඩවැල කෙළවර උසින් අටගුලක් පමණ වූ උණ නළයක් ඇතුළත හා සමාන ප්‍රදේශයයි. එහි යම්සේ උඩ භූමිභාගයක වැටුණු වැසි ජලය ගිලිහී යට භූමි භාගය පුරා සිටිද ඒ ආකාරයට ආමාශයෙහි වැටුණු පාන හෝජන ආදිය බඩගින්නෙන් පෙණ නගමින් පැසි පැසි ඇඹරුම් ගලකින් පිටි අඹරන්නාක් මෙන් සියුම් බවට පැමිණ අතුනු සිදුරෙන් ගිලිහී අඹරා උණ නළයක දමන ලද පඬුවන් මැටි සේ රැස්ව සිටී. එහි යම් සේ උණ නළයක මිරිකා දමන ලද පඬුවන් මැටි "මම උණ නළයක සිටියේ වෙමි"යි නොදනීද උණ නළය "මා කෙරෙහි පඬුවන් මැටි සිටියේය"යි නොදනීද ඒ ආකාරයට අශුවි "මම පක්වාශයෙහි පිහිටියේ වෙමි"යි නොදනී. පක්වාශයද "මා කෙරෙහි අශුවි සිටියේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් අශුවි අශුවිභාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අශුවි වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි හිස් කබල අතර පිහිටි "මසාලුඩගං" හිස් මොළය වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. නයිහතු පිඩක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු නරක්වුණු දිකිරි පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට බදුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් හිස් කබල තුළ මැහුම් සතර මග ඇසුරු කොට එක්කොට තැබූ පිටි පිඩු හතරක් මෙන් එක්ව හිස් මොළ පිඩු හතරක්ව සිටියේය. එහි යම්සේ පැරණි ලබු කබලක දමන ලද පිටිපිඩු හෝ නරක් වූ දිකිරි හෝ "මම පැරණි ලබු කබලක සිටියේ වෙමි"යි නොදනීද පැරණි ලබු කබලද

මා කෙරෙහි පිටි පිඩු හෝ නරක් වූ දී කිරි හෝ සිටියේය'යි නොදැනීද ඒ ආකාරයට හිස් මොළය "මම හිස් කබල තුළ සිටියේය"යි නොදැනී. හිස් කබල ඇතුළත මා කෙරෙහි හිස් මොළය සිටියේය"යි නොදැනී. මෙතෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම වර්ගිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් හිස් මොළය හිස් මොළ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ හිස් මොළය වණා දිවශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි බද්ධ, අබද්ධ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූද "පිත්තං" පිත වණ් වශයෙන් ඝන මී තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු අබද්ධ පිත මැළවුණු රණවරා පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් ස්වකීය අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අබද්ධ පිත කෙස්, ලොම්, නිය, දන්, යන මේවායේ මසින් තොර තැන්ද තද වියලි සමද හැර දියෙහි තෙල් බිඳුවක් මෙන් සෙසු සියලු ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේය. එය කිපුණු කල්හි ඇස් කහපාට වේ. කරකැවිල්ල සෑදේ. ශරීරය කම්පා වේ. කැසීම ඇති වේ. බද්ධ පිත හදවත හා පපුව අතර අක්මාව නිසා පිහිටි මහ වැටකොළ කොස්සක් බඳු පින් කෝෂයෙහි පිහිටියේය. එය කිපි කල්හි සත්ත්වයෝ උමතු වෙති. සිහි විකල් වෙති. චිලිබිය හැරපියා නොකළ යුතු දේ කරති. නොකිව යුතු දේ කියති. නොසිතිය යුතු දේ සිතති. එහි යම්සේ ජලයේ පැතිරී සිටි තෙල් "මම ජලයේ පැතිරී සිටියේ වෙමි"යි නොදැනීද ජලයද "තෙල් මා කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය"යි නොදැනීද ඒ ආකාරයට අබද්ධ පිත "මම ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේ වෙමි"යි නොදැනී. ශරීරයද "අබද්ධ පිත මා කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය"යි නොදැනී. යම්සේ වැටකොළ කොස්සෙහි පැවති වැසි ජලය "මම වැටකොළ කොස්සෙහි සිටියේ වෙමි"යි නොදැනීද වැටකොළ කොස්සද "මා කෙරෙහි වැසි ජලය සිටියේය"යි නොදැනීද ඒ ආකාරයට බද්ධ පිත "මම පින් කෝෂයෙහි පිහිටියේ වෙමි"යි නොදැනී. පින් කෝෂයද "මා කෙරෙහි බද්ධ පිත පිහිටියේය"යි නොදැනී. මෙතෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම වර්ගිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් පිත පින් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ පිත වණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත එක් පාත්‍රයක් පුරාලන තරම් "සෙමනං" සෙම වණ් වශයෙන් සුදුය. කැලිය කොළ මිරිකු දියෙහි පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තමා සිටින අවකාශ ස්ථානය බදුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගන්නේය. අවකාශ වශයෙන් උදර පටලයෙහි පිහිටියේය. පාන භෝජනාදිය වළඳනා කල්හි යම්සේ ජලයෙහි දියසෙවෙල් තට්ටුව දඬු හෝ කැබලිති හෝ වැටෙන කල්හි සිඳී දෙබැව් නැවත එක්වී සිටීද ඒ ආකාරයට පානභෝජන ආදිය වැටෙන කල්හි මේ සෙමද සිඳී දෙබැව් නැවත එක්වී සිටියි. මේ සෙම මද වූ කල්හි පැසුණු ගඩුවක් මෙන්ද කුණු වූ කිකිළි බිත්තරයක් මෙන්ද උදරය ඉතා පිළිකල් කුණු ගඳින් යුක්ත වෙයි. එයින් නැගුණු ගඳින් ඔක්කාරයද වේ. මුඛයද දුගඳව පිළිකල් කුණු වූ මළකුණක් බඳු වේ. ඒ පුරුෂයාද "පිටව යව, කුණු ගඳ ගසා" යයි කිව යුතු බවට පැමිණේ. මේ සෙම වනාහි වැඩි සන බවට පත්වූයේ වැසිකිළියේ පියන් පනින් මෙන් උදර පටලයේ ඇතුළතම කුණප ගඳ අවුරාගෙන සිටියි. එහි යම්සේ ගවර වළෙහි උඩ පෙණ පටලය "මම ගවර වළෙහි සිටියේ වෙමි" යි නොදනීද ගවර වළද "මා කෙරෙහි පෙණ පටල සිටියේ ය" යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සෙම "මම උදර පටලෙහි සිටියේ වෙමි" යි නොදනී. උදර පටලයද "මා කෙරෙහි සෙම පිහිටියේය" යි නොදනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සෙම සෙම් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ සෙම වණ්ඳි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි "පුබ්බං" සැරව වණ් වශයෙන් ඉදුණු කොළයක පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි හටගන්නේය. අවකාශ වශයෙන් සැරව සඳහා නිබඳ අවකාශ යයි කිවයුතු තැනක් නැත. යම්තැනක සැරව රැස්වී සිටියේද, යම් යම් තත්ති කණු, කටු, අව්, ගිනි දෑල් ආදියෙන් පහර ලැබූ ශරීර ප්‍රදේශයෙහි ලේ නැඟ පැසේද ගඩු පිළිකා ආදිය හෝ උපදීද ඒ ඒ තැන සිටී. එහි යම්සේ ගසෙහි ඒ ඒ තැන පොරෝ තල ආදියෙන් පහර ලැබූ පෙදෙසෙහි වැගිරී සිටී මැලියම් "මම ගසෙහි පහර ලැබූ පෙදෙසෙහි සිටියේ වෙමි" යි නොදනීද ගසෙහි පහර ලැබූ ප්‍රදේශය "මා කෙරෙහි මැලියම් සිටියේය" යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සැරව "මම ශරීරයෙහි ඒ ඒ කණු කටු ආදියෙන් පහර ලැබූ ප්‍රදේශයෙහි හෝ ගඩු පිළිකා ආදිය නැගී සිටී ප්‍රදේශයෙහි හෝ සිටියේය" යි නොදනී.

ශරීර ප්‍රදේශයද "මා කෙරෙහි සැරව පිහිටියේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයේ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සැරව සැරව භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ සැරව වණ්ඤාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි සන්නිවිත (එක්රැස් වූ) ලේ සහ සංසරණ (විසිරී පැවති) ලේ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ "ලොහිතෙ" ලෙසින් සන්නිවිත ලෙය වණ්ඤා වශයෙන් කැකැරු සන ලාකඩ දියර පාට යයි තීරණය කෙරේ. සංසරණ ලේ, පැහැදිලි ලාකඩ දිය පාටය. සටහන් වශයෙන් තමාගේ අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් සන්නිවිත ලේ උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. සංසරණ ලේ උඩ යට දෙදිශාවෙහිම වේ. අවකාශ වශයෙන් සංසරණ ලේ කෙස්, ලොම්, නිය, දන්ති මස් නොමැති තැන්ද තද වියලුණ සමද හැර ධමනි ජාලාවේ අනුසාරයෙන් සියලු උපාදින්න ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේය. සන්නිවිත ලේ අක්මාවෙන් යට කොටස පුරා පාත්‍රයක් පිරෙන තරම්ව වකුගඩුව, හදවත, පපුමස යන මේවායේ මතුයෙහි ටික ටික බිත්දු වැස්සෙමින් වකුගඩු හෘදය පපුව තෙමමින් සිටියේය. වකුගඩු හෘදය ආදිය නොතෙමෙන කල්හි සත්ත්වයෝ පිපාසිත වෙති. එහි යම්සේ දිරාගිය ලඬු කබලක වූ ජලය යට ගල් කැට කැබලි ආදිය තෙමෙන්නේ "මම දිරාගිය ලඬු කබලක සිටියේ යට ගල්කැට කැබලි ආදිය තෙමමි"යි නොදනීද දිරාගිය ලඬු කබල හෝ යට ඇති ගල් කැට කැබලි ආදිය හෝ "මා කෙරෙහි ජලය පැවතියේය කියා හෝ අපව තෙමමින් සිටියේය"යි කියා හෝ නොදනී ද ඒ ආකාරයට ලෙය "මම අක්මාවට යට භාගයෙහි වකුගඩු හෘදය ආදිය තෙමමින් සිටියේ වෙමි"යි නොදනී. අක්මාවට යට භාගස්ථානය හෝ වකුගඩු හෘදය ආදිය හෝ "මා කෙරෙහි ලෙය පවතී කියා හෝ අපව තෙමමින් සිටියේය"යි කියා හෝ නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයේ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ලෙය ලේ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ ලෙය වණ්ඤාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි "සෙදං" ධනදිය වණ්ඤා වශයෙන් ප්‍රසන්න තල තෙල් පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ධනදියට නිබඳවම පිහිටි අවකාශයක් නම් නැත. ලේ

මෙන් ධනදියද හැම කල්හි හැමතැනම පවතින්නේය. ගිනි රශ්මියෙන් හෝ සුයඹී රශ්මියෙන් හෝ සෘතු විපයභ්‍යාසාදියෙන් හෝ ශරීරය තැවුණු කල්හි දියෙන් නගා ගත් ඇඬිල්ලෙහි නොසම කොට කැඩූ නෙළුම් දඬු කුමුදු නාල කලඹකින් ජලය වැගිරෙන්නාක් මෙන් සියලු කෙස් ලොම් කුප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙන්නේය. එබැවින් ඒ කෙස් ලොම් කුප විවරයන්ගේ වශයෙන් ධනදියෙහි සටහන් තීරණය කෙරේ. ධනදිය අරමුණු කොට භාවනා කරන යෝගාවචරයා විසින් කෙස් ලොම් කුප විවරයන් පුරවා සිටි වශයෙන්ම ධනදිය මෙනෙහි කළ යුතුයයි පූජාවාසභ්‍යයන් විසින් කියන ලදී. එහිදී යම්සේ නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙන ජලය "මම නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙමි"යි නොදැනීද නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයෝද "අපගෙන් ජලය වැගිරේ යයි නොදනින් ද ඒ ආකාරයට ධනදිය "මම කෙස් ලොම් විවරයන්ගෙන් වැගිරෙමි"යි නොදනී. කෙස් ලොම් විවරයෝ අපගෙන් ධනදිය වැගිරේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ධනදිය ධනදිය භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ ධනදිය වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි සම් හා මස් අතර ඇති "මෙදං" මේදය වණ්ණ වශයෙන් පළන ලද කහ ගැටයක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. සැපවත් මහත් ශරීර ඇත්තන්ගේ සම් මස් අතර පැතිරී සිටියේ කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩක සටහන් ඇත්තේය. කෘශ ශරීර ඇත්තාගේ කෙණ්ඩා මස්, කලවා මස්, හා පිටකටුව ඇසුරු කළ, පිටු මස හා උදරයේ මස නිසා ඔතා තබන ලද කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩක සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් මහත් ශරීර ඇත්තාගේ සියලු ශරීරයේ පැතිරීද කෘශ ශරීර ඇත්තාගේ කෙණ්ඩා මස් ආදිය ඇසුරු කොටද සිටියේය. මේ මේදය තෙලක් ලෙස සැලකුණත් ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත බැවින් හිස ගානා තෙල් ලෙස හෝ කට පිනවීමට ගන්නා තෙල් වශයෙන් හෝ පහන් දැල්වීමට හෝ ගනු නොලැබේ. එහිදී යම්සේ මස් පිටු ඇසුරු කොට සිටි කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදිකඩ "මම මස් පිටු ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි"යි නොදැනීද මස් පිටු "කහ පාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩ මා නිසා සිටියේය"යි නොදැනීද ඒ අයුරින් මේදය "මම

සියලු ශරීරයේ හෝ කෙණ්ඩාදියෙහි මස් හෝ ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. සියලු ශරීරය හෝ කෙණ්ඩා දියෙහි මස් හෝ ''මේදය මා ඇසුරු කොට සිටියේයයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට මසින්ද උඩ සමෙන්ද භාත්පසින් මේද භාගයෙන්ද පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ මේදය වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ''අසු'' කඳුළු වණ්ණ වශයෙන් පහත් තල තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇස්වළ පිහිටියේය. මේ කඳුළු පින් කෝෂයෙහි පිත මෙන් ඇස් වළෙහි නිතර රැස් වී නොසිටී. වැළිදු යම් කලෙක්හි හටගත් සොම්නස් ඇත්තේ මහ හඬින් සිනාසෙන්නද හටගත් දොම්නස ඇත්තේ හඬින්ද වැළපෙන්නද එබඳු වූ විසම ආභාරයක් හෝ වළඳන්ද යම් කලෙක ඔවුන්ගේ ඇස් දුම් දූවිලි පස් ආදියෙන් විඩාවට පත්වේද එකල්හි මේ සොම්නස් දොම්නස් විසමාහාර ආදියෙන් පැන නැගී ඇස්වළ පුරවා කඳුළු සිටී. එසේම වැගිරීමද වේ. කඳුළු අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරන යෝගාවචරයා විසින් ඇස් වළෙහි පුරවා සිටි වශයෙන්ම එය සිහිකළ යුතුයයි පුච්චාචාර්යවරු වණ්ණනා කරති. එහි යම්සේ මුද්‍රන සිඳින ලද තරුණ තල්ගෙඩි තුළ ඇති ජලය ''මම මුද්‍රන සිඳින ලද තරුණ තල්ගෙඩි වළෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද මුද්‍රන සිඳින ලද තල්ගෙඩි වලද ''අප කෙරෙහි ජලය පිහිටියේය''යි නොදනීද මෙසේ කඳුළු ''මම ඇස්වළෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. ඇස් වළද ''අප කෙරෙහි කඳුළු පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් කඳුළු කඳුළු භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ කඳුළු වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි දිය වූ තෙල් බඳු ''වසං'' වූරුණු (තෙල්) වණ්ණ වශයෙන් කැඳ වතුරෙහි ඉසින ලද තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් අත්තල, පිටි අත්, පා තල, පිටි පා, නාස් සිදුරු, නළල, උරහිස යන තැන්හි පිහිටියේය. මෙය මෙම අවකාශයන්හි සැම විට සැඟවීම නොසිටී. වැළිදු - ගිනි රශ්මියෙන්,

සුයථි රක්ෂිතයෙන්, විසභාග සෘතුයෙන්, විසභාග ධාතුවෙන්, ඒ ප්‍රදේශ උණුසුම් වේද එවිට ඒ තන්හි දියාරු වී ප්‍රසන්න ජලය ඇති දිය පොකුණුවල ජලය මෙන් හැසිරේ. එහි යම්සේ දිය පොකුණු වසා පැතිරී සිටි ජලය "මම දිය පොකුණු වසා පැතිරී සිටියේ වෙමි"යි නොදනිද දිය පොකුණුද ජලය අප කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය"යි නොදනිද ඒ ආකාරයට වුරුණු තෙල "මම අත්තල ආදිය වසා පැතිරී සිටියේ වෙමි"යි නොදනී. අත්තල ආදියද "වුරුණු තෙල් අපව වසා පැතිරී සිටියේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වුරුණු තෙල් වුරුණු තෙල් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ වුරුණු තෙල් වණිදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව මුව තුළ "බෙළං" කෙළ වණි වශයෙන් සුදු පෙණ පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. සමහරු මුහුදු පෙණ බඳු සටහන් ඇත්තේයයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් දෙකපොල්, පෙදෙසින් බැස දිවෙහි පිහිටියේය. මේ කෙළ මෙහි හැම විටම රැස් වී නොසිටී. වැළිදු සත්වයෝ යම් කලෙක උණු, තිත්ත, කටුක, ලුණු, ඇඹුල් අතුරෙන් යමක් මුවෙහි තබන්ද, එබඳු වූ ආහාරයක් දකින්න නැතහොත් සිහිකරන්ද, යම්කලෙක ඔවුන්ගේ හදවත ක්ලාන්ත වේද කිසියම් දෙයක් සදහා පිළිකුලක් උපදිද එකල්හි කෙළ ඉපදී දෙකපොලින් බැස දිවෙහි පිහිටයි. මේ කෙළ දිව අගදී තුනී වෙයි. දිව මුලදී ඝනය. මුවෙහි ලු හබලපෙති හෝ හාල් හෝ වෙනත් කිසියම් කැයුතු දෙයක් ගංගා වැල්ලක සැරූ ලිඳක ජලය මෙන් අවසන් නොවීම හැමකල්හිම තෙමාලන්නට සමර්ථ වේ. එහි යම් සේ ගංගා වැල්ලෙහි සැරූ ලිඳෙහි පතුලේ පිහිටි ජලය "මම ළිං පතුලේ පිහිටියේ වෙමි"යි නොදනිද ළිං පතුලද "මා කෙරෙහි ජලය පිහිටියේය"යි නොදනිද එසේම කෙළද "මම දෙකපොල් පෙදෙසින් බැස දිව මත පිහිටියේ වෙමි"යි නොදනී. දිව්‍යාලයද "මා කෙරෙහි දෙකපොලින් බැස කෙළ පිහිටියේය"යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් කෙළ කෙළ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ කෙළ වණිදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි "සිඛ්‍යාණිකා" සොටු වණි වශයෙන් සුදුසු. ලා තල්ලො ද පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුරූප සටහන් ඇත්තේය. සමහරු හුමාලයෙන් තම්බා නාස් සිදුරෙහි නිරතුරුව බහාලන ලද වේවැල් ගොබයක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් නාස් සිදුරු පුරවා සිටියේය. මෙය මෙහි හැමවිටම රැස්වී නොසිටී. වැලිදු - යම්සේ පුරුෂයෙක් නෙලුම් කොළයක දී කිරි බැඳ නෙලුම් කොළය යටින් කටුවකින් සිඳින්නේද ඉක්බිති ඒ සිදුරෙන් දී පිඬු ගිලිහී පිටතට වැටෙන්නේද ඒ අයුරින් යම් කලෙක සන්නිවයෝ හඬින්ද විසභාග ආහාර වශයෙන් හෝ සෘතු වශයෙන් හෝ හටගත් ධාතු කැළඹීම් ඇත්තේ වේද එහිදී හිස තුළින් නරක් වූ සෙම බවට පැමිණි හිස් මොළය ගිලිහී තල්ලේ උඩ සිදුරෙන් බැස නාස් සිදුරු පුරවා සිටී. එහිදී යම්සේ බෙලි කටුවක දමන ලද කුණු දී කිරි "මම බෙලිකටුවේ සිටියේ වෙමි"යි නොදැනීද බෙලි කටුවද "මා කෙරෙහි නරක් වූ දී කිරි පිහිටියේය"යි නොදැනීද ඒ ආකාරයට සොටු "මම නාස් සිදුරුවල සිටියේ වෙමි"යි නොදැනී. නාස් සිදුරුද අප කෙරෙහි සොටු පිහිටියේ යයි නොදැනී. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධම්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සොටු සොටු භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සොටු වණිදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත "ලසිකා" සඳමිදුළයි. එනම් ශරීර සන්ධිතේ ඇතුළත ලිස්සන ස්වභාවය ඇති කුණපයයි. එය වණි වශයෙන් කිණිහිරි ලාටු පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇට සන්ධිවල තෙල් ගැල්වීම් කායඝ්‍රීය සිදුකරමින් එකසිය අසූවක් සන්ධි අතරෙහි පිහිටියේය. යමෙකුගේ මේ සඳමිදුළු මද වේද නැගී සිටින්නාවූද හිඳගන්නා වූද ඉදිරියට යන්නාවූද ආපසු එන්නාවූද (අත්පා) හකුලන්නාවූද දිග හරින්නාවූද ඔහුගේ ඇට කට කට ගායි. අසුරු ගසන්නෙක් මෙන් හැසිරේ. එක් යොදුනක් හෝ යොදුන් දෙකක් පමණ හෝ ගමන් කළ විට වායෝ ධාතුව කිසේ. ශරීරය දුකට පත්වේ. යමෙකුගේ මේ සඳ මිදුළු අධික වේද ඔහුගේ නැගිටීම් හිඳගැනීම් ආදියේදී ඇට කට කට නොගායි. දිග ගමනක් ගිය තැනැත්තාගේ වුවද වායෝ ධාතුව නොකිසේ. ශරීරය දුකට පත් නොවේ. එහිදී යම්සේ රථයේ අලවංගුවේ ගල්වන තෙල් "මම අලවංගුවේ ගැල්වී සිටියේ වෙමි"යි

නොදනිද්දී අලංකාරව "මා කෙල් ගැල්වි සිටියේය"යි නොදනිද්දී ඒ ආකාරයට සඳු මිදුළුද "මම එකසිය අසූවක් සන්ධිත ගැල්වි සිටියේ වෙමි"යි නොදනි. එකසිය අසූවක් සන්ධිත "සඳුමිදුළු අපව ගල්වාගෙන සිටියේය"යි නොදනි. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සඳුමිදුළු සඳුමිදුළු භාගයෙන් පරිච්ඡන්දයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සඳුමිදුළු වණිඳි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත "මුත්තං" මුත්ත වණි වශයෙන් උදු ගැරු දියට බඳු වණියයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් ජලය පුරවා යටිකුරු කර තබන ලද කළයක ඇතුළත් ජලයේ සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් යට දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් වස්තිය තුළ පිහිටියේය. වස්ති නාමයෙන් වස්ති කෝෂය කියනු ලැබේ. එහි යම්සේ ගවරවළෙක බහාලන ලද යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයකට ගවර වළෙහි ජලය පිටිසෙසිද එයට ජලය පිටිසෙන මග නොපෙනේද ඒ ආකාරයට ශරීරයෙන් මුත්ත පිටිසෙසි. එහෙත් එහි මුත්ත පිටිසෙන මග නොපෙනේ. මුත්ත නික්මෙන මාර්ගය පමණක්ම ප්‍රකට වේ. වස්ති කෝෂයෙහි මුත්ත පිරුණු කල්හි මුත්ත කරමි"යි සන්ධියන්ට අදහස් පහළවෙයි. එහි යම්සේ ගවරවළෙහි බහාලන ලද මුව යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයෙහි පැවති ගවරජලය "මම මුව යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයෙහි සිටියේ වෙමි"යි නොදනිද්දී පැස සහිත කළයද "මා කෙරෙහි ගවර ජලය පිටිසියේය"යි නොදනිද්දී ඒ ආකාරයට මුත්ත "මම වස්තිකෙහි සිටියේ වෙමි"යි නොදනි. වස්තියද "මා කෙරෙහි මුත්ත සිටියේය"යි නොදනි. මෙතෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වස්ති අභ්‍යන්තරයෙන්ද මුත්ත භාගයෙන්ද පරිච්ඡන්දයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ මුත්ත වණිඳි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

මේ ද්වන්තිංසාකාරය මෙසේ වණිඳි වශයෙන් තීරණය කෙරේ. මේ ද්වන්තිංසාකාරය මෙසේ වණිඳි වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කරන්නාවූ ඔහුට ඒ ඒ භාවනානුයෝගයට එළඹ කේශාදිනු ප්‍රමුණ වෙති. කොටස් වශයෙන් වැටුණේ. එතැන් පටන් - යම්සේ එක් නූලක අමුණන ලද පාට තිස් දෙකකින් යුත් මල් මාලාවක් බලන්නා වූ ඇස් ඇති පුරුෂයෙකුට සියලු මල් පෙර පසු නොවී ප්‍රකට වේද ඒ ආකාරයට "අත්ථි ඉමසමිං කායෙ කෙසා" මේ ශරීරයෙහි කේශයෝ වෙති"යි ආදී වශයෙන් මේ ශරීරය

සිතියෙන් බලන තැනැත්තාහට ඒ සියලු ධර්මයෝ පෙර පසු නොවී ප්‍රකට වෙති. කේශයන් පිළිබඳව සිහිකළ කල්හි නූලකින් අමුණන්නාක් මෙන් සිහිය මුත්‍රා දක්වා පිහිටයි. එතැන් පටන් එහි ඇවිදින්නාවූ මිනිස්සු තිරිසන්තු ආදීහුද සත්ව ස්වභාවය අත්හැර කොටස් රාශියක් වශයෙන්ම වැටහෙත්. ඔවුන් විසින් වළඳනු ලබන පානභෝජනාදිය කොටස් රාශියෙකි බහාලනු ලබන්නාක් මෙන් වැටහේ. ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයා විසින් ඉන් අනතුරුව කුමක් කළ යුතුද? කියනු ලැබේ. ඒ නිමිත්තම ඇසුරු කළ යුතුය. වැඩිය යුතුය. බහුල වශයෙන් කළ යුතුය. මනාසේ වෙන්කොට තීරණය කළ යුතුය. මේ යෝගාවචරයා ඒ නිමිත්ත කෙසේ සේවනය කරයිද? වඩයිද? බහුල වශයෙන් කරයිද? මනාලෙස වෙන්කොට තීරණය කෙරේද? මේ යෝගාවචරයා වනාහි කෙශාදීන්ගේ කොට්ඨාස භාවයෙන් උපට්ඨාන නිමිත්ත සේවනය කරයි. සිතියෙන් ඇලේ. භජනය කරේ. එළඹේ. සිහිය ගැබ් ගන්වයි. නැතහොත් එහි ලැබූ සිහිය වධිනය කරන්නේ එය වඩන්නේයයි කියනු ලැබේ. බහුල වශයෙන් කරයි යනු නැවත නැවත සිහිය හා යෙදුණු විකක්ක විචාරයන් මඩින ලද්දක් කෙරේ. මනාලෙස වෙන්කොට ව්‍යවස්ථා කෙරේ යනු යම්සේ මැනවින් ව්‍යවස්ථා කළේ වේද නැවත අතුරුදහන්වීමට නොයෙදේ ද එසේ එය සිතියෙන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ. සලකා බැලේ. සමීපව බැලේ. නැතහොත් යමක් ප්‍රචයෝගි "අනුප්‍රච වශයෙන් අතිසීඝ්‍ර නොවෙමින් අතිසනික නොවෙමින් විඤ්ඤාප දුරු කරමින් ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් අනුපිළිවෙළ අත්හැරීම් වශයෙන් ලක්ෂණ වශයෙන් (අධිවිත්ත, සීතිභාව, බොජ්ඣංග කොසලල) යන සූත්‍ර තුන වශයෙන්" යන මෙසේ වූ දශවිධ මනසිකාර කොශලයක් කියන ලද්දේද එහි අනුපිළිවෙළින් සිහිකරන්නේ සේවනය කරයි. ඉතා සීඝ්‍ර නොවීම් වශයෙන් ඉතා සනිකද නොවීම් වශයෙන් සිහි කරන්නේ වඩයි. විඤ්ඤාප ප්‍රත්‍යාණ වශයෙන් සිහිකරන්නෝ බහුල වශයෙන් කරයි. ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් ආදී වශයෙන් සිහි කරන්නේ මනාසේ වෙන්කොට තීරණය කෙරේයයි දත යුතුය.

මෙහි "කෙසේ නම් මේ යෝගාවචරයා අනුප්‍රචාදී වශයෙන් මේ ධර්මයන් සිහිකෙරේදැයි කීවේද එය කියනු ලැබේ. මේ යෝගාවචරයා වනාහි කේශයන් පිළිබඳව සිහි කොට ඉන් අනතුරුව ලෝමයන් සිහි කරයි. නිය පිළිබඳව නොවේ. එසේම ලෝමයන් පිළිබඳව සිහිකොට ඉන් අනතුරුව නිය පිළිබඳව සිහි කෙරේ. දන් පිළිබඳව නොවේ. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. කුමක් හෙයින්ද? අපිළිවෙළින් සිහිකරන්නා යම්සේ අදක්ෂ පුරුෂයෙක් පාපුරු දෙතිසක් ඇති හිණිමගක අපිළිවෙළින් නගින්නේ වෙහෙසට

පත්වූ ශරීරය ඇතිව ඒ හිණිමගෙන් වැටේද හිණිමග නැගීම සම්පූර්ණ නොකරයිද ඒ අයුරින් භාවනා සම්පත්ති වශයෙන් ඵළඹිය යුතු ආස්වාදයට නොඵළඹීම් වශයෙන් ක්ලාන්ත වූ සිත් ඇත්තේ ද්වන්තිංසාකාර භාවනාවෙන් වැටේ. භාවනාව සම්පූර්ණ නොවේ. අනුපිළිවෙලින් සිහිකරන්නේද කෙසා ලොමා යයි අති සීඝ්‍රයෙන් මෙනෙහි නොකෙරේ. ඉතා සීඝ්‍ර වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නා "යම්සේ මහමග යන්නාවූ පුරුෂයෙක් සම්චිසම තැන්, ගස්, ගොඩබිම්, පහන් බිම්, දෙමංහන්දි ආදී මග නිමිති වෙන්කොට සලකා ගැනීමට නොහැකිවේද ඒ හේතුවෙන් මාර්ගීය පිළිබඳ දක්‍ෂයෙක් බවට පත්නොවේද ගමනද නිමාවට පත්වේද ඒ ආකාරයට වර්ණ සන්ධාන ආදී ද්වන්තිංසාකාර නිමිති වෙන්කොට සලකා ගැනීමට නොහැකි වේ. ඒ හේතුවෙන් ද්වන්තිංසාකාරයෙහි දක්‍ෂයෙක් බවට පත් නොවේ. කමටහනද නිමාවට පත්වේ. ඉතා වේගවත්ව සිහි නොකරන්නේ යම්සේද එසේම ඉතා සෙමින්ද සිහි නොකරයි. ඉතා සෙමින් සිහිකරන්නා "යම්සේ පුරුෂයෙක් දික් මගට පිළිපන්නේ අතරමග ගස්, පච්ඡා, පොකුණු ආදියෙහි නිකරුණේ කාලය ගත කරන්නේ අහිමන ප්‍රදේශයට නොපැමිණෙන්නේ අතරමගදීම සිංහ ව්‍යාසුරාදීන්ගෙන් නොයෙක් විපත්තින්ට පැමිණේද ඒ අයුරින්ම ද්වන්තිංසාකාර භාවනා සම්පත්තියට නොපැමිණෙන්නේ භාවනාව සිදීමෙන් අතරදීම කාම විතර්කාදී නොයෙක් විපත්තින්ට පැමිණේ. සෙමින් මෙනෙහි කරන්නාද වික්‍ෂේප ප්‍රභාණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. වික්‍ෂේප ප්‍රභාණ වශයෙන් යනු යම්සේ වෙනත් නවකම් ආදියෙහි සිත වික්‍ෂේපන නොවේද එසේ සිහි කිරීමයි. පිටත් අරමුණු කෙරෙහි වික්‍ෂේපන වූ සිත් ඇති තැනැත්තේ වනාහි කෙස් ආදියෙහිම තැන්පත් නොවූ සිත් හා සිතුවිලි ඇත්තේ භාවනා සම්පත්තියට නොපැමිණ අතරමගදීම තක්‍ෂලා ගමනේදී බෝධිසත්වයන්ගේ සහායකයෝ මෙන් නොයෙක් විපත්තින්ට පැමිණේ. වික්‍ෂේපන නොවූ සිත් ඇති තැනැත්තේ වනාහි කේශාදියෙහිම තැන්පත් වූ සිත් හා සිතුවිලි ඇත්තේ බෝධිසත්වයන් තක්‍ෂලාවේ රාජ්‍ය සම්පත්තියට පත්වීම මෙන් භාවනා සම්පත්තියට පැමිණේ.

මෙසේ වික්‍ෂේප දුරුකිරීම් වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නා වූ ඒ යෝගාවචරයාහට අධිකාර, වයභී, අධිමුත්ති වශයෙන් ඒ ධම්මයෝ අසුභ වශයෙන් හෝ වර්ණ වශයෙන් හෝ ශූන්‍යතා වශයෙන් හෝ වැටහෙති. ඉක්බිති ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් ඒ ධම්මයන් සිහි කෙරේ. ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් යනු "කෙස්ස, ලොම්ස, යන මේ ආදී ව්‍යවහාරයන් ඉක්මවා අත්හැර යම්සේ ඵළඹ සිටි අශුභාදීන්ගේ වශයෙන් සිහි කිරීමයි.

කෙසේද? :- යම් සේ වනයෙහි වාසයට එළඹී මිනිස්සු පිරිසිදු නොදත් භූමිභාග ඇති හෙයින් ජලස්ථාන හඳුනාගැනීම සඳහා අතු බිඳීම් ආදී නිමිති තබා ඒ අනුසාරයෙන් ගොස් ජලය පරිභෝග කරන්ද යම් කලෙක්හි වනාහි මැනවින් දත් භූමිභාග ඇත්තානු වෙත්ද ඉක්බිති ඒ නිමිති අත්හැර සිහි නොකරම ජල ස්ථානයට එළඹ ජලය පරිභෝග කරන්ද ඒ අයුරින්ම මේ යෝගාවචරයා "කේසා ලොමා" ආදී ඒ ඒ ව්‍යවහාරයට අනුව පළමුව ඒ ධර්මයන් මෙනෙහි කළේද ඒ ධර්මයන්හි අශුභාදීන් අතුරින් එක් ස්වභාවයකට අනුව වැටහෙන කල්හි එම ව්‍යවහාරය ඉක්මවා අත්හැර අශුභාදී වශයෙන් සිහි කෙරේ. මෙහිදී මෙසේ කිය :- මේ ධර්මයෝ මේ යෝගාවචරයාහට අශුභාදී වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? වණ් වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? ශුන්‍යතා වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? මෙනෙම මේ ධර්මයන් අශුභ වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? වණ් වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? ශුන්‍යතා වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? මොහුගේ කේශයෝ වණ්, සණ්ඨාන, ගන්ධ, ආසය, අවකාශ වශයෙන් පස් ආකාරයකින් අශුභ වශයෙන් වැටහේ. මෙනෙම මේ ධර්මයන් පස් ආකාරයකින්ම අශුභ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. ඒ කෙසේද යත්? කෙස් නම් වූ මේවා වණ් වශයෙන් අශුභය. ඉතාමත් පිළිකුල්ය. ඒ එසේමය. මිනිස්සු දහවල් ආහාර පානයෙහි වැටුණු කෙස් පැහැ ඇති කෙන්දක් හෝ නූලක් හෝ දෑක කෙස් ගසක් යන හැඟීමෙන් මනරම් වුවද ආහාර පාන ඉවත දමති. නැතහොත් පිළිකුල් කරති. කේශයෝ සණ්ඨාන වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. රාත්‍රියෙහි ආහාරපානයෙහි වැටුණු කෙස් ගසක සටහන් ඇති කෙන්දක් හෝ නූලක් හෝ හැපි කෙස් ගසක් යන හැඟීමෙන් මනහර වුවද ආහාර පාන ඉවත දමති. නැතහොත් පිළිකුල් කරති. කේශයෝ ගන්ධ වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. තෙල් ගැල්වීම්, මල් පැළඳීම්, දුම් ඇල්ලීම් ආදී සංස්කාරයන්ගෙන් තොර කේශයන්ගේ ගඳ පිළිකුල්ය. ගින්නෙහි දමන ලද කේශයන්ගේ ගඳ ආඝ්‍රාණය කොට සත්වයෝ නාසය වසා ගනිති. මුවද හකුලා ගනිති. ආශය වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. මිනිස්සු නොයෙක් ආකාර වූ අපචිත්‍ර දේ බැහැර කිරීමෙන් කුණු දමන තැනක කුර ගස් ආදිය මෙන් පිත්, සෙම්, සැරව, ලේ වැගිරීමෙන් ඒ කේශයෝ රැස් වූවානු, වධිනයට, අභිවෘද්ධියට, විප්‍රල බවට, ගියානු වෙති. අවකාශ වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. කුණු ගොඩක කුරගස් ආදිය මෙන් ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත ලොම් ආදී එක් තිස් කුණපයන් එක්රැස් වූ මිනිසුන්ගේ හිස වෙළා ඇති තෙත් හමෙහි හටගත්තේය. ලෝම ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ පළමුකොට මේ ධර්මයන් අශුභ වශයෙන් වැටහෙන කල්හි අශුභ වශයෙන් සිහි කරති.

ඉදින් මේ යෝගාවචරයාහට වණ් වශයෙන් වැටහෙන්නේ ඉක්බිති කේශයෝ නිලකසිණ වශයෙන් වැටහෙත්. එසේම ලොම් සහ දත් ඕදාන කසිණ වශයෙන් වැටහෙත්. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. ඒ ඒ කසිණ වශයෙන්ද මේ යෝගාවචරයා මේ ධර්මයන් සිහි කරයි. මෙසේ වණ් වශයෙන් වැටහෙන කල්හි වණ් වශයෙන් සිහි කරයි. ඉදින් මොහුට ශුන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙන්නේ ඉක්බිති කේශයෝ කොටස්වලට බෙදා සලකා බැලීමෙන් ඕපස් අටවෙති කොට ඇති සමූහයක් වශයෙන් වැටහෙත්. ලෝමාදියද එසේමය. මේ ධර්මයෝ යම්සේ වැටහෙන්නේ යෝගාවචරතෙමේ එසේම සිහි කරයි. මෙසේ ශුන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙන කල්හි ශුන්‍යතා වශයෙන් සිහි කෙරේ. මෙසේ සිහි කරන්නේ මෙතෙම මේ ධර්මයන් අනුපූච්ඡ මුඤ්චන වශයෙන්ද සිහි කරයි. අනුපූච්ඡ මුඤ්චන වශයෙන් යනු අශුභාදීන් අතුරෙන් එක් ස්වභාවයකට අනුව වැටහෙන කල්හි කෙස් අත්හැර ලෝමයන් සිහිකරන්නේ - යම්සේ කුඩාල්ලෙක් නගුවින් ගත් ප්‍රදේශයෙහි සාපේක්ෂව තුඩින් වෙනත් ප්‍රදේශයක් අල්ලාගනීද ඒ ආකාරයට කෙස් පිළිබඳව සාපේක්ෂව සිට ලෝම සිහි කරයි. ලෝමයන්හිද සිහිය පිහිටි කල්හි කෙස් වලින් සිහිය මුදයි. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ අනුපූච්ඡ මුඤ්චන වශයෙන් සිහි කරන්නා වූ මේ යෝගාවචරයා හට අශුභාදිය අතරින් එක් ආකාරයකට අනුව ඒ ධර්මයෝ වැටහෙන්නාහු නිරවශේෂ වශයෙන් වැටහෙත්. ප්‍රකට වූ රූපස්ථානයෝ වෙති. "යම්සේ වදුරෙක් තල් ගස් නිස් දෙකක් ඇති තල් වනයක වැද්දෙකු විසින් පහරදෙනු ලබන්නේ එකම ගසකවත් සිටිය නොහැකි වන්නේ භාත්පස දූව යම්කලෙක්හි වෙහෙසට පත්ව නැවතුණේ වේද ඉක්බිති එකම ඝනතල් කොළයෙන් වෙළුණු තල්ගොබයක් ඇසුරු කොට සිටීද ඒ ආකාරයට ඒ යෝගාවචරයාගේ සිත නැමති වදුරා දෙතිස් කොටසකින් සමන්විත මේ ශරීරයෙහි ඒ යෝගියා විසින් පහරදෙනු ලබන්නේ එක් කොටසෙක්හිද රැඳී සිටිනු නොහැකි වන්නේ භාත්පස දූව යම්කලෙක්හි වෙහෙසට පත්ව, නොයෙක් අරමුණුවල දිවීමෙහි කැමැත්ත නොමැතිවීම හේතුවෙන් නැවතුණේ වේද ඉක්බිති යෝගාවචරයාහට කේශාදීන් අතුරෙන් යම් ධර්මයක් වඩා ප්‍රගුණ වූයේ වේද නැතහොත් යම් ධර්මයෙක්හි පෙර කළ පාලනය ඇත්තේ වේද එය ඇසුරු කොට උපචාර වශයෙන් සිටී. ඉක්බිති ඒ නිමිත්තම නැවත නැවත තකීයට නගා විතකීයට නගා පිළිවෙලින් ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවයි. එහි පිහිටා විදර්ශනාව අරඹා ආයාභිභූතියට පැමිණේ. යමෙකුට වනාහි ඒ ධර්මයෝ වණ් වශයෙන් වැටහෙන්නේ ඔහුටද යම්සේ වදුරෙක් -පෙ- ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයාහට කේශාදිය අතුරින් යම් ධර්මයක් වඩා ප්‍රගුණවේද නැතහොත් චරිතයට වඩා සුදුසු වේද, නැතහොත්

යම් ධර්මයෙක්හි පෙර කළ පාලනය ඇත්තේ වේද එය ඇසුරු කොට උපචාර වශයෙන් සිටී. ඉක්බිති ඒ නිමිත්තම නැවත නැවත තක්කියට නඟා විතක්කියට නඟා පිළිවෙළින් නිලකසිණ වශයෙන් හෝ පිත කසිණ වශයෙන් හෝ රූපාවචර ධර්මය පහද උපදවයි. ඔවුන් අතුරින්ද යම් කිසිවක පිහිටා විදර්ශනාව අරඹා ආයුධී භූමියට පැමිණේ.

යමෙකුට වනාහි ඒ ධර්මයේ ශූන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙන්නද හෙතෙම ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නේ එහි සහර ධාතුන් වෙන්කොට දැක්වීම් වශයෙන් උපචාර ධර්මයට පැමිණේ. ඉක්බිති මෙනෙහි කරන්නේ ඒ ධර්මයන් අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන සූත්‍ර තුනට අනුව මෙනෙහි කරයි. මේ මෙහි විදර්ශනා ක්‍රමයයි.

හෙතෙම මෙම විදර්ශනාව අරඹා පිළිවෙළින් පිළිපැද ආයුධී භූමියට පැමිණේ. මෙපමණකින් “කෙසේ නම් මේ යෝගාවචරයා, අනුපූච්ඡාදි වශයෙන් මේ ධර්මයන් සිහි කරන්නේද?” යනුවෙන් යමක් කියන ලද්දේද එය විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. “භාවනා වශයෙන් මේ ද්විතීයිකාචාරයෙහි වර්ණනාව මෙසේ දත යුතුය” යි යමක් කියන ලද්දේද එහි අර්ථය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් මේ ද්විතීයිකාචාරයෙහිම වර්ණනා පරිචය හා දක්ෂතාව සඳහා මේ ප්‍රතිර්ණක න්‍යායද දත යුතුය.

“නිමිති වශයෙන්ද ලක්ෂණ වශයෙන්ද ධාතු වශයෙන්ද ශූන්‍යතා වශයෙන්ද ස්කන්ධාදි වශයෙන්ද ද්විතීයිකාචාර නිශ්චය දත යුතුය” යනුයි.

එහි නිමිති වශයෙන් යනු යෝගාවචරයා යමකගේ වශයෙන් ද්විතීයිකාචාරය කොට්ඨාස වශයෙන් පරීක්ෂා කර බලයිද ඒ කවරේද යත්? කේශයෙහි වර්ණ නිමිත්ත, සණ්ඨාන නිමිත්ත, දිශා නිමිත්ත, අවකාශ නිමිත්ත, පරිච්ඡේද නිමිත්ත යයි නිමිති පහක් වේද ලෝමාදියෙහිද මෙසේම වේද ඒ ආකාරයට කියන ලද මේ ද්විතීයිකාචාරයෙහි එකසිය හැටක් නිමිති වේ.

ලක්ෂණ වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම ද්විතීයිකාචාරය ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයිද ඒ කෙසේද යත්? කේශයෙහි ඵද්ධ ලක්ෂණය, ආබන්ධන ලක්ෂණය, උෂ්ණත්ව ලක්ෂණය, සමුදිරණ ලක්ෂණය යයි ලක්ෂණ හතරක් වේද ලෝමාදියෙහිද එසේම වේද මෙසේ ද්විතීයිකාචාරයෙහි එකසිය විසි අටක් ලක්ෂණයෝ වෙති.

ධාතු වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම දවනතිංසාකාරය ධාතු වශයෙන් පරික්ෂා කෙරේද ඒ කවරේද යත් ? කේශයන්හි යම් තද බවක් වේද ඒ පඨවි ධාතුවයි. යම් එකිනෙකට බැඳෙන ස්වභාවයක් වේද ඒ ආපෝ ධාතුවයි. යම් පැසවන බවක් වේද ඒ තේජෝ ධාතුවයි. යම් පිම්බවීම් ස්වභාවයක් වේද ඒ වායෝ ධාතුවයි යනුවෙන් මෙසේ ධාතු හතරක් වේද ලොම් ආදියේද එසේම වේද මෙසේ දවනතිංසාකාරයෙහි "මහණෙනි, මේ පුරුෂ පුද්ගල තෙම ධාතු සයකින් යුක්ත වේ" යයි දේශනා කළ ධාතු අතරින් එකසිය විසි අටක් ධාතුහු වෙති. ලෝමාදියෙහිද මෙසේමය.

ශුන්‍යතා වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම දවනතිංසාකාරය ශුන්‍යතා වශයෙන් දකිද ඒ කෙසේද යත් ? පළමුකොට කේශයෙහි පඨවි ධාතුව ආපෝ ධාතු ආදියෙන් ශුන්‍යය. එසේම ආපෝ ධාතු ආදිය පඨවි ධාතු ආදියෙන් ශුන්‍යය ආදි වශයෙන් ශුන්‍යතා හතරක් වේ. ලෝමාදියෙහිද මෙසේමය.

ස්කන්ධාදි වශයෙන් යනු දවනතිංසාකාරයෙහි කේශාදිය, ස්කන්ධ ආදි වශයෙන් සංග්‍රහ කරන කල්හි කේශයෝ ස්කන්ධ කීයක් වෙන්ද, ආයතන කීයක් වෙන්ද ධාතු කීයක් වෙන්ද? සත්‍ය කීයක් වෙන්ද සතිපට්ඨාන කීයක් වෙන්ද යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය. මෙසේ දැනගන්නා වූ යෝගාවචරයාහට ශරීරය තණ්‍ධියලි දර සමූහයක් මෙන් හැගේ. යම්සේ කීවේද:

"සත්ත්වයෙක් නැත. මිනිසෙක් පුරුෂයෙක් පුද්ගලයෙක් නොලැබේ. මේ කය ශුන්‍ය වූයේය. තණ්‍ධියලි දර සමූහයක් වැනිය."

ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයාහට යම් ඒ -

"ශුන්‍යාගාරයකට පිවිසි සන්සුන් සිත් ඇති අටලෝදහමින් කම්පා නොවන මැනවින් ධම්මය විමසා බලන හික්මුවට අමානුෂික වූ යම් රතියක් (විදුෂිතාව පිළිබඳ ඇල්මක්) ඇතිවේ" යනුවෙන් යම් අමානුෂි රතියක් දේශනා කරන ලද්දේද එය නුදුරෙහිම වේ. ඉන් අනතුරුව යම් ඒ

"යමෙක් යම් යම් විටක ස්කන්ධයන්ගේ හට ගැනීම හා විනාශය ගැන නුවණින් මෙනෙහි කරයිද ඒ හැම විටම ඔහුට ප්‍රීති ප්‍රමෝදයක් ඇතිවේ. කරුණු වැටහෙන්නන්ට එයම අමෘතයකි'යි.

මෙසේ විදග්‍යාමය ප්‍රීති ප්‍රමෝදය අමාත්‍යයන් දේශනා කරන ලද්දේද එය අනුභව කරන්නේ නොබෝ කලකින්ම ආයතී ජනයා විසින් සේවනය කරන ලද අපරාමර නිව්‍යාණ අමාත්‍ය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරන්නේය.

දවනතිංසාකාර වණිනාව නිමියේය.

4

දන් "එක නාම කිං" යන මේ ආදී කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ අර්ථ වණිනාව පිළිවෙළින් පැමිණියේය. එම කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ ඇති වීමට හේතුවක් මේ බුද්දක පාඨයෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයක් කියා වණිනාව කරන්නෙමි. ඔවුන්ගේ පහළ වීමට හේතුව පළමුකොට (කියමි) : භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සෝපාක නම් මහා ශ්‍රාවකයෙක් විය. ඒ අයුෂ්මතුන් වහන්සේ විසින් උපතින් සත්වන විසේදීම රහත්ඵලය අවබෝධ කරගන්නා ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උන්වහන්සේට ප්‍රශ්න විසදීම තුළින් උපසම්පදාව අනුදනීමට කැමැත්තාහු තමන් වහන්සේ විසින් අදහස් කරන ලද අර්ථ ඇති ප්‍රශ්නයන් විසදීමට සමත් බව බලන්නාහු "එකං නාම කිං" යන මේ ආදී වශයෙන් ප්‍රශ්නයන් විචාළහ. උන්වහන්සේ විසදූහ. ඒ විසදීමෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත සැහීමට පත් කළහ. එයම ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේට උපසම්පදාව විය. මේ ඒ කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ පහළ වීමට හේතුවයි; යම් හෙයකින් වනාහි සරණාගමනයන්ගෙන් බුද්ධ, ධම්ම, සංසානුස්සනි වශයෙන් චිත්ත භාවනාවද ශික්‍ෂාපදයන්ගෙන් ශීල භාවනාවද ධර්මිංසාකාරයෙන් කාය භාවනාවද දේශනා කරන ලද්දේද එහෙයින් දන් නොයෙක් ආකාරයෙන් ප්‍රඥා භාවනාවේ ආරම්භය දැක්වීමට මේ ප්‍රශ්න විසදීම මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. නැතහොත් යම්හෙයකින් සමාධිය ශීලය පදනම් කොට වේද ප්‍රඥාව සමාධිය පදනම් කොට වේද 'ප්‍රඥාවන්ත මිනිසා ශීලයෙහි පිහිටා සිත හා ප්‍රඥාව වඩන්නේය' යයි යම්සේ වදාළේද එහෙයින් ශික්‍ෂාපදයන්ගෙන් ශීලයත් ධර්මිංසාකාරයෙන් එයට ගෝචර වූ සමාධියත් දක්වා සන්සුන් සිත් ඇත්තාගේ නොයෙක් ධර්මයන් පිරික්සන ප්‍රඥාවගේ ප්‍රභේද දැක්වීම සඳහා (කුමාර ප්‍රශ්නය) මෙහි ඇතුළත් කරන ලද්දේයයි දත යුතුය. මේ කුමාර ප්‍රශ්නයන් මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි.

දැන් ඒ ප්‍රශ්නයන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව වේ. 'එක නම කිං' (එක නම් කිම?) යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "හික්ඛු ව යම් එක් ධර්මයෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද ආයුෂ්මත් සෝපාක තෙමේ යමෙක්හි කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කළේවේද ඒ ධර්මය අරමුණ කොට ප්‍රශ්නයක් විමසති. "සබ්බසන්තා ආහාරධ්මිනිකා" (සියලු සත්ත්වයෝ ආහාර ස්ථිතිකයෝය) යනුවෙන් තෙරුන් වහන්සේ පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් විසඳති. "මහණෙනි, සම්මා සතිය නම් කවරේද? මහණෙනි මේ ශාසනයෙහි හික්ඛු කයෙහි කය අනුව දකිමින් වාසය කරයිද?" (සතිපට්ඨාන සූත්‍ර) යන මේ ආදී සූත්‍රයෝ මෙසේ විසඳීමෙහි සාධාරණ බවට සාධකයෝ වෙති. මෙහි යම් ආහාරයකින් සියලු සත්ත්වයෝ ආහාරස්ථිතිකයා කියනු ලැබෙන්නේ ඒ ආහාරය හෝ ඔවුන්ගේ ඒ ආහාර ස්ථිතික බව "එක නම කිමෙක්ද" යි විචාරණ ලද තෙරුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලද්දේයයි දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් එයම මෙහි "එක" යන්නෙන් අදහස් කරන ලදී. ශාසනයෙහි හෝ ලෝකයෙහි හෝ වෙනත් 'එක' නම් වූ දෙයක් නැත්තේ නොවේ යයි හැඟවීමට කියන ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "මහණෙනි, එක් ධර්මයෙක්හි හික්ඛු මැනවින් උකටලී වන්නේ මැනවින් නොඇලෙන්නේ මැනවින් මිඳෙන්නේ මැනවින් කෙළවර දකින්නෙක් වන්නේ සම සභාගත්වය දෑන මෙලොවදීම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වෙයි. කවර එක් ධර්මයෙක්හිද යත්? සියලු සත්ත්වයෝ ආහාර ස්ථිතිකයහ. මහණෙනි, මේ එක් ධර්මයෙහි හික්ඛුතම මොනවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. එක් ප්‍රශ්නයකි, එක් උදෙසුමෙකි, එක් විසඳුමෙකි මෙසේ යමක් කියන ලද නම් එය මේ පිණිස කියන ලදී. (අංගුත්තර දසක නිපාත) යන මෙය දේශනා කරන ලදී. "ආහාරධ්මිනිකා" යන මෙහි යම්සේ "මහණෙනි, සුභ නිමිත්තක් ඇත්තේද එහි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම බහුලව කරන සුලු වූයේ වේද නූපත් හෝ කාමච්ඡන්දයාගේ පහළවීමට මෙය ආහාරයක් වේ (අංගුත්තර නිකාය) යන මේ ආදී තත්හි ප්‍රත්‍යය ආහාරයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ආහාර ශබ්දයෙන් ප්‍රත්‍යයන් ගෙන ප්‍රත්‍යය කරණ කොට ගෙන පවතින්නෝ ආහාර ස්ථිතිකයෝ යයි කියන ලදී. සතර ආහාරයන් අරමුණු කොට ආහාර ස්ථිතිකයෝ යයි කියනු ලබන කල්හි "අසංඥසත්ව දෙවියෝ අහේතුකයෝය. අනාහාරයෝය. අස්පරිකයෝ ය. අවේදනිකයෝය" (විභ්ඛිඤ්ජකරණ) යයි කීහෙයින් සියල්ලෝ" යන වචනය නුසුදුසු වන්නේය. මෙසේ කියනු ලබන කල්හි "කවර ධර්මයෝ සප්‍රත්‍ය වෙත්ද? රූපස්කන්ධය -පෙ- විඤ්ඤාස්කන්ධය යන පංචස්කන්ධයෝය" යි කී හෙයින් ස්කන්ධයන්ගේම

ප්‍රත්‍යස්ථිතික බව සුදුසුය. සත්වයන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි මේ වචනය නුසුදුසුම වන්නේය යයි අදහසක් විය හැකිය. මෙය මෙසේ නොදන යුතුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? සත්වයන් කෙරෙහි ස්කන්ධයන්ගේ උපචාරය සිද්ධ හෙයින්. සත්වයන් කෙරෙහිද ස්කන්ධාපචාරය සිද්ධ වේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? ස්කන්ධයන් අරමුණු කොට පැනවිය යුතු හෙයින්. කෙසේද? ගෘහයන්ට ගාමෝපචාරය මෙනි. ගෙවල් අරමුණු කොට පැනවිය යුතු හෙයින් ගමක එක් ගෙයක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ ගෙවල් දූවුණු කල්හි "ගම දූවුණේ" යයි ප්‍රකාශ කරන්නේ යම්සේද මෙසේ ගෙය අරමුණු කොට ගාමෝපචාරය සිද්ධ වේ. ඒ ආකාරයට ප්‍රත්‍යවීම් අරියෙන් ස්කන්ධයන් ආහාරයෙන් පැවති කල්හි "සත්වයෝ ආහාරස්ථිතිකයහ" යන මේ උපචාරය සිද්ධ විය යුතුය. පරමාර්ථ වශයෙන්ද "හික්ෂුච නුඹ, ස්කන්ධයන් උපදින කල්හිද දිරන කල්හිද මිය යන කල්හිද ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා උපදින්නේද දිරන්නේද මිය යන්නේද වේ" යයි දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඒ සත්වයන් කෙරෙහි ස්කන්ධාපචාරය සිද්ධ වේයයි දක්වන ලද්දේමයයි දන යුතුය.

යම් හෙයකින් යම් ප්‍රත්‍ය නම් වූ ආහාරයකින් සියලු සත්ත්වයෝ පවතින්ද ඒ ආහාරය හෝ ඔවුන්ගේ ඒ ආහාරයෙන් පවතින බව "එකං" (එක) යයි දන යුතුය. ආහාරය හෝ ආහාරයෙන් පවතින බව වනාහි අනිත්‍යයට කරුණු වන හෙයින් කලකිරීමට හේතුවක් වේ. ඉක්බිති ඒ සියලු සත්ව සංඛ්‍යාත සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය වශයෙන් දැකීමෙන් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථ විසුද්ධියට පැමිණේ. යම්සේ වදාළේද? -

"යමෙක් යම් දිනෙක සියලු සංස්කාරයන් අනිත්‍යයයි නුවණින් දකීද ඉක්බිති දුකෙහි කලකිරේ. මෙය විසුද්ධිය හෙවත් නිවනට මග වේ" යනුයි.

මෙහිද "එකනාම කිං" යයිද "කිභා" යයිද පාඨ දෙකකි. එහි සිංහලයන්ගේ "කිභා" යන පාඨයයි. ඔවුහු "කිං" යයි කිවයුතු කල්හි "කිභා" යයි කියති. සමහරු මෙසේ කියති. "හ" යනු නිපාතයකි. ථේරවාදීන්ගේද මෙම පාඨයම වේ" යනුවෙනි. දෙආකාරයෙන්ම එකම අර්ථයකි. එබැවින් යම්සේ රුචිකෙරේද එසේ ශබ්ද කළ යුතුය. යම්සේ වනාහි "සුඛෙන ථුට්ඨා අථවා දුඛෙන" "දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති" යන මේ ආදී තන්හි කිසියම් තැනක "දුඛං" කියාද කිසියම් තැනක "දුක්ඛං" කියාද කියනු ලැබේද එසේම කිසියම් තැනක "එකං" කියාද

කිසියම් තැනක “එක” කියාද කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි “එකනාම” යන මේ පාඨයම වේ.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර ක්‍රමයටම “ඥා නාම කිං” (ඥා නම් කිම?) යයි තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ “ඥා” යයි නැවත ඒ අනුව කියා “නාමඤ්ච රූපඤ්ච (නාමයද රූපයද වේ) යයි ධර්මාධිෂ්ඨාන දේශනයෙන් විසඳති. එහි අරමුණට අභිමුඛව නැමෙන හෙයින් සිතටද නැමීමට හේතුවන බැවින් සියලුම අරූප නාමයයි කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි කලකිරීමට හේතුවන බැවින් ආශ්‍රව සහිත ධර්මයම අදහස් කරන ලදී. වෙනස් වීම් අර්ථයෙන් සතර මහා භූතයෝද එය උපාදාය කොට පවතින සියලු රූපද රූපයයි කියනු ලැබේ. ඒ සියල්ලම මෙහි අදහස් කරන ලදී. අදහස් කළ දේ වශයෙන්ම මෙහි ඥා නම් “නාමයත් රූපයත්” යයි කියන ලදී. අනෙකුත් දෙකක් නොමැති නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද :- “මහණෙනි, ධර්ම දෙකෙක්හි හික්‍ෂුච මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වෙයි. කවර දෙකෙක්හිද යත් ? නාමයෙහි හා රූපයෙහියි. මහණෙනි, මේ ධර්ම දෙක්හි හික්‍ෂුච මනාව කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වෙයි. ප්‍රශ්න දෙකෙකි. උදෙසුම් දෙකෙකි. විමසුම් දෙකෙකැයි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා කියන ලදී. (අංගුත්තර දසක නිපාත) යනුවෙනි. මෙහිද නාමරූප මාත්‍ර වශයෙන් දැක්වීමෙන් ආත්ම දෘෂ්ටිය අත්හැර අනාත්මානුස්ථනා මුඛයෙන්ම කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථවිසුද්ධියට පැමිණේ යයි දත යුතුය. යම්සේ වදාළේද :-

“යමෙක් යම් විටෙක සියලු ධර්ම අනාත්මයයි නුවණින් දැකගනීද එවිට දුක ගැන කලකිරේ. එයම විසුද්ධියට මග වේ” යනුයි.

දැන් මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර අයුරින්ම “නිණි නාම කිං” (තුන නම් කිම) යයි තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ “නිණි” යයි පිළිවදන් දී නැවත විසඳිය යුතු අර්ථයෙහි ලිඛිතයට අනුව සභ්බ්‍රාහ්ම දක්වන්නාහු “නිසෙසා වෙදනා” (වේදනා තුනය) යයි විසඳති. නැතහොත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් යමක් “වේදනා තුන” යයි දේශනා කරන ලද්දේද මේ අර්ථය මම “නිණි” යයි විශ්වාස කරමි”යි දක්වමින් වදාළේ යයි මෙසේද මෙහි අර්ථය දත යුතුය. පටිසම්භිදා ප්‍රභේද වශයෙන් දේශනා විලාසයන්ට පැමිණි ඇත්තන්ගේ දේශනාවෝ විවිධ ස්වරූප ඇත්තාහ. සමහරු වනාහි “නිණි”

යන මෙය අධික පදයකැයි කීහ. පෙර ක්‍රමයටම මෙහි "නියොග්‍ය වේදනා (වේදනා තුනකි) යි දේශනා කරන ලදී. වෙනත් තුනක් නොමැති හෙයින් නොවේ. යම්සේ වදාළේද :- "මහණෙනි, ධර්ම තුනෙක්හි මහණතෙම මොනොවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර තුනෙක්හිද යත්? වේදනා තුනෙහිය. මහණෙනි, මේ ධර්ම තුනෙහි මහණතෙම මොනොවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. ප්‍රශ්න තුනෙකි, උදෙසුම් තුනෙකි, විමසුම් තුනෙකි යි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා කියන ලදී" යනුයි. මෙහිදීද "විදිය යුතු යම් කිසිවක් වේද ඒ සියල්ලම දුකෙහි ඇතුළත්යයි කියමි" යි වදාළ සුත්‍රානුසාරයෙන් හෝ "යම් ආයතී ශ්‍රාවකයෙක් සැප වේදනාව දුක් වශයෙන් දුටුවේ වේද දුක්ඛ වේදනාව ශල්‍යයක් මෙන් දුටුවේ වේද ශාන්ත වූ ඒ උපේක්‍ෂා වේදනාව අනිත්‍ය වශයෙන් දුටුවේ වේද (ඉතිවුත්තක පාලි) යනුවෙන් මෙසේ දුකඳුකඳුකතා, විපරිණාම දුකඳුකතා, සංඛාරදුකඳුකතා යන මේවායේ අනුසාරයෙන් හෝ ත්‍රිවිධ වේදනාවන්ගේ දුක් සහිත බව දැකීමෙන් සැපය යන හැඟීම අත්හැර දුක අනුව බැලීම අනුසාරයෙන් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථ විසුද්ධියට පැමිණේ යයි දත යුතුය. යම්සේ වදාළේද:-

"යමෙක් යම්විටෙක සියලු සංස්කාර දුක්යයි නුවණින් දැනගනීද එවිට දුක ගැන කලකිරේ. එයම පිරිසිදුවීමට (නිවන් ලැබීමට) මගය." (ධම්ම පදය)

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීම කරණකොට ගෙන සතුවූ වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර ක්‍රමයටම තවත් ප්‍රශ්නයක් "වත්තාරී නාම කිං" (සතර නම් කිම?) යයි විමසති. එහිදී මේ ප්‍රශ්නයට විසඳුම් සෙවීමේදී කිසියම් තැනක පෙර සඳහන් අයුරින්ම සතර ආහාරයෝ අදහස් කරන ලදහ.

යම්සේ වදාළේද :-

"මහණෙනි, හික්‍ෂුතෙම සතර ධර්මයෙක්හි මොනොවට උකටලී වන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද. කවර සතරෙක්ද යත්? සතර ආහාරයන්හිය; මහණෙනි, මේ සතර ධර්මයන්හි හික්‍ෂුතෙම මොනොවට උකටලී වන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. සතර ප්‍රශ්නයෙකි, සතර උදෙසුමකි සතර විසඳුමකි යි මේ යමක් කියන ලද්දේ ද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී. (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. කිසියම් තැනෙක්හි

යම් ධර්මයන්හි මැනවින් වැඩු සිත පිළිවෙළින් දුක්කෙළවර කරන්නේ වේද ඒ සතර සතිපට්ඨානයෝ (අදහස් කරන ලදහ) කප්ඵගලා හික්කුණිය යම්සේ වදාළේද?:-

“ඇවැත්නි, සතර ධර්මයෙක්හි හික්කුණෙම මොනොවට වැඩු සිත් ඇත්තේ මොනොවට පායන්නිය දක්නා සුලු වූයේ සම සභාගත්වයට පැමිණ ඉහාත්මයෙහිම දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර සතරෙක යත් ? සතර සතිපට්ඨානයන්හිය. ඇවැත්නි, මේ සතර ධර්මයන්හි හික්කුණෙම මොනොවට වැඩු සිත් ඇත්තේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. සතර ප්‍රශ්නයෙකි. සතර උදෙසුමකි. සතර විසඳුමෙකැයි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී. (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. මෙහි වනාහි යම් ධර්මයක් අවබෝධ කරගැනීමෙන් ප්‍රතිවේධ කරගැනීමෙන් හව තෘෂ්ණාවගේ සිද්ධි වේද යම්හෙයකින් ඒ චතුරායඝී සත්‍යයෝ අදහස් කරන ලද්දාහු වෙන්ද නැතහොත් යම් හෙයකින් මේ ආකාරයෙන් විසඳන ලද්දේ මැනවින් විසඳන ලද්දේම වේද එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ ‘චක්කාරි’ (සතර) යයි නැවත පිළිවදන් දී “අරිය සච්චානි” (ආයඝී සත්‍යයෝ) යයි විසඳති. මෙහි ‘චක්කාරි’ යනු සංඛ්‍යාව වෙන්කොට දැක්වීමයි. “අරිය සච්චානි” යනු ආයඝී වූ සත්‍යයෝය. වෙනස් නොවන, විසංවාද නොවන යන අර්ථයයි. යම්සේ වදාළේද:- “මහණෙනි, මේ චතුරායඝී සත්‍යයෝ සභාවය, නොඉක්මවන හෙයින් “තථ” වෙති. එයට විරුද්ධ නොවන හෙයින් “අචිතථ” වෙති. අන්‍ය සත්‍යයකට නොපෙරළෙන හෙයින් “අනක්ඛංඤ” වෙති. එහෙයින් ආයඝී සත්‍යයයි කියනු ලැබේ” යනුයි. නැතහොත් දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින් අවබෝධ කළයුතු හෙයින් එළඹිය යුතු හෙයින් (ආයඝී සත්‍යයයයි) කියන ලද්දේ වෙයි. උත්සාහ කළයුතු තැන් ලෙස හැඳින්වෙන යහපතෙහි පවතින හෙයින් හෝ අයහපතෙහි නොපවතින හෙයින් හෝ සත්ත්වයන් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් හා එක්වන හෙයින් හෝ ආයඝී සම්මත බුදු, පසේබුදු, බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝ මේවා අවබෝධ කරගනිත්. එම නිසා හෝ ආයඝ සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්. යම්සේ වදාළේද මහණෙනි, මේ ආයඝී සත්‍යයෝ සතර දෙනෙකි. -පෙ- මහණෙනි, මේ චතුරායඝී සත්‍යයෝය. ආයඝීයෝ මේවා අවබෝධ කර ගනිති. එහෙයින් ආයඝී සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්.” යනුයි. තවද ආයඝී වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සත්‍යයෝය යන අර්ථයෙන් ද ආයඝී සත්‍ය වේ. යම් සේ වදාළේද ? :- “මහණෙනි, දෙවියන් සහිත (ලෝකයෙහි) -පෙ- දෙවි මිනිසුන්ට තථාගතයන් වහන්සේ ආයඝී වෙති. එහෙයින් ආයඝී සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්.” යනුයි. නැතහොත් මේවා අවබෝධ කළ හෙයින්

ආයාචිතව සිද්ධ වන නිසාද ආයාචි සත්‍ය වේ. යම්සේ වදාළේ ද ? :-
 "මහණෙනි, මේ චතුරායාචි සත්‍ය ඇති සැටියෙන් අවබෝධ කළ හෙයින් තථාගතයන් වහන්සේ අර්හත් සම්මා සම්බුද්ධ යයි කියනු ලැබේ" යනුයි. මේ මෙහි පදාර්ථයයි. මේ ආයාචි සත්‍යයන්ගේ අවබෝධයෙන් හා ප්‍රතිවේදයෙන් හව තෘෂ්ණාවෙහි සිඳීම වේ. යම් සේ වදාළේද "මහණෙනි, ඒ මේ දුක්ඛායාචි සත්‍යය දන්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. -පෙ- දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදායාචි සත්‍ය දන්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. -පෙ- දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදායාචි සත්‍ය දන්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. භවතෘෂ්ණාව සිඳින ලදී. භව රහත ගෙවිණ. දුක් පුනර්භවයක් නැත" යනුවෙනි.

මේ ප්‍රශ්න සතර විසඳීමෙන්ද සතුවූ වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙර අයුරින්ම තවත් ප්‍රශ්නයක් "පඤ්ච නාම කිං" (පහනම් කීම) යයි විමසති. තෙරුන් වහන්සේ 'පඤ්ච' යයි පිළිවදන් දී "උපාදානකකුට්ඨා" (උපාදානස්කන්ධයෝය) යයි විසඳති. එහි 'පඤ්ච' යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. උපාදානයෙන් හටගත් හෝ උපාදාන උපදවන හෝ ස්කන්ධයෝ "උපාදානකකුට්ඨා" වේ. යම්කිසි රූප, වේදනා, සංකල්ප, සංඛාර, විඤ්ඤාණයක් ආශ්‍රව සහිත වේද ද්විව අල්වා ගනු ලැබේද මොවුන්ට මෙය නමකි. පෙර ක්‍රමයටම මෙහිදී "පඤ්චාදානකකුට්ඨා" යයි කියන ලදී. වෙනත් පහකගේ නොමැතිවීම නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද :-

"මහණෙනි, හික්කුතෙම ධම්ම පහෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ - පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර පහෙක්හිද යත්? පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෙහිය. මහණෙනි, මේ ධම්ම පහෙහි හික්කුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න පහෙකි. උදෙසුම් පහෙකි, විසඳුම් පහෙකි යයි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී" යනුයි. මෙහිදීද පංචස්කන්ධයෙහි උදයව්‍යය වශයෙන් සිහිපත් කරන්නේ විදර්ශනාමාතෘ ලැබුයේ පිළිවෙළින් නිව්‍යානාමාතෘ ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. යම්සේ වදාළේද :-

"යමෙක් යම් යම් විටෙක ස්කන්ධයන්ගේ හටගැනීම හා විනාශයන් ගැන නුවණින් මෙනෙහි කරයිද ඒ හැමවිටම ඔහුට ප්‍රීති ප්‍රමෝදයක් ඇති වේ. කරුණු වැටහෙන්නන්ට එය අමාත්‍යයකි. (නිවනකි) (ධම්මපදය) යනුයි.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුවූ වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර අයුරින්ම තවත් ප්‍රශ්නයක් 'ඡ නාම කිං' (හය නම් කීම) යයි විමසති. තෙරුන් වහන්සේ "ඡ" (හය) යයි නැවත පිළිවදන් දී

“අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි” (ආධ්‍යාත්මික ආයතන) යයි විසඳති. එහි “ජ” (හය) යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. ආධ්‍යාත්මිකව පැවතියාවූ, තමා ප්‍රධාන කොට පැවතියා වූ = “අජ්ඣත්තිකානි” වේ. රැස්කරගන්නා දෙයට (දුකට) උත්පත්ති ස්ථාන වන හෙයින් හෝ රැස්කරගත් දෙය පතුරුවන නිසා හෝ සංසාර දුකට ගෙන යන හෙයින් = ආයතනානි වේ. මෙය චක්‍කු, සොන, සාණ, ජීව්‍යා, කාය, මන (ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, සිත) යන මේවාට නමකි. පෙර අයුරින්ම මෙහි “ජ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි” (ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය”) යයි කියන ලදී. අන්‍ය වූ සයකගේ නොමැතිවීම නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද

“මහණෙනි, හික්‍ෂුතෙම ධම් සයෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ - පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර සයෙක්හිද යත්? ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයෙහිය; මහණෙනි, මේ ධම් සයෙහි හික්‍ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න සයෙකි. උදෙසුම් සයෙකි. විසඳුම් සයෙකි යි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී යනුයි. මෙහිද ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය “මහණෙනි, ශුන්‍ය (හිස්) ගම යනු මේ ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයට නමකි.” (සංයුක්ත නිකාය) යි වදාළ හෙයින් ශුන්‍ය වශයෙන්ද දිය බුබුළු, මිරිඟුව ආදිය මෙන් වැඩිකල් නොපවත්නා හෙයින් හිස් වශයෙන්ද වංචා කරන්නෙකු වශයෙන්ද මැනවින් දකිමින් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කොට මාරයාගේ නොදැකීමට එළඹේ. යම්සේ වදාළේද:-

ලෝකය දිය බුබුළක් සේත්, මිරිඟුවක් සේත් දකින තැනැත්තා මරුවාට නොපෙනේ හෙවත් මරුවා එබඳු තැනැත්තා නොදකී” (ධම්මපදය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ “සත්ත නාම කිං” (සත්‍ය නම් කිම) යනුවෙන් තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ - හුදෙක් මහා ප්‍රශ්න විසඳීමේදී (අංගුත්තර නිකාය - පට්ඨ මහා පඤ්ඤ සූත්ත) සප්ත විඥානස්ථිතීන් දේශනා කරන ලද්දේ නමුදු යම් ධම්යන්ති මැනවින් වැඩූ සිත් ඇති හික්‍ෂු තෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද එම ධම්යන්ති දක්වන්නාහු “සත්ත බොජ්ඣංගයා” (සප්ත බොජ්ඣංගයෝ) යයි විසඳති. මේ අරියද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේම වෙයි. යම්සේ වදාළේද :- “ගෘහපතියෙනි, කප්පකලා හික්‍ෂුණිය පණ්ඩිතය, කප්පකලා හික්‍ෂුණිය මහ පැණැතියක, ගැහැටියෙනි, ඉදින් තෙපි මා කරා එළඹ මේ අරිය විමසන්නාහු නම් යම් පරිද්දෙකින්

එය කර්මගලා භික්ෂුණිය විසින් විසඳන ලද නම් මමද එපරිද්දෙන්ම විසඳන්නෙමි” යනුවෙනි. එම භික්ෂුණිය විසින්ද මෙසේ ප්‍රකාශ කරන ලදී. “ඇවැත්නි, භික්ෂුතෙම ධම් සතෙක්හි මොනොවට වැඩූ සිතැතියේ - පෙ- ඉහත්මයෙහිම දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර සතෙක්හිද යත්? සප්ත බොජ්ඣංගයන්හිය. ඇවැත්නි, මේ ධම් සතෙහි මොනොවට වැඩූ සිත් ඇති භික්ෂුතෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න සතෙකි. උදෙසුම් සතෙකි. විසඳුම් සතෙකි ස්වාග්‍රහණයන් වහන්සේ විසින් යමක් දේශනා කරන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී” යනුවෙනි. මෙසේ මේ අරිය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේමයයි දත යුතුය. එහි “සත්ත” යනු අඩු වැඩි වලක්වන සංඛ්‍යාව වෙන්කොට දැක්වීමයි. “බොජ්ඣංග” යනු සති ආදී ධර්මයන්ට පයඝාය පදයකි. මේ එහි පදාර්ථයයි. ලෝකික ලෝකෝත්තර මාර්ගිකයෙහි උපදින ලීන, උදධව්ව, පතිට්ඨාන, ආයුහන, කාම, සුඛ, අත්තකිලමථානුයෝග, උචෙත්ථ, සසසන, අභිනිවේස ආදී නොයෙක් උපද්‍රවයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වූ සති, ධම්මවිචය, විරිය, පීති, පසසදධි, සමාධි, උපෙක්ඛා, සංකප්පාන වූ මේ ධම් සාමග්‍රියෙන් ආයඝි ශ්‍රාවක තෙමේ අවබෝධ කෙරෙනුයි බෝධි වේ. ක්ලේශ සන්තාන නිද්‍රාවෙන් නැගිටියි. නැතහොත් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කරගනී. නැතහොත් නිවාණයම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ වදාළේද:- සත්ත බොජ්ඣංගයන් වඩා අනුත්තර වූ සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කරගත්ත” යනුවෙනි. නැතහොත් කියන ලද ආකාරයට මේ ධම් සාමග්‍රියෙන් අවබෝධ කර ගනියි නුයි ආයඝි ශ්‍රාවක තෙමේද බෝධි නම් වේ. මෙසේ ඒ ධම්සාමග්‍රි සංකප්පාන බෝධියට අඩු වූ හෙයින්ද “බොජ්ඣංග වේ. සේනාඩු, රථාඩු ආදිය මෙනි; තවද “බොජ්ඣංග යනු කවර අරියකින් බොජ්ඣංග වේද? සම්බෝධිය සඳහා හේතු වෙන්නුයි බොජ්ඣංග වේ. වටහා ගනින්නුයි = බොජ්ඣංග වේ. අවබෝධ කරන්නුයි = බොජ්ඣංග වේ. පිබ්බෙන්නුයි = බොජ්ඣංග වේ. යන පටිසම්භිදාවෙහි කියන ලද මේ ක්‍රමයෙන්ද බොජ්ඣංගයන්ගේ බොජ්ඣංගාර්ථය දත යුතුය. මෙසේ මේ සත්ත බොජ්ඣංගයන් වඩන්නේ බහුලව කරන්නේ නොබෝ කලකින්ම ඒකාන්ත නිවේදය ආදී ගුණ ලබන්නෙක් වෙයි. එය කරුණකොට ගෙන මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වේ යයි කියනු ලැබේ. මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී:- “මහණෙනි, මේ සත්ත බොජ්ඣංගයෝ වඩන ලද්දාහු බහුලව කළාහු ඒකාන්තයෙන් සසරෙහි කළකිරීම පිණිස විරාගය පිණිස සන්තිදීම පිණිස මනා දූතගැනීම පිණිස සම්බෝධිය පිණිස නිවාණය පිණිස හේතු වෙති” යනුයි.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් අති ශාස්තෘන් වහන්සේ "අධ්‍ය නාම කිං" (අට නම් කීම) යනුවෙන් තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ - මහා ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණයේදී (අංගුත්තර නිකාය - පට්ඨ මහා පඤ්ඤා සූත) අෂ්ට ලෝක ධර්මයෝ කියන ලද්දාහුද එසේ වුවත් යම් ධර්මයන්හි මැනවින් වැඩූ සිත් ඇති භික්ෂු තෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද ඒවා දක්වන්නාහු "අරියානි අධ්‍ය මග්ගඛානි" (ආයඪී වූ මාර්ගඛාන අට) යයි දේශනා නොකොට යම්හෙයකින් අෂ්ටාඛිගයෙන් විනිර්මුක්ත වූ මාර්ගයක් නම් නැත්තේද අෂ්ටාඛිගයම මාර්ගය වේද එහෙයින් එම අරිය ප්‍රකට කරමින් දේශනා විලාසයෙන් "අරියො අධ්‍යඛිගකො මගො" (ආයඪී අෂ්ටාඛිගික මාර්ගය) යයි විසඳති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද මෙම අරියද දේශනා ක්‍රමයද අනුමත කරන ලද්දේමය. යම්සේ වදාළේද: "ගෘහපතියෙනි, කප්ඵලා භික්ෂුණිය පණ්ඩිතය. -පෙ- යම්සේ කප්ඵලා භික්ෂුණිය ප්‍රකාශ කළාද මමද මෙසේම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි" යනුයි. (අංගුත්තර නිකාය) එතුමිය විසින් මෙසේ ප්‍රකාශ කරන ලදී. "ඇවැත්නි ධර්ම අටෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් වැඩූ සිත් ඇත්තේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න අටෙකි, උදෙසුම් අටෙකි, විසඳුම් අටෙකි" යි යමක් දේශනා කරන ලද්දේද එය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී" යනුයි. මෙසේ මේ අරියද දේශනා ක්‍රමයද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේමය යි දත යුතුය. එහි "අරියො" යනු නිව්‍යාණයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තන් විසින් පැමිණිය යුතු: තවද කෙලෙස් වලින් දුරින් පවත්නා හෙයින් ආයඪී භාවය කරන හෙයින්ද ආයඪී ඵල ලබන හෙයින්ද ආයඪී යයි දත යුතුය. අඛිග අටක් ඇත්තේනුයි = අධ්‍යඛිගකො වේ. සේනාව අඛිග සතරකින් යුක්ත වීමද තුයඪී අඛිග පහකින් යුක්ත වීමද මෙන් ඒ මේ ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ගය අඛිග බෙදා වෙන් කිරීමෙන් නොලැබෙන ස්වභාව ඇති හෙයින් අඛිග මාත්‍රයක් පමණෙකැයි දත යුතුය. මෙය කරුණකොට ගෙන නිව්‍යාණය සොයයි හෝ තෙමේ සොයයි හෝ ක්ලේශයන් මරමින් යයි නුයි = මග්ග වේ. මෙසේ අරිප්‍රභේද සහිත මේ අෂ්ටාඛිගික මාර්ගය වඩන්නා වූ භික්ෂුව අවිද්‍යාව බිඳීයයි. විද්‍යාව උපදවයි, නිව්‍යාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. එය කරුණකොට ගෙන මෙලොවදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ යනුයි. මෙය දේශනා කරන ලද්දේද වේ. "මහණෙනි, යම්සේ හැල් නණ්ඩුවක් හෝ යව නණ්ඩුවක් හෝ මැනවින් තබන ලද්දේද (එය) අතින් හෝ පයින් හෝ ඇක්මුණේ අත හෝ පය හෝ බිඳින්නේය. ලේ හෝ උපදවන්නේය යන මේ කරුණ ඇත. ඒ කවර හෙයින්ද යත්? මහණෙනි, නණ්ඩුව තමා මැනවින් තබන ලද බැවිනි. මහණෙනි,

එසෙයින්ම ඒ මහණනෙමේ මැනවින් පිහිටුවන ලද දෘෂ්ටියෙන් මැනවින් පිහිටුවන ලද මාථි භාවනාවෙන් අවිද්‍යාව බිඳින්නේය. විද්‍යාව උපදවන්නේය. නිවන පසක් කරන්නේය යන මේ කරුණ ඇත. (සංයුත්ත නිකාය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාසනයන් වහන්සේ "නව නාම කිං" (නවය නම් කිම) යයි මතුවටත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ 'නව' (නවය) යයි පිළිවදන් දී "සත්තාවාසා" (සත්වාවාස) යයි විසඳති. එහි "නව" යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. "සත්තා" යනු ජීවිතින්දිය ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධයන් අරමුණු කොට පනවන ලද ප්‍රාණිත්‍රය. නැතහොත් ප්‍රඥප්තියයි. "ආවාසා" යනු මේවායෙහි වසන්නුයි = ආවාසා වේ. සත්තානං ආවාසා (සත්වයන්ගේ ආවාසයෝ) = සත්තාවාසා වේ. මේ දේශනා මාථියයි. අරී වශයෙන් වනාහි නවවිධ වූ සත්වයන්ට මෙය පයභාය නාමයකි. යම්සේ වදාළේද :- "ඇවැත්නි, නානත්ව කාය, නානත්ව සංඥ සත්වයෝ වෙති. මිනිස්සු ද ඇතැම් දෙවියෝද ඇතැම් චිතිපාතිකයෝද (දුග්‍රහියේ උපදින්නෝ) යම් බඳුද එමෙනි. මේ ප්‍රථම සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, නානත්වකාය එකත්වසංඥ සත්වයෝ වෙති. පළමුව පහළ වූ චුත්මකායික දෙවියෝ යම්බඳු ද එමෙනි. මේ දෙවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, එකත්වකාය නානත්වසංඥ සත්වයෝ වෙති. ආහස්වර දෙවියෝ යම් බඳුද එමෙනි. මේ තෙවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, එකත්වකාය එකත්වසංඥ සත්වයෝ ඇත. සුභකිණ්ණ දෙවියෝ යම්බඳුද එමෙනි. මේ සිවුවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, ප්‍රතිසංවේදනා රහිත අසංඥ සත්වයෝ වෙති. අසංඥ සත්ව දෙවියෝ යම් බඳු ද එමෙනි. මේ පස්වෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, සම්පූර්ණයෙන් රූප සංඥාවන් (ඉක්ම වූ) -පෙ- ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ සයවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, විඤ්ඤානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ සත්වෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, ආකිඤ්චායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ අටවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ නවවෙනි සත්වාවාසයයි (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. පෙර අයුරින්ම මෙහිද "නව සත්තාවාසා" (සත්වාවාස නමයකි) යි කියන ලදී. අන්‍ය වූ නවයකගේ නොමැතිබව නිසා නොවේ. යම් සේ වදාළේද :- මහණෙනි, ධම් නවයෙක්හි හික්‍ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න නවයෙකි. උදෙසුම් නවයෙකි. විසඳුම් නවයෙකි'යි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී"

යනුයි. මෙහිදී “ධම්මයෝ නවය විශේෂයෙන් දත යුතුය. කවර නවයක්ද යත් ? නව සත්වාචාසයෝය” යයි කී හෙයින් නව සත්වාචාසයන් පිළිබඳව ඥාත පරිඥාවෙන් ධූව, (ස්ථිර) සුභ, සුඛ, ආත්මභාව වශයෙන් දැකීම දුරුකොට ශුද්ධ සංස්කාර සමූහයක් පමණකැයි දැකීම කරණකොට ගෙන කලකිරෙන්නේ තීරණ පරිඥාවෙන් අනිත්‍ය වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන නොඇලෙන්නේ දුක් වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන මිඳෙන්නේ අනාත්ම වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන මැනවින් කෙළවර දකින්නේ පහාණ පරිඥාවෙන් ආයාසී මාගීයට එළඹ මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. එහෙයින් දේශනා කරන ලදී :- “මහණෙනි, ධම් නවයෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර නවයෙක්හිද යත් ? නව සත්වාචාසයන්හිය (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ මතුවටත් “දසනාම කිං” (දහය නම් කිම?) යයි ප්‍රශ්නයක් විමසති. එහිදී හුදෙක් මේ ප්‍රශ්නයට මෙයින් වෙනත් තැන්වල විසඳීම් වලදී දශ අකුශල කම් පථයෝ දේශනා කරන ලද්දාහුය. යම්සේ වදාළේද:- මහණෙනි ධම් දහයෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්මභාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර දහයෙක්හිද යත්? දශ අකුශල කම් පථයන්හිය. මහණෙනි, මේ ධම් දහයෙහි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න දහයකි, උදෙසුම් දහයකි. විසඳුම් දහයෙකි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී යනුයි.

මෙහි වනාහි යම් හෙයකින් මේ (සෝපාක) ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ තමන් ඉදිරිපත්නොකොට රහත්බව ප්‍රකාශ කරනු කැමැත්තේ වේද නැතහොත් යම්හෙයකින් මේ ආකාරයෙන් විසඳන ලද්දේ මැනවින් විසඳන ලද්දේම වේද එහෙයින් යම් දශ අභිගයකින් සමන්විත තැනැත්තේ ‘අරහත්’ යයි කියනු ලැබේද එතුමන්ගේ අධිගමය ප්‍රකට කරමින් “දසහමොගි සමන්තාගතො අරහාති චුවචති” (දශ අභිගයන්ගෙන් යුක්ත වූ රහත්තෙමේ යයි කියනු ලැබේ) යනුවෙන් පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් විසඳති. යම් හෙයකින් මෙහි යම් දශ අභිගයන්ගෙන් යුත් තැනැත්තේ “අරහත්” යයි කියනු ලැබේද ඒ දශ අභිගයෝ “දහය නම් කිම?” යයි විමසනු ලැබූ තෙරුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලද්දාහුයයි දත යුතුය. එම දහයද “ඤාමිති, අසෙබ්බා අසෙබ්බායයි කියනු ලැබේ. ඤාමිති, භික්ෂුව කෙතෙක් කරුණින් අසෙබ්බ වේද? මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂු තෙම අසේබ්

වූ සමයක් දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් සංකල්පයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් වචනයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් කම්පනයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් ආච්චයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් ව්‍යාපාරයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් ස්මයනයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් සමාධියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් ඥානයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සමයක් විමුක්තියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. මහණෙනි, හික්මු තෙම මෙසේ අසෙබ වේ." (අංගුත්තර නිකාය) යන මේ ආදී සූත්‍රයන්හි දේශනා කරන ලද ආකාරයෙන්ම දත යුතුය.

කුමාර ප්‍රශ්න වර්ණනාව නිමිසය.

5

දැන් කුමාර ප්‍රශ්නයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කරන ලද මඩගල සූත්‍රයෙහි වර්ණනාව පිළිවෙළින් පැමිණියේය. එය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. ඒ කෙසේද යත් ? මේ සූත්‍රය වනාහි මේ පිළිවෙළින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු සරණාගමනයන්ගෙන් යම් මේ ශාසනයට බැස ගැනීමද සිකාපද දවතිංසාකාර, කුමාර පඤ්ඤායන්ගෙන් පිළිවෙළින් සීල, සමාධි, පඤ්ඤා ප්‍රභේදද දක්වන ලද්දේය. මේ සියල්ල උතුම් මඩගල වූයේ මඩගලයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තා විසින් මෙහිම නැවත නැවත යෙදීම යම්හෙයකින් කළයුතු වන්නේද හෙතෙමේ මෙහි මඩගලභාවය මේ සූත්‍රය අනුසාරයෙන් දතයුතුයයි දැක්වීම සඳහා දේශනා කරන ලදී. මේ මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි. මෙසේ ඇතුළත් කළ මෙම සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනාව සඳහා මේ මාතෘකාවයි.

"යමෙකු විසින් යම්දිනක යම් හෙයකින් මේ සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේද යන මේ විස්තරය කියා "එවං" යන ආදී පාඨයේ අර්ථය නොයෙක් ආකාරයෙන් වර්ණනා කරන්නේ යම් තැනෙකහි යම් මඩගලයක් හටගත්තේද එය වෙන්නකොට දක්වා එහි මඩගලභාවයද පැහැදිලි කරන්නේය" යනුයි.

එහි "චූත්තං යෙන යදා යසමා වෙනං වත්වා ඉමං විධිං" යන මේ ගාථාර්ථය පළමුකොට "එවමෙම සුතං එකං සමයං භගවා -පෙ- භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣාමාසි" යන මේ ප්‍රකාශය අරමුණු කොට කියන ලදී. මේ ප්‍රකාශය වනාහි අනුශ්‍රව වශයෙන් කියන ලද්දකි. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේ විසින්ම අවබෝධ කරගත් හෙයින් සවයංභූය. ආවායථීවරයෙකු නොමැත්තෙකි. එහෙයින් මෙය ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සමයක් සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රකාශයක් නොවේ. එහෙයින් මේ ප්‍රකාශය කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද? කවදා කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේද? යන මෙය කිව යුතුය. කියනු ලැබේ :- ආයුෂ්මත් ආනන්ද හිමියන් විසින් කියන ලදී. එයද ප්‍රථම මහා සඞ්ගිති කාලයෙහිය. මේ ප්‍රථම සඞ්ගිතිකයද සියලු සූත්‍රයන්ගේ නිදාන කොශලය සඳහා ආරම්භයේ සිට මෙසේ දත යුතුය. ලෝක නාථ වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍ර දේශනාවේ සිට සුභද්‍ර පරිබ්‍රාජක හික්මවීම දක්වා කළ බුද්ධකෘත්‍ය ඇත්තාහු කුසිනාරා නුවර උපවත්තන නම් වූ මල්ලයන්ගේ සල්වනයෙහි සල්ගස් දෙකක් අතර වෙසක් පසළොස්වක් දින අඵයම් වේලෙහි අනුපාදිශේෂ නිව්‍යාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑ කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිව්‍යාණය වෙනුවෙන් රැස්වූ හත් ලක්‍ෂයක් හික්කුන් අතර සංඝසථවිර වූ ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප හිමියෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පා සත්වෙනි දින සුභද්‍ර නම් මහඵ පැවිද්දා විසින් "ඇවැත්නි, ඇති. ශෝක නොකරමු. නොවැළපෙමු. අපි ඒ මහා ශ්‍රමණයාගෙන් මැනවින් මිදුණෝ වෙමු. "මෙය නුඹලාට කැපය. මෙය නුඹලාට අකැපයයි අපි වෙහෙසන ලද්දෝද වෙමු. දුන් වනාහි අපි යමක් කැමති වන්නෙමුද එය කරන්නෙමු. යමක් අකමැති වන්නෙමුද එය නොකරන්නෙමු"යි කී වචන සිහි කරමින් "පාප හික්කුහු බුද්ධ ධර්මය ශාස්තෘභවරයෙකු නොමැති එකකැයි සිතමින් (අලජ්ජී) පක්‍ෂ ලැබ නොබෝ කලක්ම සද්ධර්මය අතුරුදහන් කරන්නෙහුය" යන යම් කාරණයක් වේද මේ කාරණය විද්‍යමාන වෙයි. යම්තාක් ධර්ම විනය තිබේද ඒ තාක් බුද්ධ ධර්මය නොඉක්ම සිටි ශාස්තෘභවරයෙකු ඇත්තක් වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "ආනන්දය, මවිසින් තොපට යම් ධර්මයක් හා විනයක් දේශනා කරන ලද්දේද පනවන ලද්දේද එය තොපට මාගේ ඇවැමෙන් ශාස්තෘභවරයායයි වදාළන. එබැවින් යම්සේ මේ ශාසනය බොහෝ කල් පැවැත්මට සුදුසු වූයේ කල් පවතින්නක් වේද එලෙසින් මම ධර්මයන් විනයන් සම්භාසනා කරන්නෙමි නම් මැනවි, යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මම "කාශ්‍යපය, ඔබ පරිභෝගයෙන් දිරාගිය හණ වැහැරියෙන් කළ පාංසුකුල විවරය දරන්නෙහිය"යි වදාරා විවරයෙහි

සාධාරණ පරිභෝගයෙන්ද "මහණෙනි, මම යම්තාක් කැමති වෙමිද ඒ තාක් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙමිද මහණෙනි, කාශ්‍යපද යම්තාක් කැමති වෙද ඒ තාක් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසේය'යි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් නවානුපූච්චි විහාර ඡඩ් අභිඥා ආදී ප්‍රභේද ඇති උත්තම මනුෂ්‍ය ධර්මයෙහි තමන්වහන්සේ හා සම තන්හි තැබීමෙන් මම අනුග්‍රහ කරන ලද්දෙමි වෙමිද එසේ අනුග්‍රහ කරන ලද මට ධර්ම විනය සභිගායනාව හැර අන් කිනම් මගකින් ණය නැති බවක් වන්නේද සක්විති රජෙක් තමන්ගේ සන්නාහයන් ඵෙශ්වයථීයන් දීමෙන් සාවකීය කුලවංශය පිහිට වූ ප්‍රකට මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "මෙනෙමේ මාගේ සද්ධර්ම වංශය පිහිටුවන්නෙක් වන්නේය"යි දැන මේ අසාධාරණ අනුග්‍රහයෙන් මට අනුග්‍රහ කළසේක් වනැයි සිතන්නාහු ධර්ම විනය සභිගායනා කරනු පිණිස හික්‍ෂුන්ට උත්සාහ ඉපිද වූහ.

යම්සේ කීවේද :- "ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප සථවිරයන් වහන්සේ හික්‍ෂුන් ඇවතුහ, "ඇවැත්නි, මෙහි එක් කාලයක මම පන්සියක් පමණ වූ මහත් හික්‍ෂු සංඝයා සමග පාචා නුවරින් නික්ම කුසිනාරා නුවර දික්මගට පිළිපන්නෙමි"යයි (පඤ්ච සතිකකඛ්ඨකයෙහි) සියලු සුභද්‍ර කාණ්ඩය විස්තර කළ යුතුය. ඉක්බිති උන්වහන්සේ "ඇවැත්නි ඉදිරියෙහි අධර්මය බබලන්නේය, ධර්මය යටපත් කරනු ලබන්නේය, අවිනය බබලන්නේය, විනය යටපත් කරනු ලබන්නේය, ඉදිරියෙහි අධර්මවාදීහු බලවත් වන්නාහුය. ධර්මවාදීහු දුර්වල වන්නාහුය. අවිනයවාදීහු බලවත් වන්නාහුය, විනය වාදීහු දුර්වල වන්නාහුය. එබැවින් අපි ධර්මයත් විනයත් සභිගායනා කරන්නෙමු"යි දන්වා සිටියහ. හික්‍ෂුහු "ඤාමිනි, එසේනම් සථවිරයන් වහන්සේම හික්‍ෂුන් තෝරා ගන්නා සේක්වා"යි කීහ. තෙරුන් වහන්සේ සියලු නවචිත සත්‍යසාසන සම්බ්‍යාත පයථීප්තිධර වූ නොයෙක් සිය ගණන් නොයෙක් දහස් ගණන් පාර්ශ්වජන, සෝතාපත්ත, සකදාගාමී, අනාගාමී, ශුෂ්ක විදර්ශක, ක්ෂීණාශ්‍රව හික්‍ෂුන් හැරපියා ත්‍රිපිටකය හා සියලු පයථීප්ති ප්‍රභේදයන් දරණ සිව් පිළිසිඹියා පත් මහත් ආනුභාව ඇති බොහෝ සෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් එතදග්‍රයට නගන ලද ත්‍රිවිද්‍යා ආදී භේද ඇති ක්ෂීණාශ්‍රව හික්‍ෂුන්ම එකුත් පන්සියයක් (499) තෝරාගත්හ. "අථබො ආයසමා මහා කසසපො එකෙනුනපඤ්ච අරහත්ත සතානි උචචිනි"යයි යම් කෙනෙකුත් සඳහා මෙය කියන ලද්දේද එහෙයිනි. කුමක් සඳහා තෙරුන් වහන්සේ එකකින් අඩුවක් කළ සේක්ද? ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේට ඉඩ සලසනු සඳහාය. ඒ ආයුෂ්මතුන්

වහන්සේ ඇතිවද නොමැතිවද ධම් සංගායනාව කිරීමට නොහැකිය. ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ තවදුරටත් පුහුණුවීම් කළ යුත්තෙකි. (ශෛක්‍ෂයෙකි) කළයුතු කායථී ඇත්තෙකි. එබැවින් එක්වද (සංගායනා කරන්නට) නොහැකිය. යම් හෙයකින් වනාහි උන්වහන්සේ විසින් බුදුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද සූත්‍ර, ගෙයා, ආදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හමුවෙන් නොපිළිගත් කිසිවක් නම් නැත්තේද එබැවින් (උන්වහන්සේ) නොමැතිවද (සංගායනා කිරීමට) නොහැකිය. ඉදින් මෙසේ ශෛක්‍ෂයෙක් වූයේ නමුදු සඛිගායනාවට බොහෝ උපකාර ඇති බැවින් තෙරුන් වහන්සේ විසින් තෝරාගත යුත්තෙක් වන්නේය.

එසේ නම් කුමක් හෙයින් තෝරා නොගන්නා ලද්දේද? අනුන්ගෙන් නැගෙන දොස් දුරුකිරීම් වශයෙනි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් කෙරෙහි බොහෝ සෙයින් විශ්වාස ඇත්තෙක් වූහ. ඒ එසේමය, හිසෙහි පැසුණු කෙස් හටගෙන තිබෙන්නේ "මේ කුමාරතෙම තරමවත් නොදන්නේය" යි කුමාරක වාදයෙන්ම අවවාද කරති. ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ශාක්‍යකුල පුත්‍රයෙක්ද තථාගතයන් වහන්සේගේ සුඵපියාගේ පුතාද වෙති. එහිදී හික්කුහු (මා) ඡන්දයෙන් අගතියට ගිය අයෙකු මෙන් හඟින්නාහු. "අශෛක්‍ෂ ප්‍රතිසම්භිදාවට පත් බොහෝ හික්කුන් හැරදමා ශෛක්‍ෂප්‍රතිසම්භිදාවට පත් ආනන්ද තෙරුන් තෝරාගත් සේකැ" යි චෝදනා නගන්නෙහුනම් එම පරපවාදය දුරු කරමින් "ආනන්ද තෙරුන් නොමැතිව සඛිගායනා කරන්නට නොහැකිය. හික්කුන්ගේම අනුමැතියෙන් ගන්නෙමි" යි ඒ (ආනන්ද) තෙරුන් වහන්සේ තෝරා නොගත් සේක. ඉක්බිති හික්කුන් වහන්සේලා තමාම ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ (තෝරාගැනීම) සඳහා (මහා කාශ්‍යප) තෙරුන් වහන්සේට ඉල්ලීම් කළහ. එය (සඛිතිකඛන්ධ කයෙහි) මෙසේ කියේය.

"හික්කුන් වහන්සේලා ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේට මෙය කීහ- "සවාමීනි මේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ශෛක්‍ෂයෙක් වුවද ඡන්දයෙන් ද්වේෂයෙන්, බියෙන්, මුළාවෙන් අගතියට යන්නට නුසුදුස්සෙකි. බොහෝසෙයින්ම මුත්වහන්සේ විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සම්පයේදී ධම්යන් විනයන් හදාරන ලදී. එනිසාම තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේද තෝරා ගනු මැනවි" යනුවෙනි. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේද තෝරාගත් සේක. මෙසේ හික්කුන්ගේ අනුමැතියෙන් තෝරාගන්නා ලද ඒ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් සමග තෙරුන් වහන්සේලා පන්සිය නමක් වූහ. ඉක්බිති ස්ථවිර හික්කුන්ට "අපි

ධර්මයත් විනයත් කොහිනම් සඛිගායනා කරන්නෙමුදැයි මෙය (සිත්) විය. ඉක්බිති සථවිර හික්කුන්ට "රජගහ නුවර හික්කාව පිණිස හැසිරීමට ඉතා සුදුසු තැනකි. බොහෝ සෙනසුන් ඇති තැනකි, අපි රජගහ නුවර වස් වසමින් ධර්මයත් විනයත් සඛිගායනා කරන්නෙමු නම් අනෙක් හික්කුනු රජගහ නුවර වස් නොඑළඹෙන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙක" යන මෙය සිත් විය. කුමක් හෙයින් නම් උන්වහන්සේලාට මෙය (සිත්) වීද? මෙය අපගේ බොහෝ කල් පවත්නා කටයුත්තකි. කිසියම් විරුද්ධ පුද්ගලයෙක් සහ මැදට පිවිස වළකයි කියාය. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප සථවිරයන් වහන්සේ ඤාත්ති දුතිය කමියෙන් ඇස්වූ සේක. ඒ කමිය (වුල්ලවග්ග පාලි) සඛිතිකඛ්‍යධකයේ කී අයුරින්ම දත යුතුය.

ඉන්පසු තථාගතයන් වහන්සේගේ පරිනිව්‍රාණයෙන් ධාතු ක්‍රීඩා දින සතද ධාතු පූජා දින සතද ඉක්ම ගිය කල්හි අඛමසක් ගෙවී ගියේය. "දූන් ශ්‍රීෂ්ම සෘතුවෙහි මාස එකහමාරක් ඉතිරිය. වස් එළඹෙන සමය ළංචියයි සිතා මහා කාශ්‍යප සථවිරයන් වහන්සේ "ඇවැත්නි, රජගහ නුවරට යමු" යයි හික්කුන් අඬක් ගෙන එක් මගකින් වැඩි සේක. අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේද (හික්කුන්) අඬක් ගෙන එක් මගකින් වැඩි සේක. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාසිවුරු ගෙන හික්කු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලද සේක් සැවැත් නුවරට වැඩම කොට රජගහ නුවරට වඩිනු කැමති සේක් සැවැත් නුවර බලා වාරිකාවෙහි වැඩි සේක. ආනන්ද තෙරුන් විසින් වැඩි වැඩි තැන "ස්වාමීනි, ආනන්ද තෙරුන් වහන්ස, ශාස්තෘන් වහන්සේ කොහි තබා පැමිණි සේක් ද" යි මහත් වැලපීමක් ඇති විය. තෙරුන් වහන්සේ පිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට පැමිණි කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිව්‍රාණ කාලයෙහි මෙන් මහත් වැලපීමක් ඇති විය. එහිදී ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ අනිත්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්ත ධර්ම කථාවෙන් ඒ මහජනයාට (කරුණු) හඟවා දෙවරම් වෙහෙරට පිවිස බුදුරජාණන් වැඩ විසූ ගඳකිළියෙහි දොර විවරකොට ඇඳ පුටු බැහැරට ගෙන ගසා දමා ගඳකිළිය හැමද (මැළවුණු) මල්මාලා සහ කසළ හැරදමා ඇඳපුටු ඇතුළට ගෙන ගොස් නැවත සුදුසු තැන තබා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඩ සිටි කාලයෙහි කළ යුතු සියලු ව්‍යාචන් කළ සේක.

ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිව්‍රාණයේ පටන් සිටීම හිඳීම බහුල බැවින් (සෙම් පින් ආදී) ධාතු උත්සන්න වූ කය අස්වසන්නට දෙවන දිනයෙහි කිරි විරේකයක් පානය කොට විහාරයෙහිම හුන්සේක.

"යම්හෙයකින් සුභ මාණවකයා විසින් යවන ලද මාණවකයාට "මාණවකය, (මෙය) නුසුදුසු වේලාවකි. මා විසින් අද බෙහෙත් විකක් පානය කරන ලදී. හෙටවත් එළඹෙන්නෙමු නම් මැනවැ"යි මෙය වදාළ සේක්ද ඒ ඒ නිසාය. දෙවන දිනයෙහි පසුපසින් යන ශ්‍රමණ වන චේතක තෙරුන් සමග වැඩම කොට සුභ නම් මාණවකයා විසින් විවාරන ලද සේක් දීඝ නිකායෙහි සුභ සූත්‍රය නම් වන දසවැනි සූත්‍රය වදාළ සේක. අනතුරුව තෙරුන් වහන්සේ දෙවරම් වෙහෙරෙහි කැඩුණු තැන් පැළී ගිය තැන් ප්‍රතිසංස්කරණය කරවා වස් එළඹෙන සමය එළඹ සිටි හෙයින් රජගහ නුවරට වැඩි සේක. එසේම මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේද අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේද සියලු හික්කු සමූහයා ගෙන රජගහ නුවරටම වැඩි සේක.

එසමයෙහි වනාහි රජගහ නුවර දහඅටක් මහා විහාරයෝ වෙති. ඒ සියලුම විහාරයෝ ඉවත දැමුවාටුද වැටුණාටුද කසල ඇත්තාහු වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිව්‍රාණයේදී සියලු හික්කුහු නම නමන්ගේ පා සිවුරු ගෙන විහාරයන්ද පිරිවෙන්ද හැරදමා ගියහ. එහිදී තෙරුන් වහන්සේලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වචනයට පුද පිණිසද තීර්ථක වාදයෙන් මිදෙනු සඳහාද පළමු මාසයෙහි කැඩුණු තැන් පැළුණු තැන් පිළිසකර කිරීම කරමු"යි සිතූහ. ඒකාන්තයෙන්ම තීර්ථකයෝ "ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝ ශාසනානන් සිටි කල්හි පමණක් විහාරයන් පිළිදැගුම් කළහ. පිරිනිවි කල්හි අත්හැරියාහුය"යි යනුවෙන් මෙසේ කියන්නාහුය. ඔවුන්ගේ උපවාදයෙන් මිදීම සඳහාද සිතුවාහු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙයද කියන ලදී :- "ඉක්බිති සථවිර හික්කුන්ට "ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කැඩුණු පැළුණු තැන් පිළිසකර කිරීම වණිතා කරන ලදී. ඇවැත්නි, එබැවින් අපි පළමු මාසය කැඩුණු පැළුණු තැන් පිළිසකර කිරීම කරමු. මැද මාසය රැස්වී ධම්මයන් විනයන් සම්භායනා කරන්නෙමු"යි මෙය (සිත්) විය යනුවෙනි.

උන්වහන්සේලා දෙවන දවසෙහි ගොස් රජ මැදුරෙහි දොරටුව අසල සිටියාහුය. අජාසත් රජතෙමේ අවුත් වැද "ඤාමිනි, මම කුමක් කරමිද? කුමකින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේදැයි පැවරිය. තෙරුන් වහන්සේලා අටළොස් මහා විහාරයන් පිළිසකර කිරීම සඳහා අත්කම් දන්වා සිටියහ. රජතෙමේ "ඤාමිනි, මැනවැයි අත්කම් කරන මිනිසුන් දුන්නේය. තෙරුන් වහන්සේලා පළමු මාසය සියලු විහාරයන් පිළිසකර කරවා "මහරජ, විහාර පිළිසකර කිරීම නිමාවිය. දන් ධම්මිනය සම්භායනාව කරමු"යි රජුට දුන්වූහ. "ස්වාමිනි, මැනවි. විශ්වාස ඇත්තෝව කරනු මැනවි. මාගේ

අණසකයි. ඔබවහන්සේලාගේ දම්සක වේවා. සොමිනි, කුමක් කරමිද අණ කරනු මැනවි යනුවෙන් කිය. "මහරජ, ධම් සඛිගායනාව කරන්නාවූ හික්කුන්ට වැඩහිඳිනා තැනකැයි කීහ. "සොමිනි, කොහි කරමිදයි (ඇසීය) "මහරජ, වේහාර පථිතයෙහි පැත්තක පිහිටි සප්ත පර්ණි ගුහා ද්වාරයෙහි කරන්නට සුදුසුය"යි (කීහ)

අජාසත් රජතෙමේ වනාහි "සොමිනි, මැනවැයි විස්වකම් දිව්‍ය පුත්‍රයා විසින් නිමවන ලද්දක් හා සමාන වූද මැනවින් බෙදා ලද බිත්ති ඇති, ටැම් ඇති, පියගැටපෙළ ඇති, නන් වැදෑරුම් මල්කම්, ලියකම් වලින් විසිතුරු වූද මහා මණ්ඩපයක් කරවා නොයෙක් මල්ලීම එල්ලීම නිසා වැහෙන්නාක් වැනි වූ මනහර වියනක් ඇත්තා වූ රුවනින් විසිතුරු වූ මැණික් ඔබ්බවන ලද තලයක් වැනි වූ ද නොයෙක් පුෂ්පෝපහාරයෙන් විසිතුරු වූද මැනවින් නිමවන ලද භූමි කම්බාන්ත ඇත්තාවූද එම මණ්ඩපය බ්‍රහ්ම විමානයක් හා සමාන වනසේ සරසා ඒ මහා මණ්ඩපයෙහි පන්සියක් හික්කුන්ට අනගි වූ පන්සියයක් කැප පසතුරුණු පණවා දකුණු පැත්ත ඇසුරු කොට උතුරු දෙසට මුහුණ ලා පේරාසනයද මණ්ඩපය මැද නැගෙනහිරට මුහුණ ලා භාග්‍යවත් වූ බුදුන් වහන්සේට වැඩ හිඳීමට සුදුසු වූ ධර්මාසනයද පනවා ඇත්දළ එබ්බ වූ විසිතුරු විජිතිපතක් තබා "සොමිනි, මගේ කටයුත්ත නිමවන ලදී"යි හික්කු සංඝයාට දන්වා සිටියේය. හික්කුහු "ඇවැත් ආනන්දයෙනි, හෙට සංඝ රැස්වීමයි. ඔබද ගෞක්‍යයෙකි. (රහත්වීම සඳහා) කළ යුතු කටයුතු ඇත්තෙකි. එබැවින් ඔබ විසින් රැස්වීමට යන්නට නුසුදුසුය. (රහත්වීම සඳහා) පමා නොවූවෙක් වන්න" යයි ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේට කීහ.

ඉන්පසු ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ "හෙට රැස්වීමයි. ඒ මම ගෞක්‍යයෙක්ව රැස්වීමට යන්නෙමි නම් මෙය නුසුදුසුමැ"යි රාත්‍රියෙහි බොහෝ වේලාවක් කය අනුව මෙනෙහි කිරීමෙන් යුතුව කල් යවා රැයෙහි අලුයම් වේලෙහි සක්මනින් බැස විහාරයට පිවිස හොවින්නෙමි"යි කය එළවූ සේක. දෙපාදයෝ පොළොවෙන් මිදුණාහුය. හිස කොට්ටයට නොපැමිණියේද වෙයි. මේ අතරතුර සිත (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ආදියක්) නොගෙන ආශ්‍රවයන්ගෙන් මිදුණේය. මේ ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි සක්මනින් පිටත කල්යවා විශේෂාධිගමයක් උපදවා ගන්නට නොහැකිවන සේක් "ආනන්දයෙනි, නුඹ කළ පින් ඇත්තෙක් වෙහි. කෙලෙස් නැසීමේ උත්සාහයෙහි යෙදෙන්න. වහා කෙලෙස් නැත්තෙක් වන්න යයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට මෙය වදාළ සේක් නොවේද? බුදුවරුන්ගේ කථා දෙකක් නම් නැත. මා විසින් වියඝීය දැඩි

සේ අරඹන ලදී. ඒ නිසා මාගේ සිත නොසන්සුන්කම සඳහා පවතී. එබැවින් මම වියඪයෙහි සමබවෙහි (සිත) යොදමි'යි (සිතා) සක්මනින් බැස පා සෝදන ස්ථානයෙහි සිට පාදයන් දොවා විහාරයට පිවිස ඇඳෙහි වැඩ හිඳ විකක් විඩා හරින්නෙමි'යි කය ඇඳ වෙත යොමු කළහ. දෙපාදයෝ පොළොවෙන් මිදුණහ. හිස කොට්ටයට නොපැමිණියේය. මේ අතරතුර (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් කිසිවක්) නොගෙන සිත කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණේය. තෙරුන් වහන්සේගේ රහත් බව සිව් ඉරියව්වෙන් තොර වූවකි. ඒ නිසා මේ ශාසනයෙහි නොහිඳියේ නොවැදහෙන්නේ, නොසිටියේ, සක්මන් නොකරනුයේ කවර හික්කුළක් රහත් බවට පැමිණියේදැයි කී කල්හි "ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේය"යි කීමට වටී.

ඉක්බිති සථවිර හික්කුළු දෙවෙනි දවසෙහි බත්කිස කොට පාසිවුරු තැන්පත් කොට තබා දම් සබාවෙහි රැස් වූවාහුය. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේගේ රහත් බවට පැමිණීම හඟවනු කැමති සේක් (අනෙක්) හික්කුළු වහන්සේලා සමඟ නොවැඩී සේක. හික්කුළු වැඩිමහලු පිළිවෙල අනුව තම තමාට පැමිණි අසුනෙහි වැඩ හිඳින්නාහු ආනන්ද තෙරුන්ට අසුනක් තබා වැඩ හුන්නාහුය. එහිදී කිසිවෙකුත් විසින් මේ අසුන කවරෙකු සඳහාදැයි කී කල්හි "ආනන්ද තෙරුන් සඳහා"යි (කීහ) ආනන්ද තෙමේ කොහි ගියේදැයි (ඇසූහ) එවේලෙහි (ආනන්ද) තෙරුන් වහන්සේ "දෑන් මාගේ යාමට කාලය"යයි සිතූ සේක. (ඉන්පසු) තමාගේ ආනුභාවය දක්වමින් පොළොවෙහි කිමිදි තමාගේ ආසනයෙහිම තමන් වහන්සේ දෑක්වූ සේක. මෙසේ එම තෙරුන් වහන්සේ වැඩ හුන් කල්හි ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ "ඇවැත්නි, කීම. පළමුව ධම්ම හෝ විනය හෝ සභිගායනා කරමුදැයි හික්කුළු ඇමතු සේක. හික්කුළු වහන්සේලා "සවාමීනි, මහා කාශ්‍යප සථවිරයන් වහන්ස, විනය නම් බුද්ධ ශාසනයාගේ ආයුෂ්‍යයයි. විනය පිහිටි කල්හි ශාසනය සිටියේ වෙයි. එබැවින් පළමුව විනය සභිගායනා කරමු"යි කීහ. කවරෙක් ප්‍රධාන කොට විනය සභිගායනා කළ යුතුදැයි (විමසූ සේක) හික්කුළු "ආයුෂ්මත් උපාලි තෙරුන් (ප්‍රධාන කොටය) යි කීහ. ඉන්පසු (මහා කාශ්‍යප) තෙරුන් වහන්සේ විනය විවාරීම පිණිස තමන් වහන්සේ විසින්ම තමන් වහන්සේ සම්මත කරගත් සේක. උපාලි තෙරුන් වහන්සේද (විනය) විසඳීම සඳහා (තමන් වහන්සේ) සම්මත කරගත් සේක. සම්මත කරගෙන පිළිවෙළින් ධර්මාසනයෙහි වැඩ හුන්න. සියල්ල විනයට කපාවෙහි කියන ලද අයුරින් ගත යුතුය.

මහා කාශ්‍යප සංවිරයන් වහන්සේ උපාලි තෙරුන් වහන්සේගෙන් පළමු පාරාජිකාව මුල්කොට ඇති සියලු විනය විවාළන. උපාලි සංවිරයන් වහන්සේ විසඳුන. සියලු පන්සියයක් හික්කුහු පළමු පාරාජිකා ශික්ෂාපදය නිදාන සහිත කොට සියලු දෙනා එකතුව ගණ සජ්ඣායනා කළහ. සෙසු ශික්ෂාපදයෝද එසේමය. ඒ සියලු විස්තර විනයධාරී කථාවෙන් ගත යුතුය. මේ ක්‍රමයට උභතො විහිදීම, බන්ධක, පරිවාර සහිත සියලු විනය පිටකය සම්භායනා කොට උපාලි තෙරුන් වහන්සේ ඇත්දළ එබ්බ වූ විජිතිපත බහා තබා ධර්මාසනයෙන් බැස වැඩිහිටි හික්කුන්ට වැද තමාට පැමිණි අසුනෙහි වැඩ හුන් සේක.

විනය සම්භායනා කොට ධර්මය සම්භායනා කරනු කැමති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ "ධර්මය සම්භායනා කරන්නවුන් (වන අප) විසින් කවර පුද්ගලයකු ප්‍රධාන කොට ධර්මය සම්භායනා කළ යුතුදැයි හික්කුන්ගෙන් විවාළ සේක. හික්කුහු "ආනන්ද තෙරුන් ප්‍රධාන කොට යයි කීහ. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ "ඇවැත්නි, සංඝයා මාගේ (වචනය) අසාවා. සංඝයාට ඉදින් කාලය සුදුසු නම් මම ආනන්ද (තෙරුන්) ගෙන් ධර්මය විචාරන්නෙමි"යි සංඝයාට දන්වූ සේක. ඉන්පසු ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ "සචාමිනි, සංඝයා මාගේ (වචනය) අසාවා. සංඝයාට ඉදින් කාලය සුදුසු නම් ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ විසින් විචාරන ලද්දේම මම ධර්මය විසඳන්නෙමි"යි සංඝයාට දන්වූ සේක.

අනතුරුව ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ අසුනින් නැගිට සිටුර ඒකාංශ කොට සංවිර හික්කුන් වැද ඇත්දළ (මීටක්) එබ්බ වූ විජිතිපත ගෙන ධර්මාසනයෙහි වැඩ හුන්සේක. මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආනන්ද තෙරුන්වහන්සේගෙන් ධර්මය විවාළ සේක. ඇවැත්නි, ආනන්දය, බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය කොහිදී දේශනා කරන ලද්දයි (විවාළ සේක). සචාමිනි, රජගහ නුවරටත් නාලන්දාවටත් අතර අම්බලට්ඨිකා නම් රජ උයනෙහි රාජ ගෘහයේදීයැයි (විසඳුන) කවරෙකු අරබයා දැයි (විමසුන) සුප්පිය නම් පරිබ්‍රාජකයාද බ්‍රහ්ම දත්ත නම් මානවකයාද (ඇරබ) යයි (විසඳුන). ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන්ගෙන් බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රයෙහි නිදානයද විවාළන. පුද්ගලයාද විවාළන. ඇවැත් ආනන්දයෙනි, සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය වනාහී කොහිදී දෙසන ලද්දයි (විවාළන) "සචාමිනි, රජගහ නුවර ජීවක අඹ වනයේදී යයි (විසඳුන) කවරෙකු සමඟදැයි (විමසුන) වේදේහ පුත්‍ර අජාසත් සමගයැයි විසඳුන. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද

තෙරුන්ගෙන් සාමඤ්ඤඵල සුත්‍රයෙහි නිදානයද විවෘත. පුද්ගලයාද විවෘත. මේ ක්‍රමයෙන්ම නිකාය පහද විවෘත. විවාරන ලද සේක් විවාරන ලද සේක් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ විසඳූ. මේ ප්‍රථම මහා සඞ්ගිතික පන්සියයක් තෙරවරුන් විසින් කරන ලදී.

"පන්සියයක් දෙනා විසින් කරන ලද හෙයින් "පඤ්චසතා" යයිද තෙරවරුන් විසින් කළ බැවින් "පේරිකා" යයිද කියනු ලැබේ යි.

මේ ප්‍රථම මහා සඞ්ගිතික පවත්නා කල්හි සියලු දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකායාදිය විවාරා පිළිවෙලින් බුද්දක නිකාය විමසන ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ විසින් "ආචාර් ආනන්දයෙනි, "මඞ්ගල සුත්‍රය කොහිදී දේශනා කරන ලද්දේදැයි යනාදී මේ වචන අවසානයෙහි නිදානයද විවෘත. පුද්ගලයාද විවෘත. මෙහි නිදානය විමසූ කල්හි එම නිදානය විස්තර කොට යම්සේ දෙසන ලද්දේද, යමෙකු විසින් අසන ලද්දේද, යම් දිනක අසන ලද්දේද, යමෙකු විසින් දෙසන ලද්දේද යම්තැනක දෙසන ලද්දේද යමෙකුට දෙසන ලද්දේද යන ඒ සියල්ල කියනු කැමැත්තේ මෙසේ දේශනා කරන ලදී. මවිසින් අසන ලදී. එක් සමයෙක්හි අසන ලදී. සැවැත් නුවරදී දේශනා කරන ලදී. දෙවියෙකුකට දේශනා කරන ලදී යයි මේ කරුණු දේශනා කරන ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් "එවං මෙ සුතං, එකං සමයං භගවා සාවඤ්ඤං විහරති ජෙනවනෙ අනාථපිණ්ඩකසා ආරාමෙ -පෙ- භගවතං ගාථාය අජ්ඣාසාසි" යයි වදාරන ලදී. මෙසේ මේ පාඨය ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් දේශනා කරන ලදී. එයද ප්‍රථම මහා සඞ්ගිති කාලයෙහි දේශනා කරන ලද්දේදැයි දත යුතුය. දැන් කුමක් නිසා දේශනා කරන ලද්දේද? යන්න මෙහි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප සඨවිරයන් වහන්සේ විසින් මේ නිදානය විවාරන ලද්දේද එහෙයින් ඒ ආනන්ද තෙරුන් විසින් එම නිදානය ආරම්භයේ සිට විස්තර කිරීමට දේශනා කරන ලදී. නැතහොත් යම් හෙයකින් හික්‍ෂු සමුහයා පිරිවරාගෙන ධර්මාසනයෙහි වැඩසිටි ආනන්ද තෙරුන් දැක සමහර දෙවියන්ට "වේදේහ මුනි (ආනන්ද තෙරුන්) ශාක්‍ය කුලයට අයත් හෙයින් ස්වාභාවිකව භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ උරුමයට හිමිකරුවෙකි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද පස්වරක් එකද්‍රයෙහි (මේ කාරණයෙහි මෙතෙම අග්‍රයයි පැවසීම) නිර්දිෂ්ටය. ආශ්වයා අද්භූත ධර්ම හතරකින් යුක්තය. සිව් පිරිසට ප්‍රිය මනාපය. දැන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම රාජ්‍ය දායාදයට පැමිණ බුදු වූයේ වන්නේ යයි සිතක් උපන්නේද එහෙයින් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ඒ දෙවියන්ගේ සිතුවිල්ල තම සිතින් දැන තමා තුළ නොමැති ඒ ගුණ සම්භාවනාව නොඉවසන්නාහු

තමාගේ ශ්‍රාවක භාවයම පැහැදිලි කිරීමට "එවං මෙසුතං එකං සමයං හගවා -පෙ- අජ්ඣානාසී" යයි වදාළහ. මේ අතරතුර පන්සියක් රහතන් වහන්සේලාද නොයෙක් දහස් ගණන් දෙවියෝද "සාධු සාධු" යයි ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන්ට සතුට පළකළහ. මහත් භූමිකම්පාවක් ඇතිවිය. නොයෙක් ආකාරයේ මල්වැසි අහසින් වැටිණ. වෙනත් බොහෝ ආශ්වයෑයෝද පහල වූහ. බොහෝ දෙවියන්ට "අප විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හමුවෙහි යම් ධර්මයක් අසන ලද්ද එය මේ මොහොතේ සිට පරෝක්ෂයක් (ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවූවක්) වී යයි සංවේගය උපනි. මෙසේ මෙය ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් ප්‍රථම මහා සංඝිගිති කාලයෙහි දේශනා කරන්නේ නමුදු මේ කාරණය නිසාද දේශනා කරන ලද්දෙයයි දත යුතුය.

මෙපමණකින්ම "චූතං යෙන යදා යසමා වෙනං වත්තා ඉමං විධිං" යන මේ ගාථාර්ථයෙහි අර්ථය ප්‍රකාශ කළේ වෙයි. දැන් "එවම්චාදිපාඨස්ස අත්ථං නානප්පකාරතො" යන මේ ආදී මාතෘකාවෙන් සංග්‍රහ කළ අර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා කියනු ලැබේ.

"එවං" යන මේ ශබ්දය උපමා, උපදේශ, සම්පහංසන (සතුට ප්‍රකාශ කිරීම), ගරහන (නින්දා කිරීම), වචන සමපටිච්ඡන (වචන පිළිගැනීම) ආකාර, නිදර්ශන, අවධාරණ ආදී වූ අර්ථයන්හි දත යුතුය. ඒ එසේමය. "එවං ජාතෙන මවෙචන කතතඛං කුසලං බහුං" යන මේ ආදී තන්හි උපමාවෙහි පෙනේ. "එවං තෙ අභිකකම්මතඛං එවං පටිකකම්මතඛං" යන මේ ආදී තන්හි උපදේශයෙහිය. "එවමෙතං හගවා එවමෙතං සුගත" යන මේ ආදී තන්හි සම්ප්‍රහර්ෂණයෙහිය. "එවමෙවං පතායං වසල යසම්. වා තසම්. වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණණං භාසති" මේ ආදී තන්හි ගර්හායෙහිය. "එවමහනෙතති බො තෙ භික්ඛු හගවතො පච්චස්සොසුං" මේ ආදී තන්හි වචන පිළිගැනීමෙහිය. "එවං වතා බො අහං හනෙත හගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි" මේ ආදී තන්හි ආකාරයෙහිය. "එහි තවං මාණවක යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කම්ඤා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාඛාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං එාසුචිභාරං පුච්ඡ, සුභො මාණවො තොදෙය්‍ය පුත්තො හවන්තං ආනන්දං අප්පාඛාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං එාසු චිභාරං පුච්ඡතිති. එවඤ්ච වදෙහි සාධු කිර හවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍ය පුත්තස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්මං උපාදාය" යන මේ ආදී තන්හි නිදර්ශනයෙහිය. "තං කිං මඤ්ඤුට්ඨං කාලාමා ඉමෙ ධම්මා කුසලාවා අකුසලාවාති? අකුසලා හනෙත, සාවජ්ජාවා

අනවස්ථාවානි ? සාවස්ථා හනෙන, විඤ්ඤාගරහිතා වා විඤ්ඤාපසස්ථාවානි? විඤ්ඤා ගරහිතා හනෙන, සමත්තා සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති නො වා කථං වො එත්ථ හොතිති? සමත්තා හනෙන සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති. එවං නො හෙත්ථ හොති” මේ ආදී තන්හි අවධාරණයෙහිය. මෙහි වනාහි ආකාර නිදර්ශන අවධාරණ අරියන්හි දත යුතුය. එහි ආකාරාර්ථය ඇති “එවං” ශබ්දයෙන් මේ අරිය ප්‍රකට වෙයි. නොයෙක් න්‍යායයෙන් නිපුණ වූ නොයෙක් අදහස් වලින් හටගත් අරී ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත වූ විවිධ පෙළහර ඇති ධර්මාර්ථ දේශනා ප්‍රතිවේධ වශයෙන් ගැඹුරු වූ සියලු සත්වයන්ගේ තම තමන්ගේ භාෂාවන්ට අනුරූප වශයෙන් ශ්‍රවණ පථයට එන්නා වූ ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වචනය සඵලකාරයෙන් දැනගන්නට කවරෙක් සමත්වේද? “එවං මෙ සුතං” යනු කීමෙක්ද? මා විසින්ද එක් ආකාරයකින් අසන ලදී යනුයි. නිදර්ශනාර්ථයෙන් - මම තෙමීම වටහා ගන්නා ලද්දේ නොවෙමි. මා විසින් මෙය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරන ලද්දී තමා (වගකීමෙන්) මිඳෙමින් “එවං මෙ සුතං” මා විසින් මෙසේ අසන ලද්දී දැන් කිවයුතු සියලු සූත්‍රය දක්වයි. අවධාරණාර්ථයෙන් - “එතදග්‍රං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං බහුසසුතානං යදිදං ආනඤ්ඤා ගතිමත්තානං සතිමත්තානං ධිතිමත්තානං උපට්ඨාකානං යදිදං ආනඤ්ඤා” යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පසස්ථා ලද බවට යෝග්‍ය වූ තමන්ගේ ධාරණ ශක්තිය දක්වන්නේ මා විසින් මෙසේ අසන ලදී. එයද අරී වශයෙන් හෝ බ්‍යඤ්ජන වශයෙන් හෝ නොඅඩුය. නොවැඩිය. මෙසේම මිස අන් අයුරකින් නොදත යුතුයයි සත්වයන්ගේ අසනු කැමැත්ත උපදවයි.

“මෙ” ශබ්දය අරී තුනෙකින් දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි. “ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යං” යන මේ ආදී තන්හි “මා විසින්” යන අර්ථය. “සාධු මෙ හනෙන හගවා සංඛින්නෙන ධම්මංදෙසෙතු” යන මේ ආදී තන්හි “මට” යන අර්ථය. “ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ හවට” යන මේ ආදී තන්හි “මගේ” යන අර්ථය. මෙහි වනාහි “මා විසින් අසන ලද්දී ද මාගේ ඇසීමයි ද යන අරී දෙකෙහි පවතී.

“සුතං” යන මේ “සුත” ශබ්දය උපසර්ථ සහිත වූයේද උපසර්ථ රහිත වූයේද ගමන, ප්‍රසිද්ධ, තෙත්, රැස්කළ, යෙදීම, කනින් දතයුතු, ශ්‍රේෂ්ඨ දවාරයෙන් දක්නා ලද ආදී නොයෙක් අරී ප්‍රභේද ඇත්තේය. ඒ එසේමය. මේ ශබ්දයාගේ “සෙනාය පසුතො” යන මේ ආදී තන්හි “ගමන් කරන්නේ” යන අර්ථය. “සුත ධම්මස්ස පසසුතො” යන මේ ආදී තන්හි “ප්‍රකට ධම්මයාගේ” යන අර්ථය. “අවසසුතාවසසුතස්ස” යන මේ ආදී තන්හි

“රාගයෙන් මඩනා ලද (තෙත් වූ) තැනැත්තාගේ” යන අර්ථය. “තුමෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්‍යකං” යන මේ ආදී තන්හි “රැස්කළ” යන අර්ථය. “යෙ ක්‍ෂාතපසුතා ධීරා” යන මේ ආදී තන්හි “ධ්‍යානයෙහි යෙදුණු” යන අර්ථය. “දිට්ඨං සුතං මුතං” යන මේ ආදී තන්හි “ශ්‍රෝත විශ්වාසයෙන් දත යුතු” යන අර්ථය. “සුතධරො සුත සන්නිවයො” යන මේ ආදී තන්හි “ශ්‍රෝත ධාරානුසාරයෙන් දතයුතු දේ දරන්නා වූ” යන අර්ථය. මෙහි වනාහි “සුතං” යනු “ශ්‍රෝත විශ්වාස විච්ඡයෙන් සලකා බැලූ” හෝ “සලකා බැලීම” හෝ යන අර්ථය.

එහි - “මෙ” ශබ්දයට “මා විසින්” යන අර්ථය ඇති කල්හි “මෙසේ මා විසින් අසන ලදී, ශ්‍රෝත විශ්වාස පුච්ඡාකීර්ම විශ්වාස විච්ඡයෙන් සලකා බලන ලදී යනුවෙන් යෙදෙයි. යම්විටෙක “මෙ” ශබ්දයෙහි “මගේ” යන අර්ථය වේද එකල්හි “මෙසේ මාගේ ඇසීමයි, ශ්‍රෝත විශ්වාස පුච්ඡාකීර්ම විශ්වාස විච්ඡයෙන් සලකා බැලීමයි යනුවෙන් යෙදේ. මෙසේ මේ පද තුන අතුරෙන් “එවං” යනු ශ්‍රෝත විශ්වාස කෘත්‍යය දැක්වීමයි. “මෙ” යනු කියන ලද විශ්වාසයෙන් යුත් පුද්ගලයා දැක්වීමයි. “සුතං” යනු නොඅවුච්ඡාදනා වැඩිව මුළු නොවී ග්‍රහණය කිරීම දැක්වීමයි. එසේම “එවං” යනු ග්‍රහණ ආදී චිත්තයන්ගේ නොයෙක් ආකාරයෙන් අරමුණෙහි පැවති බව දැක්වීමයි. “මෙ” යනු තමන් දැක්වීමයි. “සුතං” යනු ධර්මය දැක්වීමයි. එසේම “එවං” යනු දැක්විය යුත්ත ප්‍රකාශ කිරීමයි “මෙ” යනු පුද්ගලයා ප්‍රකාශ කිරීමයි. ‘සුතං’ යනු පුද්ගලයාගේ කෘත්‍යය ප්‍රකාශ කිරීමයි. එසේම “එවං” යනු චිත්තයන්ගේ නොයෙක් ආකාරයෙන් පැවැත්ම හේතුකොටගෙන ඒ නොයෙක් ආකාර දැක්වීමයි. “මෙ” යනු කරන්නා දැක්වීමයි. “සුතං” යනු විෂය දැක්වීමයි. එසේම “එවං” යනු පුද්ගල කෘත්‍යය දැක්වීමයි. “සුතං” යනු විශ්වාස කෘත්‍යය දැක්වීමයි. “මෙ” යනු උභය කෘත්‍යයෙන් යුත් පුද්ගලයා දැක්වීමයි. එසේම “එවං” යනු භාව නිර්දේශයයි. “මෙ” යනු පුද්ගල නිර්දේශයයි. “සුතං” යනු ඔහුගේ කෘත්‍යය නිර්දේශයයි.

එහි “එවං” යනුද “මෙ” යනුද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ පරමාර්ථ වශයෙන් අවිද්‍යමාන ප්‍රඥප්තියි. “සුතං” යනු විද්‍යමාන ප්‍රඥප්තියි. එසේම “එවං” යනුද “මෙ” යනුද ඒ ඒ (ධර්මයන්) ග්‍රහණය කොට කිවයුතු හෙයින් උපාදාය ප්‍රඥප්තියි. “සුතං” යනු දිට්ඨසුත ආදිය සමාන කොට කිවයුතු බැවින් උපනිධාය ප්‍රඥප්තියි. මෙහිද “එවං” යන වචනයෙන් මුළු නොවීම දක්වයි. “සුතං” යන වචනයෙන් අසන ලද දෙයෙහි සිහි ඇති බව දක්වයි. එසේම “එවං” යන වචනයෙන් යෝනිසො මනසිකාරය දක්වයි. නුනුවණින් සිහි කරන්නනුට නොයෙක් ආකාරයෙන් වැටහීම නොවන බැවිනි. “සුතං”

යන වචනයෙන් අවිකේෂ්පය (නොවිසුරුණු බව) දක්වයි. විසුරුණු සිත් ඇත්තාහට ඇසීමක් නොවන බැවිනි. ඒ එසේමය. විකෘෂ්ට සිත් ඇති පුද්ගලයෙකු සියලු සැපයින් කියනු ලබන කල්හිද "මා විසින් නොඅසන ලදී. නැවත කිව යුතුය" යි කියයි. මෙහි යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් ආත්ම සමයක් ප්‍රණීධිය හෙවත් තමා මනාකොට පිහිටුවා ගැනීම හා පෙර කළ පින් ඇති බව සිද්ධ කෙරෙයි. අවිකේෂ්පයෙන් හෙවත් නොවිසුරුණු සිතින් සද්ධම්ම ශ්‍රවණයද සත්පුරුෂ ආශ්‍රයද සිද්ධ කෙරෙයි. "එවං" යන මේ යහපත් ආකාරයෙන් තමාගේ (අත්තසමමා පණ්ඩි පුබ්බ කත පුඤ්ඤානා) යන පණිවිම චක්‍රදවය සම්පන්නිය දක්වයි. "සුතං" යන ශ්‍රවණ යෝගයෙන් පූර්ව චක්‍රදවය සම්පන්නිය (පතිරූපදෙසවාසය, සප්පරිස සේවනය) සිද්ධ කෙරේ. එසේම ආශය ශුද්ධිය හා ප්‍රයෝග ශුද්ධියද වේ. ඒ ආශය ශුද්ධියෙන් අධිගම ව්‍යක්ති සිද්ධිය වේ. ප්‍රයෝග ශුද්ධියෙන් ආගම ව්‍යක්ති සිද්ධිය වේ.

"එවං" යන මේ නානාප්‍රකාර ප්‍රතිවේදයන් ප්‍රකට කෙරෙන වචනයෙන් තමන් වහන්සේගේ අථ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසම්භිදා සම්පන්නිය ඇති බව ප්‍රකට කරයි. "සුතං" යන මේ ශ්‍රෝතව්‍යභේද ප්‍රතිවේද දීපක වචනයෙන් ධම් නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදා සම්පන්නි ඇති බව ප්‍රකට කරයි. "එවං" යන මේ යෝනිසෝමනසිකාරය හඟවන්නා වූ වචනය කියන්නේ "මා විසින් මේ ධම්මයෝ මනසින් විමසා බලන ලදහ. දෘෂ්ටියෙන් මනාව වටහාගන්නා ලදහ" යි ප්‍රකට කෙරෙයි. "සුතං" යන මේ ශ්‍රවණ යෝගය හඟවන වචනය කියන්නේ "මාවිසින් බොහෝ ධම්මයෝ අසන ලදහ. දරන ලදහ. වචනයෙන් පුරුදු කරන ලදහ" යි ප්‍රකට කරයි. ඒ දෙකෙන්ම අථව්‍යක්ෂ්ණ පුණ්ණත්වය හඟවන්නේ ඇසීමෙහි ආදරය ඇති කරවයි. "එවං මෙ සුතං" යන මේ සියලු වචනයෙන් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරන ලද ධම්මය තමන්ගේ වශයෙන් (මේ මාගේ ධම්මයයි) නොපිළිගන්නාහු අසත්පුරුෂ භූමිය ඉක්මවති. ශ්‍රාවක බව පිළිගනිමින් සත්පුරුෂ භූමියට බැස ගනිති. එසේම අසත්ධම්මයෙන් සිත ඔසවාලති. සද්ධම්මයෙහි සිත පිහිටුවති. හුදෙක් මෙය මාවිසින් අසන ලද්දේමය. ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සමයක් සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේම වචනයයි ප්‍රකට කරන්නාහු තමා (දේශක භාවයෙන්) මිඳෙහි. ශාස්තෘන් වහන්සේ සාක්‍ෂ්‍යකොට දක්වති. ජීනවචනය නංවාලති. ධම්මයේ මාගීදේශකත්වය පිහිටුවති.

තවද "එවං මෙ සුතං" යනුවෙන් තමා විසින් උපදවන ලද බව ප්‍රතිඥා නොකරමින් පෙර ඇසූ බව ප්‍රකට කරන සේක් "මා විසින් මේ

ධම්මය වතුර් වෛශාරද්‍ය විශාරද වූ, දශබලධාරී වූ, උත්තම ස්ථානයෙහි පිහිටියා වූ, සිංහනාද සමාන නාද ඇත්තා වූ, සියලු සත්වයන්ට උත්තම වූ, ධම්මේශ්වර වූ, ධම් රාජ වූ, ධර්මාධිපති වූ, ධර්මද්වීප වූ, ධර්මශරණ වූ, සද්ධම්මවර චක්‍රවර්ති වූ, සම්මා සම්බුද්ධ වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් පිළිගන්නා ලදී. මෙහි අර්ථයෙහි හෝ ධර්මයෙහි හෝ පදයෙහි හෝ ව්‍යඤ්ජනයෙහි හෝ සැකයක් හෝ විමතියක් හෝ නොකළ යුතුයයි සියලු දෙව් මිනිසුන්ගේ මේ ධර්මයෙහි අග්‍රද්ධාව නසන සේක. ශ්‍රද්ධා සම්පන්නිය උපදවන සේක. මෙහි (මෙසේද) වෙයි :-

“එවං මෙසුතං” යනුවෙන් මෙසේ කියන්නා වූ ගෞතම ශ්‍රාවක තෙමේ ශාසනයෙහි අග්‍රද්ධාව නසයි. ශ්‍රද්ධාව වඩවයි.”

“එකං” යනු සඛ්ඛා සීමාව නිර්දේශ කිරීමයි. “සමයං” යනු කාලය වෙන් කිරීමේ නිර්දේශයයි. “එකං සමයං” යනු අතියමින් දැක්වීමයි. එහි “සමය” ශබ්දය :-

“සමවායෙහි (එක්වීමෙහි), ඤාණයෙහි, කාලයෙහි, සමූහයෙහි, හේතුවෙහි, දෘෂ්ටියෙහි, ප්‍රතිලාභයෙහි, ප්‍රභාණයෙහි, ප්‍රතිවේධයෙහි (යන මේ අර්ථයන්හි) දන්නා ලැබේ.”

ඒ එසේමය “අප්‍යෙවනාම සොපි උපසඛකමෙය්‍යාම, කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදාය” යන මේ ආදී තන්හි එක්වීමේ අර්ථයයි. “එකොව බො හිකඛවෙ බණොව සමයො ච බ්‍රහ්මවරියවාසාය” මේ ආදී තන්හි ඤාණයයි. (අවස්ථාවයි) “උණ සමයො පරිළාහ සමයො” යන මේ ආදී තන්හි කාලයයි. “මහා සමයො පවනසමි” යන මේ ආදී තන්හි සමූහයයි. “සමයොපි බොතෙ හද්දාලි අප්පට්ඨිදො අහොසි, හගවා බො සාවච්චියං විහරති සොපි මං ජාතිසසති හද්දාලිනාම හිකුඤ්ඤ සත්ථ සාසනෙ සිකඛාය අපරිපූරකාරිති, අයමපි බො තෙ හද්දාලි සමයො අප්පට්ඨිදො අහොසි” යන මේ ආදී තන්හි හේතුවයි. “තෙන බොපන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමණ්ඩිකා පුතෙතා සමයප්පවාදකෙ තිඤ්ඤාචාරො එකසාලකෙ මලලිකාය ආරාමෙ පට්ටසති” යන මේ ආදී තන්හි දෘෂ්ටියයි.

“දිට්ඨව ධම්මෙ යො අප්‍යො යො චප්‍යො සමපරායිකො අප්‍යාහිසමයා ධරො පණ්ඩිතොති පට්ටවති”

යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රතිලාභයයි. “සමමා මානාහිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛසස” යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රභාණයයි. “දුක්ඛසස පිළුනටෙය්‍යා

සඞ්ඛනටො සන්නාපටො විපරිණාමටො අභිසමයටො" යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රතිවේදයයි. මෙහි වනාහි කාලය යන අර්ථයයි. එහෙයින් "එකං සමයං" යනු සංවත්සර, සෘතු, මාස, අධි මාස, රාත්‍රි, දහවල්, පූර්ණිම, මධ්‍යාහ්න, සායන්ත, ප්‍රථම, මධ්‍යම, පශ්චිමයාම, මුහුර්ති ආදී කාලය ප්‍රකාශ වන සමයන් අතුරෙන් "එක් සමයක" යයි දක්වති. නැතහොත් ගර්භාවක්‍රාන්ති සමය (මව්කුස පිළිසිඳ ගන්නා කාලය), ජාති සමය, සංවේග සමය, අභිනිෂ්ක්‍රමණ සමය, දුෂ්කර ක්‍රියා සමය, මාර විජය සමය, අභිසම්බෝධි සමය, දිට්ඨධම්ම සුඛ විහාර සමය, දේශනා සමය, පරිනිවාණ සමය යන මේ ආදී වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දෙව් මිනිසුන් අතර අතිශයින් ප්‍රකාශ වූ නොයෙක් කාලයන් ප්‍රකාශ වන සමයයෝ වෙත්ද ඒ, සමයයන් අතර දේශනා සමය සඞ්ඛ්‍යාත "එක් සමයක" යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඥාන, කරුණා කෘත්‍ය සමයයන් අතර යම් කරුණාකෘත්‍ය සමයක් වේද ආත්මභත, පරහිත, ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතර පරහිත ප්‍රතිපත්ති සමයක් වේද, රැස්වූවන්ගේ කෘත්‍යද්වය සමයයන් අතර ධම් කථා සමයක් වේද, දේශනා ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතර දේශනා සමයක් වේද ඒ සමයයන් අතුරෙහි යම්කිසි සමයක් සඳහා "එක් සමයක" යි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහි (මෙසේ) කීය :- ඉක්බිති කුමක් හෙයින් යම්සේ අභිධම්මයෙහි "යසමිං සමයෙ කාමාවචරං" යනුවෙන්ද මෙයින් අන්‍ය වූ සූත්‍ර පදයන්හි "යසමිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි" යනුවෙන් සත්තම් විභක්තියෙන්ද නිර්දේශය කරන ලද්දේද ? විනයෙහිද "නෙත සමයෙන බුද්ධො භගවා" යනුවෙන් කරුණ විභක්තියෙන් (නිර්දේශය කරන ලද්දේ ද) එසේ නොකොට මෙහි "එකං සමයං" යනුවෙන් දුතියා විභක්තියෙන් නිර්දේශය කරන ලද්දේද? එහි එසේද මෙහි වෙනත් අයුරකින්ද අර්ථ ලැබෙන හෙයින්. ඒ අභිධම්මයෙහිද මෙයින් අන්‍ය වූ සූත්‍ර පදයන්හිද (අධිකරණ) ආධාර අර්ථයද භාව සඞ්ඛ්‍යාත ක්‍රියාවෙන් භාවලක්‍ෂණාර්ථයද හටගනී. අධිකරණය වනාහි කාලාර්ථය හා සමුභාර්ථය ඇති සමයයි. එහි කියන ලද සාධාරී ධර්මයන්ගේ ක්‍ෂණ සමවාය හේතු සඞ්ඛ්‍යාත වූ සමයාගේ ස්වභාවයෙන් ඒ එසසාදීන්ගේ ස්වභාවය සලකුණු වනු ලැබේ. එහෙයින් එම අර්ථය පෝතිමත් කරනු සඳහා එහි ආධාර විභක්ති අර්ථය නිර්දේශ කරන ලදී. විනයෙහි හෙතාර්ථයද කරුණාර්ථයද ලැබේ. යම්හෙයකින් යම් ඒ ශික්‍ෂාපද ප්‍රඥප්ති සමයයක් ශාරිපුත්‍රාදී මහරහතන් වහන්සේලා විසින් පවා වටහාගැනීම දුෂ්කර වන්නේද හේතු වූද කරුණුවූද එසමයෙහි ශික්‍ෂාපද පනවමින් ශික්‍ෂාපද ප්‍රඥප්ති හේතුවද විමසා බලන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ තන්හි වාසය කළ සේක. එබැවින් එම අර්ථය බබුළුවනු සඳහා එහි කරුණ විභක්ති

වචනයෙන් නිර්දේශය කරන ලදී. මෙහි වනාහී මෙබඳු වූ අන්‍ය සූත්‍ර පාඨයන්හිත් අන්‍යන්ත සංයෝගාර්ථය ලැබෙයි. යම් සමයක වනාහී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය හෝ වෙනත් සූත්‍රාන්තයක් දේශනා කළ සේක්ද එසමයෙහි නිරන්තරයෙන්ම කරුණාවිහාරයෙන් විසූ සේක. එබැවින් එම අර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා මෙහි දුතියා විභක්ති නිර්දේශය කරන ලද්දේයයි දත යුතුය. එබැවින් මෙය කියනු ලැබේ.

“ඒ ඒ අර්ථය සලකා මෙයින් අන්‍ය වූ තැන්හි ආධාරයෙන්ද කරුණයෙන්ද සමය ශබ්දය කියන ලදී. එය මෙහි කම්යෙන් කියන ලදී.”

“භගවා” යනු ගුණයෙන් විශිෂ්ට වූ සත්වයන්ට උත්තම වූ, (සියලු සත්වයන්ට) ගරු වූ, ගෞරවාභී වූ තථාගතයන් වහන්සේට පයභාය නාමයකි. යම්සේ කීවේද :-

“භගවා යන වචනය ශ්‍රේෂ්ඨයි. භගවා යන වචනය උතුම්ය. එහෙයින් (සියලු සත්වයන්ට) ගරු වූ ගෞරවයෙන් යුක්ත වූ හෙතෙම “භගවා” යයි කියනු ලැබේ.”

නාමය වනාහී ආවසරික (අවස්ථාවට අනුව කළ නම්), ලිඛිතක (ලිඛිත-ද්‍රව්‍ය අනුව කළ නම්), නෙමිත්තක (නිමිති අනුව කළ නම්), අධිච්ච සමුප්පන්න (අනේකුකව කළ නම්) වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වේ. අධිච්ච සමුප්පන්න නාමයට “යදිච්ඡක” යයිද කියන ලද්දේ වෙයි. එහි “වචෙජා (වස්සා), දමමා (නාමු වස්සා) බලිවඥො (ගොනා), යන මේ ආදී නාම ආවර්තීක නාම වේ. දණ්ඩි (දඬු ඇත්තා) ඡතතී (කුඩ ඇත්තා) සිඛි (සිඵල ඇත්තා) කරී (අත් ඇත්තා) යන මේ ආදිය ලිඛිතක නාම වේ. තෙවිජේජා (ත්‍රිවිද්‍යා ලාභියා) ඡළහිඤ්ඤා (ෂඩ් අභිඥා ලාභියා) යන මේ ආදිය නෙමිත්තක නාම වේ. සිරිවඩ්ඪකො (සිරිවඩ්ඪන) ධන වඩ්ඪකො (ධනවඩ්ඪන) යන මේ ආදී වචනාර්ථය නොසලකා පැවති නාම අධිච්චසමුප්පන්න නාම නම් වේ. මේ “භගවා” යන නාමය වනාහී (ගුණය නිමිතිකොට පනවන ලද) ගුණනෙමිත්තක නාමයකි. මහාමායා දේවිය විසින් හෝ සුද්ධෝදන මහරජු විසින් හෝ අසු දහසක් ඥාතීන් විසින් හෝ කරන ලද නාමයක් නොවේ. ශක්‍ර සන්තුමිතාදී දේව විශේෂයන් විසින්ද කරන ලද නාමයක් නොවේ. ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍ර සථවිරයන් වහන්සේ :- (මහා නිද්දෙසයෙහි) “භගවා” යන මේ නම මව විසින් කරන ලද නාමයක් නොවේ. -පෙ- භගවා යන මෙය (අර්හත් ඵලය) ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රඥප්තියකි” යි යම්සේ කී සේක්ද එහෙයිනි. යම් ගුණයක් නිමිතිකොට මේ නාමය වූයේද ඒ ගුණයන් ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා මේ ගාර්ථව කියති.

හගි හජ් හාගි විහත්තවා ඉති
 අකාසි හගහනති ගරුහි භාගාවා
 බහුහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො
 හවත්තගො සො හගවාති වුවවති"

"ඒ තුන් ලෝ ගුරු වූ ශාස්ත්‍රාන් වහන්සේ ඵෙශ්වය්‍යාදී හගධම් ඇත්තේය. ප්‍රාන්ත සේනාසන ඇසුරු කළහ. අරී, ධම්, විමුක්ති රසභාග ඇත්තාහ. ලොකික, ලෝකෝත්තර ධම් විභාග කළහ. රාගාදිය බිදීම කළහ. භාගය ඇත්තාහ. කාය භාවනා ආදී අනේක භාවනා ක්‍රමයෙන් වඩන ලද සිත් ඇත්තාහ. හවයෙහි අන්තයට ගියහ යන අරියෙන් "හගවා" යයි කියනු ලැබේ. යනුවෙන් නිර්දේශාදියෙහි කී අයුරින්ම මෙහි අරිය දත යුතුය. මේ වනාහි තවත් ක්‍රමයකි.

"භාගාවා හගවා යුත්තො හගෙහි විහත්තවා
 හත්තවා වත්ත ගමනො හවෙසු හගවා තතො"

1. භාගාවා (පිනැති හෙයින්ද), 2. හගවා (කෙලෙස් නැසූ හෙයින්ද)
 3. හගෙහි යුත්තො (හගධම්යෙන් යුක්ත හෙයින්ද) 4. විහත්තවා (සියලු ධර්මයන් බෙදා ප්‍රකාශ කළ හෙයින්ද) 5. හත්තවා (උතුරු මිනිස් දම් සෙවූ හෙයින්ද) 6. හවෙසු වත්තගමනො (හවයෙහි වමනය කළ ගමන් ඇති හෙයින්ද) යන හේතුවෙන් උන්වහන්සේ "හගවා" නම් වෙති.

එහි "වණණාගමො වණණ විපරියයෝ" යයි මෙසේ නිරුක්ති ලක්ෂණය ගෙන ශබ්ද න්‍යාය වශයෙන් හෝ "පිසොදර" ආදි ප්‍රකේෂ ලක්ෂණ ගෙන හෝ යම් හෙයකින් ලොකික ලෝකෝත්තර සැප උපදවන දාන ශීල ආදියෙහි පරතෙරට පත් භාගයය උන්වහන්සේට ඇත්තේද එහෙයින් "භාගාවා" යයි කිවයුත්තෙහි "හගවා" යයි කියනු ලැබේ යයි දත යුතුය. යම් හෙයකින් වනාහි ලෝභ, දෝස, මෝහ, විපරිත මනසිකාර (නිත්‍ය සුඛ වශයෙන් වැරදි ලෙස සිහිකිරීම) අහිරික (ලජ්ජා නැතිකම), අනොත්තප්‍ය (පවට බය නැති කම), කෝඨ, උපනාහ (වෛරය), මක්ඛ (ගුණ මැකීම), පලාස (ගුණවතුන් හා සමකොට සිතීම), ඉස්සා (ඊෂ්ඨාව), මච්ඡරිය (මසුරුකම), මායා (පවි සැඟවීම), සාංයොස (නැති ගුණ පෙන්වීම), ථම්හ (නොනැමෙන බව), සාරම්හ (අනුන්ට ඉහළින් සිටිනු කැමැත්ත) මාන, අතිමාන, මද, පමාද, තණ්හා, විවරිත, ත්‍රිවිධ අකුසල මූල, දුශ්චරිත (කාය, වාග්, මනො), සංක්ලේශ (තණ්හා, මාන, දිට්ඨි) මල (රාග, දෝෂ, මෝහ), විසම (රාග, දෝෂ, මෝහ) සංඥා (කාම, භව, විභව), විතක්ඛ (කාම, ව්‍යාපාද, විනිසා), ප්‍රපඤ්ච (තණ්හා, දිට්ඨි, මාන) වතුර්විධ විපරිත

(නිත්‍ය, සුඛ, ආත්ම, සුභ), චතුරාශ්‍රව (කාම, භව, දිට්ඨි, අවිජ්ජා), චතුර් ග්‍රන්ථ (අවිජ්ජා, ව්‍යාපාද, සීලබ්බත පරාමාස, ඉදං සචාහිනිවෙස), චතුර්ඔස, චතුර්යොග, සතර අග්නි, චතුර් තෘෂ්ණා උපපාද (සිව්පසය පිළිබඳ) සතර උපාදාන (කාම, දිට්ඨි, සීලබ්බත, අත්තවාද)

පඤ්චවෙතො බිල (බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ, ශික්‍ෂා, පිළිබඳ සැකය, සබ්බසරුත් පිළිබඳ කිපීම) පඤ්ච විනිබද්ධ (කාමයෙහි අවිතරාග, කායයෙහි අවිතරාග, රූපයෙහි අවිතරාග, නිදිසුව විදීම, දෙවිසිරි පතා බහිසර විසීම) පඤ්ච නිවරණ (කාමච්ඡාදාදී) පඤ්ච අභිනන්දන (රූපාභිනන්දනාදී)

ඡට්ඨිවාද මූල (කොඨ, මකඛ, ඉසසා, සාඨේය්‍ය, පාපිච්ඡකා, සන්ද්ධි පරාමාස) ඡට්ඨි තෘෂ්ණා කාය (රූප තණ්හා ආදී), සප්ත අනුසය (කාමරාග, භව රාග, පටිස, මාන, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, අවිජ්ජා), අට්ඨ මිච්ඡන්ත (මිච්ඡා දිට්ඨි - මිච්ඡා සමාධි), නව තණ්හා මූලක (තණ්හා, පරියෙසන, ලාභ, විනිච්ඡය, ඡන්දරාග, අජේඣාසාන, පරිනාහ, මච්ඡරිය, ආරක්ඛාධිකරණ) දශ අකුසල, දශ කම් පථ, ද්වා සට්ඨි දිට්ඨි, අට්ඨසත තණ්හා විවරිත) මේ ආදී ප්‍රභේද ගත සියලු දර්ශ (දාහයන්) පරිලාභ (බලවත් දාහයන්) ක්ලේශ සිය දහසක් නැතහොත් කෙටියෙන් කියතොත් ක්ලේශ මාර, ස්කන්ධ මාර, අභිසංස්කාර මාර, දේවපුත්ත මාර, මාත්‍රා මාර යන පස් මරුන් බිත්ද සේක. එහෙයින් මේ දොෂයන්, උපද්‍රවයන් බිත්ද නිසා "හගවා" යයි කිවයුතු තැන "හගවා" යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් (මෙසේ) කිය.

"හගරාගො හගදොසො හගමොහො අනාසවො

හගාසස පාපකා ධම්මා හගවා තෙන වුවවති"

"ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බිත්ද රාග දෝෂ මෝහ ඇති සේක්ද ආශ්‍රව නැති සේක්ද සියලු පාප ධර්මයන් බිඳින ලද්දේ වේද එහෙයින් "හගවා" යයි කියනු ලැබේ.

"භාග්‍ය ඇත්තේ හගවා" යන්නෙන් සිය ගණනක් පුණ්‍ය ලක්ෂණ දරන උත්චතන්සේගේ රූපකාය සම්පත්තියද "බිත්ද ද්වේෂ ඇත්තේ හගවා" යන්නෙන් ධර්ම කාය සම්පත්තියද දක්වන ලද්දේ වෙයි. එසේම ලෝකික පරික්‍ෂකයන් විසින් බුහුමන් කරනු ලබන බවද ගිහි පැවිද්දන් විසින් එළඹිය යුතු බවද එසේම එළඹී ඔවුන්ගේ කාය චිත්ත පීඩා දුරු කිරීමෙහි සමත් බවද ලෝකික ලෝකෝත්තර සැපයෙහි යෙදවීමට සමත් බවද දක්වන ලද්දේ වෙයි. යම් හෙයකින් ලෝකයෙහි "හග" ශබ්දය ඵෙස්වයඝී, ධර්ම, යස, ශ්‍රී, කාම, ප්‍රයත්න, යන ධර්ම හයෙකින් පවතීද

උන්වහන්සේට සිය සිතෙහි පරම ඊශ්වරත්වයද ලෞකික සම්මත අණිම (සෘණියෙන් ශරීරය කුඩා කිරීම) ලසීම (ශරීරය සැහැල්ලු කිරීම) ආදියද සියලු ආකාරයෙන් පරිපූර්ණව ඇත්තේය. ලෝකෝත්තර ධර්ම එසේය. ලෝකත්‍රයෙහි පැතුරුණු විද්‍යමාන ගුණය කරුණකොට ලැබුණු ඉතා පිරිසිදු කීර්තිය ඇත්තේය. රූපකාය දඹ්‍රිතයෙහි යෙදුණු ජනයාගේ මනනුවන් පිනවීමෙහි සමත් සියලු ආකාරයෙන් සම්පූර්ණ වූ සියලු අඩ්‍රිත ප්‍රත්‍යක්ෂයන්හි ශ්‍රී ශෝභාව ඇත්තේය. මුත්වහන්සේ කරුණකොට ගෙන ආත්ම හිත වූද පරහිත වූද යම් යම් දෙයක් කැමතිවන ලද්දේද ප්‍රාර්ථනා කරන ලද්දේද ඒ ඒ අයට එලෙසම සමෘද්ධිමත් වන බැවින් අභිමතාර්ථ සිද්ධි සම්බන්ධ කාම භාග්‍යය ඇත්තේය. සියලු ලෝකයාගේ ගරුභාවයට පත්වීමට හේතුභූත වූ සම්මා වායාම සම්බන්ධ ප්‍රයත්න භාග්‍යයද ඇත්තේය. එහෙයින් මේ භාග්‍යයන්ගෙන් යුක්ත හෙයින්ද “භාග්‍යයෝ මුත් වහන්සේට වෙන්ත්‍රය යන මේ අර්ථයෙන්ද “භගවා” යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් වනාහි සියලු ධර්මයන් කුශලාදී ප්‍රභේදයන්ගෙන්ද, කුශලාදි ධර්මයන් ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, සත්‍ය, ඉන්ද්‍රිය පටිච්චසමුප්පාද ආදී ප්‍රභේදයන්ගෙන්ද, දුක්ඛායථි සත්‍යය පීළන, සම්බන්ධ, සන්තාප, විපරිනාම යන අර්ථ වශයෙන්ද සමුදයායථි සත්‍යය ආයුහන, නිදාන, සංයෝග පළිබෝධ යන අර්ථ වශයෙන්ද නිරෝධයථි සත්‍යය නිසසරණ, විචේක, අසම්බන්ධ, අමත යන අර්ථ වශයෙන්ද මාර්ගායථි සත්‍යය නියායානික, තේතු, දස්සන, ආධිපතෙය්‍ය යන අර්ථ වශයෙන්ද බෙදූ හෙයින්ද බෙදා විවෘත කොට දේශනා කළ හෙයින්ද “භගවා” යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් “විභතවා” යයි කිවයුතු තන්හි “භගවා” යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් මුත්වහන්සේ දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, අරිය, විහරණයන්ද කාය, චිත්ත, උපදි විචේකයන්ද සුඤ්ඤාන, අප්පණිහිත, අනිමිත යන විමෝක්ෂයන්ද අන්‍ය වූ ලෞකික ලෝකෝත්තර උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මයන් හර්ෂය කළ සේක, සේවනය කළ සේක, බහුල වශයෙන් කළ සේක. එබැවින් “භතවා” යයි කිවයුතු තන්හි “භගවා” යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් වනාහි මුත් වහන්සේ විසින් හවත්‍රයෙහි වැමැරූ නාෂ්ණා සම්බන්ධ ගමන් ඇත්තේද එහෙයින් හවයන්හි “වන්තගමනො” යයි කිවයුතු තන්හි ‘හව’ ශබ්දයෙන් හකාරයද ගමන ශබ්දයෙන් ගකාරයද වන්ත ශබ්දයෙන් වකාරයද දීඝකොට ගෙන “භගවා” යයි කියනු ලැබේ. ලෝකයෙහි “මෙහනස්ස බස්ස මාලා” යයි කිවයුතු තන්හි “මෙබලා” යයි කියන්නාක් මෙනි.

මෙපමණකින් මෙහි "එවමෙමසුනං" යන වචනයෙන් ඇසූ පරිදි ඉගෙන ගත් පරිදි ධර්මය දේශනා කරන්නාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම ශරීරය ප්‍රකාශ කරන සේක. එමගින් "මේ බුද්ධ ධර්මය ශාඝ්‍යාචරයෙකු නොමැති එකක් නොවේ. මේ නුඹලාගේ ශාඝ්‍යාචරයාය" යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නොදැකීමෙන් කළකිරුණු ජනයා අස්වසනු ලබයි. "එකං සමයං භගවා" යන වචනයෙන් එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අවිද්‍යමාන බව දක්වමින් රූපකායෙහි පිරිනිවීම දක්වති. එමගින් මේ ආකාර වූ මේ ආයාචී ධර්මයෙහි දේශකයා වූ දශබලධාරී ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද වජ්‍ර සච්ඡායාන කයක් ඇත්තේ නමුදු පිරිනිවන් පෑ සේක. අන්‍යයන් විසින් එබඳු ජීවිතයක කුමන කරුණක් නිසා ජීවිතාශාව ඉපිදවිය යුත්තේද යි ජීවිත මදයෙන් මත්වූ ජනතාව සංවේගයට පත් කරති. ඔහුට සද්ධර්මයෙහි උත්සාහය උපදවති. "එවං" යයි දේශනා කරන්නාහු දේශනා සම්පන්නිය දක්වති. "මෙ සුනං" යනු ශ්‍රාවක සම්පන්නියයි. "එකං සමයං" යනු කාල සම්පන්නියයි. "භගවා" යනු දේශක සම්පන්නියයි. "සාවච්ඡියං විහරති" යන මෙහි "සාවච්ඡිය" යනු සවස් සෘෂ්ටිවරයාගේ නිවාසස්ථානය වූ නගරයයි. "කාකඤ්ඤා, මාකඤ්ඤා" යන පද යම්සේද එසේ සත්‍ය ලිඛිත වශයෙන් "සාවච්ඡිය" යයි කියනු ලැබේ. අක්‍ෂර වින්තකයෝ හෙවත් ව්‍යාකරණඥයෝ මෙසේ කියති. අධ්‍යාපනව්‍යාප්තියෙන් වනාහි "මිනිසුන්ගේ උපහේග පරිහේග යම් කිසිවක් ඇත්තේද ඒ සියල්ල මෙහි ඇත්තේනුයි "සාවච්ඡිය" නම් වේයයි ද වෙළඳ ගැල්කරුවන් රැස් වූ කල්හි "කිනම් බඩු ඇත්තේද" යි විමසූ විට "සියල්ල ඇතැ" යි යන (පිළිතුරු) වචනය ගෙන "සාවච්ඡිය" වියයිද කියති.

"සැවැත් නුවර හැමකල්හි සියලු උපකරණ යම්හෙයකින් මොනවට රැස් වූයේද එම නිසා "සියල්ල" (සබ්බං) සලකාගෙන "සාවච්ඡිය" යයි කියනු ලැබේ.

කෝශල වාසීන්ගේ රම්‍ය වූ දඹ්බිය වූ සිත්කලු වූ සාවච්ඡියුරය දශවිධ ශබ්දයෙන් තොර නොවූයේ විය. ආහාර පානයෙන් සැදුම් ලද්දේ විය.

සමෘද්ධ වූ පිණා ගියා වූ සිත්කලු වූ උතුම් වූ සාවච්ඡියුරය දෙවියන්ගේ ආලකමන්දාව මෙන් අභිවාද්ධියටද විපුල බවටද පැමිණියේ විය.

ඒ "සාවච්ඡියං" සැවැත්නුවර සම්පාර්ථයෙහි සත්තම් විහක්ති වචනයකි. "විහරති" යන මෙය විශේෂයෙන් ඉරියාපට, දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, ආර්යා

විහරණයන් අතුරෙන් එක්තරා විහරණයකින් යුක්ත වූ බව ප්‍රකාශ කිරීමයි. මෙහි වනාහි සිටීම, ගමන, හිඳීම, නිඳීම යන ප්‍රභේද ඇති ඉරියව් අතරින් එක්තරා ඉරියව්වකින් යුක්ත වීම ප්‍රකාශ කෙරේ. එහෙයින් සිටියේ නමුදු, වඩින්නේ නමුදු, හිඳින්නේ නමුදු, සැතපෙන්නේ නමුදු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "වැඩ වාසය කරති" කියාම දත යුතුය. උන් වහන්සේ වනාහි එක් ඉරියව්වක විඩාව වෙනත් ඉරියව්වකින් සිඳ දමා නොබිඳ වැටෙන්නාවූ ආත්ම භාවය පරිහරණය කරන සේක්ද පවත්වන සේක්ද එහෙයින් "විහරති" යයි කියනු ලැබේ.

"ජෙනවනෙ" යන මෙහි තමාගේ සතුරු ජනයා ජයගනිනුයි - ජෙන නම් වේ. නොහොත් රජු තමාගේ පස මිතුරු ජනයා දිනූ කල්හි උපන්නේනුයි ජෙන නම්. මඩගල කැමති බැවින් හෝ ඔහුට මෙසේ නාමය කරන ලද්දේ ජෙන වේ. සේවනය කෙරෙනුයි වන වේ. තම සම්පත්තියෙන් සත්වයන්ට සේවනය කරයි, තමා කෙරෙහි සෙනෙහස උපදවයි යන අර්ථයයි. නැතහොත් ඉල්ලනු ලැබෙනුයි - වන වේ. නොයෙක් ආකාරයේ මල් සුවඳින් සතුටු වූ මත් කොවුලන් ආදී පක්ෂීන්ගේ නාදයෙන්ද මද පවතින් සෙලවෙන ගස්, අතු දෙබල, ගෙඩි, දලු කොළවලින්ද "එවූ මා පරිභෝග කරවූ" යයි ප්‍රාණීන්ට ආයාචනා කරන්නාක් වැනිය යන අර්ථයයි. ජේතගේ වනය - ජෙනවනයයි. එය වනාහි ජේත නම් රාජකුමාරයා විසින් රෝපණය කරන ලද්දේ වඩිනය කරන ලද්දේ පරිපාලනය කරන ලද්දේ වීද හෙතෙම ඒ ජේතවනයෙහි හිමිකරු වීද එබැවින් "ජෙනවන" යයි කියනු ලැබේ. ඒ ජේතවනයෙහි, අනාථ පිණ්ඩකසය ආරාමෙ" යනු මව්පියන් විසින් කරවන ලද නම් වශයෙන් මෙහි සුදත්ත නම් වූ ඒ ගෘහපතීතෙම සියලු කාමයෙන් යුක්ත වූ නිසාත් පහවූ මසුරු මල ඇති නිසාත් කරුණා ආදී ගුණයෙන් යුක්ත වූ නිසාත් සියලු කාලයෙහි අනාථයන්ට ආහාර දානය දුන්නේය. එහෙයින් 'අනාථ පිණ්ඩක" යයි ව්‍යවහාරයට පත් විය. "ආරාමං" යනුමෙහි ප්‍රාණීහු හෝ විශේෂයෙන් පැවිද්දෝ සිත් අලවා වෙසෙන්නුයි - ආරාම වේ. ඒ ආරාමයෙහි මල් පල දලු ආදී ශෝභන ඇති බැවින්ද ඉතා නොදුරු ඉතා නොදුරු ආදී පස්වැදෑරුම් සෙනාසනාභිග සම්පත්තිය ඇති බැවින්ද ඒ ඒ තැනින් පැමිණ රමණය කරති, අභිරමණය කෙරෙහි උකටලී නොවී වසති යන අර්ථය. නැතහොත් කියන ලද ආකාරයේ සම්පත්තිය කරණ කොට ගෙන ඒ ඒ තැන ගියවුන්ද තම අභ්‍යන්තරයටම පමුණුවා රමණය කරවානුයි - ආරාම නම් වේ. එම ආරාමය වනාහි අනාථ පිණ්ඩක ගෘහපතියා ජේත නම් රාජකුමාරයා අතින් දහ අට කෝටියක් අමුරන් ඇතිරීමෙන් මිළදී ගෙන

අමු රන් දහ අට කෝටියකින් සෙනසුන් කරවා දහ අට කෝටියක් අමු රනින් විහාර පූජාව නිමවා මෙසේ පනස් හතර කෝටියක් අමු රන් පරිත්‍යාගයෙන් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට පවරා දුන්නේද එබැවින් “අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමය” යයි කියනු ලැබේ. ඒ අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමයෙහිය. මෙහිද “ජේතවනේ” යන වචනය පෙර අයිතිකරු ප්‍රකාශ කිරීමයි. අනාථ පිණ්ඩිකයා ආරාමය” යනු පසු අයිතිකරු ප්‍රකාශ කිරීමයි. මේවා ප්‍රකාශ කිරීමෙහි ප්‍රයෝජනය කුමක්ද? කියනු ලැබේ. ප්‍රධාන වශයෙන් පළමුකොට “කොහිදී දේශනා කරන ලද්දේද?” යන ප්‍රශ්නය නිරාකරණය කිරීමයි. අනෙකුත් ප්‍රණයකාමීන් දිට්ඨානුගතියට පැමිණීමෙහි යෙදවීමයි. ඒ ජේතවනාරාමයෙහි දොරකොරටු ප්‍රාසාද නිර්මාණයෙහි භූමිය විකිණීමෙන් ලැබුණු දහ අට කෝටියක් අමු රන්ද කෝටි ගණන් වටිනා ගස්ද ජේත කුමරුගේ පරිත්‍යාගයෝය. පනස් හතර කෝටියක් අනේපිඬු සිටුහුගේ පරිත්‍යාගයි. ඒවා ප්‍රකාශ කිරීමෙන් ප්‍රණය කාමීහු මෙසේ පින් කෙරෙත් යයි දක්වමින් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ පින් කැමති අන්‍යයන්ද ඔවුන්ගේ දිට්ඨානුගතියට පැමිණවීමෙහි යෙදව්වි. මෙසේ මෙහි ප්‍රණයකාමීන් දිට්ඨානුගතියට පැමිණීමෙහි යෙදවීම ප්‍රයෝජනයයි දත යුතුය.

“ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත් නුවර අනාථපිණ්ඩික සිටුහුගේ ජේතවනාරාමයෙහි වැඩ වසන සේකැයි නොකිව යුතුය. ඉදින් එහි වසන සේක් නම් සැවැත් නුවර යයි නොකිව යුතුය. එක් සමයෙක්හි දෙනැතක විසීම නොකිව යුතුය. එක් සමයෙක්හිදෙනැතක විසීම නොහැකි හෙයින් යන අදහසක් වේ. එයට (පිළිතුරු) කියනු ලැබේ. මෙය සමීපාර්ථයෙහි සත්තම් විභක්ති පදයකැයි කියන ලද්දේ නොවේද? යම්සේ ගඬිගා, යමුනා නදීන්ගේ සමීපයෙහි හැසිරෙන ගවධළ “ගඬිගාවෙහි හැසිරෙති, යමුනාවෙහි හැසිරෙති (ගඬිගාය වරනති, යමුනාය වරනති) යයි කියනු ලැබේද එසේම මෙහිද සැවැත් නුවර සමීපයෙහි ජේතගේ වනය වූද අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමය වේද එහි වාසය කරන්නේ” සාවත්තියං විහරති ජේතවනේ අනාථපිණ්ඩිකසං ආරාමෙ” යයි කියනු ලැබේ.

මෙහි “සාවත්තී” යන වචනය ගොඳුරුගම දෑක්වීම සඳහාය. සෙසු වචනය පැවිද්දට යෝග්‍ය නිවාස ස්ථානය දෑක්වීම සඳහාය. එහි “සාවත්තී” යයි ප්‍රකාශ කිරීමෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගිහියන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වයි. ජේතවනාදිය ප්‍රකාශ කිරීමෙන් පැවිද්දන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වයි. එසේම මුල් වචනයෙන් සිව්පසය ගැනීමෙන් අත්තකිලමානුයෝගයෙන් වෙන් වීමත් පසු වදනින් වස්තු කාම ප්‍රභාණයෙන් කාමසුඛල්ලිකානු

යෝගයෙන් වෙන් වීමේ උපායන් දැක්වේ. පළමු වචනයෙන් ධම් දේශනයෙහි යෙදීමත් පසු වදනින් විවේක අභිප්‍රායන් පළමු වචනයෙන් කරුණාවෙන් එළඹීමත් පසු වදනින් ප්‍රඥාව හේතු කොට ගෙන ඉවත් වීමත්, මුල් වදනින් සත්වයන්ට හිතසුව ඇති කිරීමේ අදහසත් පසු වදනින් අනුන්ට හිතසුව ඇති කිරීමෙහි නොගැල්වෙන ස්වභාවයත් මුල් වදනින් ධාර්මික සැපය අත් නොහැරීම නිමිති කොට ඇති එාසු විහරණයත් පසු වදනින් උත්තරිමත්‍රණයධම්මයෙහි යෙදීම නිමිති කොට ඇති එාසු විහරණයත් මුල් වදනින් මිනිසුන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පසු වදනින් දෙවියන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පළමු වදනින් ලෝකයෙහි උපත්තනුගේ ලෝකයෙහි වැඩුණු බවත් පසුවදනින් ලෝකය හා නොඇලුණ බවත් යන මේ ආදිය දැක්වේ.

“අථ” යනු නොසිඳීම් අර්ථයෙහිය, “බො” යනු අනතුරු විශේෂ කාර්යය දැක්වීම් අර්ථයෙහි නිපාතයකි. එයින් එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විහරණය නොනිමියේම මේ විශේෂ කායථි ඇති වී යයි දක්වති. එය කිමෙක්ද යත්? “අඤ්ඤතරා දෙවතා” ආදියයි. එහි “අඤ්ඤතරා” යනු අවිනිශ්චිතව දැක්වීමයි. එම දේවතාවා වනාහි නම් ගොත් වශයෙන් අප්‍රසිද්ධය. එහෙයින් “අඤ්ඤතරා (එක්තරා) යයි කියන ලදී. දෙවියාම = දෙවතා වේ. මෙය ස්ත්‍රී පුරුෂ දෙපක්‍ෂයටම සාධාරණ නාමයකි. මෙහි වනාහි ඒ දේවපුත්‍රයා පුරුෂයෙක්මය. එසේ වුවත් සාධාරණ නාමයක් වශයෙන් “දෙවතා” යයි කියන ලදී. “අභික්‍ෂකන්‍යාය රත්තියා” යන මෙහි “අභික්‍ෂකන්‍යා” ශබ්දය ක්‍ෂය වීම, පූජනීය, සුන්දර, අභිරූප, අනුමෝදන් වීම, යනාදී අර්ථයන්හි පෙනේ. එහි “අභික්‍ෂකන්‍යා හන්තො රත්ති, නික්‍ෂකන්තො පඨමො යාමො, චිර නිසිනෙතො හික්ඛු සංඝො, උද්දිසතු හන්තො හගවා හික්ඛුනං පාතිථොකං” යන මේ ආදී තන්හි ක්‍ෂය වීමෙහි පෙනේ. “යා නා රත්තියො අභිඤ්ඤතා අභිලක්‍ෂිතා අධම්මී වාතුදුසී පඤ්චදසී” යන මේ ආදී තන්හි පූජනීයාර්ථයෙහිය. “අයං ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං අභික්‍ෂකන්තරොව පණිතතරොව” යන මේ ආදී තන්හි සුන්දාර්ථයෙහිය.

“කො මෙ වතුති පාදානි ඉදධියා යසසා ජලං,
අභික්‍ෂකන්තො වණ්ණෙන සබ්බා ඔහාසයං දිසා”

යන මේ ආදී තන්හි අභිරූපාර්ථයෙහිය. “අභික්‍ෂකන්තං හො ගොතම, අභික්‍ෂකන්තං හො ගොතම” යන මේ ආදී තන්හි අනුමෝදනාර්ථයෙහිය. මෙහි වනාහි ක්‍ෂය වීම අර්ථයෙහිය. එයින් රාත්‍රිය ඉකුත් කල්හි, රාත්‍රිය ගෙවී ගිය කල්හි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. “අභික්‍ෂකන්ත වණ්ණාය” යන

මෙහි "අභිකක්‍ෂනත" ශබ්දය අභිරූපාර්ථයෙහිය. "වණණ" ශබ්දය වනාහි ජවි (සිවිය), ස්තුති, කුල වර්ග, කාරණය, සටහන, ප්‍රමාණ, රූපායනන ආදී අර්ථයන්හි පෙනේ. එහි "සුවණණ වණණාසි හගවා" යන මේ ආදි තන්හි ජවි අර්ථයෙහිය. "කදා සංවුලුන පන තෙ ගහපති ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණණා" යන මේ ආදි තන්හි ස්තුතියෙහිය. "වනතාරොමෙ හො ගොතම වණණා" යන මේ ආදි තන්හි කුල වර්ගයෙහිය. "අථ කෙන නු වණණන ගතධරෙතොති වුවවති" යන මේ ආදි තන්හි කාරණයෙහිය. "මහනතං හත්ථිරාජවණණං අභිතිමමිතිත්වා" යන මේ ආදි තන්හි සණ්ඨාන (හැඩරුව) අර්ථයෙහිය. තයො පත්තස්ස වණණා" යන මේ ආදි තන්හි ප්‍රමාණයෙහිය. "වණණා ගතොධා රසො ඔජා" යන මේ ආදි තන්හි රූපායනනයෙහිය. එය මෙහි සිවිය (සම) යන අර්ථයෙහි බව දන යුතුය. එහෙයින් "අභිකක්‍ෂනවණණා" යනු මනා රූ ඇති සිවියෙන් (සමෙන්) යුත් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "කෙවලකප්පං" යන මෙහි "කෙවල" ශබ්දය අනවශේෂ, යෙහුයා (බොහෝ වූ) අව්‍යම්‍ය අනතිරේක, දුෂ්‍යත්ව, විසංයෝග ආදී විවිධ අර්ථ ඇත්තේය. ඒ එසේමය. "කෙවල පරිපුණණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං" යන මේ ආදි තන්හි ඉතිරියක් නැති යන අර්ථයයි. "කෙවලකප්පාව අභගමගධා පහුතං බාදනියං භොජනියං ආදාය උපසඞ්ඛමිස්සනති" යන මේ ආදි තන්හි යෙහුයානාර්ථයයි. "කෙවලස්ස දුක්ඛකුක්ඛාසස්ස සමුදයො හොති" යන මේ ආදි තන්හි අව්‍යාමිග්‍ර බවයි. "කෙවලං සද්ධාමනකංනුන අයමායසමා" යන මේ ආදි තන්හි ඉතිරියක් නැතිව යන අර්ථයයි. "අයං ආයසමතො අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධි විහාරිකො කෙවලකප්පං සංඝභෙදාය ධීතො" යන මේ ආදි තන්හි දුෂ්‍යාර්ථයයි. "කෙවලි වුසිතවා උත්තම පුරිසොති වුවවති" යන මේ ආදි තන්හි විසංයෝගාර්ථයයි. මෙහි වනාහි මෙම පදයෙහි අනවශේෂතා අර්ථය යයි අදහස් කරන ලදී.

මේ "කප්ප" ශබ්දය වනාහි අභිසද්දහන (විශ්වාස කිරීම) චෝභාර, කාල, පඤ්ඤානති, ඡෙදන, විකප්ප, ලෙස (ස්වල්ප) සමන්තභාව (හාත්පස) ආදී විවිධ අර්ථ ඇත්තේය. ඒ එසේමය. "මකප්පනියමෙනං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස" යන මේ ආදි තන්හි විශ්වාස කිරීම් අර්ථයයි. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්ඤාති සමණ කප්පෙති එලං පරිභුඤ්ඤාතං" යන මේ ආදි තන්හි ව්‍යවහාරයයි. "යෙන සුදං නිව්වකප්පං විහරාමි" යන මේ ආදි තන්හි කාලයයි. "ඉවායසමා කප්පො" යන මේ ආදි තන්හි ප්‍රඥප්තියයි. "අලඞ්කතො කප්පිත කෙසමසු" යන මේ ආදි තන්හි සිද්ධියයි. කප්පිත අවිඤ්ඤා කප්පො" යන මේ ආදි තන්හි

විකල්පාර්ථයයි. “අඤ්ඤා කප්පො නිපජ්ජතුං” යන මේ ආදී තන්හි ස්වල්පාර්ථයයි. “කෙවලකප්පං වෙළවනං ඔභාසෙඤ්ඤා” යන මේ ආදී තන්හි භාත්පස යන අර්ථයයි. මෙහි වනාහි මේ පදයෙහි භාත්පස යන අර්ථය වේයයි අදහස් කරන ලදී. “කෙවලකප්පංඡේතවනං” යන මෙහි ඉතිරියක් නැතිව භාත්පසින් ඡේතවනය යන මේ අර්ථය දන යුතුය. “ඔභාසෙඤ්ඤා” යනු ආලෝකය පතුරුවා, වන්ද්‍රයා මෙන්ද සුයඝ්‍රයා මෙන්ද එකම ආලෝකයක් එකම පහතක් කොට යන අර්ථයයි. “යෙන භගවා තෙනුපසංකම්” යනු සත්තම් විභක්ති අර්ථයෙහි කරුණ විභක්ති වචනයකි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් තැනෙක්හිද එතනට එළඹ යයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දන යුතුය. නැතහොත් යම් කාරණයක් නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවි මිනිසුන් විසින් එළඹිය යුත්තෙක් වේද ඒ කාරණය සඳහාම එළඹියේයයි මෙසේද මෙහි අර්ථය දන යුතුය. කුමන කාරණයක් නිසා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එළඹිය යුත්තෙක් වේද? මිහිරි රස ඇති ගෙඩි අනුභව කිරීමේ අදහසින් පක්ෂි සමුහයා විසින් නිතර එලඳරන මහ ගසක් (වෙන යන්නක් මෙන්) නොයෙක් ආකාර වූ ගුණ විශේෂයන්ට පැමිණීමේ අදහසින් “උපසංකම්” ගියේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. “උපසංකම්ඤ්ඤා” යනු එළඹීමේ අවසානය ප්‍රකාශ කිරීමයි. නැතහොත් මෙසේ ගියේ ඉන් පසු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සමීපය සංඛ්‍යාත ඉතාමත් ආසන්න තැනට ගොස් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. “භගවන්තං අභිවාදෙඤ්ඤා” යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැද ප්‍රණාමය කොට, නමස්කාර කොට එකමන්තං යනු භාව නපුංසකයෙන් දැක්වීමයි. එක් අවකාශයක එකත්පසෙක යයි කියන ලද්දේ වෙයි. නැතහොත් සත්තම් විභක්ති අර්ථයෙහි දුතියා විභක්ති පදයකි. “අට්ඨාසි” යනු හිඳීම ආදිය ප්‍රතික්ෂේප කිරීමයි. සිටීම කළේය, සිටියේ විය යන අර්ථයයි. කෙසේ සිටි ඒ දේවතාවා එකත්පසෙක සිටියේ වේද?

“පිටුපසින්ද නොවේ, ඉදිරියෙන්ද නොවේ, ආසන්නයේ හෝ දුරින්ද නොවේ, බිත්තියට සමීපවද නොවේ, උඩු සුළඟෙහිද නොවේ. පහත් හෝ උස තැනද නොවේ. මේ දොෂයන් හැර එකත් පසෙක සිටියේ විය” යැයි.

කුමක් හෙයින් මේ දේවතාවා සිටියේ වේද හුන්නේ නොවේද? ඉක්මනින් ආපසු යනු කැමැත්ත නිසාය. දෙවියෝ වනාහි කිසියම් අවශ්‍ය කරුණක් උදෙසා පිරිසිදු පුරුෂයෙක් අසුව සහිත තැනකට (යන්නක් මෙන්) මනුෂ්‍ය ලෝකයට පැමිණෙත්. ස්වභාවයෙන්ම වනාහි මොවුන්ට යොදුන් සිය ගණනක සිට මිනිස් ලොව දුගඳවත් බව නිසා පිළිකුල් වේ. එහි නොඇලෙත්. එබැවින් ඒ දෙවියා පැමිණි කාර්යය කොට වහා ආපසු

යනු කැමැත්ත නිසා හිඳ නොගන්නේය. යමෙකුගේ යෑම් ආදී ඉරියව් පැවැත්මෙහි වෙහෙස දුරු කිරීම සඳහා හිඳිත්ද ඒ වෙහෙස දෙවියන්ට නැත. ඒ නිසාද නොහුන්නේය. යම් මහා ශ්‍රාවකයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා සිටියාහුද උන්වහන්සේලාට ගරු බුහුමන් දක්වීය. ඒ නිසාද නොහුන්නේය. තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ගෞරවයෙන්ම නොහුන්නේය. හිඳිනු කැමති දෙවියන්ට වනාහි අසුනක් පහළ වේ. එය නොකැමති වන්නේ හිඳීමට සිතකුදු නොකොට එකත් පසෙක සිටියේය. "එකමන්තං ධීනා බො සා දෙවතා" යනු මෙසේ මේ කරුණු නිසා එකත් පසෙක සිටි ඒ දේවතාවා. "භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣාසාමි" යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අක්ෂර පද නියම ලෙස ගැළපූ වචනයෙන් කීවේය යන අර්ථයයි. කෙසේද?

බහු දෙවා මනුසෂාව මඩාලානී අවිනශ්‍යං

ආකඩ්ඛානා සොඤ්ඤාං බ්‍රහ්ම මඩාල මුත්තමං"

(කුලල ධර්මයන්ගේ පැමිණීම කැමතිවන්නාවූ බොහෝ වූ දෙවියෝද මිනිස්සුද අභිවෘද්ධියට කාරණයන් සිතූහ. ඒ උතුම් මඟුල් කරුණු) දෙසා වදාළ මැනව) යනුවෙනි.

එහිදී යම් හෙයකින් "එවම්වවාදි පාඨසස අඤ්ඤා නානඤ්ඤාකාරනො වණ්ණයනො සමුධානං වත්ථා" යයි මාතෘකා තබන ලද්දේද ඒ සමුධානය හෙවත් මඩගල ප්‍රශ්නයේ හටගැනීම කීම සඳහා මේ අවස්ථාවයි. එබැවින් පළමුකොට මඩගල ප්‍රශ්නයේ හටගැනීම කියා පසුව මේ ගාථාවෙහි පදයන්ගේ අර්ථය වණිනා කරන්නෙමි. මඩගල ප්‍රශ්නයේ හට ගැනීම නම් කිම?

දඹදිව වනාහි ඒ ඒ නගර දොරටු රැස්වීම්ශාලා සහ ආදියෙහි මහජනයා රැස් වී අමුරන් හා රත්රන් දී නොයෙක් ආකාරයේ ධීනා පැහැර ගැනීම ආදී බාහිර ආබාසන කථා කියවති. එක් එක් කථාවක් මාස හතරකින් නිමාවේ. එහිදී එක් දිනක් මඩගල කථාව හටගන්නේය. කුමක් නම් මඩගල වේද? කිම දුටුදේ මඩගලද? ඇසුදේ මඩගලද? මුත්ත (හෙවත් අසුන) කළ දේ හෝ රස විඳිදේ හෝ ස්පර්ශ කළ දේ) මඩගල වේද? කවරෙක් මඩගලය දනිත්ද? වගයෙනි. ඉක්බිති දිට්ඨ මඩගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් "මම මඩගල දනිමි. ලෝකයෙහි දුටු දේ මඩගල වේ. දුටු දේ නම් විශිෂ්ට මඩගල සම්මත රූපයයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහරෙක් කලින්ම නැගිට කථා කරන කුරුල්ලෙකු හෝ දකියි. තරුණ බෙලි ගසක් හෝ ගැබ්නියක හෝ ළමයින් හෝ අලංකාර ලෙස සැරසූ යුත් කලස්

හෝ තෙත් රෝගින මත්ස්‍යයකු හෝ ආජානේය අශ්වයෙකු හෝ ආජානේය අශ්වයන් යෙදූ රථයක් හෝ ව්‍යූහයෙකු හෝ ගව දෙනක හෝ කිවුලෙකු හෝ වෙනත් මෙබඳු කිසියම් මඩගල සම්මත රූපයක් දකීද මෙය දිට්ඨමඩගලයයි කියනු ලැබේයයි කිය. ඔහුගේ කීම සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක් නොපිළිගත්හ. යමෙක් නොපිළිගන්නාහුද ඔවුහු ඔහු (දිට්ඨමඩගලිකයා) සමඟ වාද කළහ. ඉක්බිති සුත මඩගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් "පින්වත, ඇස නම් වූ මෙය පිරිසිදු දේද දකී. අපිරිසිදු දේද දකී, එසේම සුන්දර දේද අසුන්දර දේද මනාප දේද අමනාප දේද දකී. ඉදින් ඔහු විසින් දුටු දේ මඩගල වන්නේ නම් සියල්ල මඩගල විය යුතුය. එබැවින් දුටු දේ මඩගල නොවේ. එසේද වුවත් වනාහි ඇසු දේ මඩගල වේ. ශ්‍රාතය හෙවත් ඇසු දේ නම් උසස් මඩගල සම්මත ශබ්දයයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහර පුද්ගලයෙක් කලින්ම නැගිට වැඩෙව (වඩස්) කියා හෝ වැඩෙන (වඩස්මාන) කියා හෝ (ආශීර්වාද වචන වශයෙන්ද) පුණ්ණ කියා හෝ ඵ්ස්ස කියා හෝ සුමන කියා හෝ සිරි කියා හෝ සිරිවඩස් කියා හෝ (මඩගල සම්මත නාම වශයෙන්ද) අද හොඳ නැකතකි. සුභ මුහුර්තියකි, හොඳ දවසකි. යහපත් මඩගලයකි. යන මේ ආකාරයේ හෝ යම් කිසි උසස් මඩගලසම්මත ශබ්දයක් අසයිද මෙය සුභ මඩගල යයි කියනු ලැබේ යයි පැවසීය. ඔහුගේ වචනයද සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක් නොපිළිගත්හ. යමෙක් නොපිළිගන්නාහුද ඔවුහු ඔහු (සුභමඩගලිකයා) සමඟ වාද කළහ. ඉක්බිති මුතමඩගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් "පින්වත" ඇසීම නම් වූ මෙයද යහපත් වූද අයහපත් වූද මනාප වූද අමනාප වූද (ශබ්ද) අසයි. ඉදින් ඔහු විසින් අසන ලද දෙය මඩගල වන්නේ නම් සියල්ල මඩගල විය යුතුය. එබැවින් ඇසු දෙය මඩගල නොවේ. එසේද වුවත් මුත්‍රය (ආඝ්‍රාණය කළ දේ හෝ, ආශ්වාදනය කළ දේ හෝ ස්පර්ශ කළ දේ) මඩගල වේ. මුත්‍ර නම් උසස් මඩගලයයි සම්මත ගතඨ, රස ස්පර්ශයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහර පුද්ගලයෙක් කලින්ම නැගිට පියුම් සුවඳ වැනි මල් සුවඳක් හෝ ආඝ්‍රාණය කරයි ද මඩගල සම්මත දැහැටි දණ්ඩක් හෝ වළඳයිද පොළොව හෝ ස්පර්ශ කරයි ද කොළ පැහැ ධාන්‍ය හෝ අළුත් ගොම හෝ ඉදිබූවෙකු හෝ තල පිරුණු ගැලක් හෝ මලක් හෝ ගෙඩියක් හෝ ස්පර්ශ කරයි ද මඩගල සම්මත මැටි හෝ ආලේප කරයි ද මඩගල සම්මත සළුවක් හෝ හදිසි ද මඩගල සම්මත හිස් වෙළුමක් හෝ දරයි ද නැතහොත් යම් කිසි වෙනත් මෙබඳු උසස් මඩගල සම්මත සුවඳක් හෝ ආඝ්‍රාණය කරයි ද රසයක් හෝ විඳි ද ස්පර්ශයක් හෝ ස්පර්ශ කෙරේද මෙය මුත්‍ර මඩගල යයි කියනු ලැබේයයි පැවසීය. ඔහුගේ වචනය ද සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක්

නොපිළිගත්හ. එහිදී දිව්‍යමඩ්ගලිකයා සුත මඩ්ගලිකයාට (තම මතය) අවබෝධ කරවීමට අසමත් විය. ඔවුන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට අනෙක් දෙදෙනාට අවබෝධ කරවීමට නොහැකි විය, ඒ මිනිසුන් අතරද යමෙක් දිව්‍යමඩ්ගලිකයාගේ වචනය පිළිගත්තාහුද ඔවුහු දුටුදේම මඩ්ගලයායි නිගමනයට ගියහ. යමෙක් සුත මුත මඩ්ගලිකයන්ගේ වචනය පිළිගත්තාහුද ඔවුහු ශ්‍රාතයම, මුතයම මඩ්ගල යයි නිගමනයට ගියහ. මෙසේ මේ මඩ්ගල කථාව සියලු දඹදිව ප්‍රකට විය.

ඉක්බිති සියලු දඹදිව මිනිස්සු සමූහ සමූහ වශයෙන් රැස් වී "මඩ්ගල නම් කවරේදැයි" මඩ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. ඒ මිනිසුන්ගේ ආරක්ෂක දේවතාවෝ ඒ කථාව අසා එසේම මඩ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. භූමාසුර දේවතාවෝ ඒ (ආරක්ෂක) දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙති. ඉක්බිති ඒ ආරක්ෂක දෙවියන්ගෙන් අසා භූමාසුර දේවතාවෝද එසේම මඩ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. ආකාශසුර දේවතාවෝ ඒ (භූමාසුර) දේවතාවන්ගේ ද මිත්‍රයෝ වෙති. වාතූමිමහාරාජික දේවතාවෝ ඒ ආකාශසුර දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙති. මේ ක්‍රමයට පිළිවෙළින් අකනිටා බහිලොව දේවතාවෝ සුදස්සී දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙත්ද ඒ සුදස්සී දේවතාවන්ගෙන් අසා අකනිටා දේවතාවෝද සමූහ සමූහ වශයෙන් රැස් වී මඩ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. මෙසේ දස දහසක් සක්වළ දක්වා සියලු තන්හි මඩ්ගලයන් පිළිබඳව සිතීම ඇති විය. එසේ සිතීම ඇති වූයේ නමුදු මෙය මඩ්ගලය, මෙය මඩ්ගලයයි" විනිශ්චය කරන්නේ. තීරණයකට නොපැමිණීම දොළොස් වසරක් සිටියේය. සියලු මිනිස්සුද දෙවියෝද බ්‍රහ්මයෝද ආයතී ශ්‍රාවකයන් හැර දිට්ඨ, සුත, මුත, වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදුණහ. එක් අයෙක්වත් "මෙයම මඩ්ගලයයි" සත්‍ය වශයෙන් නිගමනයකට ගියේ නොවීය. ලෝකයෙහි මඩ්ගල කෝලහලයක් උපති.

කෝලහලය නම් කල්ප කෝලහලය, චක්‍රවර්ති කෝලහලය, බුද්ධ කෝලහලය, මඩ්ගල කෝලහලය. මොනෙය්‍ය කෝලහලය යයි පස් වැදෑරුම් වේ. එහි කාමාවචර දේවතාවෝ මිදු හිස් ඇත්තාහු විසුරුණු කෙස් ඇත්තාහු හැඬු මුහුණු ඇත්තාහු අත්වලින් කදුළු පිසිමින් රතු වත් හැඳ අතිශයින් විරූපී වෙස් දරන්නෝ වී - වම් සිය දහසක් ඇවෑමෙන් කල්පාන්තයට අයත් වීම වන්නේය. මේ ලෝකය විනාශ වන්නේය. මහා සමුද්‍රය ඝිද්දියන්නේය. මේ මහ පොළොවද මහා මේරු පව්න රාජයාද දැවී අළු වන්නේය. විනාශ වන්නේය. බ්‍රහ්ම ලෝකය දක්වා ලෝක විනාශය වන්නේය. ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, මෙමත්‍රිය වඩවු, උත්තමයෙනි, කරුණාව, මුදිතාව, උපේක්ෂාව, වඩවු, මවට උපස්ථාන කරවු, පියාට උපස්ථාන කරවු,

කුලදෙවුවන් පුදත්තෝ වවු, නිදි වරවු, පමා නොවවු යයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය කල්ප කෝලාහලය නම්.

කාමාවචර දෙවියෝම වර්ෂ සියයක් ඇවෑමෙන් වක්‍රවර්ති රජෙක් ලෝකයෙහි උපදින්නේයයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය චක්‍රවර්ති කෝලාහලය නම්.

සුද්ධාවාස දෙවියෝ වනාහි බ්‍රහ්මාභරණයෙන් අලංකාර වී බ්‍රහ්ම හිස් වෙළුමක් හිසෙහි දරා හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තාහු බුදුගුණ කියන්නෝ වී වම් දහසක් ඇවෑමෙන් බුදුන් වහන්සේ ලෝකයෙහි උපදින සේකැයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය බුද්ධ කෝලාහලය නම්.

සුද්ධාවාස දෙවියෝම දෙවිමිනිසුන්ගේ සිත් දැන දොළොස් වසරක ඇවෑමෙන් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ "මඩ්ගල" දේශනා කරන සේකැයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය මඩ්ගල කෝලාහලය නම්. සුද්ධාවාස දෙවියෝම සත් වසක් ඇවෑමෙන් එක්තරා හික්මුණක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග එක්වූ මොනෙය්‍ය ප්‍රතිපදාව විමසන්නේයයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය මොනෙය්‍ය කෝලාහලය නම්. මේ කෝලාහලයන් පහ අතුරෙන් මේ මඩ්ගල කෝලාහලය දෙවි මිනිසුන් දිට්ඨ මඩ්ගල ආදී වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදුන කල්හි ලෝකයෙහි උපන්නේය.

ඉක්බිති දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සොයා සොයා මඩ්ගලයන් නොලැබෙන කල්හි දොළොස් වසක් ඇවෑමෙන් තච්ඡිසා වැසි දේවතාවෝ එක්රැස් වී මෙසේ සමච සිතුහ. "ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, ඇතුල්ගෙයි ජනයාට ගෙහිමියා යම්සේද ගම් වැසියන්ට ගම්පතියා යම්සේද සියලු මිනිසුන්ට රජ යම්සේද ඒ අයුරින්ම මේ ශක්‍ර දේවෙන්ද්‍ර නෙමේ අපට පිනෙන්ද තේජසින්ද ඵෙශ්වය්‍යයෙන්ද ප්‍රඥාවෙන්ද අග්‍රය, ශ්‍රේෂ්ඨය, දෙදෙව්ලොවට අධිපතිය. එබැවින් අපි ශක්‍ර දේවෙන්ද්‍රයන්ගෙන් මේ කාරණය විමසන්නෙමු නම් යෙහෙකි" යි යනුවෙනි. ඒ දේවතාවෝ ශක්‍රයාගේ සම්පයට ගොස් ඒ අවස්ථාවට ගැළපෙන වස්ත්‍රාභරණයෙන් සශ්‍රීක වූ ශරීර ඇති දෙකෝටි පනස් ලක්ෂයක් අප්සරා සමූහයා විසින් පිරිවරන ලද පරසතු රුක් මූල උතුම් පඩුපුල් අස්නෙහි හුන් සක් දෙවිඳුන්ට වැද එකත් පසෙක සිට මෙසේ කීහ. "නිද්‍රකානෙනි, දන්නෙහිද? දැන් මඩ්ගල ප්‍රශ්නයෝ හට ගත්හ. සමහරු දුටුදේ මඩ්ගලයයි කියති, සමහරු ඇසුදේ මඩ්ගලයයි

(කියති). සමහරු මුත්‍ය මඩගලයයි (කියති). එහිදී සෙසු අයද අපි ද තිරණයකට පත් නොවුමු. නුඹ වහන්සේ අපට ඒකාන්තයෙන් තත් වු පරිද්දෙන් ප්‍රකාශ කරන්නෙහු නම් යෙහෙකි" යනුවෙනි. දෙව් රජ සභාවයෙන්ම ප්‍රඥාවන්තය. (එබැවින්) මේ මඩගල කථාව පළමුව කොහි හටගන්නේ දැයි විමසිය. "දේවයන් වහන්ස, අපි වාතුම්මහාරාජික දෙවියන්ගෙන් ඇසුවෙමු"යි කීහ. ඉන්පසු වාතුම්මහාරාජික දෙවියෝ ආකාශසභා දෙවියන්ගෙන්ද ආකාශසභා දෙවියෝ භූමයසභා දෙවියන්ගෙන්ද භූමයසභා දෙවියෝ මනුෂ්‍යාරක්‍ෂක දෙවියන්ගෙන්ද, මනුෂ්‍යාරක්‍ෂක දෙවියෝ මනුෂ්‍යලෝකයෙහි හට ගත්තේයයි කීහ. ඉක්බිති දෙව් රජ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ කොහි වසන සේක්දැයි විමසිය. "දේවයන් වහන්ස, මිනිස් ලොව යයි කීහ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් කිසිවෙක් විමසී දැයි (ඇසිය) දේවයන් වහන්ස, කිසිවෙක් නැතැයි (කීහ) ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, යමෙක් නිරවශේෂ මඩගලදේශක ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉක්මවා මාගෙන් ඇසිය යුතුයයි සිතන්නෙහුද ඒ තෙපි කුමක් හෙයින් ගිනි අත් හැර කලාමැදිරියෙක් දල්වනුද? "ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, එව්, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසමු. ඒකාන්තයෙන් සාරවත් පැන විසඳුමක් ලබන්නෙමු" යි එක් දේවපුත්‍රයකුහට "නුඹ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසව"යි අණ කළේය. ඒ දේව පුත්‍රතෙමේ එම අවස්ථාවට ගැළපෙන ආහරණයෙන් තමා සැරසී විදුලියක් මෙන් බබලමින් දේව සමුහයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ දෙව් රජ මහ වෙහෙරට පැමිණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැද එකක් පසෙක සිට මඩගල ප්‍රශ්නය විමසන්නේ "බහු දෙවා මනුෂ්‍යාව" යන ගාථාව කිය. මේ මඩගල ප්‍රශ්නයේ හට ගැනීමයි.

දැන් ගාථා පදයන්ගේ අර්ථවේදනාව වේ. "බහු" යනු අනියමින් සංඛ්‍යාව දැක්වීමයි. එයින් නොයෙක් සිය ගණන්, නොයෙක් දහස් ගණන්, නොයෙක් ලක්‍ෂ ගණන් යැයි කියන ලද්දේ වෙයි. ක්‍රීඩා කෙරෙන්නුයි = දෙවා වේ. පඤ්චකාම ගුණයන්ගෙන් ක්‍රීඩා කෙරෙන්න, නැතහොත් තමාගේ සම්පත්තියෙන් බබලන් යන අර්ථයයි. තවද "දෙවා" යනු සමමුති, උපාතති, විසුද්ධි වශයෙන් දෙවියෝ ක්‍රීඩා වෙති. යම් සේ කීවේද? දෙවා යනු සමමුති දෙව උපාතති දෙව විසුද්ධි දෙව යයි දෙවියෝ තිදෙනෙකි යි. එහි සමමුති දේව නම් රජවරු, බිසෝවරු, රාජ කුමාරවරුයි. උපපත්ති දේව නම් වාතුම්මහාරාජිකයෙහි දෙවියන් පටන් ඉන් ඉහළ දෙවියෝය. විසුද්ධිදේව නම් රහතන් වහන්සේලා කියනු ලැබෙන්නෙහුයි. ඔවුන් අතුරෙන් මෙහි උපපත්ති දෙවියෝ අදහස් කරන ලදහ. මනුෂ්‍ය දරුවෝ වන හෙයින් - මනුෂ්‍ය වේ. පෝරාණයෝ වනාහි "මනසින් උසස් බැවින් මනුෂ්‍ය"

යයි කියති. ඔවුහු "ජමුද්ධිපික, අපරගොයානික, උත්තර කුරුක, පුබ්බ විදෙහක යයි චතුර්විධ වෙති. මෙහි ජමුද්ධිපිකයෝ අදහස් කරන ලදහ. "මඛලං" යනු මේවා කරණ කොට ගෙන සත්වයෝ ගෞරව කරති'යි = මඛලානි වේ. සමාදායං, අභිවාදායං පැමිණෙත් යන අර්ථයයි. "අවිනායං" යනු සිතුහ. "ආකඛාමානා" යනු කැමැති වන්නාහු, ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු, ප්‍රිය කරන්නාහු, "සොඤ්ඤානං" යනු සුවපත් බවයි. සියලු දිට්ඨධර්මික හා සම්පරායික වූ ද සෝභන වූ ද සුන්දර වූ ද කලාශාලී ධර්මයන්ගේ ඇති බව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "බුද්ධි" යනු දේශනා කරනු මැනව. කියනු මැනව, විවරණය කරන මැනව, බෙදා දක්වනු මැනව, විස්තර කරනු මැනව. "මඛලං" යනු සමාදායං හේතුවන අභිවාදායං හේතුවන, සියලු සම්පත්තියට හේතුවන, "උත්තමං" යනු විශිෂ්ට වූ, උතුම් වූ, සියලු ලෝකයාට හිත සුව එළවන යනුයි. මේ ගාථාවේ පද පිළිවෙළින් වර්ණනාවයි.

මේ වනාහි පිණ්ඩාර්ථයයි. ඒ දේව පුත්‍ර තෙමේ දස දහසක් සක්වළ දේවතාවෝ මඛල ප්‍රශ්නය අසනු කැමතිව මේ සක්වළෙහි රැස්වී එක් වලග කෙළවර ඉඩ ප්‍රමාණයෙහි දස දෙනාද විසිදෙනාද නිස් දෙනාද හතළිස් දෙනාද පනස් දෙනාද හැට දෙනාද හැත්තෑ දෙනාද අසූ දෙනාද වශයෙන් සියුම් ආත්ම හවයන් මවාගෙන සියලු දේව, මාර, බ්‍රහ්මයන්, ශ්‍රියාවෙන්ද තේජසින්ද ඉක්මවා බබලමින්, පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩ සිටින භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා සිටියාහු දෑක එකල්හිද අනාගතයේද සියලු දඹදිට්ට අයත් මිනිසුන්ගේ සිතේ අදහස තම සිතින් දෑක සියලු දෙවි මිනිසුන්ගේ විවිකිච්ඡා (සැකය) උළු උදුරා දූමිම සඳහා "බොහෝ දෙවියෝද මිනිස්සුද මඛලයන් ගැන සිතූහ. "ආකඛාමානා සොඤ්ඤානං" තමාගේ සුවපත් බව කැමති වන්නාහු උතුම් වූ මඛලයන් වදාරනු මැනවැ'යි ඒ දෙවියන්ගේ අනුමැතියෙන් ද මිනිසුන්ගේ අනුග්‍රහයෙන් ද මවිසින් විමසන ලද්දේ යමක් අප සියල්ලන්ටම ඒකාන්ත හිතසුව එළවන උතුම් මඛලයක් වේ ද එය අපට අනුකම්පා පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්ස, වදාරනු මැනවැයි කීය. මෙසේ දේවපුත්‍රයාගේ ඒ වචනය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "අසෙවනාව බාලානං" යන ගාථාව වදාළහ.

එහි "අසෙවනා" යනු භජනය නොකිරීම, සේවනය නොකිරීමයි. "බාලානං" යනු ජීවත් වෙති. ආශ්වාස කෙරෙහියි "බාලා" වේ. ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස පමණකින් ජීවත් වෙති. ප්‍රඥා සහගත ජීවිතයක් නොවේ යන අදහසයි. ඒ බාලයන්ගේ, "පණ්ඩිතානං" යනු යෙහිනුයි පණ්ඩිතා වේ.

සාන්දෘෂ්ටික සම්පරායික අර්ථයන්හි ඇත ගතියෙන් යෙහි" යි යන අදහසයි. ඒ පණ්ඩිතයන්ගේ, "සෙවනා" යනු භාජනය කිරීම, ඇසුරු කිරීම, ඔහු සහාය කොට ඇති බව, ඔහු හා හිතවත් භාවය පැවැත්වීමයි. "පූජා" යනු සත්කාර කිරීම, ගරු කිරීම, බුහුමන් කිරීම, වැඳීමයි. "පූජනෙය්‍යානං" යනු පූජාවට සුදුසු අයට "එතං මඛල මුත්තමං" යනු නුඹ විසින් "බෑහි මඛල මුත්තමං" යයි යමක් විමසන ලද්දේ මෙහිදී පළමු කොට "මෙය උතුම් මඛලයකැයි ගනුව"යි දේශනා කරන ලද්දේ වෙයි. මේ මෙම ගාථාවෙහි පද වර්ණනාවයි.

මෙම ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. මෙසේ දේව පුත්‍රයාගේ මේ විවනය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "අසෙවනාව බාලානං" යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි යම් හෙයකින් කථාවෝ පුළුන් කථා, අපුළුන් කථා, සානුසන්ධි කතා, අනනුසන්ධි කථා යයි සතරාකාර වෙන් ද එහි "පුළුන් නං ගොතම භූරිපක්‍ඛන කථංකරො සාවකො සාධු භොති" යයි ද "කථනනු නිං මාරිස ඔසමනරි" යයි ද මේ ආදී තන්හි (මෙන්) යමෙකු විසින් විමසන ලද්දේ කළ දේශනා "පුළුන් කථා" වේ. "යං පරෙ සුබතො ආහු තදරියාආහු දුක්ඛතො" යන මේ ආදී තන්හි (මෙන්) යමෙකු විසින් විමසීමක් නොමැතිව තමන් වහන්සේගේ අදහස් වශයෙන් කළ දේශනා අපුළුන් කථා නම් වේ. බුදුවරුන්ගේ සියලුම කථා "සනිදානාහං හික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙමි" යයි වදාළ බැවින් සානුසන්ධි කථා වේ. අනනුසන්ධි කථා මේ ශාසනයෙහි නොමැත. මෙසේ මේ කථා අතුරෙන් මේ දේශනාව දේව පුත්‍රයා විසින් විමසන ලද්දේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කළ බැවින් පුළුන් කථා වේ. විමසන ලද (පුළුන්) කථාවෙහි ද යම් සේ මග නොමග මැනවින් දන් දක්ෂ පුරුෂයෙක් මග විමසනු ලැබුවේ "අසවල් නැත දෙමංසන්ධියක් ඇත. එහි වම්පස මග අත්හැර දකුණු පස මග ගනිවු" යයි පළමුව දුරු කළ යුතු මග කියා පසුව ගත යුතු මග කියයි ද ඒ අයුරින් සේවනය කළ යුතු හා සේවනය නොකළ යුතු පුද්ගලයන් අතුරෙන් සේවනය නොකළ යුතු (පුද්ගලයන්) කියා සේවනය කළ යුතු අය කිව යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද මාරියෙහි දක්ෂ වූ පුරුෂයාට සමානය. යම්සේ කීවේද "තිස්සය, මාර්ගයෙහි දක්ෂවූ පුරුෂයා යනු අරහත් සම්මා සම්බුද්ධ වූ තථාගතයන් වහන්සේට නාමයකි." "උත්තරන්සේ වනාහි මේ ලෝකය පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. පරලොව පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මරණයට අයත් දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මරණයට අයත් නොවන දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මාරයාට අයත් දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මාරයාට අයත් නොවන දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි." යනුවෙනි. එහෙයින්

පළමුව සේවනය නොකළ යුතු පුද්ගලයන් දේශනා කරන්නාහු "ආසෙවනාව බාලානං පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා" යයි වදාළහ. අන්තළ යුතු මාර්ගය මෙන් පළමුව බාලයෝ සේවනය නොකළ යුත්තාහ. ආශ්‍රය නොකළ යුත්තාහ. ඉන් පසුව ගත යුතු මග මෙන් පණ්ඩිතයෝ සේවනය කළ යුත්තාහ. ආශ්‍රය කළ යුත්තාහ. කුමක් හෙයින් මිඛලයන් පිළිබඳ දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පළමුව බාලයන් සේවනය නොකිරීමත් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීමත් දේශනා කරන ලද්දේ? කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් දෙවි මිනිස්සු බාල සේවනය නිසා දිට්ඨමිඛලාදිය අතුරෙන් මේ මිඛල දෘෂ්ටිය ගන්නාහු ද එය ද අමිඛලයකි. එහෙයින් මෙළොව පරලොව අර්ථය සිද්ධිත ඔවුන්ගේ ඒ අකල්‍යාණමිත්‍ර සංසර්ගයට ගරහන, උභය ලෝකාර්ථ සිද්ධිය ඇති කරන කල්‍යාණ මිත්‍ර සංසර්ගයට පසසන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පළමුව බාලයන්ගේ සේවනය නොකිරීමත් පණ්ඩිතයන්ගේ සේවනයන් දේශනා කළ සේක. (එහෙයින්) එහි "බාලා" බාලයෝ නම් ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශල කම් පර්‍යන්තරයන් යුත් යම්කිසි සත්වයෝය. ඔවුහු තුන් ආකාරයකින් දත යුත්තාහ. යම් සේ වදාළේ ද "මහණෙනි, බාලයාගේ මේ බාල ලක්ෂණ තුනකි." යන සූත්‍රයයි. තවද පූර්ණ කාශ්‍යප ආදී ඡට් ඥාණාචාර්ය දේවදත්ත, කෝකාලික, කටමෝරක තිස්ස, බණ්ඩදෙවියාපුත්ත, සමුද්ද දත්ත, විඤ්චමානවිකා ආදීහු ද අතීත කාලයේ දී ස විදගේ සහෝදරයාද යන මොවුහුද වෙනත් මෙබඳු වූ සත්වයෝ බාලයෝ යයි දත යුතුය. ඔවුහු ගින්නෙන් දැල්වුණු ගෙයක් මෙන් තමා විසින් වැරදි ලෙස ගත් දෙයින් තමන් මෙන්ම තමන්ගේ වචනය අනුගමනය කරන්නන් ද විනාශ කරති. යම්සේ දී ස විදගේ සහෝදරයා බුද්ධාන්තර හතරක් සැට යොදුන් පමණ වූ සිරුරක් ඇතිව උඩුකුරුව වැටුණේ මහා නරකයෙහි පැසෙනු ලබන් ද යම්සේ ඔහුගේ දෘෂ්ටිය කැමතිවන පන්සියක් කුලයෝ ඔහුගේම සහාය බවට පත් වෙමින් උපන්නාහු මහා නරකයෙහි පැසෙනු ලබන් ද (ඵලෙසිති) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය වදාරන ලදි. "මහණෙනි, බටලියෙන් කළ ගෙයක් හෝ තණ්ඩලින් කළ ගෙයක් හෝ ගිණි ඇවිළ ගත්තේ ඇතුළත පිටත සුණුවලින් ගල්වන ලද වැළකු සුළං ඇති කාවද්දන ලද අගුල් ඇති වැසූ වාකවුළු ඇති කුළු ගෙවල් ද යම්සේ දවා ද මහණෙනි එලෙසින්ම යම් කිසි බිය කෙනෙක් උපදින් නම් ඒ සියල්ලම බාලයා කෙරෙන් උපදිති. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් නූපදියි. යම් කිසි උපද්‍රව කෙනෙක් උපදින් නම් - පෙ - යම්කිසි විපත් කෙනෙක් - පෙ - පණ්ඩිතයා කෙරෙන් නූපදියි. මහණෙනි, මෙසේ වනාහි බාල තෙමේ භය සහිත වේ. පණ්ඩිත තෙමේ භය රහිත වේ. බාලයා විපත්ති සහිත වේ. පණ්ඩිතයා විපත්ති රහිත වේ.

යනුවෙනි. තවද බාලයා කුණු වූ මාළුවෙකු හා සමානය. ඔහු ඇසුරු කරන්නා කුණු මාළුවෙකු දැමූ කොළ ගොටුවක් සමාන වෙයි. නුවණැත්තන් විසින් ඉවත දැමිය යුතු පිළිකුල් කෙනෙකු බවට පත්වෙයි. මෙය ද වදාරණ ලදී.

“යම් මිනිසෙක් කුණු මසෙකු කුස තණ අගින් බද්දි ද ඒ කුස තණ ද ගද වහනය කරයි. බාලයන් ඇසුරු කිරීමත් එසේමය.”

අකිත්ති පණ්ඩිත තෙමේද සක්දෙව් රජු විසින් වර දෙනු ලබන කල්හි මෙසේ කිය.

“බාලයකු නොදකිවා, ඔහු ගැන අසන්නට නොලැබේවා. බාලයකු සමග එක්ව වාසයක් නොලැබේවා, බාලයන් හා ප්‍රිය බස් හෝ කථා කරන්නට නොලැබේවා, එය කැමති නොවේවා.”

“කාශ්‍යපය, බාලයා තොපට කුමක් කළේද? කාශ්‍යපය, බාලයා දැකීම නොරුස්සන්නේ කවර කරුණක් නිසාද? ඒ හේතුව මට කියව.”

“බාලයා (ඇසුරු කරන්නන්) අනභිවෘද්ධියට පමුණුවයි. අකටයුතු දෙයෙහි යොදයි. උපිළිවෙල උසස් සේ ගනී. ලෙන්ගතුව කී දෙයට කිපෙයි. ආචාර විනය නොදනී. එබැවින් ඔහුගේ දසුන නොමැතවි.”

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු ආකාරයෙන් බාලයන් ඇසුරු කිරීම ගරහන සේක් බාලයන් සේවනය නොකිරීම මහිගලයකැයි වදාරා දුන් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම ප්‍රශංසා කරන සේක්” පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා මඩ්ගලං” යයි වදාළ සේක.

එහි “පණ්ඩිතා” පණ්ඩිතයෝ නම් ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීම ආදී දශ කුශල කම් පථයෙන් සමන්විත වූ යම්කිසි සත්වයෝය. ඔවුහු තුන් ආකාරයකින් දත යුත්තාහ. යම්සේ වදාළේද :- “මහණෙනි පණ්ඩිතයාගේ මේ පණ්ඩිත ලක්ෂණ තුනකි” යන සූත්‍රයයි. තවද බුදු, පසේ බුදු, අසුමහ සච්චෝද අනෙකුත් තථාගත ශ්‍රාවකයෝ ද සුනෙන්ත, මහා ගෝචින්ද, විධුර, සරහඩ, මහොසධ, සුතසෝම, නිමිරාජ, අයොසර කුමාර, අකිත්ති පණ්ඩිත ආදීහුද පණ්ඩිතයෝයයි දත යුත්තාහ. ඔවුහු හයේදී ආරක්ෂාව මෙන්ම අත්ධකාරයේදී පහතක් මෙන්ද සාපිපාසාදී දුකෙන් යුක්ත වූ විට ආහාර පාන ලැබීමක් මෙන්ද තමාගේ වචනය අනුගමනය කරන්නන්ට සියලු හය උපද්‍රව, විපත්, දුරුකිරීමට සමත් වෙති. ඒ එසේමය. තථාගතයන්

වහන්සේ වෙත එළඹ අඤ්ඤායා අප්‍රමාණ දෙවිමිනිස්සු රහත්භාවයට පැමිණියහ. බ්‍රහ්මලෝකයෙහි පිහිටියහ. දෙව්ලොව පිහිටියහ. සුගති ලෝකයෙහි උපන්නාහ. සැරියුත් තෙරුන් කෙරෙහි සිත පහදවා සිව්පසයෙන්ද තෙරුන්ට උපස්ථාන කොට අසු දහසක් කුලයෝ සාමාජිකයෙහි උපන්නාහ. මහා මොග්ගල්ලාන, මහා කාශ්‍යප ආදී කොට ඇති සියලු මහා ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහිද එසේමය. සුනෙන්ත ශාස්තෘහුගේ ශ්‍රාවකයෝ "සමහරෙක් බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපන්න. සමහරෙක් පර නිම්මිත වසවත්ති දෙවියන්ගේ සහභාවයට පැමිණියහ. -පෙ- සමහරෙක් ගෘහපති මහා සාලකුලයන්ගේ සහභාවයට එළඹියහ. "මෙයද වදරන ලදී. "මහණෙනි පණ්ඩිතයා කෙරෙන් බියක් නැත. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් උපද්‍රවයක් නැත. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් විපතක් නැත. යනුවෙනි. තවද පණ්ඩිත තෙමේ තුවරලා මල්මාලා ආදී සුවඳ භාණ්ඩ හා සමානයි. පණ්ඩිතයන් ඇසුරු කරන්නා තුවරලා මල්මාලා ආදී සුවඳ භාණ්ඩ ඔතන ලද කොළ හා සමානයි. නුවණැත්තන්ගේ ගරුකටයුතු බවටද මනෝඥ බවටද පැමිණේ. මෙයද දේශනා කරන ලදී.

"යම් මිනිසෙක් තුවරලා කොළපතකින් බඳී නම් කොළපතද සුවඳ විහිදුවයි. පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීමද එබඳුය."

අකිත්ති පණ්ඩිත තෙමේද සක්දෙව් රජු විසින් වර දෙනු ලබන කල්හි මෙසේ කීහ:-

"නැණවතා දකිම්වා, නැණවතා ගැන අසම්වා, නැණවතා හා එක්ව වෙසෙම්වා, නැණවතා හා ප්‍රියබස් බෙණෙම්වා. එය කැමති වෙම්වා" යි (කිය)

"කාශ්‍යපය, නැණවතා නුඹට කුමක් කළේද ? කාශ්‍යපය, නැණවතා දකිම කැමතිවන්නේ කුමක් නිසාද? ඒ හේතුව මට කියව"

"නැණවතා (ඇසුරු කරන්නන්) අභිවෘද්ධියට පමුණුවයි. නොකළයුතු දෙයෙහි නොයොදවයි. මනා පිළිවෙල උසස්සේ ගනී. ළෙන්ගතුව කී දෙයින් නොකිපෙයි. ආචාර විනය දැනී. එහෙයින් ඔහු හා එක්වීම යහපති.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු ආකාරයෙන් පණ්ඩිතයන් ඇසුරු කිරීම ප්‍රසංශා කරන සේක. පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම මඩගලයයි වදාරා දෑත් ඒ බාලයන් සේවනය නොකිරීමෙන්ද පණ්ඩිතයන් සේවනය

කිරීමෙන්ද පිළිවෙලින් පූජනීය භාවයට පැමිණි අයට කරන පූජාව ප්‍රශංසා කරන සේක් "පූජාව පූජනීයානං මඩ්ගලං" යයි වදළන. එහි "පූජනීයා" පිදිය යුත්තේ නම් සියලු දෝෂයන්ගෙන් තොර වූ හෙයින්ද සියලු ගුණයන්ගෙන් යුක්ත වූ හෙයින්ද භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේලාය. එයින් පසුව පසේ බුදුවරුද ආයථී ශ්‍රාවකයෝද වෙති. උන්වහන්සේලා විෂයෙහි කරන ස්වල්ප වූ පූජාවද බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස වේ. සුමන මල්කරු, මල්ලිකා ආදීහු මෙහි නිදසුන් වෙති. එහි එක් නිදර්ශන මාත්‍රයක් පමණක් කියමු:

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි එක් දිනක් පෙරවරු කාලයෙහි සිවුරු හැඳ පොරවා පාසිවුරුගෙන රජගහ නුවරට පිඩුපිණිස පිවිසි සේක. ඉක්බිති සුමනමල්කරු මගධාධිපති සේනිය බිම්බිසාර රජුට මල් රැගෙන යන්නේ නගර දොරටුව වෙත වැඩම කළ, පැහැදීම ඇතිකරන පැහැදීමට සුදුසු, දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් හා අසුවක් අනුබාසැප්පනයන්ගෙන් යුක්ත වූ බුද්ධ ශ්‍රියාවෙන් බබලන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දිටිය. දෑක ඔහුට මෙසේ සිත් විය. "රජතෙමේ මල් රැගෙන සියක් හෝ දහසක් හෝ දෙන්නේය. එයද මේ ලෝකයට පමණක් සීමා වූ සැපය සඳහා වන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වනාහි කරන පූජාව අප්‍රමාණ අසඬ්බෙය්‍ය එල ඇත්තේ බොහෝ කලක් හිතසුව ගෙන දෙන්නේ වේ. එහෙයින් මම මේ මල් වලින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුදමි" යි පහන් සිත් ඇත්තේ එක් මල් මිටක් ගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පිටුපසට දෑමය. මල් අහසින් ගොස් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මත මල් වියනක් වී සිටියේය. මල්කරු ඒ ආනුභාවය දැක වඩාත් පහැදුණු සිත් ඇත්තේ නැවත එක් මල්මිටක් දෑමය. ඒවාද ගොස් මාලා කඤ්චුකයක් (වට තිරයක්) වී සිටියේය. මෙසේ අට මිටක් දෑමය. ඒවා ගොස් මල් කුළුගෙයක් වී සිටියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුළුගෙය ඇතුළෙහි වූහ. මහජනයා රැස්විය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මල්කරු දෙස බලමින් සිනා පහළ කළහ. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ "බුදුවරු හේතුවක් ප්‍රත්‍යයක් නොමැතිව සිනා පහළ නොකරති" යි (සිනා) සිනාවට කරුණු විමසූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "ආනන්දය, මේ මල්කරු මේ (මල්) පූජාවේ ආනුභාවයෙන් කල්ප ලක්ෂයක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සැරිසරා කෙළවර "සුමනිසාර" නම් පසේ බුදු වන්නේය" යි වදළන. එසේ වදරා අවසානයෙහි ධර්මදේශනා සඳහා මේ ගාථාව වදළන.

"නඤ්ඤ කමමං කතං සාධු යං කත්වා නානුතපපති
යසස පතීනො සුමනො විපාකං පටිසෙවති"

“යමක් කොට පසුතැවෙන්නට සිදුනොවේද යමක් විපාකය ප්‍රීතියෙන් හා සොම්නසින් යුක්තව විදිය හැකිද එබඳු දේ කිරීම යහපත්ය” යනුයි.

ගාථාවසානයෙහි අසුභාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය. මෙසේ ඒ පූජනීය උතුමන්ට කරන ස්වල්ප වූද පූජාව බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස වේයයි දත යුතුය. ඒද ආමිස පූජාවය. ප්‍රතිපත්ති පූජාව පිළිබඳව කියනුම කවරේද. යම් හෙයකින් යම් කුල පුත්‍රයෝ සරණාගත හා ශික්ෂාපද පිළිගැනීමෙන්ද උපාසකභාවය සමාදානයෙන්ද චතුසාරිශුද්ධි ශිලාදියෙන්ද යන තමාගේ ශීල ගුණයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුදන්ද ඔවුන්ගේ පූජාඵලය කවරක් නම් වර්ණනා කරන්නෝද? ඔවුන් විසින් තථාගතයන් වහන්සේ උතුම්ම පූජාවෙන් පුදනු ලබන් යයි කියන ලදී “ආනන්දය, යම් භික්ෂුවක් හෝ භික්ෂුණියක් හෝ උපාසකයෙක් හෝ උපාසිකාවක හෝ ධර්මානු ධර්ම ප්‍රතිපත්තව සමාසක් ප්‍රතිපත්තියෙන් යුක්තව ධර්මයට අනුව හැසිරෙන්නෙක්ව වාසය කෙරේද හෙතෙම තථාගතයන් වහන්සේට උතුම්ම පූජාවෙන් සත්කාර කෙරේ, ගරු කෙරේ, බුහුමන් කෙරේ, පූජා කෙරේයි යම්සේ වදළේද (එහෙයින්) මේ අනුසාරයෙන් පසේ බුදු, ආයථී ශ්‍රාවකයන්ටද කෙරෙන පූජාවෙහි හිතසුව ගෙනදීම දත යුතුය. තවද හිතියන් අතරෙහි බාල සොහොයුරාට දෙටු සොහොයුරාද සොහොයුරියද පූජනීය වේ. පුතාට මව්පියෝ පූජනීය වෙති. කුලකතුන්ට සැමියාද නැදි මයිලණුවෝද යනුවෙන් මෙසේද මෙහි පූජනීය බව දත යුතුය. මොවුන් කෙරෙහිද කරන පූජාවෝ කුල ධර්ම ගණයට ගැනෙන හෙයින්ද ආයුෂ ආදිය වර්ධනයට හේතු වන හෙයින්ද මඩ්ගලම වෙති. මෙය කියන ලද්දේමය :- යමෙක් වනාහි මවට සත්කාර කරන්නෝ පියාට සත්කාර කරන්නෝ මහණුන්ට සත්කාර කරන්නෝ බමුණන්ට සත්කාර කරන්නෝ කුලයෙහි වැඩිහිටියනට යටත් පැවතුම් දක්වන්නෝ වන්නාහුද මේ කුසල් දහම් සමාදන් කොට ගෙන පවතින්නාහුද ඔවුහු ඒ කුශල ධර්ම සමාදාන හේතුවෙන් ආයුෂයෙන්ද වැඩෙන්නාහ. වර්ණයෙන්ද වැඩෙන්නාහ” ආදියයි.

දැන් යම් හෙයකින් “යං යත් මඩ්ගලං වච්ඡාපෙත්වා තං තස්ස මඩ්ගලතං විභාවයෙ” යයි මාතෘකා තබන ලද්දේද එහෙයින් මෙය කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ගාථාවෙහි බාලයන් සේවනය නොකිරීම, පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම, පිදිය යුක්තත් පිදීම යන මඩ්ගලයෝ තුනක් දේශනා කරන ලදහ. එහි බාලයන් සේවනය කිරීම හේතුවෙන් ඇතිවන හයෙන් ආරක්ෂා වීම වශයෙන් බාලයන් සේවනය නොකිරීමද උභය ලෝකාර්ථ

හිත සඳහා හේතුවන බැවින් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම හා පිදිය යුත්තන් පිදීමද ඒවායේ ඵල සම්පත් වර්ණනාවෙහි කියන ලද ආකාරයටම නිර්වාණයට හා සුගතියට හේතු වන බැවින් මඩ්ගලයයි දත යුතුය. මෙයින් මතු වටද මාතෘකා නොදක්වාම යම් තැනක යමක් මඩ්ගල වේද එය වෙන්කොට දක්වා එහි මඩ්ගලභාවය පැහැදිලි කරන්නෙමි.

“අසෙවනාව බාලානං” යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “බ්‍රෑහ් මඩ්ගල මුත්තමං” යනුවෙන් එක් මඩ්ගල කරුණක් බලාපොරොත්තු වූයේ නමුදු ස්වල්පයක් ඉල්ලා සිටි කෙනෙකුට බොහෝ දෙන උදාර පුරුෂයෙකු මෙන් එක් ගාථාවකින් මඩ්ගල කරුණු තුනක් දේශනා කොට එයින් මතු වටත් දෙවියන්ගේ අසනු කැමැත්ත ඇති නිසාත් මඩ්ගල කරුණුද ඇති නිසාත් යම් යම් කෙනෙකුට යම් යම් මඩ්ගල කරුණක් අනුකූල වේද ඒ ඒ සත්වයන් ඒ ඒ මඩ්ගල කරුණෙහි යොදනු කැමැත්ත නිසාත් “පතිරූපදෙස වාසොව” ආදී ගාථාවන්ගෙන් නැවතද නොයෙක් මඩ්ගල කාරණයන් දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ.

එහි පළමු ගාථාවෙහි පළමුකොට “පතිරූපො” යනු සුදුසු වූ, “දෙසො” යනු ගමද නියම්ගමද, නගරයද, ජනපදයද යන සත්වයන්ට නිවාස වූ යම් කිසි ආවකාශයයි, “වාසො” යනු එහි විසීමයි. “පුඤ්ඤො” යනු පෙර අතීත ජාතීන්හි, “කත පුඤ්ඤානා” යනු රැස්කල කුශල් ඇති බව “අත්තා” යන්නෙන් සිත කියනු ලැබේ. නැතහොත් සියලු ආත්ම භාවයයි. “සමමා පණ්ඩි” යනු ඒ සිත හෙවත් ආත්ම භාවය මැනවින් යෙදවීමයි. යෙදීම තැබීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉතිරි පද කියන ලද අයුරින්මය. මේ මෙහි පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. “පතිරූපදෙසවාසො” නම් යම් තැනක සිටි පිරිස හැසිරෙත්ද දානාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා වස්තු පවතීද නවාඩු ශාසනා ශාසනය බබලයිද එහි විසීම සත්වයන්ගේ පුණ්‍ය ක්‍රියා සඳහා ප්‍රත්‍ය වන බැවින් මඩ්ගල යයි කියනු ලැබේ. සිංහල දිවයිනට පිවිසි කේවට්ටාදීහු මෙහි නිදසුන් වෙති. තවත් අදහසකි. පතිරූප දේශය නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බෝ මැඩ පෙදෙස දම්සක් පැවැත්වූ පෙදෙස දොළොස් යොදුනක් පිරිස් මැද සියලු නිර්ථක මත සිද යමා මහ පෙළහර දක්වූ ගණ්ඩම්බ රූක් මුල පෙදෙස, දෙවිලොව සිට (මිනිස් ලොවට)

වැඩම කළ පෙදෙස හෝ වෙනත් යම් ඒ සාවතී රාජගහ ආදී බුදුන් වහන්සේ වැඩ විසූ ප්‍රදේශය, එහි විසීම සත්වයන්ට අනුත්තරිය ධර්ම භය ලැබීමට ප්‍රත්‍ය වන හෙයින් මඩගල යයි කියනු ලැබේ. තවත් අදහසකි. (මහ බෝ මැඩට) පෙර දිගින් කප්පිගල නම් නියම් ගමය. ඉන් පිටත මහා ශාලයෝය, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි, දක්ෂිණ පූච්ඡ දිශාවෙන් (ගිණිකොනින්) සලලවතී නම් ගඩුවාවය, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය, ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි. අපර (බටහිර) දිගින් පූණ නම් බමුණු ගමය. එයින් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි. උතුරු දිගින් උගිර ආජ නම් පච්ඡයයි, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි, දිගින් යොදුන් තුන් සියකි. පළලින් යොදුන් දෙසිය පනහකි. වට ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් නවසියකි. මෙය පුරිථප දේශ නම්, මෙහි සතර මහා දිවයින් වලටත් දෙදහසක් කුඩා දිවයින් වලටත් ඵෙශ්වර්‍යාධිපත්‍ය කරන්නා වූ සක්විති (රජවරු) උපදිති. එක් අසඬ්‍යයක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා සාරිපුත්ත, මොග්ගල්ලාන ආදී මහා ශ්‍රාවකයෝ උපදිත්, අසඬ්‍ය දෙකක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා පසේ බුදුවරු උපදිති. අසඬ්‍ය හතරක් අටක්, හෝ දහසයක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා සම්මා සම්බුදුවරු උපදිති. එහි සත්වයෝ සක්විති රජුගේ අවවාද පිළිගෙන පඤ්ච ශිලයෙහි පිහිටා ස්වර්ග පරායණ වෙති. එසේම පසේ බුදුවරුන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටා (සඬ්‍ය පරායණ වෙති) සම්මා සම්බුදුවරුන්ගේ හා බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටා සඬ්‍ය පරායණද නිර්වාණාමාන පරායණද වෙති. එහෙයින් එහි විසීම මේ සම්පත්තින්ට ප්‍රත්‍ය වන බැවින් "මඩගල" යයි කියනු ලැබේ.

"පුබ්බ කතපුඤ්ඤා නම් අතීත ජාතියෙහි බුදු, පසේබුදු, මහරහතුන් අරඬයා රැස්කළ කුශල් ඇති බවයි, එයද මඩගලයකි. කුමක් හෙයින්ද යත්? බුදු පසේ බුදුවරුන් සම්මුඛ වශයෙන් දැක බුදුවරුන්ගේ හෝ බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ සම්මුඛයෙන් අසන ලද සතර පාද ඇති ගාථාවක නමුදු අවසානයෙහි රහත් ඵලයට පමුණුවන හෙයිනි. යම් මිනිසෙක් වනාහි පෙර කළ පින් ඇත්තේ උත්සන්න වූ කුසල් මුල් ඇත්තේ වේද හෙතෙම ඒ කුශල මූලය කරණ කොට ගෙන විදගීනා උපදවා ආශ්‍රවක්‍යයට (රහත් ඵලයට) පැමිණේ. මහා කප්පින රජද අග මෙහෙසියද මෙනි. පෙර කරන ලද පින් ඇති බව මඩගලයකැයි එහෙයින් දේශනා කරන ලදි.

"අත්තසම්මාපණ්ඩි" නම් මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් දුසිල් වූ තමන් ශිලයෙහි පිහිටුවති. අශ්‍රද්ධාවත් තමන් ශ්‍රද්ධාවෙහි පිහිටුවති. මසුරු

වූ තමන් ත්‍යාග සම්පදාවෙහි පිහිටුවනි. මෙය "අන්ත සමමා පණ්ඩි යයි කියනු ලැබේ. එයද මඩ්ගලයකි. කුමක් හෙයින්ද යත්? දිවිය ධම්මික හා සම්පරායික වෛරය ප්‍රභාණයට හා විවිධ ආනිසංස ලැබීමට හේතු වන හෙයින්. මෙසේ මේ ගාථාවෙන්ද සුදුසු ප්‍රදේශයක විසීම, පෙර කළ පින් ඇති බව, තමා මනාකොට පිහිටීම යයි මඩ්ගල කරුණු තුනක්ම දේශනා කරන ලදී. ඒවායේ මඩ්ගල භාවය ඒ ඒ තැන්වලදී පැහැදිලි කරන ලද්දේය.

"පතිරූප දෙස වාසොව" යන මේ ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණනාව නිමියෝය.

දන් "බාහුසව්වඤ්ච" යන මේ ගාථාවෙහි "බාහු සව්වං" යනු බහුශ්‍රැත භාවයයි. "සිසං" යනු යම්කිසි හස්ත (කම්මාන්තයන්හි) දක්ෂ බවයි. "චිතයො" යනු කය, චචනය, සිතෙහි හික්මීමයි. සුසිකතිනො යනු මැනවින් හික්මුණේ. "සුභාසිනා" යනු මැනවින් කියන ලද "යා" යනු අනියමින් දැක්වීමයි, වාචා යනු චචනය, චචන මාර්ගය, සෙස්ස කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ මෙහි පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. "බාහුසව්ව" නම් යම් ඒ පුද්ගලයෙක් "ශ්‍රැතධරයෙක් වෙයි, රැස් කරගත් ශ්‍රැත ඇත්තෙක් වෙයි" යයිද මේ ශාසනයෙහි යමෙකු විසින් සූත්‍ර, ගෙයා, ව්‍යාකරණ, බොහෝ කොට අසන ලද්දේ වෙයි යයිද මේ ආදී ක්‍රමයට ශාසනය ශාසනධාරී බව වර්ණනා කරන ලද්දේ වේද එය අකුසල් දුරු කිරීමට හා කුසල් ලබා ගැනීමට හේතු වන බැවින්ද පිළිවෙළින් පරමාර්ථය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට හේතු වන බැවින්ද මඩ්ගල යයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය දේශනා කරන ලදී. "මහණෙනි ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ අකුසලය දුරු කරයි. කුසලය වඩයි, සාවද්‍ය දේ බැහැර කරයි, නිරවද්‍ය දේ වඩයි, තමා පිරිසිදුව පරිහරණය කරයි" යනුවෙනි. තවෙකක්ද දේශනා කරන ලදී. "දරන ලද ධර්මයන්ගේ අරිය නුවණින් පරික්ෂා කරයි, අරිය පරික්ෂා කරන්නේ ධර්මය ප්‍රතිවේධයට යෝග්‍ය වේ. ධර්මය ස්වකීය ප්‍රතිවේධයට ගැළපීම ඇති කල්හි ඇල්ම ඇති වේ. හටගත් ඇල්ම ඇත්තේ වෑයම් කරයි. වෑයම් කරන්නේ සසදයි. සසදන්නේ (සිත) පිහිටුවයි. (සිත) පිහිටුවන්නේ කයින්ද පරම සත්‍යය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. නුවණින්ද විනිවිද දකිමි යනුයි. තවද යම් අගාරික බහුශ්‍රැත බවක් නිවැරදි වේද එය දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඩ්ගල යයි දත යුතුය.

සියලු (ශිල්ප) නම් අගාරිය ශිල්පයද අනගාරිය ශිල්පයද වේ, එහි අගාරිය ශිල්පය යනු පරපණ නැසීමෙන් තොරවූ, අකුසලය දුරුකළ මනිකාර (මැනික් කරු) සුවණණකාර (රන් කරු) ආදී කර්මාන්තය, එය මෙහි ලෝකාර්ථය ගෙන දෙන හෙයින් මඩගල වේ. අනගාරිය ශිල්පය නම් සිවුරු පිළියෙළ කිරීම, මැසීම ආදී ශ්‍රමණ පරිෂ්කාර සකස් කිරීමයි, යම් ඒ කායභීයක් "මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි හික්මුව සබ්බමචාරීන්ගේ යම් ඒ උස් පහන් කළ යුතු කායභීයෝ වෙත්ද එහි දක්ෂ වූයේ වෙයි. ආදී ක්‍රමයට ඒ ඒ තත්ති වණිතා කරන ලද්දේ වේද යමක් නාථකරණ ධර්මයයි දේශනා කරන ලද්දේ වේද එය තමාගේද අනුන්ගේද දෙලොව හිත සුව ගෙන දෙන හෙයින් මඩගල යයි දත යුතුය.

"විනය" නම් අගාරිය විනය හා අනගාරිය විනයයි, එහි අගාරිය විනය නම් දශ අකුසල කර්ම පටයෙන් වෙන් වීමයි. හෙතෙම එහි නොකෙලෙසෙන අයුරින් පිළිපැදීමෙන්ද ආචාර ගුණ නියම කර ගැනීමෙන්ද මැනවින් හික්මුණේ දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඩගල වේ. අනගාරිය විනයද සජ්ඣාපන ආපත්ති ස්කන්ධයෙහි නොයෙදීමයි, හෙතෙමේද කියන ලද ආකාරයට මැනවින් හික්මුණේ වෙයි. නැතහොත් චතුපාරිශුද්ධි ශීලය අනගාරිය විනයයි. හෙතෙම යම්සේ එහි පිහිටීමෙන් රහත් ඵලයට පැමිණේද එසේ හික්මීමෙන් මැනවින් සුශික්ෂිත වූයේ ලෝකික ලෝකෝත්තර සැපය ලැබීමට හේතුවන හෙයින් "මඩගල" යයි දත යුතුය.

"සුභාසිතාවාචා" (සුභාෂිත වචන) නම් මුසාවාද ආදී දෝෂයන්ගෙන් තොර වූ (වචනයයි) "මහණෙනි අඩ්ඨ හතරකින් යුක්ත වූ වචනය සුභාෂිත වේ යයි යම්සේ වදාළේද (එහෙයින්) නැතහොත් සම්ඵලාප (හිස් වචන) නොවන වචනම සුභාෂිත වේ. යම් සේ වදාළේද,

"බුද්ධාදී සත්පුරුෂයෝ සුභාෂිතය උතුම් යයි කීහ. (පළමු අඩ්ඨයයි) ධර්මයම කියන්නේය. අධර්මය නොකියන්නේය යන එය දෙවන අඩ්ඨයයි. ප්‍රිය වචනම කියන්නේය. අප්‍රිය වචන නොකියන්නේය යන එය තෙවන අඩ්ඨයයි. සත්‍යය කියන්නේය බොරු නොකියන්නේය. යන එය සතරවන අඩ්ඨයයි යනුවෙනි.

මෙයද දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඩගලයයි දත යුතුය. මේ සුභාෂිත වචනයද විනයටම අන්තර්ගත වූයේ වුවත් සුභාෂිත වචනය විනය හා එක් නොකොට විනය සංග්‍රහ කළ යුතුය. නැතහොත්

මේ උත්සාහයෙන් කවර ප්‍රයෝජනයක්ද? අනුන්ට ධර්මදේශනා කරන වචන මෙහි සුභාෂිත වචනයයි දත යුතුය. එය වනාහි පතිරූපදේශ වාසය යම් සේද එසේම සත්වයන්ට දෙලොව හිත සුවයට හා නිව්‍යානාධිගාමයට හේතුවන හෙයින් මංගලයයි කියනු ලැබේ. මෙසේද කීවේය.

නිව්‍යාණයට පැමිණීම සඳහාද දුක් කෙළවර කිරීම සඳහාද යම් නිරූපද්‍රව වචනයක් බුදුරාජාණන් වහන්සේ වදාරත් නම් එය වචනයන් අතරින් උත්තම වේ" යනුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් "බාහු සවචං, සිප්පං, විනයෝ සුසිකඛිතෝ, සුභාසිතා වාචා, යයි මඩ්ගලයෝ සතරක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඩ්ගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

"බාහු සවචං" යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වචනාව නිමිශේය.

දන් "මාතාපිතු උපධ්‍යානං" යන මේ ගාථාවෙහි මාතුව පිතුව (මවද පියාද) මාතාපිතු වේ. උපධ්‍යානං යනු උච්චන් කිරීමයි. පුත්තානංව දාරානංව (දරුවන්ටද බිරියන්ටද පුත්තදාරසස වේ. සභිග්‍රහ කිරීම "සංගහොයි" න ආකුලා (වියවුල් නොවූයේ) අනාකුලායි. කර්මයෝම කමමනා වේ. ඉතිරිය කියන ලද පරිදිමය. මේ පද වචනාවයි.

අර්ථ වචනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. "මාතා" මව නම් උපදවන්තිය කියනු ලැබේ. "පිතා" පියාද එසේමය. උපසථානය නම් පා සේදීම, සම්බාහනය, ඇඟ ඉලීම හා නැවීමෙන්ද සිව්පසය සපයා දීමෙන්ද උපකාර කිරීමයි. එහිදී යම් හෙයකින් මව්පියවරු දරුවන්ට බොහෝ උපකාර ඇත්නාහුද අරිය කැමැත්තෝද අනුකම්පා කරන්නෝද වෙන්ද දරුවන් පිටත ක්‍රීඩා කොට පස්වලින් ගැවසුණු ශරීර ඇතිව පැමිණි කල්හි දක පස් පිසදමා හිස් මුදුන සිඹින්නාහු භාත්පසින් සිඹින්නාහු සෙනෙහස උපදවන්ද ඒ දරුවෝ වසර සියයක් නමුදු මව්පියවරුන් හිසින් දරන්නාහු ඒ මව්පියන්ට ප්‍රත්‍යූපකාර කිරීමට අසමත් වෙති. යම් හෙයකින් ඒ දෙමව්පියෝ (දරුවන්) ඇතිද්ධි කරන්නෝ පොෂණය කරන්නෝ මේ ලෝකය දක්වන්නෝ 'බ්‍රහ්ම' යයි සම්මත වූවෝ පූර්වාචාර්යයයි සම්මත වූවෝ වෙන්ද එහෙයින් ඔවුන්ට උපසථාන කිරීම මෙලොව ප්‍රශංසාවද පරලොව සවර්ණ සැපයද ගෙන දෙයි. එහෙයින් මඩ්ගල යයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්,

“මව්පියෝ දරුවන්ට බ්‍රහ්මය හසිද පුච්චාචාර්යයෙහිද ආනුනෙය්‍යෙහිද දරුවන්ට අනුකම්පා කරනාහුයයිද කියනු ලැබෙත්.

“එහෙයින් නුවණැත්තා ඔවුන්ට නමස්කාර කරන්නේය. ආහාරයෙන්ද යළි පානයෙන්ද වස්ත්‍රයෙන්ද යහනින්ද ඇඟ ඉලීමෙන්ද නැවීමෙන්ද පා දෙවීමෙන්ද ඔවුන්ට සත්කාර කරන්නේය.

මව්පියන් කෙරෙහි ඒ සේවය කිරීමෙන් පණ්ඩිතයෝ මෙලොවදී ප්‍රශංසා ලබත්. හේ පරලොව ගොස් සවරියෙහි සතුටු වේ යන මෙය දේශනා කරන ලදී.

තවත් අර්ථකථනයක් ඇත. උපස්ථානය නම් හරණ (පෝෂණය කිරීම) කිව්වකරණ (කළ යුතු කායසී කිරීම), කුලවංසධාපන (කුල පරම්පරාව පවත්වාගෙන යාම), ආදී වශයෙන් පස් ආකාර වේ. එය පවත් වැලැක්වීම ආදී පස් වැදෑරුම් දිට්ඨ ධර්මික (මෙලොවට අයත්) යහපතට හේතුවන බැවින් මඬගලයයි දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් “ගෘහපති පුත්‍රය පුත්‍රයා විසින් කරුණු පහකින් පෙරදිග නම් වූ මව්පියෝ උපස්ථාන කළ යුත්තාහ. ඔවුන් විසින් පෝෂිත වූ මම ඔවුන් පෝෂණය කරන්නෙමි. ඔවුන්ට පැමිණි කටයුතු කරන්නෙමි. කුල පරපුර රැකගන්නෙමි. මව්පියන්ගෙන් ලැබූ දෑවැද්ද (ඔවුන්ගේ අවවාද පරිදි) පවත්වන්නෙමි. කචරිය කළ පරලොව ගිය මාපියනට පින් දෙන්නෙමි යනුයි. ගෘහපති පුත්‍රය මේ කරුණු පහෙන් පුතු විසින් පෙරදිග වූ මව්පියෝ උවටන් කරන ලදහු කරුණු පහකින් පුතට අනුකම්පා කෙරෙත්. (මව්පියෝ) පුතු පවත් වළක්වත්, පිනෙහි යොදවත්, ශිල්ප හදාරවත්, සුදුසු ස්ත්‍රියක පාවාදෙත්, සුදුසු කල්හි දෑවැද්ද පවරා දෙත්” යන මෙය දේශනා කරණ ලදී. තවද යමෙක් මව්පියන් තුළ තෙරුවන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය ඉපිදවීමෙන්ද ශීල සමාදානයෙහි යෙදවීමෙන්ද නැතහොත් පැවිද්දට යොමු කිරීමෙන්ද උපස්ථාන කෙරෙයි. මෙතෙම මව්පියන්ට උපස්ථාන කරන්නන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨයාය. ඔහුගේ ඒ මව්පිය උපස්ථානය මව්පියන් විසින් කළ උපකාරයට ප්‍රත්‍යුපකාර වූයේ නොයෙක් ආකාරයේ දිට්ඨධර්මික වූද සම්පරායික (පරලොවට අයත්) වූද අරියන්ට පදනම් වන හෙයින් මඬගල යයි කියනු ලැබේ.

“පුත්තදාරසය” යන මෙහි තමාගෙන් උපන් පුත්තුද දුවරුද “පුත්‍රයෝ” යයි ගණන් ගැනෙත්. “දාර” යනු විසි වැදෑරුම් භායසීවත් අතුරින් යම්කිසි භායසීවක්, පුත්තාව දාරාව (දරුවෝද බිරිඳද) පුත්තදාරං වේ. ඒ අභූතදරුවන්ට “සඬගහො” යනු සමමානන (බ්‍රහ්මන් කිරීම) ආදී

උපකාර කිරීමයි. එය සුසංවිහිත කම්මනන (මැනවින් සංවිධානය කළ කටයුතු ඇති) ආදී දිට්ඨධම්මික (මෙලොවට අයත්) හිත සුවයට හේතුවන බැවින් මඩ්ගලය දන යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "බටහිර දිශාව අඹුදරුවෝ යයි දන යුතුය යන මේ කාරණය දේශනා කරන ලදී. මෙහි දක්වන ලද අඹුදරුවන් "හරිය" ශබ්දයෙන් සංග්‍රහ කොට "ගෘහපති පුත්‍රය කාරණා පහකින් සැමියා විසින් බටහිර දිශාව වූ භාය්‍යාවට උපස්ථාන කළ යුතුය. බුහුමන් කිරීමෙන්, අවමන් නොකිරීමෙන්, බිරිඳ ඉක්මවා කටයුතු නොකිරීමෙන්, ඵෙශ්වය් පැවරීමෙන්, වස්ත්‍රාභරණ පරිත්‍යාග කිරීමෙන් යන මේ කරුණු පහෙනි. ගෘහපති පුත්‍රය, මේ කරුණු පහෙන් සැමියා විසින් උපස්ථාන කරනු ලැබූ බටහිර දිශාව වූ භාය්‍යාව කරුණු පහකින් සැමියාට අනුකම්පා කරයි. මනා ලෙස සංවිධානය කළ කටයුතු ඇත්තී වෙයි. මනා කොට සංග්‍රහ කළ පරිජනයා (දසිදස්සන්) ඇත්තී වෙයි. සැමියා ඉක්මවා කටයුතු නොකරයි. උපයන ධනය ආරක්ෂා කරයි. සියලු කාය්‍යයන්හි දක්ෂ වූ අතලස් වූ තැනැත්තියක් වෙයි යනුවෙන් වදාළහ. නැතහොත් මේ තවත් ක්‍රමයකි. (අථිකථනයකි) සංගහො" යනු ධාර්මික දාන ප්‍රියවචන අථිවරියා ආදියෙන් සංග්‍රහ කිරීමයි. ඒ කෙසේද යත්? පොහොය දිනයන්හි පිරිවැය පරිත්‍යාගය නැකැත් දිනයන්හි නැකැත් දෑක්වීම මඩ්ගල දිනයන්හි මඩ්ගල කිරීම දිව්‍ය ධම්මික සම්පරායික අර්ථයන්හි අවවාද අනුශාසනා කිරීම ආදියයි. එය කියන ලද ආකාරයට දිව්‍ය ධම්මික යහපතට හේතුවන බැවින්ද සම්පරායික යහපතට හේතුවන බැවින්ද දෙවියන් විසින්ද වැදිය යුතු බවට හේතු වන බැවින්ද මඩ්ගල යයි දන යුතුය. සක්දෙව් රජ,

"මාතලිය, පින් කරන සිල්වන් යම් ගිහි උපාසකයෙක් දෑහැමෙන් අඹුදරුවන් පෝෂණය කරයිද (මම) ඔවුන්ට නමස්කාර කරන්නෙමි" යි යම්සේ ප්‍රකාශ කළේද (එහෙයින්).

"අනාකුලා කම්මනනා" (නිරවුල් කම්මාන්ත) නම් සුදුසු කාලය දැන යෝග්‍යතාවට අනුව නොඅලස්ව, නැගී සිටී විය්‍යයෙන් යුතුව විපත්තින්ගෙන් තොරව (නියමිත) කාලය ඉක්මවා කිරීම, නොමනා කොට කිරීම, නොකිරීම, ලිහිල්ව කිරීම ආදී අකුශලභාවයන්ගෙන් තොරව (කරන) ගොවිතැන් ගව පාලනය වෙළඳාම ආදී කම්මාන්තයෝය. මේවා තමාගේ හෝ අඹුදරුවන්ගේ හෝ දෑසිදස් කම්කරුවන්ගේ හෝ දක්ෂතාවය මත මෙසේ යොදවන ලද්දේ මෙලොවදීම ධන ධාන්‍ය අභිවෘද්ධිය ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඩ්ගල යයි කියන ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙයද දේශනා කරන ලදී.

“ලෝකික ලෝකෝත්තර ධන ලාභය සඳහා උපකාරී වූ වෛතසික වියර්ෂී ඇති කායික වියර්ෂී සම්පන්න ජනයා ලෝකික හා ලෝකෝත්තර ධනය ලබයි”.

දහවල් නිදන සුලු රාත්‍රී පිබිද සිටීම කැමති නොවන නිතර මත් වූ සොඬ වූ තැනැත්තා විසින් ගෙයි වසන්නට නොහැකිය.

ධනයෝ “දෑන් ඉතා ශීතය, ඉතා උෂ්ණය, ඉතා සවස් යයි හරන ලද කමාන්ත ඇති මිනිසුන් ඉක්ම යති.

මෙහි යමෙක් ශීතයක්, උෂ්ණයක් තණ පතකට වැටියෙන් නොතකාද පුරුෂ කායරියන් කරන හෙතෙම සැපය අත්නොහරී.

මල් පැණි රැස් කොට මී බඳින බඹරකු සෙයින් (මෙරමා නොපෙළා) හෝග රැස් කරන්නහුගේ හෝග සම්පන්න වැටීමට යෙත්. ක්‍රමයෙන් තුඹසක් පස්කැට රැස් කොට බඳිනු ලබන්නාක් මෙහි යනු මේ ආදියයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහිදී “මවට උපස්ථාන කිරීම, පියාට උපස්ථාන කිරීම, අඹුදරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීම, නිරවුල් කමාන්ත ඇති බව යන මඩගලයෝ හතරක් දේශනා කරන ලදහ. නැතහොත් අඹුදරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීම දෙකඩ කොට පහක් වශයෙන්ද නැතහොත් මව්පිය උපස්ථානය එකක්ම කොට තුනක් වශයෙන්ද දේශනා කරන ලදී. ඔවුන්ගේ මඩගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

“මාතා පිතු උපට්ඨානං” යන මේ ගාථාවේ අථවණිනාව නිමිශේය.

දෑන් “දානඤ්ච” යන මේ ගාථාවෙහි මෙය කරණ කොට ගෙන දෙනු ලැබෙනුයි = දානං වේ. තමා සතු දෙය අනෙකෙකුට පිළියෙළ කර දෙනු ලැබෙයයි කියන ලද්දේ වෙයි. ධර්මයෙහි හැසිරීම හෝ ධර්මයෙන් තොර නොවූ හැසිරීම ධම්මවරියා වේ. මොවුහු අපව දනින්නුයි = “ඤානකා” වේ. වැරදි නොවන්නේ = අනවජ්ජා වේ. නින්දා නොකරන ලද්දේ ගර්හා නොකරන ලද්දේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පදවණිනාවයි.

අර්ථවණිනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. දානය නම් අනුන් උදෙසා සතුට පෙරදැරිව ආහාර ආදී දෑ දාන වස්තූන් පරිත්‍යාග කිරීමේ චේතනාවයි.

නැතහොත් එම චේතනාවෙන් සමන්විත අලෝභයයි. අලෝභය කරුණ කොට ගෙනම ඒ වස්තුව අනෙකාට පිළියෙල කර දෙයි. එහෙයින් මෙය කරුණකොට ගෙන දෙනු ලැබෙනුයි = දානය යයි කියන ලදී. එය බොහෝ දෙනාගේ ප්‍රිය මනාප බව ආදී මෙලොවට අයත් හා පරලොවට අයත් එල විශේෂයන් ලබා ගැනීමට හේතුවන බැවින් මඩ්ගල වේ. "සීහය, දානපති දායකයා බොහෝ ජනයාට ප්‍රියමනාප වේය" යි එහෙයින් දේශනා කරන ලදී. මේ ආදී සූත්‍රයෝ මෙහිදී සිහිකළ යුත්තාහ. තවත් ක්‍රමයකි. (අරීකථනයකි) දානය නම් ආමිසදාන, ධම්දාන වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි ආමිස දානය කියන ලද ආකාරමය. මෙලොව පරලොව දුක් නැතිකොට සැප ගෙන දෙන සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශිත ධම්ය අන්‍යයන්ට හිත කැමැත්තෙන් දේශනා කිරීම ධම් දානය වේ. මේ දානයන් දෙක අතරින්ද ධම් දානයම ශ්‍රේෂ්ඨ වේ.

"සියලු දානයන් අතරින් ධම් දානය ජයගනී
සියලු රසයන් අතරින් ධම් රසය ජයගනී
සියලු ඇලීම් අතරින් ධම්යෙහි ඇලීම ජයගනී
තණ්හාව නැති කිරීම සියලු දුක් ජයගනී යයි

යම් සේ වදාළේද ඒ නිසාය. එහි ආමිස දානයාගේ මඩ්ගල භාවය කියන ලද්දේමය. ධම් දානය වනාහි යම් හෙයකින් අරිය අවබෝධ කර ගැනීම ආදී ගුණයන්ට ආසන්න කාරණය වේද එහෙයින් මඩ්ගලයයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "මහණෙනි, හික්ෂුතෙමේ ඇසු පරිදි ඉගෙන ගත් පරිදි ධම්ය විස්තර වශයෙන් අනුන්ට දේශනා කරයිද හෙතෙම එසේ එසේ එම ධම්යෙහි අර්ථය අවබෝධ කර ගත්තෙක්ද ධම්ය අවබෝධ කර ගත්තෙක්ද වෙයි යන මේ ආදිය දේශනා කරන ලදී.

ධම්ම වරියා (දහම්හි හැසිරීම) නම් දශ කුශල කම් පථ ක්‍රියාවෝය. "ගෘහපතියෙනි, කයින් කෙරෙන ධම්වයථා සමවයථා ත්‍රිවිධ වේ" යන මේ ආදිය යම්සේ වදාළේද එහෙයිනි. ඒ මේ ධම් වයථාව ස්වභාවිකයෙහි උපත ලැබීමට හේතුවන බැවින් මඩ්ගලයයි දන යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "ගෘහපතියෙනි, ධම් වයථා, සම වයථා හේතුවෙන් මේ ලෝකයෙහි සමහර සත්ව කෙනෙක් කය බිඳීමෙන් මරණින් පසු සුගතිය වූ ස්වභාවික ලෝකයෙහි උපදිත්" යන මෙය දේශනා කරන ලදී.

ඤානකා (නැයෝ) නම් මව් පසින් හෝ පිය පසින් හෝ සත්වෙහි පිතෘමහ (සීයා) යුගය දක්වා සම්බන්ධය. හෝගයෙන් පිරිහීමෙන් හෝ

ව්‍යාධියෙන් පිරිහීමෙන් හෝ පහර ලැබ තමා සම්පයට පැමිණි ඒ ඥාතින්ට ශක්ති පමණින් ආහාර වස්ත්‍ර ධන ධාන්‍ය ආදියෙන් සංග්‍රහ කිරීම ප්‍රශංසා ආදී දිට්ඨධර්මික (මෙලොවට අයත්) වූද සුගතියට යාම ආදී සම්පරායික (පරලොවට අයත්) වූද විශේෂයන් ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඩගලයයි කියනු ලැබේ.

'අනවජ්‍ය කමමානි' (නිවැරදි කමාන්ත) නම් පෙහෙවස් සමාදන් වීම, වතාවත් කිරීම, උයන් හා වනවගාව, ඒ දඬු පාලම් ඉදිකිරීම ආදී කාය වචි මනෝ සුවර්ත කම්යයි. ඒවා වනාහි නොයෙක් ආකාරයේ හිත සුව ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඩගලයයි කියනු ලැබේ. "විශාඛයෙනි, යම් හෙයකින් මෙලොව සමහර ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ අටඟින් යුත් පෙහෙවස් වැස කාබුන් මරණින් මතු චතුම්මහාරාජික වැසි දෙවියන්ගේ සහභාවයට එළඹෙන්නේය. යන මේ කරුණ ඇත. (උපොසඨසුත්ත) යන මේ ආදී සූත්‍ර මෙහිදී සිහිකළ යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහි දානය, ධර්මයභාව, ඥාති සංග්‍රහය, නිවැරදි කමාන්ත යයි මඩගලයෝ හතරක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඩගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කරන ලද්දෝමය.

"දානඤ්ඤ" යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

දූන් "ආරති විරති" යන මෙහි ආරති යනු ඇලීමයි. විරති යනු වෙන්වීමයි. නැතහොත් සත්වයෝ මේවායින් වැළකෙතියි = විරති වේ. පාපා යනු අකුශලයෝය. මත්විය යුතු අර්ථයෙන් "මජ්ඣ වේ" මජ්ඣ පානං (මත්වීමට හේතුවන පානය) "මජ්ඣපානං" වේ. එයින් යන අර්ථයෙන් මජ්ඣපානා වේ. සංවරය = "සංයමො" වේ. නොපමා වීම = අපමාදො වේ. ධම්මෙසු යනු කුශලයන්හි, ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. "ආරති" නම් පාපයෙහි ආදීනව දකින්නේ මනසින්ම නොඇලීමයි. "විරති" නම් කම්ඳවාර වශයෙන් කය වචනය කරණ කොට ගෙන වෙන් වීමයි. ඒ මේ විරතිය නම් "සමපත්ත විරති, සමාදාන විරති, සමුච්ඡේද විරති" යයි ත්‍රිවිධ වේ. එහි කුල පුත්‍රයෙකුහට තමාගේ ජාතිය හෝ කුලය හෝ ගෝත්‍රය හෝ හේතු කොට ගෙන "ඉදින් මම මේ ප්‍රාණය නසන්නෙමි නම් මේ නුදුන් දෙය ගන්නෙමි

නම් එය මට සුදුසු නොවේ." ආදී ක්‍රමයට පැමිණි කටයුත්තෙන් යම් වෙන් වීමක් වේ නම් මෙය සමපන්න වීරනි නම් වේ. ශික්ෂාපද සමාදන් වීම වශයෙන් පැවති වෙන්වීම සමාදාන වීරනි නම් වේ. යම් මාර්ග ඵලයකට පත් වීමේ පටන් කුල පුත්‍රයා, ප්‍රාණ ඝාතාදිය නොකරයිද යම් මාර්ග ඵලයකට පත් වීමේ පටන් ආයාච් ග්‍රාවකයාගේ භය වෛර පහක් සංසිදුනේ වේද ඒ ආයාච් මාර්ග හා එක්ව යෙදුණු වීරනිය සමුච්ඡද වීරනි නම් වේ. "පාපං" යනු ගෘහපති පුත්‍රය, ප්‍රාණ ඝාතය කම් කෙල්ලයකි. අදින්තාදානය - පෙ- කාම මිථ්‍යාවාරය - පෙ - මුසාවාදය (කම් කෙල්ලයකි) යි මෙසේ විස්තර කොට -

"ප්‍රාණ ඝාතය, අදින්තාදානය, මුසාවාදය යි යමක් කියනු ලැබේ නම් එය ද පරමුවන් කරා යාම ද යන මේ දේ නුවණැත්තෝ නොපසසත්" යි (සිගාලෝවාද සූත්‍රය)

මෙසේ ගාථාවෙන් සංග්‍රහ කළ කම්කල්ල සම්බන්ධය යම් ඒ සතරාකාර වූ අකුශලයක් වේද එයයි. එයින් (යන අර්ථයෙන්) පාපා වේ. මේ සියලුම ඇලීම්ද වෙන් වීම ද දිට්ඨි ධර්මික වූද සම්පරායික වූද භය වෛර දුරු කිරීම් ආදී නොයෙක් ආකාර විශේෂයන් ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඛිගලයයි කියනු ලැබේ. "ගෘහපති පුත්‍රය, ප්‍රාණ ඝාතයෙන් වෙන් වූ ආයාච් ග්‍රාවකයා" (සිගාලෝවාද සූත්‍රය) ආදී සූත්‍ර මෙහිදී සිහිකළ යුතුය.

"මජ්ඣිමානිකා සංයමො" (මද්‍ය පානයෙන් වැළකීම) නම් පෙර කියන ලද මද්‍යයට හා ප්‍රමාදයට හේතු වන රහ මෙරින් වෙන් වීමට මෙය නමකි. යම් හෙයකින් වනාහි මද්‍යපානය කරන්නා අරිය නොදනී ද, ධර්මය නොදනීද, මවට අනතුරු කරයි ද, පියාට, බුදුන් වහන්සේට, පසේ බුදුන් වහන්සේට තර්ථාගත ග්‍රාවකයන්ට අනතුරු කරයි ද මෙලොවදීම ගර්භාවට ද පරලොව දුගතියට ද සසර මතු මත්තෙහි උම්මාදයට ද පමුණුවයි. මද්‍යපානයෙන් වැළකුණු තැනැත්තෝ වනාහි එකී දෝෂයන්ගේ සංසිදීමෙන් එහි විපරීතය (අනෙක් පැත්ත) වූ ගුණ සම්පත්තියට ද පැමිණෙයි. එබැවින් මේ මද්‍ය පානයෙන් සංයම වීම මඛිගලයයි දත යුතුය.

"කුසලෙසු ධමමෙසු අපමාදො" (කුශල ධර්මයන් හි නොපමා වීම) නම් "කුශල ධර්මයන්ගේ වැඩීම පිණිස නොසලකා කරන බවෙක්, නොනැවතී ක්‍රියා නොකරන බවෙක්, නොනිමි ක්‍රියා ඇති බවෙක් හැකුළුණු පැවතුම් ඇති බවෙක්, බහා තැබූ කැමැත්ත ඇති බවෙක්, බහා තැබූ ධුර ඇති බවෙක්, සේවනය නොකිරීමෙක්, නො වැඩීමෙක්, බහුල

නොකිරීමෙන්, නොපිහිටීමෙන්, අනුයෝග රහිත වීමෙන්, ප්‍රමාදයෙන් වේද, මෙබඳු වූ යම් ප්‍රමාදයක්, පමාවීමක්, පමා වූ බවක් වේද මෙය "ප්‍රමාදය" යයි කියනු ලැබේ. (විභක්ත) මෙහි කියන ලද ප්‍රමාදයට විරුද්ධ ක්‍රමයට අථි වශයෙන් කුශල ධර්මයන් හි සිහියෙන් තොර නොවී විසීම යයි දත යුතුය. එය විවිධාකාර කුශලයන් අධිගමයට හේතු වන බැවින් හෝ නිවන අවබෝධ කර ගැනීමට හේතුවන බැවින් මඩ්ගලයයි කියනු ලැබේ. එහිදී "කෙලෙස් තවන වියරියෙන් යුත් අප්‍රමාදී තැනැත්තාට (අධ්‍යානාගර සුත්ත) යයිද "නොපමාවීම නිවනට මගය" (ධම්මපදය) යයි ද මේ ආදී ශාස්තෘ අනුශාසනයන් සිහි කළ යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පවෙන් වැළකීම, මද්‍ය පානයෙහි සංයමය, කුශල ධර්මයන්හි අප්‍රමාදී වීම යයි මඩ්ගලයෝ තුනක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඩ්ගල භාවය ද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කරන ලද්දේමය.

"ආරති විරති පාපා" යන මේ ගාථාවෙහි අථි වණ්ණාව නිමිඥය.

දැන් "ගාරවොව" යන මේ ගාථාවෙහි "ගාරවො" යනු ගරු කටයුතු බවයි. "නිවානො" යනු යටහන් පැවතුම් ඇති බවයි. සන්තුට්ඨි යනු සන්තෝෂයයි. කළ දේ දන්තා බව කතඤ්ඤතා වේ. "කාලෙන" යනු ක්ෂණයෙන්, කාලයෙන්, ධම්මස්ස සවණං (ධර්මයාගේ ශ්‍රවණය) = ධම්ම සවණං වේ. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වණ්ණාවයි.

අථි වණ්ණාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. "ගාරවො" නම් ගුරු බුහුමන් කිරීමට සුදුසු බුදු, පසේ බුදු, තථාගත ශ්‍රාවක, ආචාර්ය, උපාධ්‍යය, මව, පියා, දෙටු සොහොයුරු, සොහොයුරිය ආදීන් කෙරෙහි සුදුසු පරිදි ගරු කිරීම, ගරුකරණය, ගෞරව ඇති බවයි. ඉදින් මේ ගෞරවය යම් හෙයකින් සුගති ගම්නාදියට හේතු වේද "ගරු කළ යුත්තන්ට ගරු කෙරේද, බුහුමන් කළ යුත්තන්ට බුහුමන් කෙරේද, පිදිය යුත්තන්ට පුදයිද හෙතෙම ඒ කම්ය හේතු කොට ගෙන මෙසේ පිදීම හේතු කොට ගෙන, මෙසේ සමාදන් වීම හේතු කොට ගෙන කාබුන් මරණින් මතු සුගති සම්බන්ධත සංඛි ලෝකයෙහි උපදියි. ඉදින් කයෙහි -පෙ- නුපදියිද ඉදින් මිනිස් බවට පැමිණියේ ද යම් යම් තැනක උපදිද උසස් කුලවත්තයෙක් වේ (වූල කම්ම විභවන සුත්ත) යයි ද "මහණෙනි, අපරිභානිය ධර්මයෝ සත් දෙනෙක් වෙති. කවර සතක් ද යත්, ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරව ඇති බව (සත්ත කඩගුත්තර) ආදිය ද යම්සේ වදාළේද එහෙයිනි. එහෙයින් මඩ්ගලයයි කියනු ලැබේ.

“නිවානො” නම් යටහත් සිත් ඇති බවයි. යටහත් පැවතුම් ඇති බවයි. යමකින් යුක්ත පුද්ගලයා නිහතමානී වූයේ නැසූ එඩි ඇත්තේ පාපිසින රෙදි කඩක් හා සමවූයේ බිඳුණු අං ඇති ගොනෙකුට සමවූයේ උගුලා දැමූ දළ ඇති සඵයෙකුහට සම වූයේ ද වී මෘදු වූයේ මෘදු වචන ඇත්තේ සුවදායක කථාබස් ඇත්තේ වේද මෙතෙම නිවාන නම් වේ. ඒ මේ නිවාන ගුණය යශ ආදී ගුණ ලාභය සදහා හේතුවන බැවින් මඩ්ගලයයි කියනු ලැබේ. යමෙක් “යටහත් පැවතුම් ඇත්තේ උඩගු නොවූයේ වේද එබඳු තැනැත්තා යශස ලබයි” (ජාතක පාලි) යන මේ ආදිය වදාළේ එහෙයිනි.

“සනතුට්ඨි” නම් ඉතර්තර (අනෙක් අනෙක් හෙවත් ලැබෙන අයුරින්) ප්‍රත්‍යයෙන් සතුටු වීමයි. එය දොළොස් ආකාර වේ. ඒ කවරේද යත්? සිවුරෙහි - යථාලාභ සන්තොස, යථා බල සන්තොස, යථා සාරුප්ප සන්තෝස වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ. පිණ්ඩපාත ආදියෙහි ද එසේමය. මේ ඒ ප්‍රභේදයන්ගේ වණිනාවයි. මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් සුන්දර හෝ අසුන්දර සිවුරක් ලබයි. හෙතෙම එම සිවුරෙන්ම යැපෙයි. වෙනත් සිවුරක් නොපතයි. ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනියි. මේ ඔහුගේ සිවුර පිළිබඳ යථාලාභ සන්තෝසයයි. ඉක්බිති වනාහි (හෙතෙම) ආබාධ සහිත වේද බර සිවුරක් පොරවන්නේ නැමෙයි හෝ ක්ලාන්ත වේයි ද හෙතෙම සභාග (සමාන පැවතුම් ඇති) භික්ෂුවක සමග එම සිවුර මාරු කොට සැහැල්ලු සිවුරකින් යැපෙන්නේ නමුදු සතුටු වුවෙක් ම වේද මෙය මොහුගේ සිවුර පිළිබඳ යථාබල සන්තෝසයයි. වෙනත් භික්ෂුවක් ප්‍රණීත ප්‍රත්‍ය ලාභියෙක් වෙයි. හෙතෙම පට සිවුරු ආදියෙන් එක්තරා මාහැගි සිවුරක් ලැබ මෙය ස්ථවිර වූද, පැවිදි වී බොහෝ කල් ගත වූද, බහු ශ්‍රැත වූද භික්ෂුන්ට සුදුසු යැයි උන්වහන්සේලාට දී තමා කුණු ගොඩකින් හෝ වෙනත් තැනකින් හෝ කිසියම් තැනකින් රෙදි කඩක් තෝරා ගෙන සඟල සිවුරක් කොට දරන්නේ නමුදු සතුටු වුවෙක් වෙයි ද මෙය මොහුගේ සිවුරෙහි යථා සාරුප්ප සන්තෝසයයි. මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් රථ හෝ ප්‍රණීත හෝ පිණ්ඩපාතයක් ලබයි ද හෙතෙම එයින්ම යැපෙයිද වෙනත් ආහාරයක් නොපතයිද ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනී ද මෙය මේ භික්ෂුවගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා ලාභ සන්තෝසයයි. ඉක්බිති වනාහි හේ (ඒ භික්ෂුව) ආබාධ සහිත වූවෙක් වෙයිද රථ පිණ්ඩපාතයක් වළඳා රෝගාබාධය දැඩි බවට පත් වේ ද හෙතෙම සභාග භික්ෂුවකට එය දී එම භික්ෂුවගේ අතින් ගිතෙල් මී පැණි කිරි ආදිය වළඳා ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වුවෙක් ම වෙයි ද මෙය එම භික්ෂුවගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා බල

සන්නේෂයයි. තවත් හික්ෂුවක් ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයක් ලබයි ද හෙතෙම මේ පිණ්ඩපාතය සථවිර වූ පැවිදි වී බොහෝ කල් ගතවූ ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයකින් තොරව යැපිය නොහැකි අනෙකුත් සමුත්ථවාරීන් වහන්සේලාට ද සුදුසු යැයි උන්වහන්සේලාට දී තමා පිණ්ඩපාතයේ හැසිර මිශ්‍ර වූ ආහාරය වළඳන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක් වෙයි ද මෙය උන්වහන්සේගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා සාරුප්ප සන්නේෂයයි.

මේ ශාසනයෙහි වනාහි හික්ෂුවකට සෙනසුනක් ලැබේ ද හෙතෙම එයින්ම සතුටු වෙයි. නැවත ටෙනත් ඉතාමත් සුන්දර වූ (සෙනසුනක්) ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනියි. මේ උන්වහන්සේගේ සේනාසනය පිළිබඳ යථාලාභ සන්නේෂයයි. ඉක්බිති වනාහි ආබාධ සහිත හික්ෂුවක් වේද ඉඩ පහසුකම් නොමැති සෙනසුනක වසන්නේ අතිශයින් පින් රෝගාදියෙන් රෝගාතුර වන්නේද ඒ හික්ෂුව සභාග හික්ෂුවකට ඒ සෙනසුන දී තමාට ලැබුණු හමන සුළං ඇති සිසිල් සෙනසුනෙහි වැස ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වන්නෙක්ම වෙයි. මෙය උන්වහන්සේගේ සෙනසුන පිළිබඳ යථා බල සන්නේෂයයි. තවත් හික්ෂුවක් සුන්දර සේනාසනයක් ලැබුණේ නමුදු නොපිළිගනී. සුන්දර සෙනසුන ප්‍රමාදයට තැනකි. එහි හුන් කල්හි ටීන මිද්ධයට (කයේ හා සිතේ අකම්ප්‍ය ස්වභාවය) බැස ගනී. නින්දට බැස ගත් තැනැත්තාට නැවත පිබිඳෙන්නේ කාම විතකියෝ හැසිරෙති"යි හෙතෙම ඒ සෙනසුන ප්‍රතික්ෂේප කොට විවෘත ප්‍රදේශ - රුක්මුල් - පත්සල් ආදී යම් කිසි තැනක වසන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක්ම වෙයි ද මෙය එම හික්ෂුවගේ සේනාසනයෙහි යථා සාරුප්ප සන්නේෂයයි.

මේ ශාසනයෙහි හික්ෂුවක් අරථ හෝ නෙල්ලි හෝ බෙහෙත්ක් ලබයි ද හෙතෙම එයින්ම යැපෙයි. අන්‍යයන් විසින් ලැබූ ගිතෙල් මී පැණි ආදිය වුවද නොපතයි. ලැබුණේ නමුදු නොපිළිගනී. මෙය මේ හික්ෂුවගේ ගිලන්පසෙහි යථා ලාභ සන්නේෂයයි. ඉක්බිති වනාහි රෝගාතුර වූ හික්ෂුවක් තල තෙලින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේ පැණි ලබයි ද හෙතෙම එය සභාග හික්ෂුවකට දී ඔහුගේ අතින් (ලැබූ) තල තෙලින් බෙහෙත් කොට ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක්ම වෙයි. මෙය එම හික්ෂුවගේ ගිලන්පස පිළිබඳ යථා බල සන්නේෂයයි. වෙනත් හික්ෂුවක් එක් භාජනයක ගව මුත්‍රවල බහාලූ අරථ තබා එක් භාජනයක වතු මධුර තබා "සවාමීනි, කැමති දෙයක් ගනු මැනවැයි" කියනු ලබන්නේ "ඉදින් ඔහුගේ අසනීපය ඒ දෙකෙන් ඕනම එකකින් සුව වන්නේද ඉක්බිති "ගව මුත්‍රවල බහාලූ අරථ බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් වර්ණනා කරන ලදි. "පැවිද්ද ප්‍රතිමුත්ත හෙසජ්ජය සඳහාය. එහි දිවිතෙක් උත්සාහ කළ යුතුය" යන මෙයද වදාරන

ලදී යයි සිතන්නේ චතුර්මුද්‍ර බෙහෙත ප්‍රතික්ෂේප කොට ගවමුත්‍ර සහිත අරථයෙන් බෙහෙත් කරන්නේ උතුම් සතුවින් යුත් කෙනෙක්ම වේද මෙය එම හික්ෂුවගේ ගිලන් පස පිළිබඳ යථා සාරාර්ථ සන්නෝෂයයි. මෙසේ ප්‍රභේද ගත මේ සියලුම සන්නෝෂයෝ “සන්තුට්ඨී” යයි කියනු ලැබෙත්. එය අනිවර්තා (අධික ආශා ඇති බව) මහිවර්තා (බොහෝ දේ ඕනෑ බව), පාපිවර්තා (පවට කැමති බව) ආදී පාප ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය ලැබීමට හේතුවන බැවින් ද සුගතියට හේතුවන බැවින් ද ආයථි මාර්ගයට උපකරණ වන බැවින් ද (සතර බල විහරණයෙන් පතළ) සිවු දිගට මුල්වීම් හේතුවෙන් ද මඩ්ගලයයි දත යුතුය.

“ඉතරීතර (කුදු මහත්) ප්‍රත්‍යයෙන් සතුවු වනුයේ සතර බල විහරණයෙන් පතළ සිවු දිග ඇත්තේ ප්‍රතිස රහිත වූයේ (සුත්ත නිපාත) යන මේ ආදිය වදාළහ.

“කතඤ්ඤතා (කළ ගුණ දන්නා බව) නම් යමෙකු විසින් කරන ලද සචල්ප වූ හෝ බොහෝ වූ හෝ උපකාරය නැවත නැවත සිහි කිරීම් වශයෙන් දන්නා බවයි. තවද තරකයට අයත් දුකින් ආරක්ෂා කරන හෙයින් ප්‍රාණීන්ට පිතම බොහෝ උපකාරී වේ. එබැවින් (මියගිය) ඔවුන්ගේ ද උපකාරයන් සිහි කරන බව “කතඤ්ඤතා” යයි දත යුතුය. එය සන්පුරුෂයන් විසින් ප්‍රශංසා කරන බව ආදී නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂයන් ලැබීමට හේතුවන බැවින් මඩ්ගලයයි දේශනා කරන ලදී. “මහණෙනි, මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් ලෝකයෙහි දුර්ලභ වෙති. කවර දෙදෙනෙක් ද යත්? යමෙක් පළමුව උපකාර කරන්නේ වේද යමෙක් කෘතඥ වූයේ ද කෘතවේදී වූයේ ද ඒ දෙදෙනාය. (අංගුත්තර නිකාය) යනුවෙන් ද වදාළහ.

කාලෙන ධම්මසවණං (සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය) නම් යම් කලෙකින් සිත කාම විතකාදියෙන් හෝ වෙනත් යමකින් මඬින ලද්දේ නොසන්සුන් සවනාවයකින් යුක්ත වේද ඒ කාලයෙහි ඒවා දුරු කිරීම සඳහා ධර්ම ශ්‍රවණය කිරීමයි. පස්වෙනි දවසෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය “සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය” නම් වන බව සමහරු කිහි. “ආයුෂ්මත් අනුරුද්ධ හිමියෝ” ස්වාමීනී, අපි වනාහි පස් දිනකට වරක් මුළු රැය දැහැමි කථාවෙන් එක්ව හිදුම්හ”යි (ම.නිකාය චූළගොසිඬු සුත්ත) යම්සේ ප්‍රකාශ කළානුද ඒ එම නිසාය. තවද යම් කිසි කාලයක කල්‍යාණ මිත්‍රයන් වෙත එළඹ තමාගේ සැක දුරු කරන ධර්මයක් ඇසීමට හැකිවේද එබඳු කාලයක ධර්ම ශ්‍රවණයද “සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය යයි දත යුතුය. “කලින් කල

ඔවුන් වෙත එළඹ පුන පුනා විචාරයි, පුන පුනා ප්‍රශ්න කරයි" (දසුනතර සුතත) යනාදිය දේශනා කළේ එම නිසාය. ඒමේ සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය නිවරණ ප්‍රභාණයෙන් ආනිශංස හතරක්ද ආශ්‍රව ඤාය කිරීම ආදී නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂයන් අධිගමයට හේතුවන බැවින් ද මඩගල යයි දත යුතුය. මෙයද දේශනා කරන ලදී:-

"මහණෙනි, යම් කලෙක්හි ආයථී ශ්‍රාවකතෙම බලාපොරොත්තු සහිතව මෙනෙහි කොට මුළු හිතින් මෙහෙයා යොමු කළ කන් ඇතිව දහම් අසාද එසමයෙහි ඔහුට පඤ්ච නිවරණයෝ නොවෙත්" (සංයුත නිකාය) යයිද "මහණෙනි, කණ අනුව ගිය නුවණින් මැනවින් ප්‍රතිවේධ කළ ධර්මයන්ගේ -පෙ- ආනිසංස හතරක් කැමති විය යුතුය" යයි ද "මහණෙනි, මේ ධර්මයෝ සතර දෙනෙක් කලින් කල මොනවට වඩනු ලබන්නාහු මොනවට අනුව පෙරළීම කරනු ලබන්නාහු පිළිවෙළින් අතීතවයට පමුණුවත්. කවර සතර දෙනෙක යත්? නිසිකල ධර්ම ශ්‍රවණය" යන මේ ආදියයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහි ගරු කළ යුත්තන්ට ගරු කිරීම, යටහත් පැවතුම් ඇති බව, ලද දෙයින් සතුටුවීම, කළ ගුණ දන්නා බව, සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය යන මඬගල කරුණු පහක් දේශනා කරන ලදී. ඒවායේ මඩගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිළි කළේමය.

"ගාරවොව" යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමිසේය.

දැන් "බන්ධිව" යන මෙහි ඉවසීම = බන්ධි වේ, අවවාද ගෞරවයෙන් පිළිගැනීම නිසා මොහු කෙරෙහි සුව වදන් ඇත්තේනුයි. සුව වේ. සුවවයාගේ ක්‍රියාව = සොවවසසවේ. සොවවසසයාගේ සවභාවය සොවවසසනා වේ. ක්ලේශයන් සන්සිඳවූ හෙයින් සමණ වේ. දසසනං යනු බැලීමයි. ධර්මයාගේ සාකච්ඡාව ධර්මසාකච්ඡා වේ. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහී මෙසේ දත යුතුය. බන්ධි නම් අධිවාසන ඤාන්තියයි (ඉවසීමයි). යම් ඤාන්තියකින් යුක්ත වූ හිත්සුව දග අත්‍යොග වස්තුන්ගෙන් අපහාස කරන කල්හි හෝ වධබන්ධන ආදියෙන් හිංසා කරන කල්හි හෝ පුද්ගලයා කෙරෙහි නොඅසන්නෙකු මෙන්ද නොදකින්නෙකු මෙන්ද ඤාන්තිවාදී තාපසයා මෙන් වෙනසකට පත් නොවේද එම ඤාන්තියයි. යම්සේ වදාළේද:-

"අතිත කාලයෙහි ඉවසීමේ අගය ප්‍රකාශ කරන ශ්‍රමණයෙක් විය. කසි රජ ඉවසීමෙහිම පිහිටි ඔහු ඡේදනය කරවීය" (ධනතිවාදී ජාතක) යනුයි.

නැතහොත් ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙරුන් මෙන් කළ අපරාධයට වඩා ඉහළ අපරාධයක් නොවීම හේතුවෙන් යහපත් වශයෙන් සිහි කරයි. යම් සේ වදාළේද:- "ස්වාමීනි, ඉදින් සුනාපරන්ත මිනිස්සු මට ආක්‍රෝශ කෙරෙත් නම් නින්දා කෙරෙත් නම් එහිදී මට මෙසේ සිත්වේ. "සුනාපරන්ත වැසි මේ මිනිස්සු ඒකාන්තයෙන් යහපත්ය, සුනාපරන්ත වැසි මේ මිනිස්සු ඒකාන්තයෙන් ඉතාමත් යහපත්ය. යම් හෙයකින් ඔවුහු මට අතින් පහර නොදෙත්ද එහෙයින්" ආදියයි. යම් ඝෞන්තිකයින් යුත් නැනැත්තා සෘෂිවරුන්ගේද ප්‍රශංසාවට භාජනය වෙයි. සරහඹා සෘෂිවරයා යම් සේ කීවේද:-

"ක්‍රෝධය නසා කිසිකලෙක ශෝක නොකරයි. ගුණමකු ගතිය ප්‍රභාණය කිරීම සෘෂිහු වර්ණනා කරති. සියල්ලන්ට කියන ලද එරුෂ වචන ඉවසන්නෙහුය. සත්පුරුෂයෝ එය උතුම් ඝෞන්තිය යයි කීහ. (සරහඹා ජාතක) නැතහොත් දෙවියන්ගේ ද ප්‍රශංසාවට භාජනය වූවෙක් වෙයි. සක්දෙව් රජ යම් සේ කීවේද?

යමෙක් ඒකාන්තයෙන් බලවතෙක් වී දුබලයාට ඉවසනු කැමති වේද එය උතුම්ම ඝෞන්තිය යයි කියනු ලැබේ. දුබලයා නිතර ඉවසයි. (සකක සංයුත්තය)

බුදුවරුන්ගේද ප්‍රශංසාවට භාජනය වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් සේ වදාළේද?

"ද්වේෂ රහිත වූ යමෙක් බැණීම හා වධ බන්ධනත් ඉවසා ද ඉවසීම බලය කොටත් බලඇණිය කොටත් ගත් ඔහු බ්‍රාහ්මණයෙකැයි මම කියමි." (ධම්ම පද)

ඒ මේ ඝෞන්තිය මෙහි වර්ණනා කළ මේ ගුණයන්ටද අනෙකුත් ගුණයන්ද ලැබීමට හේතුවන හෙයින් මඛලයයි දත යුතුයි.

සොවචස්සනා (සුවචබව) නම් හේතු සහිතව කියනු ලබන කල්හි වික්ෂේපයට (වෙනසකට) හෝ නිෂ්ශබ්දතාවයට හෝ ගුණ දොස් සිහිමට හෝ නොපිවිස අතීතයින් ආදරය ද ගෞරවයද යටහත් සිතද පෙරටු

කොට "යහපතැයි" වචන කරන බවයි. (පිළිගැනීමයි) එය සබුන්මචාරීන් සම්පයෙහි අවවාද අනුශාසනා ලැබීමට හේතුවන බැවින් ද දේවිය ප්‍රභාණ ගුණ අධිගමනයට හේතුවන බැවින් ද මඩගලයයි කියනු ලැබේ.

"සමණානංව දස්සනං" (ශ්‍රමණයන් දැකීම) නම්: සන්සිඳුවන ලද කෙළෙස් ඇති, වඩන ලද කාය වච්චි, චිත්ත, ප්‍රඥා ඇති උතුම් දමනයෙන් හා සන්සිඳීමෙන් යුක්ත වූ පැවිද්දන් වෙත එළඹීම, උපස්ථාන කිරීම, සිහි කිරීම, ඇහුම්කන්දීම හා දැකීමයි. සියල්ලම ඔමක දේශනාවෙන් (වටිනාකමින් අඩුම දේ දේශනා කිරීම) දර්ශනයයි දේශනා කරන ලදී. එය මඩගලයයි දත යුතුයි. කුමක් හෙයින්ද යත්; බොහෝ උපකාර ඇති බැවිනි. "මහණෙනි, මම ඒ හික්කුන්ගේ දර්ශනය පවා බොහෝ උපකාර යයි කියමි"යි යනාදිය වදාළහ. යම් හෙයකින් හිත කැමති කුල පුත්‍රයා විසින් සිල්වත් හික්කුන් ගෙදොරට පැමිණි බව දක ඉදින් දිය යුතු දෙයක් ඇත්තේ නම් ශක්ති පමණින් දිය යුතු දෙයින් පිදිය යුතුය. ඉදින් (දිය යුතු දෙයක්) නැත්නම් පසඟ පිහිටුවා වැදිය යුතුය. එයද නොහැකි වන කල්හි ඇදිලි බැඳ නමස්කාර කළ යුතුය. එයද නොහැකි වන විට පහන් සිතින් ප්‍රිය ඇසින් බැලිය යුතුය. මෙසේ දර්ශනය මූලික වූ පිනෙන් පවා නොයෙක් දහස් ගණන් ජාතීන්හිදී ඇසෙහි රෝගයක් හෝ දාහයක් හෝ ඉදිමුමක් හෝ පිළිකාවක් හෝ නොවේ. ඇස් ප්‍රසන්න වූයේ පඤ්ච වර්ණයෙන් සශ්‍රීකවත් වූයේ, රුවන් විමනක ගලවා දමූ මැණික් කවුළුවක් වැනි වේ. කල්ප සිය දහසක් පමණ දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සියලු සම්පත් ලබන්නෙක් වෙයි. ප්‍රඥා සම්පන්න මනුෂ්‍යයෙක් මැනවින් පැවැත් වූ ශ්‍රමණ දර්ශනමය පිනෙන් යම් මේ ආකාර වූ විපාක සම්පන්නිය අනුභව කිරීම පුද්ගලයක් නොවේ. තිරිසන් ගත සත්වයන්ටද හුදෙක් (යම් ශ්‍රමණයෙකු කෙරෙහි) ශ්‍රද්ධා මාත්‍රයක් උපදීද ඔහුගේ ශ්‍රමණ දර්ශනයෙහි විපාක සම්පන්නිය මෙසේ වර්ණනා කරති.

"බකමුහුණ, වටකුරු ඇස් ඇත්ත ! වේදිය (ජනපදයෙහි) දීර්ඝ කාලයක් වසන තැනැත්ත, ආයථි, කෝසිය, නුඹ සුවපත් වූවෙක් වෙති. කලින්ම පිබිදුණු උතුම් බුදුරජුන් දකින හෙයින්."

හෙතෙම මා කෙරෙහිද අනුත්තර වූ හික්කු සංඝයා කෙරෙහිද සිත පහදවා කල්ප ලක්ෂයක් දුගතියට නොයයි.

කුලක කර්මයා විසින් මෙහෙයවන ලද්දේ දෙව්ලොවින් වූත වී සොමනස්ස යයි ප්‍රසිද්ධ වූ බුදුන් වහන්සේ වන්නාහ.

“කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා” (සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡා කිරීම) නම්, සැන්දෑ කාලයෙහි හෝ උදෑසන හෝ සුත්‍ර උගත් හික්කුන් දෙනමක් ඔවුනොවුන් සුත්‍රාන්තයක් සාකච්ඡා කරති. විනය ධරයෝ විනයද අභිධම්මිකයෝ අභිධර්මයද ජාතක භාණ්ඩයෝ ජාතකද අධ්‍යාත්මිකයෝ අධ්‍යාච්ඡාද සැඟවුණ හා මතුවුණු සැකයෙන් යුත් සිත් පිරිසිදු කර ගැනීම සඳහා ඒ ඒ කාලයෙහි සාකච්ඡා කෙරෙන්නද මෙය සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡාවයි. එය ආගම ව්‍යක්ත ආදී ගුණයන්ට හේතු වන බැවින් මඬගල යයි කියනු ලැබේ.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් ඉවසීම, සුවච්චව, ශ්‍රමණයන් දැකීම සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡාව යයි මඬගල කරුණු හතරක් කියන ලදී. ඒවායේ මඩ්ගලභාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

“බන්තිව” යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමයේය.

දැන් “තපොව” යන ගාථාවෙහි පාපී අකුසල ධර්ම තවානුයි. තපො වේ. ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීම හෝ බ්‍රහ්මයන්ගේ හැසිරීම බ්‍රහ්මචරියං වේ. ශ්‍රේෂ්ඨ වයඨාව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. අරියසංඛ්‍යානං දස්සනං (ආර්ය සත්‍යයන්ගේ දැකීම) අරිය සංඛ්‍යාන දස්සනං වේ. සමහරු “අරිය සංඛ්‍යානි දස්සනං යයිද කියති. එය සුන්දර නොවේ. කෙලෙස් වලින් නික්මුණේනුයි = නිබ්බාණං වේ. ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම = සච්ඡිකිරියා වේ. නිබ්බාණස්ස සච්ඡිකිරියා (නිර්වාණයාගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම) නිබ්බාණසච්ඡිකිරියා වේ. ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. ‘තපො’ (තපස) නම්: අභිධ්‍යා දෝමනස්ස ආදීන් තවන හෙයින් ඉන්ද්‍රිය සංවරයයි; නැතහොත් කුසිතකම තවන හෙයින් වීර්යයයි. එයින් යුක්ත පුද්ගලයා වනාහි ‘ආතාපී’ යයි කියනු ලැබේ. ඒ මේ තපස අභිධ්‍යාදිය ප්‍රභාණයට හා ධ්‍යානාදිය ලැබීමට හේතුවන හෙයින් මඩ්ගල යයි දත යුතුයි.

“බ්‍රහ්ම චරියං” (බ්‍රහ්මචරියාව) නම් මෛත්‍රීයයෙන් වෙන්වීම, ශ්‍රමණ ධර්ම, ශාසන මාර්ග යන මේවාට නාමයකි. ඒ එසේමය. “අබ්‍රහ්මචරියං පහාය බ්‍රහ්මචාරී හොති (වුලහත්ථිපදොපමසුත්ත) යන මේ ආදී තන්හි මෛත්‍රීයයෙන් වෙන්වීම බ්‍රහ්ම වයඨාවයයි කියනු ලැබේ. “හගච්චි නො අවුසො බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතිති, එවමාවුසොති (රථ වීනිතසුත්ත) යන මේ

ආදී තන්හි ශ්‍රමණ ධර්මයයි. "න තාවහං පාපිම ! පරිනිබ්බාසිස්සාමි, යාව මෙ ඉදං බ්‍රහ්මවරියං න ඉදංඤ්ඤාව භවිස්සති විතඤ්ඤාව විතථාරිකං බාහුජඤ්ඤං" (පරිනිබ්බාණසුත්ත) යන මේ ආදී තන්හි ශාසනයෙහිය.

"අයමෙව බො හික්ඛු අරියො අධ්‍යායිකො මගො බ්‍රහ්මවරියං, සෙය්‍යට්ඨං, සමමාදිට්ඨි" (සංයුත්ත නිකාය) යන මේ ආදී තන්හි මාර්ගයයි. මෙහි වනාහි "අරියසච ඳස්සන" යන්නෙන් අන් තැනෙක්හි මාර්ගය සංග්‍රහ කළ බැවින් ඉතිරි සියලුම අර්ථ ගැනීම වටී. එයද මේ මතු මත්තෙහි නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂාධිගමයන් ලැබීමට හේතුවන බැවින් මහලයයි දත යුතුයි.

"අරිය සචාන ඳස්සනං" (ආයථී සත්‍යයන් දැකීම) නම්: කුමාර ප්‍රශ්නයෙහි කියන ලද අර්ථ ඇති වතුරායථී සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම වශයෙන් මාර්ග දර්ශනයයි. එය සංසාර දුක දුරු කිරීමට හේතුවන බැවින් මහලයයි කියනු ලැබේ.

නිබ්බාණ සච්ඡිකිරියා (නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම) නම්: මෙහි අර්හත් ඵලය නිර්වාණයයි අදහස් කරන ලදී. එය වනාහි (තරක, තිරිසන්, ප්‍රේත, මනුෂ්‍ය, දේව) යන පඤ්ච ගතිය පිළිබඳ වාන සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාවෙන් නික්මුණු බැවින් නිර්වාණ යයි කියනු ලැබේ. එයට පැමිණීම හෝ නුවණින් සළකා බැලීම හෝ සච්ඡිකිරියා යයි කියනු ලැබේ.

මෙසේ මේ නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම මෙලොව සුඛ විහරණාදිය සඳහා හේතුවන බැවින් මහලය යයි දත යුතුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් තපස, බ්‍රහ්මචර්යාව, ආයථී සත්‍යයන් දැකීම, නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම යයි මහල භතරක් දේශනා කරන ලදී. ඔවුන්ගේ මහලභාවයද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

'තපොව' යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමිසේය.

දූන් "ථුට්ඨස්ස ලොක ධමමහි" යන මේ ගාථාවේ "ථුට්ඨස්ස" යනු ස්පර්ෂ කළහුගේ, ගැටුණු තැනැත්තහුගේ, පැමිණි තැනැත්තහුගේ; ලොකෙ ධම්මා (ලෝකයෙහි ධර්මයෝ) = ලොකධම්මා වේ; යම්තාක් ලෝකය පවතී ද ඒ තාක් නොනවතින ධර්මයෝ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. 'විත්තං' යනු මනසයි, සිතයි, යස්ස යනු නවකයාගේ මධ්‍යමයාගේ හෝ ස්ථවිරයන්ගේ

හෝ; න කමපති යනු නොසෙලවේ, කම්පා නොවේ; අසොකං යනු ශෝක නැති, උදුරා දැමූ ශෝක හුල් ඇති; චිරජං යනු පහ වූ (කෙලෙස්) ධූලි ඇති, විනාශ කළ (කෙලෙස්) ධූලි ඇති; ඛෙමං යනු භය නැති, උපද්‍රව නොමැති; ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුයි. 'පුට්ඨස්ස ලොකධමෙහි යස්ස විතං න කමපති' ලාභ අලාභ ආදී අෂ්ට ලෝක ධර්මයන්ගෙන් ස්පර්ෂ කළ, මැඩ ගත් යමෙකුගේ සිත කම්පා නොවේද නොසෙලවේද, ඔහුගේ ඒ සිත කිසිවකින් කම්පා කළ නොහැකි ලෝකයේ උත්තම භාවය ගෙන දෙන හෙයින් මඛලයයි දත යුතුය. මේවායින් ස්පර්ශකළ කාගේ නම් සිත කම්පා නොවේද යත් ? අර්හත් වූ ඤාණාග්‍රවයන් වහන්සේලාගේය. වෙනත් කිසිවෙකුගේ නොවේ. මෙයද දේශනා කරන ලදී.

'එක සත වූ ගල් පර්වතයක් සිවු දිගින් හමන සුළඟින් යම් සේ කම්පා නොවේද එපරිද්දෙන් සියලු රූප ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ෂ යන අරමුණුද ඉෂ්ට වූ හෝ අනිෂ්ට වූ හෝ ධම්මාරම්මනයෝද රහතන් වහන්සේලාගේ සිත කම්පා නොකෙරේ. ඒ රහත්හුගේ ස්ථිර වූ මැනවින් කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණු සිත විනාශයද දකී.' (මහාවග්ගපාලි) යනුවෙනි.

"අසොකං" (ශෝක රහිත) නම්, රහතන් වහන්සේගේම සිතයි; එය වනාහි "යම් මේ ශෝක කිරීමක් ඇත් ද ශෝක කරන බවය, ශෝක කළ බවය, ශරීරය ඇතුළත වියලන ස්වභාවය, ශරීරය ඇතුළත භාත්පසින් වියලන ස්වභාවය, සිතින් භාත්පසින් පසුතැවිලි වන බවය යන යමක් ඇත්ද ආදී ක්‍රමයට කියනු ලැබේ ද එම ශෝකය උන්වහන්සේට නොමැති හෙයින් "අසොකං" වේ. සමහරු නිර්වාණ යයි කියති. එය පෙර පදය සමඟ නොගැළපේ.

අසොකය යම්සේ ද චිරජං, ඛෙමං යන පද ද එසේමය. රහතන් වහන්සේගේම සිත රාග, දෝෂ, මෝහ කෙලෙස් ධූලි වලින් පහවූ හෙයින් චිරජං වේ. සතර ඕසයන්ගෙන් නිදහස් වූ හෙයින් ඛෙමං වේ. යම් හෙයකින් මෙසේ ඒ ඒ ආකාරයෙන් ඒ ඒ තන්හි පැවති ඤාණය ගෙන දැක්වීම් වශයෙන් තුන් ආකාර වූයේ නමුදු නිර්වාණාදී ලෝකයේ උත්තම ස්වභාවයන් ගෙන දෙන හෙයින් ද ආනුෂංගික ආදී ශුඤ්ඤයන් ගෙන දෙන හෙයින් ද මඬිගලයයි දත යුතුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් අෂ්ට ලෝක ධර්මයෙන් කම්පා නොවන සිත, අශෝක සිත, විරජ සිත, බේම සිත යයි මඩුල කරුණු හතරක් දේශනා කරන ලදී. ඔවුන්ගේ මඩුල භාවයද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

“ථුංඨස්ස ලොක ධමමෙහි” යන මේ ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණාව නිමිසේය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “අසෙවනාව බාලානං” ආදී ගාථා දහයෙන් තිස් අටක් මහා මඩුල කරුණු දේශනා කොට දුන් තමන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද මඩුල කාරණයන් පසසන්නාහු “එතාදිසානි කචාන” යන මේ අවසාන ගාථාව වදාළහ.

මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි. ‘එතාදිසානි’ යනු මේ ආකාර වූ මා විසින් දේශනා කරන ලද ආකාරයේ මේ බාලයන් සේවනය නොකිරීම් ආදිය; ‘කචාන’ කොට, ‘කරිතා’ යන අර්ථයෙන් වෙනෙකක් නොවේ. ‘සබ්බසම්පරාජ්ඣා’ යනු සියලු තන්හි ස්කන්ධ, ක්ලේශ, අභිසංස්කාර, දේවපුත්තමාර, යන ප්‍රභේද ඇති සතුරන් සතර දෙනා අතුරින් එකෙකුදු විසින් අපරාජ්ඣයක් වී, තමා විසින් ම ඒ මාරයන් සතර දෙනා පරාජය කොට යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහි ‘ම’ කාරය පද සක් කිරීම් මාත්‍රයක් පමණක් බව දත යුතුය. “සබ්බසම්පරාජ්ඣා ගච්ඡන්ති” යනු මේ ආකාර වූ මඩුලයන් කොට සතර මාරයන් විසින් අපරාජ්ඣයකු වී මෙලොව පරලොව සියලු තන්හිද සිටීම් සක්මන් කිරීම් ආදියෙහි ද යහපතකට යෙති. බාලයන් සේවනය කිරීම් ආදියෙන් යම් ආශ්‍රව, විභාන (සිතේ කරදර) පරිදාහ උපදින්නේද ඒවායේ අභාවයෙන් යහපතකට යෙති. උපද්‍රව රහිත බවට කරදර නොමැති බවට ආරක්ෂා සහිත බවට භය රහිත බවට යෙති යි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහිද අනුනාසිකය ගාථාබන්ධය සුඛෝච්චාරණය සඳහා කියන ලද්දේයයි දත යුතුය. “තං තෙසං මඩුලමුත්තමං” යන මේ ගාථා පදයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව නිමා කළ සේක. කෙසේද? දේවපුත්‍රය! මෙසේ යමෙක් මෙබඳු දේ කරන්ද ඔවුහු යම් හෙයකින් සියලු තන්හි යහපතට යෙත්ද එහෙයින් බාලයන් සේවනය නොකිරීම ආදී මඩුලයන් අටකින් ආකාර වූයේ නමුදු මෙබඳු වූ මඩුලයන් අනුගමනය කරන ඔවුන්ට එය උත්තම වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ පවර වූ මඩුලයක් ලෙස ගනුව” යනුවෙනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නිමවන ලද දේශනාව අවසානයෙහි කෙළ ලක්ෂයක් දේවතාවෝ රහත් ඵලයට පැමිණියහ. සෝවාන්, සක්දාගාමී, අනාගාමී ඵලයට පත් වූවන්ගේ ගණන අසඹා වේ.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවන දවස්හි ආනන්ද තෙරුන් ඇමතුන. “ආනන්ද, මේ රාත්‍රියෙහි එක්තරා දේවතාවෙක් මා වෙත එළඹ මඩාල ප්‍රශ්නය විචාළේය. මම ඔහුට අටතිසක් මඩාල කරුණු දේශනා කළෙමි. ආනන්දය, මඩාල පරියාය උගනුව; ඉගෙන ගෙන හික්කුන්ට උගන්වව” යනුයි. තෙරුන් වහන්සේ ඉගෙන ගෙන හික්කුන්ට ඉගැන්වූහ. ආවායඝී පරම් පරාවෙන් ගෙනෙන ලද ඒ මේ (මඩාල සූත්‍රය) අද දක්වා පවතී. මෙසේ මේ බ්‍රහ්මවයඝීව (ශාසනය) සමෘද්ධ වූයේ ද වැඩිමට පැමිණියේද පැතුරුණේද, බොහෝ දෙනා විසින් දැන ගනු ලැබුවේද ප්‍රකට වූයේ ද දෙව් මිනිසුන් විසින් මැනවින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද වන්නේ යයි දැන යුතුය.

දැන් මේ මඩාල කාරණයන් පිළිබඳවම දැනුම, පුරුද්ද, දක්ෂතාව සඳහා මේ මුල් කාරණයේ පටන් යෙදීමයි. මෙසේ මේ මෙලොව, පරලොව හා ලෝකෝත්තර සැප කැමති සත්ත්වයෝ බාල ජනයා සේවනය කිරීම අත්හැර පණ්ඩිතයන් (ඇසුරු කිරීම) නිසා පිදිය යුත්තන් පුදමින් සුදුසු ප්‍රදේශයක විසීම හා පෙර කළ පින් ඇති බව නිසා කුශල ප්‍රවෘත්තියෙන් මෙහෙයවනු ලබන්නාහු තමාගේ සිත මැනවින් පිහිටුවාගෙන බහුශ්‍රැත බව, දන්නා ශිල්ප ඇති බව, විනය යන මේවායින් අලංකාර කළ ආත්ම භාව ඇත්තාහු විනයට අනුකූල වූ සුභාමිත වචන කථා කරන්නාහු යම්තාක් ගිහි ස්වරූපය අත් නොහරින්නාහුද ඒ තාක් මවිපිය උපස්ථානයෙන් පැරණි ණය මුදලක් නිදහස් කරමින් අඹු දරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීමෙන් නව ණය මුදල් යොදවනු ලබන්නාහු නිරවුල් කර්මාන්ත ඇති බැවින් ධන ධාන්‍ය ආදියෙහි සමෘද්ධියට පැමිණෙන්නාහු දානයෙන් හෝග සාරයන් ධර්මවයඝීවෙන් ජීවිත සාරයන් ගෙන ඇති සංග්‍රහයෙන් සිය ජනයාගේ යහපතද නිවැරදි කර්මාන්ත ඇති බැවින් අන්‍ය ජනයාගේ යහපත ද කරන්නාහු පවෙත් වැළකීමෙන් අනුන් නැසීමද මද්‍ය පානයෙහි සංයමයෙන් ආත්ම ඝාතනයද දුරු කොට ධර්මයන්හි නොපමාවීමෙන් කුශල පක්ෂය වඩන්නාහු වැඩු කුශල් ඇති බව නිසා ගිහි සළකුණු අත්හැර පැවිදි ස්වභාවයෙහි සිටියාහු නම්‍ය බුද්ධ, බුද්ධ ශ්‍රාවක, උපාධ්‍යාය, ආවායඝී ආදීන් කෙරෙහි ගෞරවයෙන් ද යටහත් පැවැත්මෙන් ද වත් සම්පතින් සතුටු කොට ලද දෙයින් සතුටු වීමෙන් සිව් පසය පිළිබඳ ආශාව අත්හැර කළගුණ දන්නා බව නිසා සත්පුරුෂ භූමියෙහි පිහිටා ධර්ම ශ්‍රවණයෙන්

සිතෙහි කුසිත බව අත්හැර ඉවසීමෙන් සියලු උවදුරු මැඩ පවත්වන්නාහු සුවච්ඡාදය නිසා තමා සනාථයෙකු කොට ශ්‍රමණයන් දැකීමෙන් ප්‍රතිපත්තියෙහි යෙදීම දකින්නාහු ධර්ම සාකච්ඡාවෙන් සැක සහිත ධර්මයන්හි සැකය දුරු කොට ඉන්ද්‍රිය සංවර තපසින් ශීල විසුද්ධියද, ශ්‍රමණ ධර්ම බ්‍රහ්මච්ඡාදය වෙන් වීත්ත විසුද්ධිය ද එයින් මත්තෙහි වූ සතර විසුද්ධීන්ද සම්පාදනය කරන්නාහු මේ ප්‍රතිපදාවෙන් ආර්ය සත්‍ය දර්ශනය අවසන් කොට ඇති ඥාන දර්ශන විසුද්ධියට පත්ව යමක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් මහාමේරු පර්වතය සුළඟින් කම්පා නොවන්නාසේ අශ්ව ලෝක ධර්මයෙන් කම්පා නොවන සිත් ඇත්තාහු ශෝක නැත්තෝ කෙලෙස් ධූලි නැත්තෝ බියෙන් තොර වූවෝ වෙන්ද ඒ අර්හත් ඵල සංඛ්‍යාත නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරති. යමෙක් බිය නැත්තාහුද ඔවුහු සියලු තත්ති අපරාජිත වූවාහු වෙති. සියලු තත්ති යහපතටද යෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

“එතාදිසානි කථාන සබ්බත්‍ව මපරාජිතා

සබ්බත්‍ව සොත්ථිං ගච්ඡන්ති තං තෙසං මඛාල මුත්තමං” යනුයි.

මහාමඛාල සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

6

දැන් “යානිධ භුතානි” යන මේ ආදී වශයෙන් මංගල සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කර ඇති රතන සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා ඉන් අනතුරුව සුපිරිසිදු තොටකින් ගඩඟා විල් ආදියෙහි ජලයට බැස ගැනීමක් මෙන් පිරිසිදු නිදාන කථාවෙන් මෙම සූත්‍රයේ අර්ථයට බැස ගැනීම දැක්වීම සඳහා,

මේ රතන සූත්‍රය යමෙකු විසින් යම් දිනක යම් තැනකදී යම් හෙයකින් කියන ලද්දේ ද යන මේ පිළිවෙළ කියා මේ සූත්‍රයට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි,

එහි යම් හෙයකින් මංගල සූත්‍රයෙන් ආත්මාරක්ෂාවත්, අයහපත් දේ කිරීම හා යහපත් දේ නොකිරීමට හේතු වන උපද්‍රවයන්ගේ නැසීම දක්වන ලද්දේ ද මේ රත්න සූත්‍රය ද පරාරක්ෂාවත් අමනුෂ්‍යාදී හේතූන්ගෙන් වන උපද්‍රවයන්ගේ නැසීම සිදු කෙරේ ද එහෙයින් ඒ මංගල සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කළේ වන්නේය යන මේ කරුණ පළමුකොට මේ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි. දැන් "යෙන යදා යථා යස්මා වෙනං" යයි යමක් මෙහි කීවේද (එයට පිළිතුරු කියනු ලැබේ) කවරෙකු විසින් වනාහී මේ සූත්‍රය කියන ලද්දේ ද? කවදා, කොහිදී, කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේ ද? මෙය වනාහී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ම දේශනා කරන ලදී. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. එයද යම් දිනක දුර්ගිකෂාදී උපද්‍රවයන්ගෙන් පීඩාවට පත් විශාලාවේ ලිච්ඡවින් විසින් ආරාධනා කරනු ලැබ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවර සිට විශාලා මහනුවරට වැඩම කරවන ලද්දාහු එකල්හි විශාලා නුවරදී ඔවුන්ගේ උපද්‍රව නැති කරනු සදහා දේශනා කරන ලදී. මේ ඒ ප්‍රශ්නයන්ගේ කෙටියෙන් විසඳීමයි. විස්තර වශයෙන් වනාහී විශාලා වස්තුවේ සිට පෝරාණයන් විසින් වර්ණනා කරනු ලැබේ. මේ එහි වර්ණනාවයි.

බරණැස් රජුගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි ගැබක් පිහිටිය. ඇය එය දැන රජුට දැන්වීය. රජ ගැබ පෙළහර දුනි. ඇය මැනවින් පරිහරණය කරන ගැබ ඇත්තී ගැබ පිරිපුන් කල්හි සූතිකාගාරයට පිවිසියාය. පිනැන්තියන්ගේ දරුවා බිහිවීම අළුයම් කාලයෙහි වෙයි. ඇයද පිනැන්තියන්ගෙන් කෙනෙකි. එමනිසා අළුයම් වේලාවෙහි ලාකඩ වැස්මක් සහිත බදුවද මලක් බඳු මාංශ පේශියක් බිහි කළාය. ඉන්පසු "අනෙක් දේවිහු රන් පිළි රූ සමාන පුතුන් බිහි කරති. අග මෙහෙසිය බිහි කළේ මස් වැදූල්ලකැ"යි රජු ඉදිරියෙහි මා පිළිබඳව දෝෂාරෝපණ උපදින්නේයයි සිතා ඒ දෝෂාරෝපණයන්ට බියෙන් ඒ මස් වැදූල්ල එක් භාජනයක දමා වෙනෙකකින් වසා රාජ මුද්‍රාවෙන් මුද්‍රා තබා ගබ්භා දියෙහි පා කර හැරියාය. මිනිසුන් මුද්‍රාහළ කෙණෙහිම දෙවියෝ ආරක්ෂාව සැපයූහ. රන් පටක රත්තිරියල් වලින් "බරණැස් රජුගේ අග මෙහෙසියගේ දරුවෝ යයි ලියා එහි බැන්දාහ. ඉක්බිති දියැලි බිය ආදියෙන් උවදුරට පත් නොවූ ඒ භාජනය ගඟදිය පහරින් ගසාගෙන ගියේය.

එකල්හි එක්තරා තාපසයෙක් ගොපලු කුලයක් ඇසුරු කොට ගං තෙර වසයි. හෙතෙම උදෑසනම ගඟට බැස්සේ ඒ භාජනය ගසාගෙන එනු දක පාංශුකුල සංඥාවෙන් හෙවත් අයිතිකරුවෙකු නැතැයි යන හැඟීමෙන් ගත්තේය. ඉක්බිති එහි අක්ෂර පත්‍රිකාවක් රාජ මුද්‍රිකා

ලාඤ්ඡනයන් දැක විවෘත කොට එහි ඇති ඒ මස් වැදලේ දිවිය. දැක ඔහුට මෙසේ සිත් විය. "දරු ගැබක් විය යුතුය. එසේ වුවත් මෙහි දුගඳක් හෝ කුණු වූ බවක් හෝ නොමැත." යනුවෙනි. අසපුවට ගෙන ගොස් පිරිසිදු තැනක තැබිය. ඉක්බිති අඩමසක් ඇවෑමෙන් එය මස් වැදලී දෙකක් බවට පත්විය. තාපසයා එය දැක වඩාත් හොඳින් තැන්පත් කර තැබීය. ඉක්බිති නැවත අඩ මසක් ඇවෑමෙන් එක් එක් වැදලේක අත් පා හිස සඳහා බිබිලි පහ බැගින් පැන නැංගේය. ඉක්බිති තවත් අඩ මසක් ඇවෑමෙන් එක් මස් වැදලේක රන් පිළිමයක් සමාන දරුවෙක් විය. අනෙක දුරියක් වූවාය. ඔවුන් කෙරෙහි තාපසයාට දරු සෙනෙහස පහළ විය. ඔහුගේ ඇඟිල්ලෙන් කිරි එරුණි. එතැන් පටන් කිරි හා බත් ලබයි ද හෙතෙම බත් අනුභව කොට කිරි දරුවන්ට පොවයි. ඒ දරුවන්ගේ උදරයට යමක් යමක් පිටිසෙයිද ඒ සියල්ල මැණික් බඳුනක දමුවක් සේ පෙනෙන්නේය. මෙසේ ඡවි හෙවත් උඩසම නැත යන අර්ථයෙන් නිව්ච්චි වූහ. සමහරු මෙසේ කීහ. මසා තැබුවාක් මෙන් ඔවුනොවුන්ගේ සම අප්‍රකට විය. මෙසේ ඔවුහු සමෙන් තොර වූ නිසා හෝ අප්‍රකට සම ඇති බැවින් හෝ "ලිච්චි" යයි ප්‍රකට වූහ. යනුවෙනි.

තාපස තෙම දරුවන් පෝෂණය කරන්නේ හිරු නැගි කල්හි ගමට පිඬු පිණිස පිටිසෙයි. දහවල බොහෝ ඉක්ම ගිය පසු ආපසු පැමිණෙයි. තවුසාගේ මේ ක්‍රියා කලාපය දැන ගොපල්ලෝ "ස්වාමීනි, පැවිද්දන්ට දරුවන් පෝෂණය කරදරයකි. දරුවන් අපට දෙනු මැනව. අපි පෝෂණය කරන්නෙමු. නුඹ වහන්සේ තමන්ගේ කාර්යයන් කරනු මැනවැ"යි කීහ. තාපසයා යහපතැයි පිළිතුරු දුන්. ගොපල්ලෝ දෙවන දවස්හි මාර්ගය සමකොට මල් විසුරුවා ධජපතාක ඔසවා තුර්ය වාදනය කරන කල්හි අසපුවට පැමිණියහ. තාපස තෙමේ "දරුවෝ මහ පිනැන්නෝය. සැළකිල්ලෙන් හදා වඩා ගනිවු. එසේ කොට ඔවුනොවුන් ආවාහ විවාහ කරවු. පස්ගෝ රසයෙන් රජු සතුටු කරවා භූමි භාගයක් ලබාගෙන එහි නගරයක් නිර්මාණය කරවු. එම නගරයෙහි කුමාරයා අභිෂේක කරවු" යයි කියා දරුවන් බාරදුන්. ඔවුහු යහපතැයි පිළිතුරු දී දරුවන් ගෙන ගොස් පෝෂණය කළහ. දරුවෝ වැඩි වියට පත්වීමත් සමගම ක්‍රීඩා කරන්නාහු විවාද ස්ථානයන්හි අනෙක් ගොපලු දරුවන්ට පහර දෙති. ඔවුහු හඬති. "කුමකට හඬවුදැයි මව්පියන් විසින් අසන ලද්දාහු "මේ මව්පියන් නැති, තාපසයා විසින් පෝෂණය කරන ලද දරුවෝ අපට අභිශයින් පහර දෙති"යි කියති. ඉන්පසු ඔවුන්ගේ මව්පියෝ - "මේ දරුවෝ අනෙක් දරුවන් වෙහෙසට පත් කරති. දුකට පත් කරති. මොවුන්ට

සංග්‍රහ නොකළ යුතුය. මොවුන් දුරු කළ යුතුය. මොවුන් දුරු කළ යුතු යයි කීහ. එතැන් පටන් ඒ ප්‍රදේශය "වජ්ජි" යයි කියනු ලැබේ. ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් තුන් සියකි. ඉක්බිති ගොපල්ලෝ රජු සතුටු කොට ඒ ප්‍රදේශය ලබා ගත්හ. එහි නගරයක් නිර්මාණය කොට සොළොස් හැවිරිදි කුමාරයා අභිෂේක කොට රජ කළහ. ඔහුට ඒ දූරිය සමග විවාහ නියම කොට "පිටතින් දූරියන් නොගෙනා යුතුය. මෙහෙත් දූරියන් කිසිවෙකුට නොදිය යුතුයැයි කතිකාවක් කළහ. ඔවුන්ගේ පළමු සංවාසයෙන් දුවක හා පුතෙකු වශයෙන් දරුවෝ දෙදෙනෙක් වූහ. මෙසේ සොළොස් වතාවක්ම දෙදෙනා බැගින් ම උපන්නහ. ඉන්පසු ක්‍රමයෙන් වැඩෙන ඒ දරුවන්ට ආරාම, උද්‍යාන, නිවාසස්ථාන, පරිවාර සම්පත්ති ගැනීමට ප්‍රමාණවත් නොවන ඒ නගරය තෙවරක් අතරත ගව්වක් පමණවූ, අතරත ගව්වක් පමණ වූ පවුරකින් වට කළහ. ඒ නගරය නැවත නැවත මෙසේ විශාල කළ බැවින් "වෙසාලී" යයි නමක් ඇතිවිය. මේ වෙසාලී කථා වස්තුවයි.

මේ වෙසාලී නුවර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපන් කාලයෙහි සමෘද්ධිමත් වූ විශාල නගරයක් විය. එහි රජවරුම හත් දහස් හත්සිය හතක් වූහ. යුවරාජ, සේනාපති, භාණ්ඩාගාරික ආදීහු ද එපමණ වූහ. එහෙයින් කිය. "එසමයෙහි වෙසාලී නගරය සමෘද්ධිමත් වූයේ ද සැපතින් පිරී ගියේ ද වේ. බොහෝ ජනයා ඇත්තේ මිනිසුන්ගෙන් ගැවසී ගත්තේ සුවසේ ලැබිය හැකි ආහාරපාන ඇත්තේද වේ. හත්දහස් හත්සිය හතක් ප්‍රාසාදයෝ වෙති. හත් දහස් හත්සිය හතක් කුළු ගෙවල් වෙයි. ආරාම හෙවත් මල්වතු, උයන් වතු ද හත් දහස් හත්සිය හතකි. පොකුණු ද හත් දහස් හත්සිය හතකි." (මහාවග්ගපාලි) ඒ වෙසාලී නගරය පසු කාලයක වර්ෂාව නොමැති ධාන්‍ය නොමැති දුර්භික්ෂ හෙවත් ආහාරපාන හිඟ නගරයක් විය. පළමුව දුප්පත් මිනිස්සු මැරෙති. ඔවුහු පිටත බැහැර කරති. මළ මිනිසුන්ගේ කුණු ගඳින් අමනුෂ්‍යයෝ නගරයට පිවිසියහ. එයින් වැඩි වැඩියෙන් මිය යති. ඒ පිළිකුල නිසා සත්ත්වයන්ට අභිවාතක නම් වූ රෝගය වැළඳුණි. මෙසේ දුර්භික්ෂ, අමනුෂ්‍ය, රෝග යන තුන් බියෙන් උපද්‍රවයට පත් වෙසාලී නගර වාසීහු රජුවෙකු එළඹ මෙසේ කීහ. "මහරජතුමනි, මේ නගරයෙහි තුන් බියක් උපති. මෙයින් පෙර සත්වෙති රාජ කුල පරම්පරාව දක්වා මෙබඳු වූවක් නොවූ විරූය. නුඹ වහන්සේගේ අධාර්මික බව නිසා දැන් ඒ තුන්බිය හට ගත්තේ යයි හඟිමු" යනුවෙනි. රජතුමා සියල්ලන් රැස්වීම් ශාලාවෙහි රැස් කරවා "මාගේ අධාර්මික බව සොයවු" යයි කීහ. ඔවුහු සියලු ප්‍රවේණිය (පරම්පරාව) සොයන්නාහු කිසිවක් නොදුටුවහ. ඉන්පසු රජුගේ දෝෂයක් නොදැක "අපගේ මේ භය

කෙසේ සංසිද්ධවන්නේදැයි සිතූහ. එහි සමහරෙක් "මොවුන් පැමිණි පමණින්ම භය සන්සිද්දෙයයි මට ශාස්තෘන් දැක්වූහ. සමහරු "බුදුරජාණන් වහන්සේ වනාහි ලෝකයෙහි උපන්නහ. ඒ මහත් සෘද්ධිමත් මහානුභාව සම්පන්න භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු සත්වයන්ට හිත පිණිස ධර්මය දේශනා කරති. උන්වහන්සේ පැමිණි පමණින්ම සියලු භය සන්සිද්දෙන්නේ යයි කීහ. ඔවුහු එයින් සතුටු සිත් ඇත්තන් වී "ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැනට කොහි වැඩ වෙසෙත්ද? අප (කිසිවෙකු) යැවූ කල්හි වැඩම කරන්නාහු දැයි ඇසූහ. ඉක්බිති සමහරෙක් "බුදුවරු නම් අනුකම්පා ඇත්තෝය. කුමක් හෙයින් නොපැමිණිනෙන්නාහුද? ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි දැනට රජගහ නුවර වැඩ වෙසෙති. බිම්බිසාර රජ උන්වහන්සේට උපස්ථාන කරයි. ඒ රජතුමා උන්වහන්සේට වැඩම කිරීමට සමහර විට ඉඩ නොදෙන්නේ යයි" කීහ. එසේ නම් රජතුමාට කරුණු අවබෝධ කරවා වැඩම කරවන්නෙමුයි ලිච්ඡවී රජවරුන් දෙදෙනෙක් මහත් බලකාය සමඟ බොහෝ තුටු පඬුරු දී "බිම්බිසාර රජුට කරුණු අවබෝධ කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කරවාගෙන එවූ යයි කියා රජු සම්පයට යැවූහ.

ඔවුහු ගොස් රජුට පඬුරු පිරිනමා එම පුවත දන්වා "මහරජ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපගේ නගරයට එවනු මැනවැයි" කීහ. රජතුමා එය නොපිළිගත්තේය. "නුඹලාම දැන ගනිවු" යයි කීය. ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයට ගොස් වැද මෙසේ කීහ. "ස්වාමීනි, අපගේ නගරයෙහි ත්‍රිවිධ භයක් උපති. ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කරන්නාහු නම් අපට යහපතක් වන්නේය" යනුවෙනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආවර්ජනා කොට (නුවණින් විමසා) "වෙසාලියේදී රතන සූත්‍රය දේශනා කළ කල්හි ඒ ආරක්ෂාව කෙළ ලක්ෂයක් සක්වල පැතිරෙන්නේය. සූත්‍ර දේශනාව අවසානයෙහි අසූහාර දහසක් ප්‍රාණින්ට ධර්මාවබෝධය වන්නේය"යි දැන ඉවසා වදාළහ. ඉක්බිති බිම්බිසාර රජතුමා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ (ආරාධනාව) පිළිගැනීම අසා "භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වේසාලියට වැඩම කිරීම පිළිගන්නා ලද්දේ යයි නගරයෙහි ප්‍රචාරය කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ "ස්වාමීනි, වේසාලී නගරයට වැඩම කිරීම පිළිගන්නෙහුද"යි ඇසීය. "මහරජ, එසේය," ස්වාමීනි, එසේ නම් මාර්ගය පිළියෙල කරන තෙක් බලාපොරොත්තුවෙන් සිටිනු මැනවි.

ඉක්බිති බිම්බිසාර රජතුමා රජගහ නුවරටත්, ගංගා නදියටත් අතර යොදුන් පහක් වූ භූමිය සමතලා කොට යොදුනක් යොදුනක් පාසා විහාරය බැගින් කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඩම කිරීමට සුදුසු කාලය බව

දැන්විය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පන්සියක් හික්කුන් විසින් පරිවරන ලද්දාහු ගමනට පිටත් වූහ. රජතුමා පස් යොදුන් මග පස් පැහැති මල් දණක් පමණ විසුරුවා ධජ පතාක පුන් කලස් කෙසෙල් ආදිය ඔසවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සේසත් දෙකක්ද එක් එක් හික්කුවට එක් එක් සේසත බැගින් ද ඔසවා තමාගේ පිරිවර සමඟ මල් සුවඳ ආදියෙන් පූජා පවත්වමින් එක් එක් විහාරයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වඩා හිඳුවා මහ දැන් දී පස් දිනකින් ගං තෙරට වැඩම කරවා එහිදී සර්වාලංකාරයෙන් නැවක් සරසන්නේ වේසාලියේ රජවරුන්ට "භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කළහ. මාර්ගය පිළියෙල කරවා සියල්ලෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පෙර ගමන් කරවූ යයි පණිවිඩයක් යැවීය. ඔවුහු (බිම්බිසාර රජුට වඩා) දෙගුණයක් පූජා කරන්නෙමු" යි වේසාලියටත් ගංගා නදියටත් අතර තුන් යොදුන් බිම සම කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට හතරක් ද එක් එක් හික්කුවට දෙක බැගින් ද සේසත් සුදානම් කොට පූජා පවත්වමින් ගං තෙරට පැමිණ සිටියහ.

බිම්බිසාර රජතුමා නැව් දෙකක් එක් කොට මණ්ඩපයක් කරවා මල් දම් ආදියෙන් අලංකාර කරවා එහි සියල්ල රත්නමය වූ බුද්ධාසනයක් පැනවීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහි වැඩ සිටියහ. පන්සියක් හික්කුහු නැවට නැගී සුදුසු පරිදි හිඳ ගත්හ. රජතුමා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනුව යන්නේ කරවටක් දියට බැස "ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආපසු වඩිනතුරු මම මේ ගං ඉවුරෙහි වසන්නෙමි" යි කියා නැවතුනි. උඩ (අහසෙහි) අකනිටා බඹලොව තෙක් දේවතාවෝ පූජා කළහ. යට ගඟිගා නිවැසි කම්බලස්සතර ආදී නා රජවරු පූජා කළහ.

මෙසේ මහත් පූජා සහිතව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යොදුනක් පමණ මග ගඟෙහි වැඩම කොට වේසාලි වැසියන්ගේ සීමාවට පිවිසියහ. එතැන් සිට ලිච්ඡවි රජවරු ඒ බිම්බිසාර රජු කළ පූජාවට වඩා දෙගුණයක් පූජා කරන්නාහු කරවටක් දියට බැස භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පෙර ගමන් ගියහ. එකෙණෙහිම ඒ මොහොතෙහිම විදුලිය ආලෝකයෙන් පහ වූ අන්ධකාර ඇත්තේ විසුරුණු මුදුන් ඇත්තේ ගඩ ගඩ ගබ්දය ඇති කරමින් සතර දිශාවන්හි මහ වැස්සක් පැන නැංගේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු පියවර ගංතෙර තැබූ පමණින්ම පොකුරු වැසි වැටුණි. යමෙක් තෙමෙනු කැමැත්තාහු නම් ඔවුහුම තෙමෙති. නොතෙමෙනු කැමැත්තෝ නොතෙමෙති. සියලු තන්හි දණක් පමණ, කලවා පමණ, ඉණ පමණ ගෙල පමණ ජලය ගලයි. සියලු කුණුපයෝ ජලය විසින් ගඟට පිවිස වන ලදහ. භූමි භාගය පිරිසිදු විය. ලිච්ඡවි රජවරු භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ අතරමග යොදනක් යොදනක් තන්හි වඩා හිඳවා මහ දන් දී තුන් දිනකින් දෙගුණ කොට පූජා පවත්මින් වේසාලී නගරයට වැඩම කරවූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වේසාලී නගරයට වැඩම කළ කල්හි සක්දෙව් රජ දෙව් පිරිස පෙරටුකොට පැමිණියේය. මහේශ්‍වරයා දෙවියන්ගේ රැස්වීමෙන් අමනුෂ්‍යයෝ බොහෝ සෙයින් පලා ගියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නගර දොරටුවේ සිට ආනන්ද තෙරුන් ඇමතූහ. “ආනන්දය, මේ රතන සූත්‍රය ඉගෙන ගෙන බලිකර්ම උපකරණ රැගෙන ලිච්චි කුමාරයන් සමඟ වේසාලී නගරයෙහි ප්‍රාකාර තුන අතර හැසිරෙමින් මේ පිරිත් දේශනා කරව”යි රතන සූත්‍රය වදාළහ. මෙසේ “කවරෙකු විසින් මේ සූත්‍රය කවදා කොහිදී කුමක් නිසා දේශනා කරන ලද්දේ ද යන මේ ප්‍රශ්නයන්ගේ විසඳීම විස්තර වශයෙන් වේසාලී වස්තුවේ සිට පොරාණයන් විසින් වර්ණනා කරනු ලබයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වේසාලී නගරයට වැඩම කළ දවසේම වේසාලී නගර දොරටුවේදී ඒ උපද්‍රවයන් නැසීම සඳහා දේශනා කරන ලද මේ රතන සූත්‍රය ඉගෙන ගෙන ආයුෂ්මත් ආනන්ද හිමියෝ ආරක්ෂාව සඳහා දේශනා කරමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාත්‍රයට පැන් රැගෙන සියලු නගරයෙහි ඉසිමින් හැසුරුණහ. තෙරුන් වහන්සේ විසින් “යං කිංකරි” යයි දේශනා කළ මොහොතේම කුණු ගොඩවල් සහ බිත්ති ප්‍රදේශ ඇසුරු කොට සිටි පෙර පලා නොගිය යම් අමනුෂ්‍ය කෙනෙක් වී නම් ඔවුහු සතර දොරටුවලින් පලා ගියහ. දොරටු ඉඩ නොමැති විය. එයින් සමහරෙක් දොරටුවල ඉඩ නොලැබූවාහු පවුරු බිඳගෙන පලා ගියහ. අමනුෂ්‍යයන් ගිය ඇසිල්ලෙහිම මිනිසුන්ගේ ශරීරගත රෝග සුව විය. ඔවුහු නික්ම සියලු සුවද මල් ආදියෙන් තෙරුන් පිදූහ. මහජනයා නගරය මැද රැස්වීම් ශාලාව සියලු සුවදින් ආලේප කොට වියන් බැඳ සියලු අලංකාරයන්ගෙන් අලංකාරකොට එහි බුද්ධාසනයක් පනවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩමාගෙන ආහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රැස්වීම් ශාලාවට පිවිස පනවන ලද ආසනයෙහි වැඩ හුන්හ. හික්ෂු සංඝයාද රජවරුද මිනිස්සුද සුදුසු සුදුසු ඉඩ ඇති තන්හි හුන්හ. දෙව්ලොව දෙව් පිරිස සමඟ සක්දෙව් රජ ද අනෙක් දෙවියෝද සමීපව හුන්හ. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ද සියලු වේසාලී නගරයෙහි හැසිරෙමින් ආරක්ෂාව ඇති කොට වේසාලී වැසියන් සමඟ පැමිණ එකත් පසෙක වැඩ හුන්හ. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියල්ලන්ටම එම රතන සූත්‍රය දේශනා කළහ.

මෙපමණකින් යම් ඒ “යෙන චුත්තං යදා යත්‍යං යෙතං ඉමං නයං පකාසයිත්වාන” යයි මාතෘකාවක් තබන ලද්දේ ද එය සියලු

ආකාරයෙන් විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් “කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං” යයි කී හෙයින් අර්ථ වර්ණනාව ආරම්භ කරනු ලැබේ. සමහරු මෙසේ කියති. (සුත්‍රයෙහි) මුල්ම ගාථා පහ පමණක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. සෙසු ගාථා පිරිත් කරන වේලාවෙහි ආනන්ද තෙරුන් විසින් (දේශනා කරන ලදී) යනුවෙනි. එසේ හෝ මෙසේ හෝ වේවා මේ පරීක්ෂාවෙන් අපට කවර ප්‍රයෝජනයක්ද ? මේ රතන සූත්‍රයට සර්වප්‍රකාරයෙන් අර්ථ වර්ණනාවක් කරන්නෙමි.

“යානිධ භුතානි” යනු පළමු ගාථාවයි. එහි ‘යානි’ යනු යම් බදු වූ අල්ලේශාකා හෝ මහේශාකා හෝ, ‘ඉධ’ යනු මේ ප්‍රදේශයෙහි; එකෙණෙහි රැස් වූ ස්ථානය සඳහා කියන ලදී. “භුතානි” යනු හුදෙක් “භුත” ශබ්දය “භුතස්මිං පාවිත්තියං” යන මේ ආදී තන්හි විද්‍යමානාර්ථයෙහි ද “භුතමිදන්ති භික්ඛවෙ, සමනුපසසාමි” යන මේ ආදී තන්හි පඤ්චස්කන්ධයෙහිද “වත්තරො බො භික්ඛු, මහා භුතා හෙතු” යන මේ ආදී තන්හි චතුර්විධ පට්ඨාන ආදී රූපයන්හි ද “යොව කාලසසො භුතො” යන මේ ආදී තන්හි රහතන් වහන්සේ යන අර්ථයෙහිද “සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති භුතා ලොකෙ සමුස්සයං” යන මේ ආදී තන්හි සියලුම සත්වයන් යන අර්ථයෙහිද “භුතං භුතතො සඤ්ජානාති” යන මේ ආදී තන්හි වාතුම්මහාරාජිකයෙන් යට සත්ව කාය සඳහාද යෙදේ. මෙහි වනාහි අවිශේෂයෙන් අමනුෂ්‍යයන් යන අර්ථයෙහි දැන යුතුය. “සමාගතානි” යනු රැස් වූ; “භුමානි” යනු භූමියෙහි උපන්; “වා” යනු විකල්පයෙහි; එයින් මෙහි යම් භූමියට අයත් භූතයෝ රැස්වූවාහු ද යන එක් විකල්පයක් දක්වා නැවත දෙවෙනි විකල්පය දැක්වීමට “යානිව අන්තලිකෙබ්” යයි කීහ. අහසෙහි හෝ යම් භූතයෝ උපන්නාහු ද ඒ සියල්ලෝම මෙහි රැස්වූවාහු යන අර්ථයයි. මෙහි යාම දෙවිලොව සිට අකනිටා බහලොව දක්වා උපන් භූතයෝ අහසෙහි පහළ වූ විමානයන්හි උපන් බැවින් “අන්තරීක්ෂයෙහි භූතයෝ” යයි දැන යුතුය. එයින් යට සිනේරු පර්වතයේ සිට බිම දක්වා වෘක්ෂලතාදියෙහි අධිගෘහිත වූද පොළොවෙහි උපන්නා වූ ද භූතයෝ වෙත් ද ඒ සියල්ලෝ භූමියෙහි ද භූමිය හා සම්බන්ධ වෘක්ෂලතා පර්වත ආදියෙහි ද උපන් බැවින් භූමස්ථ (බ්‍රිමාටු) භූතයෝ යයි දැන යුතුය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලුම අමනුෂ්‍ය භූතයන් “භුමානි වා යානිව අන්තලිකෙබ්” යයි පද දෙකකින් වෙන් කොට දක්වා නැවත එක් පදයකින් එක්කොට දැක්වීම සඳහා “සබ්බෙව භුතා සුමනා භවන්තු” යයි වදාළහ. “සබ්බෙ” යනු ඉතිරියක් නැතිව; ‘එව’ යනු අවධාරණයයි. එකෙකුදු ඉවත් නොකොට යන අදහසයි. ‘භුතා’ යනු අමනුෂ්‍යයෝ; ‘සුමනා

හවනතු' යනු සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ, හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වෙත්වා; "අපොමි" යනු අනතුරු කායඝී දැනුම් දීම සඳහා වාක්‍ය සම්බන්ධ කිරීමේ නිපාත දෙකකි. "සකකච චූෂනතු භාසිතං" යනු මනාසේ මෙනෙහි කොට සියලු සිතින් එක් අරමුණක පිහිටුවා දිව්‍ය සම්පත් හා ලෝකෝත්තර සැප ගෙන දෙන මාගේ දේශනාව අසන්නවා; මෙසේ මෙහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "යානිධ භූතානි සමාගතානි" යයි අනියමිත වචනයෙන් අමනුෂ්‍යයන් එක්කොට දක්වා නැවත "භූමමානි වා යානිව අනතලිකෙධි" යයි කොටස් දෙකකට වෙන් කොට දක්වා ඉන්පසු "සබ්බවභූතා" යයි නැවත එකක් කොට සළකා "සුමනා හවනතු" යන මේ වචනයෙන් ආසය සම්පත්තියෙහි යොදවන්නාහු "සකකචං චූෂනතු භාසිතං" යනුවෙන් ප්‍රයෝග සම්පත්තියෙහිද එසේම යෝනිසෝ මනසිකාර සම්පත්තියෙහිද පරතෝඝොස සම්පත්තියෙහිද එසේම අත්තසම්මා පණ්ඩි හා සප්පුරිස උපස්සය සම්පත්තීන්හිද සමාධි ප්‍රඥා හේතු සම්පත්තීන්හිද යොදවමින් ගාථාව නිම කළ සේක.

"නසමා හි භූතා" යනු දෙවන ගාථාවයි. "නසමා" යනු හේතු අර්ථය ඇති වචනයකි. "භූතා" යනු ආමන්ත්‍රණ වචනයකි. "නිසාමෙථ" යනු අසවු; "සබ්බෙ" යනු ඉතිරියක් නැතිව සියල්ලෝ; කුමක් දේශනා කරන ලද්දේද? යම් හෙයකින් නුඹලා දිව්‍යස්ථානයද එහි උපහෝග සම්පත්ද අත්හැර මෙහි රැස්වුවාහු ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහාමය. තථ නාටක දූකීම සඳහා නොවේ. එමනිසා සියලු භූතයෙහි, සවන් දෙවූ යනුයි. නැතහොත් "සතුටු සිත් ඇත්තෝ වෙත්වා, සකසා අසන්නවා" යන වචනය කරණ කොට ගෙන ඔවුන්ගේ සතුටු සිත් ඇති බවත් සකසා අසනු කැමති බවත් දැක වදාළහ. යම්හෙයකින් තෙපි සතුටු සිත් ඇති බව කරණ කොට ගෙන තම සිත මනාකොට පිහිටු වීමද (අත්තසම්මාපණ්ඩි) නුවණින් සිහි කිරීමද (යොනිසො මනසිකාර) යන ආශ්‍රව ශුද්ධීන්ගෙන්ද සකසා අසනු කැමති බව නිසා සත් පුරුෂ ආශ්‍රය (සපුරිසුපස්සය) අනුන්ගෙන් ඇසීම (පරතොඝොස) ආසන්න කාරණය කොට ඇති බැවින් ප්‍රයෝග ශුද්ධීන්ගෙන්ද යුක්ත වුවාහුද, එහෙයින් භූතයෙහි, සියල්ලෝ කන් යොමු කරවු" යනුයි. නැතහොත් පළමු ගාථාව අවසානයෙහි "භාසිතං" යයි යමක් කියන ලද්දේ ද එය කරුණු වශයෙන් ගෙන හැර දක්වමින් වදාළහ. යම් හෙයකින් සියලු අක්‍ෂණයන් (අයෝග්‍ය අවස්ථා) දුරුකළ ක්‍ෂණයාගේ දුර්ලභත්වය නිසා මාගේ දේශනාවන් නම් ඉතාමත් දුර්ලභ වේද ප්‍රඥා, කරුණා ගුණයන් කරණකොට ගෙන පැවැත් වූ හෙයින් නොයෙක් ආනිසංස ඇත්තේ වේද ඒ ධර්මය දේශනා කරනු කැමැත්තේ මම "චූෂනතු

භාසිතං" යයි වදාළේ. "තස්මා හි භූතා නිසාමෙට් සබ්බෙ" යන මේ ගාථා පදයෙන් මෙය වදාරන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ මේ කාරණය දක්වමින් තම දේශනාව ඇසීමෙහි යොදවා ඇසිය යුතු දෙය "මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය" යනුවෙන් දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි අර්ථය උවදුරු තුනකින් පීඩාවට පත් යම් මේ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවක් වේද ඒ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවට මිත්‍රභාවය හිතේමිභාවය පිහිටුවවු" යනුවෙනි. සමහරු වනාහි "මානුසියං" යයි ශබ්ද කරති. එම සන්නම් අර්ථය නොලැබෙන බැවින් යෝග්‍ය නොවේ. අන්‍යයෝ යම් අර්ථයක් වර්ණනා කරත්ද එයද නොගැළපේ. මෙහි අදහස වනාහි "මම බුදුන් වහන්සේ" යයි අධිපති බලයෙන් දේශනා නොකරමි. එසේ වුවත් නුඹලාගේ ද මේ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවගේ ද හිත සඳහා "මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය" යයි කියමි. මෙහිද,

"යම් රාජර්මී කෙනෙක් සත්ත්වයන්ගෙන් ගැවසීගත් පොළොව දිනා ගෙදොර නිරගුළු කළ හෙයින් නිරග්ගල නම් වූ සස්සමේධය, පුරිසමේධය, සම්මාපාසය, වාජපෙය්‍යය, යන සිව් සඟරාවකින් යාග කරමින් හැසුරුනාහු වෙන් ද ඒ යාගයෝ සුභාවිත මෙත්‍රී සහගත චිත්තයාගේ සොළොස්වන කලාවද පවා නොඅහිත්.

ඉදින් එකද සත්වයෙකු කෙරෙහි දුෂ්ට නොවූ සිතැතියේ මෙන් වඩා නම් ඒ හේතුවෙන් කුසල් වඩන්නෙක් වෙයි. සව් සතුන් කෙරෙහි සිතින් අනුකම්පා කරන ආර්යතෙමේ බොහෝ පිං කෙරෙයි." (අංගුත්තර නිකාය - අධ්‍යාය නිපාත)

මේ ආදී සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන් ද එකොළොස් ආනිසංස වශයෙන් ද යමෙක් මෙත්‍රී කරත්ද ඔවුන්ගේ මෙත්‍රිය "හිත" යයි දත යුතුය. "දෙවතානුකම්පිතො පොසො සදා හද්‍යානි පසස්සි" (දෙවියන්ගේ අනුකම්පාවට යොමු වූ පුරුෂයා හැම කල්හිම යහපත දකී) යන මේ ආදී වශයෙන් යමෙකු කෙරෙහි (මෙත්‍රිය) කරනු ලැබේද ඔවුන්ටද "හිත" යයි දත යුතුය. මෙසේ දෙපිරිසටම හිත බව දක්වන්නාහු "මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය" යි වදාරා දෑත් (කළ) උපකාරයද දක්වන්නාහු "දිවාච රත්තොච හරන්ති යෙ බලිං තස්මා හි නෙ රක්ඛට් අඤ්චන්තා" යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : සමහර මිනිස්සු විත්‍ර කර්ම දෑව කර්ම ආදියෙන් පවා දෙවියන් සාදා වෛර්‍ය වාක්‍ෂ ආදිය වෙත එළඹ දෙවියන් උදෙසා දහවල බලි පූජා කරත්ද පහන් පූජා ද කාළ පක්‍ෂ ආදී දිනවල රාත්‍රියට බලි කරත් ද සලාක බත් ආදිය හෝ දී ආරක්ෂක දෙවියන්ගේ සිට බ්‍රහ්ම දෙවියන්

දක්වා ප්‍රාප්තිදාන (පින්දීම) පැවරීම වශයෙන් දහවල බලි කරන්ද ඡත්‍රාරෝපණදීපමාලා සහිතව සර්වරාත්‍රික ධර්ම ශ්‍රවණාදිය කරවා ප්‍රාප්ති දාන පවරාදීමෙන් ද රාත්‍රියෙහි බලි කරන්ද ඔවුහු කෙසේ නම් නොරැකිය යුත්තෝද? යම් හෙයකින් මෙසේ දහවල හා රාත්‍රියෙහි නුඹලා උදෙසා යමෙක් බලි කරන්ද ඒ නිසාම ඔවුන් රකිවු. ඒ නිසා බලි කර්ම කිරීම හේතුවෙන් ද ඒ මිනිසුන් රකිවු. ආරක්ෂා කරවු. නොපමා වී ඒ කෘතඥ භාවය හදවතෙහි ඇති කොට නිතර සිහි කරමින් ඔවුන්ගේ අහිත දේ ඉවත් කරවු. හිත දේ එළවවු" යනුයි.

මෙසේ දෙවියන් කෙරෙහි මිනිසුන්ගේ උපකාරක බව දක්වා ඔවුන්ගේ උවදුරු සංසිඳවීම සඳහා ද බුද්ධාදී ගුණ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් දෙවි මිනිසුන්ට ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහා ද "යං කිංකරී චිත්තං" ආදී වශයෙන් සත්‍ය වචනය ප්‍රයෝග කිරීම ඇරඹුන. එහි "යං කිංකරී" යනු අනියමිත වශයෙන් ඉතිරියක් නැතිව සියල්ල භාත්පසින් ගනී; ඒ ඒ තන්හි ව්‍යවහාරයට ගිය යම්කිසි "චිත්තං" යනු ධනය; එහි වනාහි සතුට උපදවානුයි = චිත්තං වේ. "ඉධ වා" යන්නෙන් මනුෂ්‍ය ලෝකය දක්වා "හුරං වා" යනු එයින් අන්‍ය වූ අවශේෂ ලෝකයයි. එයින් මිනිසුන් හැර සියලු ලෝකය ගැනීම පැමිණි කල්හි "සග්ගෙසු වා" යයි වෙනම කී බැවින් මිනිසුන්ද සඵරිය ද හැර සෙසු නාගෙසුපණ්ණි ආදීන්ගේ ගැනීම දත යුතුය. මෙසේ මේ පද දෙකෙන් මිනිසුන් අතර ව්‍යවහාරයට පත් යම් අලංකාරද පරිභෝගයට පත් රන්, රිදී, මුතු, මැණික්, වෙරළ, පබළු, පත්මරාග, මැසිරිගල් ආදියක් වේ ද නැතහොත් මුතුමැණික් වැලි අතුරු භූමියෙහි රත්නමය විමානයන්හි නොයෙක් යොදුන් සිය ගණන් පළල් වූ විමානයන්හි උපත් නාග සුපර්ණාදීන්ගේ යම් ධනයක් වේ ද එය දක්වුයේ වෙයි. "සග්ගෙසුවා" යනු කාමාවචර රූපාවචර දේව ලෝකයන්හි; ඔවුන් විසින් ශෝභන වූ (කුශල) කර්මයෙන් ඉරියව් පවත්වනු ලැබේ, යනු ලැබෙනුයි "සග්ග" නම් වේ. යහපත් හෝ අග්‍ර වූයේ ද "සග්ග" වේ. "යං" යනු ස සාමාන්‍ය වූ හෝ අසාමාන්‍ය වූ යම්; "රතනං" යනු ඇල්ම හෙවත් රතිය ගෙන යයි. උසුලයි, උපදවයි, වඩයිනුයි = "රතන" වේ. ගෞරව කළ ඉතා වටිනා, අසමාන දුර්ලභ දර්ශන ඇති, උසස් සත්වයන් පරිභෝග කරන යම් කිසිවක් වේ නම් එයට මෙය නමකි. යම්සේ කීවේද,

"ගෞරව කළ ඉතා වටිනා අනිකකට සමාන නොවන නිතර දැකිය නොහැකි, උසස් පුද්ගලයන් පරිහරණය කරන යමක් වේද එයට එහෙයින් රතන යයි කියනු ලැබේ" යනුයි.

'පණිනං' යනු උතුම්, ශ්‍රේෂ්ඨ, අල්ප නොවූ; මෙසේ මේ ගාථා පදයෙන් ස්වර්ගයෙහි සුධර්ම, වෛජයන්ත, ආදී කොට ඇති නොයෙක් යොදුන් සිය ගණන් පමණ වූ සියල්ල රත්නයෙන් කළ විමානයන්හි ස ස්ථාමික වූද, බුද්ධෝත්පාදයෙන් තොර කාලයෙහි සත්වයන්ගෙන් අපායම පිරෙන කල්හි ශුන්‍ය විමානයන් හා සම්බන්ධ වූ අස්වාමික වූද, නැතහොත් පොළොව, මහා සමුද්‍රය, හිමාලය ආදිය ඇසුරු කොට ඇති අස්වාමික යම් රත්නයක් වේද එය දැක්වූයේ වෙයි. "න නො සමං අත්ථි තථාගතෙන" යන්නෙහි "න" යනු වැළැක්වීමෙහි යි; "නො" යනු අවධාරණයෙහි යි; "සමං" යනු සමාන; "අත්ථි" යනු පවතියි; "තථාගතෙන" යනු බුදුන් වහන්සේ හා (සමාන);

කුමක් දේශනා කරන ලද්දේ වේද ? යම් මේ ධනයක් ද රත්නයක් ද ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද මෙහි බුද්ධ රත්නය හා සමාන එකකුදු රත්නයක් නැත්තේමය. ඒ යමක් වනාහී ගෞරව කළ හෙයින් රත්නයක් වේද? ඒ කවරේද යත්? වක්‍රවර්ති රජුගේ වක්‍ර රත්නය හා මණි රත්නයද වේ. යම් රත්නයක් පහළ වූ කල්හි මහජනයා වෙනත් තැනකට ගෞරව නොකරයි ද? කිසිවෙක් මල් සුවඳ ආදිය ගෙන යකුන් (අරක්ගත්) තැනකට හෝ භූතයන් (අරක්ගත්) තැනකට හෝ නොයයිද සියලුම ජනයා ඒ වක්‍රරත්නයට හා මණිරත්නයටම ගෞරව කරයි ද, පූජා කරයි ද, ඒ ඒ වර ප්‍රාර්ථනා කරයිද ඔවුන්ගේ පතන පතන ලද වරයන් අතුරින් සමහරක් සමෘද්ධ වෙයි ද ඒ වක්‍රරත්නය හා මණි රත්නයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. යම් හෙයකින් වනාහී ගෞරව කළ අර්ථයෙන් රත්නයක් වේ ද එහිදී තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ උපන් කල්හි වනාහී සමහර මහේශාක්‍ය දෙවියෝ සහ මනුෂ්‍යයෝ වෙනත් තැනකට ගෞරව නොකරති. කිසිම වෙනත් කෙනෙකුට පූජා නොකරති. ඒ එසේමය. සහම්පති මහා බ්‍රහ්මයා සිනේරු පර්වතය තරම් වූ රූපන් දමකින් තථාගතයන් වහන්සේ පිදීය. අනෙක් දෙවි මිනිස්සුද බිම්බිසාර, කොසොල් රජවරු ද, අනාථපිණ්ඩිකාදීහු ද ශක්ති පමණින් පිදූහ. පිරිනිවන් පෑ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා අනුභය කෝටියක් ධනය වියදම් කොට අශෝක මහරජතුමා සියලු දඹදිව අසුභාර දහසක් විහාර පිහිටුවීය. අන්‍යයන්ගේ ගෞරව කිරීම් ගැන කවර කථාද ? තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙන් පිරිනිවන් පෑ අන් කවරෙකුගේ උපන්, බුදු වූ, දම්සක් පැවැත් වූ, පිරිනිවන් පෑ තැන්ද ප්‍රතිථා වෛතෘඤ්‍ය හෝ උදෙසා මෙබඳු ගෞරව කිරීම්, ගරු කිරීම් පවතීද? මෙසේ ගෞරව කිරීම් අර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත.

එසේම කසිරට වස්ත්‍රයක් මෙන් යමක් ඉතා වටිනා අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද? යම් සේ වදාළේද? "මහණෙනි, දිරාගිය ද කසි සඵව වර්ණවත් ද සැප ස්පර්ශ ඇත්තේද ඉතා වටිනා ද වේ" යනුවෙනි. එය ද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් ඉතා වටිනා අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී යමෙකුගේ පාංශුකුල වස්ත්‍රයක් වුවද පිළිගනින්නද ඔවුන්ට එය මහත් ඵල ද මහානිසංසද වේ. අශෝක රජුට මෙය මහාර්ඝනාවය සඳහා හේතු වූවාක් මෙනි. මෙසේ "මහග්ඝනා" වචනයෙහි මෙහි දොස් රහිත බවට සාධක වශයෙන් මේ සූත්‍ර පදය දත යුතුය. "යම් කෙනෙකුන්ගේ චීවර -පෙ-පරිෂ්කාර පිළිගනිද, ඔවුන්ට එය මහත්ඵල වෙයි. මහත් අනුසස් ඇතියේ වෙයි. මෙය ඔහුගේ මා හැඟි බැව්හිලා වදාරමි. මහණෙනි, යම් පරිදි ඒ කසිවන මා හැඟි වේද, මහණෙනි, මම මේ පුද්ගලයා එබඳු උපමා ඇතියෙකැයි වදාරමි" යනුයි. මෙසේ මා හැඟි අරුතින්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නොමැත.

එසේම යම් ඒ අසමාන අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද? ඒ කවරේද යත්? සක්විති රජුට ඉදුනිල්මිණි නාභියක් හා සත් රුවන්මය අර දහසක් ඇති පබළුමය නිම්වළලු ඇති රත් රනින් කළ සන්ධි ඇති, එසේම යමකගේ දහයක් දහයක් අරයන් මත වාතය රැගෙන ශබ්ද කරනු සඳහා එක් මුදුන් අරයක් වේද යමක් විසින් කළ ශබ්දය ඉතාමත් දක්ෂ වාදකයකු වාදනය කළ පසඟතුරු නාදයක් මෙන් වේද යමකගේ නාභියෙහි දෙපැත්තෙහි සිංහ මුහුණු වේද රිය සකෙහි මෙන් ඇතුළත සිදුරු සහිත වේද එහි කරන්නෙක් හෝ කරවන්නෙක් නැත්තේද කර්මය හේතු කොට ගෙන සෘතු වශයෙන් හට ගනිද රජ යම් දස වැදෑරුම් සක්විති වත් පුරා ඒ පසළොස්වක් පුන් පොහෝ දින හිස සෝදා නැවේ පෙනෙවස් දරන්නෙක් වූයේ උතුම් පහයේ මතු මහලට ගියේ සිල් පිරිසිදු කරමින් හුන්නේ පුන් සඳ මෙන් ද හිරු මෙන් ද නැගෙන (වක්‍ර රත්නය) දකී ද යමකගේ හඬ දොළොස් යොදුනක සිට අසනු ලැබේද යොදුනක සිට වර්ණය පෙනේද සඳ හෝ හිරු නැගී සිටියේ යයි ඉතාමත් කුතුහලයට පත් මහජනයා විසින් යමක් අද්විතීය යයි හඟීද සියල්ලන්ට පෙනෙමින් නගරය මතින් පැමිණ රජුගේ ඇතුල් පුරයට පෙරදිගින් වඩා උස් පහන් නොවී මහජනයාට සුවද මල් ආදියෙන් පූජා කිරීමට සුදුසු ස්ථානයක අකුර ගැසූ කලක මෙන් සිටීද එබඳු වක්‍ර රත්නයක් සක්විති රජුට පහළ වේ.

ඒ වක්‍රරත්නයම අනුව යමින් හස්ති රත්නයක් පහළ වේ. හෙතෙම සියල්ල සුදු වූයේ රතු වූ පා ඇත්තේ සත් නැතක පොළොවෙහි පිහිටියේ

සෘද්ධිමත් වූයේ අහසින් ගමන් කරන්නේ උපෝසථ කුලයෙන් හෝ ඡද්දන්ත කුලයෙන් හෝ පැමිණේ. උපෝසථ කුලයෙන් එන්නේ වනාහී සියල්ලන්ගේ වැඩිමලා පැමිණේ. ඡද්දන්ත කුලයෙන් සියලු ඇතුන්ට බාල වූ හික්මුණු ශික්ෂා ඇති දමනයෙන් යුක්ත වූ ඇතා පැමිණේ. හෙතෙම දොළොස් යොදුනක පැතිර සිටි පිරිස රැගෙන සියලු දඹදිව සංචාරයකොට උදේ ආහාරයට පෙරම සිය රාජධානියට පැමිණේ.

ඔහු අනුව යමින් අශ්ව රත්නය පහළ වේ. හෙතෙම සියල්ල සුදු වූයේ රතු පා ඇත්තේ කළුවන් හිස ඇත්තේ, මෘදු තණ බඳු කෙස් ඇත්තේ වලාහක අශ්ව රාජකුලයෙන් පැමිණෙයි. මෙහි ඉතිරිය හස්ති රත්නය හා සමානය.

ඒ අශ්ව රත්නය අනුව යමින් මාණික්‍ය රත්නය පහළ වේ. ඒ මැණික වෙරළමිණි වේ. යහපත්ය. ජාති සම්පන්නය. පැති අටක් ඇත්තේය. මැනවින් කළ පිරියම් ඇත්තේය. දිගින් රියසකක නැබ හා සමානය. වේපුල්ල පර්වතයෙන් පැමිණේ. එය අඬග හතරක් සම්පූර්ණ වූ (අමාවක, මැදියම, වර්ෂාව, වනය) අත්ධකාරයේද රජුගේ ධජය අගට ගියේ යම් ආලෝකයකින් මිනිස්සු දිවා කාලය යයි හඟිමින් කර්මාන්තයෙහි යෙදෙත්ද යටත් පිරිසෙන් කුරු කුහුඹුවන් පවා දකිත්ද යොදුනක් ප්‍රදේශය එබඳු ආලෝකයකින් ආලෝකවත් කරයි.

ඒ මාණික්‍ය රත්නයද අනුව යමින් ස්ත්‍රී රත්නය පහළ වේ. ස්වාභාවික අග මෙහෙසිය හෝ වෙයි. උතුරුකුරු දිවයිනෙන් හෝ මැද්ද රාජ කුලයෙන් හෝ පැමිණේ. ඕ තොමෝ අති දීර්ඝ ආදි දෝෂ හයකින් තොර වූවා, මනුෂ්‍ය වර්ණය ඉක්මවා ගිය එහෙන් දිව්‍ය වර්ණයට නොපැමිණි නැතැත්තියක් වෙයි. රජුට ශීත කාලයෙහි යම් මෙහෙසියකගේ ශරීරය උණුසුම් වේද උෂ්ණ කාලයෙහි ශීතල වේද සියවරක් පෙළු පුළුන් රොදක් මෙන් පහසු වේද ශරීරයෙන් සඳුන් සුවද හමයිද මුවින් උපුල් සුවද හමයි ද කලින් නැගිටීම ආදී නොයෙක් ගුණයෙන් යුක්ත වූවා වේද (එබඳු වූ ස්ත්‍රී රත්නයක් වේ).

එම ස්ත්‍රී රත්නය අනුව යමින් රජුගේ ස්වාභාවික කායඝීයන් කරන සිවුවරයා ගෘහපති රත්නය බවට පත්වේ. චක්‍රරත්නය පහළ වූ මොහොතෙහි යම් නුවණකින් යුත් නැතැත්තේ යොදුනක් පමණ ප්‍රදේශයෙහි සස්වාමික වූ ද අස්වාමික වූද නිධාන දකීද එබඳු දිවැසක් ඔහුට පහළ වේ. ඔහු රජු වෙත එළඹ "දේවයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ මද උත්සාහ ඇත්තාහු

වනු මැනව. මම නුඹ වහන්සේට ධනයෙන් කළ යුතු කාර්යයන් කරන්නෙමි"යි ඒ නිධාන පවරයි.

ඔහුද අනුව යමින් පරිත්‍යාග රත්නය උපදී. ඒ රජුගේ ස්වාභාවික ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයාය. චක්‍ර රත්නය පහළ වූ මොහොතෙහි හෙතෙම අතිරේක ප්‍රඥාවෙන් හා ව්‍යක්ත භාවයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. දොළොස් යොදුන් ප්‍රදේශයේ පිරිසගේ සිත තම සිතින් මැනවින් දැන නිග්‍රහ, සංග්‍රහ කිරීමෙහි සමතෙක් වෙයි. ඔහු රජු වෙත එළඹ "දේවයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ මඳ උත්සාහය ඇත්තාහු වනු මැනවි. මම නුඹ වහන්සේගේ රාජ්‍යය අනුශාසනය කරන්නෙමි" යි පවරයි යනුයි.

යමක් තුලනය කොට තීරණය කොට ලක්ෂයක් වටි කියා හෝ කෝටියක් වටි කියා හෝ අගය කළ නොහැකි වෙනත් මෙබඳු වූ අසමානාර්ථයෙන් රත්න වූ යමක් වේද ඒ එක් රත්නය කුදු බුද්ධ රත්නය හා සමාන නොවේ. ඉදින් වනාහී අසමානාර්ථයෙන් රත්නයක් වේද එහිදී තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී ශීලයෙන් හෝ සමාධියෙන් හෝ ප්‍රඥාවෙන් හෝ වෙනත් යමකින් හෝ තුලනය කොට තීරණය කොට මෙපමණ ගුණ ඇත්තේ කියා හෝ මොහුට සමානයි කියා හෝ සමානව පෙනේ යයි කියා හෝ වෙන් කර දක්වීමට නොහැකිය. මෙසේ අතුල්‍යාර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේට සමාන රත්නයක් නැත.

එසේම දුර්ලභ වශයෙන් පහළ වන හෙයින් චක්‍රවර්ති රජ ඔහුගේ චක්‍ර රත්නය ආදී රත්නයන් මෙන් යමක් දුර්ලභ දර්ශනාර්ථයෙන් රත්න වේද එයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් දුර්ලභ දර්ශන ඇති බැවින් යමක් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. යම් රත්නයන් එකම කල්පයක අනේකව (එකකට වැඩියෙන්) උපදිත් ද එහිදී චක්‍රවර්ති ආදීන්ගේ රත්න භාවයක් කොයින්ද? යම් භේයකින් අසඬිය කල්පයෙහිද තථාගතයන් වහන්සේගෙන් ලෝකය හිස් වේද එහෙයින් තථාගතයන් වහන්සේම කිසියම් කාලයක උපදින හෙයින් දුර්ලභ දර්ශන ඇත්තාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පරිනිර්වාණ සමයෙහි :-

"ආනන්දය, අපි වූ කලී තථාගතයන් වහන්සේ දකීමට දුර සිට ආවෝ වෙමු. අරහත් සම්මා සම්බුද්ධ වූ තථාගතයන් වහන්සේලා කිසි කලෙකින්ම (බොහෝ කල් ඉක්ම) ලොව පහළ වෙත්. අද රැ අපයම් වේලෙහි තථාගතයන් වහන්සේගේ පිරිනිවීම වන්නේය. මේ මහ තෙදුති

මහණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි (උන්වහන්සේ) මුවා කරමින් සිටියේ වෙයි. (එහෙයින්) අපි (මේ) අවසාන කාලයෙහි තථාගතයන් වහන්සේ දැකීමට නොලබමු'යි (දීඝ නිකාය - පරිනිබ්බාණ සූත්‍රය) යන මෙය වදාරන ලදී. මෙසේ දුර්ලභ දර්ශනාදියෙන්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නොමැත.

එසේම චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍ර රත්නාදිය මෙන් යම් රත්නයක් උසස් සත්වයන් විසින් පරිභෝගාර්ථයෙන් රත්න වේද? ඒ චක්‍රරත්නාදිය වනාහී කෝටි ලක්‍ෂයක් ධනය ඇත්තාවූද උතුම් සත් මහල් ප්‍රාසාදයෙහි වසන්නා වූ ද සැඟවී, කුලපොතු, වැදි, වඩු, කසල ශෝධක ආදී පහත් කුලයන්ට අයත් පහත් පුරුෂයන්ට සිහිනෙන් පවා පරිභෝගය සඳහා නුපදියි. මව්පිය දෙපසින් සුජාත වූ පුරුෂයන්ට ද සුභ සත්විනි වත් ඇති ඝණ්ඨය රජෙකුටම පරිභෝගය සඳහා උපදින හෙයින් උත්තම සත්ව පරිභෝගම වෙයි. එයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් අනෙක් සත්ව පරිභෝගාර්ථයෙන් යමක් රත්න වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී ලෝකයෙහි උතුම් සත්වයෝ යයි සම්මත වූද උපනිශ්‍රය (හේතු) සම්පන්නියෙන් තොර වූ ද විපරිත දර්ශන ඇති පූරුෂ කාශ්‍යපාදී ඡටි ශාස්තෘන්ට ද එබඳු වූ අනෙක් අයටද සිහිනෙන් පවා පරිභෝග කළ නොහැකිය. සිව්පද ගාථාවක අවසානයෙහි රහත් ඵලය අවබෝධ කර ගැනීමට සමත් නිර්වේධික ඥාන දර්ශනයෙන් (නිපුණු නුවණින්) යුත් බාහීය දාරු වීරිය ආදී කොට ඇත්තා වූ ද අනෙකුත් මහා කුලයන්ට අයත් වූ ද හේතු සම්පත් ඇති මහා ශ්‍රාවකයන්ට පරිභෝග කළ හැකිය. ඔවුහු දස්සනානුත්තරිය (අනුත්තර වූ දර්ශනය) සවණානුත්තරිය (අනුත්තර වූ ශ්‍රවණය) පරිවරියානුත්තරිය (අනුත්තර වූ සේවය කිරීම) ආදිය සදමින් උන්වහන්සේ එසේ එසේ පරිභෝග කරති. මෙසේ උත්තම සත්ව පරිභෝගාර්ථයෙන්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත.

චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍රරත්නය මෙන් අවිශේෂයෙන් රතිය (ඇල්ම) ඉපදවීම් අර්ථයෙන් යමක් රත්නයක් වේද ඒ චක්‍රරත්නය දැකීමෙන් රජ සතුටු සිත් ඇත්තේ වේ. එසේද එය රජුට ඇල්ම උපදවයි. නැවතද සක්විති රජ වමනින් රන් කෙණ්ඩිය ගෙන "පින්වත් චක්‍රරත්නය පෙරළේවා, පින්වත් චක්‍රරත්නය (සතර මහ දිවයින්) ජය ගනිවා" යි කියා දකුණතින් දිය ඉසියි. ඉක්බිති චක්‍රරත්නය පසගතුරු නද මෙන් මිහිරි හඬ නිකුත් කරමින් අභසින් පෙර දිගට යයි. සක්විති රජද චක්‍රානුභාවයෙන් දොළොස් යොදුනක් පැතුරුණු චතුරංගනී සේනාව සමඟ නොඋස්ව නොපහත්ව උස් ගස්වලට යටින් ද මිටි ගස් වලට උඩින් ද ගස්වල මල් ගෙඩි කොළ

ආදී පඬුරු රැගෙන පැමිණි අයගේ අතින් පඬුරු ද ගනිමින් "මහරජ වඩිනු මැනවැ" යි මේ ආදී වශයෙන් ඉහළ ගෞරවාදරයෙන් පැමිණි විරුද්ධ රජවරුන්ට "ප්‍රාණය නොනැසිය යුතුය" යි ආදී ක්‍රමයට අනුශාසනා කරමින් ඒ වක්‍රරත්නය අනුව යයි. යම් තැනක රජතුමා අනුව කරනු කැමැත්තේද දිවා සැතපීම කරනු කැමැත්තේ ද එහි වක්‍ර රත්නය අහසින් බැස ජලය ආදී සියලු කෘත්‍ය කිරීමට සුදුසු සම භූමි භාගයක අකුර ගැසුවාක් මෙන් සිටී. නැවත රජුට පිටත් වීමට සිත් උපන් කල්හි යම් ශබ්දයක් අසා දොළොස් ප්‍රදේශයට අයත් පිරිස අහසින් යයි ද පෙර පරිදීම හඬ නගමින් යයි. වක්‍ර රත්නය පිළිවෙලින් පෙරදිග මුහුදට බැස ගනියි. එහි බැස ගන්නා කල්හි යොදුනක් පමණ ප්‍රදේශයේ ජලය ඉවත් වී බිත්තියක් බැන්දාක් මෙන් සිටී. මහජනයා කැමති පරිදි සත් රුවන් ගනියි. නැවත රජතුමා කෙණ්ඩිය ගෙන "මෙතැන් පටන් මාගේ රාජ්‍යය" යයි ජලය ඉස නවතී. සේනාව පෙරටුව වේ. වක්‍ර රත්නය පසු පසින් වේ. රජතුමා මැදය. වක්‍ර රත්නය ඉවත් වූ ඉවත් වූ තැන් ජලයෙන් පිරේ. මේ ක්‍රමයට දකුණු, බටහිර, උතුරු මුහුදට යයි. මෙසේ සිව් දිග සංචාරය කොට වක්‍ර රත්නය තුන් යොදුන් පමණ වූ අහසට පැන නගී. එහි සිටි රජතුමා වක්‍රරත්නයේ ආනුභාවයෙන් පන්සියක් කුඩා දිවයින් වලින් භොබනා වූ හත් දහසක් යොදුන් වට වූ පූර්ව විදේහ රාජ්‍යයද එසේම අට දහසක් යොදුන් වට වූ උතුරුකුරු රාජ්‍යයද සත් දහසක් යොදුනින් වටවූ අපගෝයාන රාජ්‍යය ද දස දහසක් යොදුන් වට වූ ජම්බුද්වීප රාජ්‍යයද වශයෙන් මෙසේ සතර මහා ද්වීපයන්ගෙන් හා දෙදහසක් කුඩා දිවයින් වලින් සමන්විත වූ සක්වළ මනා ලෙස පිපුණු සුදු නෙළුම් වනයක් මෙන් බලයි. මෙසේ බලන්නේ ඔහුට අනල්ප ඇල්මක් උපදී. මෙසේ ද ඒ වක්‍ර රත්නය රජුට ඇල්ම උපදවයි. එයද බුද්ධ රත්නයට සම නැත. ඉදින් ඇල්ම ඉපදවීම් අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. මේ වක්‍ර රත්නය කුමක් කරන්නේද? තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි යම් දිව්‍යමය රතියකින් යුක්ත වේද වක්‍රරත්නාදී සියලු රත්නයන්ගෙන් හටගත් වක්‍රවර්ති රතිය එයින් භාගයක් හෝ දහසයෙන් පංගුවක් හෝ එයින් භාගයක් හෝ නොවටී. තමන් වහන්සේගේ අවවාදය අනුව ක්‍රියා කරන අසඬබ්‍ය වූ දෙව් මිනිසුන්ට ඉහත කී රතියට වඩා උත්තරීතර වූ ද ප්‍රණීතතර වූ ද ප්‍රථමධ්‍යාන රතිය, දූතිය ධ්‍යාන රතිය, තෘතිය ධ්‍යාන රතිය, චතුර්ථ ධ්‍යාන රතිය, පඤ්චමධ්‍යාන රතිය, ආකාෂානඤ්ඤායතන රතිය, විඤ්ඤාණඤ්ඤායතන රතිය, ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතන රතිය, නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන රතිය, සෝතාපත්ති මාර්ග රතිය, සෝතාපත්ති ඵල රතිය, සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහත්ත, මාර්ගඵල රතිය

ද උපදවයි. මෙසේ රතිය ඉපදවීම් අර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත යනුයි.

තවද රත්න නම් වූ මෙය සවිඥානක අවිඥානක වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි චක්‍රරත්නය, මාණික්‍ය රත්නය හෝ යම් වෙනත් ඉන්ද්‍රිය බද්ධ නොවූ රත් රිදී ආදියක් වේ නම් එය අවිඥානක වේ. හස්ති රත්නය ආදී කොට ඇති පරිත්‍යායක රත්නය අවසන් කොට ඇති රත්නයෝ හෝ වෙනත් මෙබඳු වූ ඉන්ද්‍රිය බද්ධ රත්නයෝ වෙන් නම් ඒවා සවිඥානක වෙති. මෙසේ දෙ ආකාර වූ මේ රත්නයක් අතුරෙන් සවිඥානක රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? අවිඥානක රත්, රිදී, මැණික්, මුතු ආදී රත්නයෝ සවිඥානක හස්ති රත්නාදියගේ අලංකාරය සඳහා ඵලවන හෙයින්. සවිඥානක රත්නයෝද තිරච්ඡානගත (තිරිසන්) රත්න, මනුෂ්‍ය රත්න වශයෙන් දෙආකාර වෙති. එහි මනුෂ්‍ය රත්න අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? තිරච්ඡාන ගත රත්නය මනුෂ්‍ය රත්නයට නැගී යාමට සුදුසුවන හෙයින්. මනුෂ්‍ය රත්නයද ස්ත්‍රී රත්න, පුරුෂ රත්න වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි පුරුෂ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ස්ත්‍රී රත්නය, පුරුෂ රත්නයෙහි සේවිකා බවට පත්වන හෙයින්. පුරුෂ රත්නයද අගාරික රත්න, අනගාරික රත්න වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි අනගාරික රත්න අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? අගාරික රත්නයන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සක්විති රජතුමා පවා ශීලාදී ගුණයෙන් යුත් අනගාරික රත්නයට පසඟ පිහිටුවා වැද උපස්ථාන කොට ඇසුරු කොට දෙවි මිනිස් සැපතට පැමිණ කෙළවර නිවන් සැපතටද පැමිණෙන හෙයින්. මෙසේ අනගාරික රත්නයද ආයඨී, පෘථග්ජන වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. ආයඨී රත්නයද සේඛ, අසේඛ වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. අසේඛ රත්නයද ගුණික විදර්ශක, සමථයානික වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. සමථයානික රත්නය ද ශ්‍රාවක පාරමි භාවයට පැමිණි, නොපැමිණි වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. එහි ශ්‍රාවක පාරමි භාවයට පැමිණි තැනැත්තාම අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. ශ්‍රාවක පාරමි භාවයට පත් රත්නයන් අතුරින් පව්චේක බුද්ධ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. සැරියුත් මුගලන් මහ රහතුන් සමාන නොයෙක් සිය ගණන් ශ්‍රාවකයෝද එක් පසේ බුදුවරයෙකුගේ ගුණයන්ගේ සියයෙන් කොටසකට වත් නොඵලඹෙත්. පව්චේක බුද්ධ රත්නයටද වඩා සම්මා සම්බුද්ධ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. සියලු දඹ්දිව අසුනින් අසුන ගටමින් වැඩගුන් පසේ බුදුවරු එක් සම්මා සම්බුදුවරයෙකුගේ ගුණයට සම නොවෙති. ගුණයෙන්

දහසයෙන් පංගුවකට හෝ ඉන් භාගයකට හෝ නොඑළඹෙති. භාගයවතුන් වහන්සේ විසින් "මහණෙනි, යම් පමණ පා නැති හෝ - පෙ - සත්වයෝ වෙත් ද තථාගතයන් වහන්සේ ඔවුන්ට අග්‍ර යයි කියනු ලැබෙත්" ආදී මෙය වදාරන ලද්දේමය. මෙසේ කිසිම ආකාරයකින් තථාගතයන් වහන්සේ හා සමාන රත්නයක් නොමැත. එහෙයින් භාගයවතුන් වහන්සේ "තථාගතයන් වහන්සේට සමාන රත්නයක් නැතැ"යි වදාළහ.

මෙසේ භාගයවතුන් වහන්සේ අන්‍ය රත්නයන්ට වඩා බුද්ධ රත්නයෙහි ඇති අසමාන බව දේශනා කොට දුන් ඒ සත්වයන්ට උපන් උපද්‍රව සංසිද්ධිම සඳහා ජාතිය නිසා හෝ ගෝත්‍රය නිසා හෝ කුලපුත්‍ර භාවය නිසා හෝ වර්ණ හා සුන්දරත්වය නිසා හෝ නොව තවද අවිච්ඡේද පටන් හවාග්‍රය කෙළවර කොට ඇති ලෝකයෙහි ශීල සමාධි ස්කන්ධාදී ගුණයන්ගෙන් බුද්ධ රත්නයෙහි අසමාන බව ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "ඉදම්බි බුද්ධ රතනං පඤ්ඤාං ඵලෙන සංවූතං සුචරිතං භොතු" යයි යොදති. එහි අර්ථය: "ඉදම්බි" මෙලොව හෝ පරලොව හෝ සංවර්ධයෙහි හෝ යම්කිසි ධනයක් හෝ රත්නයක් වේද එය සමග ඒ ඒ ගුණයන් කරණ කොට ගෙන අසමාන වන බැවින් "බුද්ධ රතනං පඤ්ඤාං" බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ රත්න භාවයද ශ්‍රේෂ්ඨය. ඉදින් මෙය සත්‍යයක් නම් "ඵලෙන සංවූතං" මේ සත්‍යයෙන් මේ ප්‍රාණීන්ට "සුචරිතං භොතු" යනපත් දෙයෙහි ඇති බවක් වේවා, නිරෝගී බව වේවා, උපද්‍රව නැති බව වේවා" යනුයි. "යම් සේ" වකඩුං ආනන්ද සුඤ්ඤං අනෙතනවා අනන්තයෙන වා" (ආනන්දයෙනි, ඇස ආත්මයෙන් හෝ ආත්මය අයත් දෙයින් ගුණය) යන මේ ආදී තන්හි ආත්ම භාවයෙන් හෝ ආත්මය අයත් දෙයින් හෝ යන අර්ථය වේද අනෙක් අතට ඇස ආත්මයය හෝ ආත්මය අයත් දෙයය යන අර්ථය ප්‍රකාශ නොකළේම වේද මෙහිදී ද "රතනං පඤ්ඤාං" යන්නෙන් රත්නයෙහි ප්‍රණීතය, රත්නභාවය ප්‍රණීතය යන මේ අර්ථය දත යුතුය. අනෙක් අතින් බුදුන් වහන්සේ වනාහී රත්නය නොවන්නේමය යන අර්ථය ලැබීමද සිදු වන්නේ ය. යම් තැනක රත්නයක් නැත්තේද එය රත්නය වේය යන අර්ථය ලැබෙයි. යම් තැනකත් වනාහී ගෞරව කිරීම් ආදී අර්ථය සංඛ්‍යාත යම් ඒ විධියක් කරණ කොට ගෙන සම්බන්ධ වූ රත්නභාවයක් වේද යම් හෙයකින් ඒ රත්නභාවය අරමුණු කොට එය "රතන" යයි පතවනු ලැබේද එහෙයින් ඒ රත්න භාවය ඇති හෙයින් "රතන" යයි අර්ථවත් වේ. නැතහොත් "ඉදම්බි බුද්ධ රතනං" යනු මේ කාරණයෙන් ද බුදුන් වහන්සේ රත්නය වේ" යයි මෙසේ ද මෙහි අර්ථය දත යුතුය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ ගාථාව දේශනා කළ පමණකින්ම රාජ කුලයට යහපත විය. බිය සංසිද්දුණි. මේ ගාථාවේ අණ කෙළ ලක්‍ෂ්‍යයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ බුද්ධ ගුණය කරණ කොට ගෙන සත්‍යය වදාරා දන් නිර්වාණ ධර්ම ගුණය කරණ කොට ගෙන "බයං විරාගං" යයි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි යම් හෙයකින් නිර්වාණය අවබෝධ කිරීමෙන් රාගාදිය ඝෂ්‍ය වීමක් හාත්පසින් ඝෂ්‍යවීමක් වේද යම්හෙයකින් ඒ නිර්වාණය ඒ රාගාදියෙහි නැවත නූපදින ලෙස ඝෂ්‍යවීම් පමණක්ම වේද, යම් හෙයකින් ඒ නිර්වාණ එකට යෙදීම් වශයෙන් හා ආරම්භ වශයෙන් රාගාදියෙන් වියුක්ත වේද, යම් හෙයකින් එම නිර්වාණය අවබෝධ කරගත් කල්හි රාගාදීහු අන්‍යන්තයෙන් නොඇලුණාහු, පහ වූවාහු, විනාශ කළාහු වෙත්ද එහෙයින් "බයං" යයි ද "විරාගං" යයි ද කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් මේ නිවනෙහි පහළ වීමක් නොපෙනේද ගෙවී යාමක් නොපෙනේද, පැවතුනහුගේ වෙනත් ස්වභාවයකට පත්වීමක් නොපෙනේද, එහෙයින් එම නිර්වාණය නොහටගනී. නොදිරයි. මිය නොයයි යන අර්ථයෙන් "අමත" යයි කියනු ලැබේ. උත්තමාර්ථයෙන් මෙන්ම අනල්පාර්ථයෙන් ද "පණීතං" වේ. "යදස්සගා" යනු යමකට පැමිණියේ ද යමක් වින්දේ ද, ලබා ගත්තේ ද තමාගේ ඥාන බලයෙන් අවබෝධ කර ගත්තේද; "සකංමුනි" යනු ශාක්‍ය කුලයෙහි උපන් බැවින් "සකො" වේ. මෝනෙය්‍ය ධර්මයෙන් යුක්ත වන බැවින් "මුනි" වේ. සකො එව මුනි "සකංමුනි; "සමාහිතො" යනු ආයථි මාථි සමාධියෙන් සන්සුන් සිත් ඇත්තේ; "න තෙන ධම්මෙන සමථි කිඤ්චි" යනු ශාක්‍ය මුනින්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරගත් ඒ "බය" ආදී නම් ඇති ධර්මය හා සමාන කිසි ධර්ම ජාතියක් නැත. එහෙයින් සුත්‍රාන්තරයෙහිද "මහණෙනි, සංඛත වූ හෝ අසංඛත වූ හෝ යම්තාක් ධර්මයෝ වෙත් ද විරාගය ඒ ධර්මයන්ට අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ" ආදිය වදාරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිර්වාණ ධර්මයට අන්‍ය ධර්මයන්ගේ ඇති අසමාන බව වදාරා දන් ඒ සත්ත්වයන්ට උපන් උපද්‍රව සංසිද්ධවීමට සමත් බය, විරාග, අමත, පණීත ආදී ගුණයන්ගෙන් නිර්වාණ ධර්ම රත්නයෙහි අසමාන බව නිසා සත්‍ය වචනය "ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං එතෙන සවෙවන සුවථි හොතු" යයි යොදනි. එහි අර්ථය පෙර ගාථාවේ කියන ලද අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවේ අණ ද කෙළ ලක්‍ෂ්‍යයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ නිර්වාණ ධර්ම ගුණය කරන කොට ගෙන සත්‍යය වදාරා දන් මාර්ග ධර්ම ගුණය කරන කොට ගෙන දේශනා කිරීමට "යං බුද්ධ සෙධො" යයි ආරම්භ කරන ලදී. එහි "සත්‍යය අවබෝධ කර ගත්තේනුයි ආදී වශයෙන් බුද්ධ වේ. උත්තම වූයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේනුයි "සෙධො" වේ; (බුද්ධෝ ව සො සෙධො වා ති) බුදු වූයේත් හෙතෙමේය, ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේත් හෙතෙමේනුයි, බුද්ධසෙධො වේ. නැතහොත් අනුබුද්ධ ප්‍රත්‍යක්ෂ බුද්ධ සංඛ්‍යාත බුදුවරුන් අතුරෙහි ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේනුයි බුද්ධ සෙධො වේ; ඒ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ "යං පරිවණණයි" යනු "නිවනට පැමිණීම සඳහා ඇති මාර්ගයන් අතුරෙහි අශ්වාභිග්‍රික මාර්ගය කෙරෙහි වේ" යයි ද "මහණෙනි, නුඹලාට නිර්දෝෂ වූ මාර්ග සමාධිය සප්‍රත්‍යක්ෂකොට සපරිවාර කොට දෙසන්නෙමි" යයි ද මේ ආදී ක්‍රමයෙන් ඒ ඒ තත්ති ප්‍රශංසා කළහ. ප්‍රකාශ කළහ යනුයි. "සුචිං" යනු කෙලෙස් මල මුලිනුපුටා දැමූ හෙයින් අභිශයින් පිරිසිදු වූ; "සමාධිමානන්තරිකක්කමානු" යනු තමාගේ පැවැත්මට අනතුරුව ඒකාන්ත වශයෙන්ම ඵලය ගෙන දෙන හෙයින් යමක් ආනන්තරිය සමාධි යයි කීවාහුද; මාර්ග සමාධිය උපන් කල්හි එහි ඵලය නැති කරන කිසිම අනතුරක් නැත්තේමය. යම්සේ කියන ලද්දේද; "මේ පුද්ගලයාද සෝවාන් ඵලය අවබෝධ කර ගැනීමට පිළිපත්තේ වේද මේ කල්පයාගේ දෑවෙන වේලාව වේද යම්තාක් මේ පුද්ගලයා සෝවාන් ඵලය අවබෝධ නොකරයිද ඒ තාක් කල්පය නොදවෙන්නේය. මේ පුද්ගලයා "ධීත කප්පි" යයි කියනු ලැබේ. සියලුම මාග්ගීය පුද්ගලයෝ ධීත කල්පිහු වෙති" යනුයි.

"සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජති" යනු ඒ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ විසින් වර්ණනා කරන ලද සුපිරිසිදු ආනන්තරික සමාධිය හා සමාන රූපාවචර සමාධියක් හෝ අරූපාවචර සමාධියක් හෝ කිසිවක් විද්‍යාමාන නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? ඒ සමාධීන් වැඩූ තැනැත්තෝ ඒ ඒ බැලීමට උපන්නේ නමුදු නැවත නිරයාදීන්හි උපත ලැබිය හැකි බැවින් ද මේ ආයඨී සමාධියෙහි වැඩූ සිත් ඇති ආයඨී පුද්ගලයා සියලු උත්පත්තීන් මුලින්ම සිඳුලූ බැවින් ද වේ. එබැවින් සූත්‍රාන්තරයෙහි ද "මහණෙනි, සංඛ්‍යාත ධර්මයෝ යම් පමණ වෙන්ද ආයඨී අශ්වාභිග්‍රික මාර්ගය ඔවුනතුරෙන් අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ" යනාදිය වදාරන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආනන්තරික සමාධියෙහි අනෙක් සමාධීන්ට වඩා ඇති අසමාන බව වදාරා දූන් පෙර අයුරින්ම මාර්ග ධර්ම රත්නයෙහි අසමාන බව ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "ඉදම්ඨි ධම්මො" යයි යොදනි. එහි අර්ථය පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ ගාථාවේ ද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ මාර්ග ධර්ම ගුණය කරණ කොට ගෙන ද සත්‍යය වදාරා දැන් සංඝ ගුණය කරණ කොට ගෙන ද දේශනා කිරීමට "යෙ පුග්ගලා" යයි අරඹන ලදී. එහි "යෙ" යනු නියම නොකොට දැක්වීමයි. "පුග්ගලා" යනු සත්වයෝය. "අධ්ම" යනු ඔවුන්ගේ සම්බන්ධ වෙන් කොට දැක්වීමයි. ඔවුහු වනාහි (මාර්ගයට) පිළිපත් පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් ද ඵලයෙහි පිහිටි පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් ද වශයෙන් අටක් වෙති. "සතං පසන්ථා" යනු සත් පුරුෂයන් විසින්ද බුද්ධ, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බුද්ධ, ශ්‍රාවකයන් විසින් ද අනෙකුත් දෙව් මිනිසුන් විසින් ද ප්‍රශංසා කරන ලද; කුමක් හෙයින්ද? සහජශීලාදී ගුණයන්ගෙන් යුක්ත හෙයින්. ඔවුන්ට වනාහි සපු, මුනමල් ආදී මල්වල සහජාත වර්ණ ගන්ධ ආදිය මෙන් සහජාත ශීලසමාධි ආදී ගුණයෝ වෙති. එහෙයින් වර්ණයෙන් හා සුවඳින් යුත් මල් මෙන් ඔවුහු දෙව් මිනිසුන් ආදී සත් පුරුෂයන්ට ප්‍රිය වූවෝ ද මනාප වූවෝ ද ප්‍රශංසා ලැබූවෝ ද වෙති. එහෙයින් "යෙ පුග්ගලා අධ්මසතං පසන්ථා" යි කියන ලදී. නැතහොත් "යෙ" යනු අනියමින් දැක්වීමයි. "පුග්ගලා" යනු සත්වයෝය. "අධ්මසතං" යනු ඔවුන්ගේ ගණන වෙන් කොට දැක්වීමයි. ඔවුහු වනාහි ඒකඛිජ, කෝලං කෝල, සත්‍යකතතපරම යයි සෝවාන් පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් ද කාම, රූප, අරූප, භවයන්හි අවබෝධ කරගත් ඵල ඇති සක්‍යාදාගමීහු තිදෙනෙක් ද වෙති. ඒ සියලු දෙනාම ප්‍රතිපදා හතරට අනුව විසි හතරකි. අනතරා පරිනිබ්බායී, උපහච්ච පරිනිබ්බායී, සම්බාර පරිනිබ්බායී, අසඬාර පරිනිබ්බායී, උද්ධංසෝත අකනිධ්මාගමී වශයෙන් අවිභ චුන්ම ලෝකයන්හි අනාගාමී පුද්ගලයෝ පස් දෙනෙක් ද අතප්ප, සුදස්ස, සුදස්සී චුන්ම ලෝකයන්හි පස් දෙනෙක් බැගින් ද අකනිටා චුන්ම ලෝකයන්හි උද්ධංසෝත හැර අනාගාමීහු සතර දෙනෙක් ද වශයෙන් අනාගාමීහු විසි හතර දෙනෙකි. ශුෂ්ක විදර්ශක, සමථයානික වශයෙන් රහත්හු දෙදෙනෙකි. මාර්ගස්ථයෝ සතර දෙනෙකු වශයෙන් සියල්ල පතස් හතර දෙනෙකි. ඒ සියලු දෙනාම ශ්‍රද්ධාධූර, ප්‍රඥා ධූර වශයෙන් දෙගුණ වී එකසිය අටක් වෙති. ඉතිරිය කියන ලද පරිදීමය. "වත්තාරි එතානි යුගානි භොනති" යනු ඒ අටක් හෝ එකසිය අටක් යයි විස්තර වශයෙන් දක්වන ලද පුද්ගලයෝ සියල්ලෝම කෙටියෙන් "සෝවාන් මාර්ගීය ඵලස්ථ වශයෙන් එක් යුගලයකි." යන්නෙහි සිට අරහත් මාර්ගීය ඵලස්ථ වශයෙන් එක් යුගලයකි යන්න දක්වා යුගල හතරක් වෙති. "තෙ දක්ඛිණෙය්‍යා" යන මෙහි "තෙ" යනු පෙර අනියමින් දැක්වූ පුද්ගලයන් නියම කොට දැක්වීමයි; යම් පුද්ගලයෝ විස්තර වශයෙන් අටක් හෝ එකසිය අටක් වෙති යි කියා හෝ කෙටියෙන් යුගල හතරක් වෙති යි කියන ලද්දාහු ද ඒ සියල්ලෝම; දක්ඛිණාවට සුදුසු වෙති යි දක්ඛිණෙය්‍යා වේ. දක්ඛිණා නම්

කර්මයද කර්ම විපාකය ද අදහා "මෙතෙමේ මාගේ මේ වෛද්‍ය කර්මය හෝ පණිවිඩ ගෙන යාම කරන්නේ යයි මේ ආදිය බලාපොරොත්තු නොවී දෙනු ලබන දෙයා ධර්මයයි. ඒ "අරහ" නම් වූ ශීලාදී ගුණයෙන් යුත් පුද්ගලයෝය. මොවුහුද එබඳු වෙති. එහෙයින් "දක්ඛණියා" යයි කියනු ලැබේ. "සුගතස්ස සාවකා" යන්නෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශෝභන වූ ගමනින් යුක්ත බැවින්ද, ශෝභන වූ නැනට ගිය බැවින් ද, මැනවින් ගිය බැවින් ද, මනාවූම තෙපුල් ඇති බැවින් ද, "සුගතො" වේ. ඒ සුගතයන් වහන්සේගේ; ඒ සියල්ලෝම (සුගතයන් වහන්සේගේ) වචනය අසන්නුයි = සාවක වේ. ඒකාන්තයෙන්ම අන්‍යයෝ ද අසති. එහෙත් අසා කළ යුතු කායථි නොකරති. මොවුහු වනාහි අසා කළ යුතු ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තිය අනුගමනය කොට මාර්ග ඵලයන්ට පත් වූවෝය. එහෙයින් "ශ්‍රාවකයෝ" යයි කියනු ලැබෙත්. "එතෙසු දිනනාති මහස්මානාති" යනු මේ සුගත ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි දුන්නාවූ ස්වල්ප වූ දානය පවා ප්‍රතිශ්‍රාහක වශයෙන් දක්ඛණා විසුද්ධි භාවයට එළඹී හෙයින් මහත්ඵල වේ. එහෙයින් සූත්‍රාන්තරයෙහිද "මහණෙනි, සංඝයා හෝ සමුහයා හෝ යම් පමණ වේද ඔවුන් අතුරින් යම් මේ පුරුෂ යුගල වශයෙන් හතරක් ද පුරුෂ පුද්ගල වශයෙන් අටක් ද වූ තථාගත ශ්‍රාවක සංඝයා අග්‍රයයි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ ශ්‍රාවක සංඝයා - පෙ - අග්‍ර විපාක ඇත්තේ වේ" යයි වදාරන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාර්ගස්ථ, ඵලස්ථ සියල්ලන්ගේ ද වශයෙන් සංඝ රත්තයෙහි ගුණ දේශනා කොට දුන් ඒ ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "ඉදම්භි සංඝෙ" යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දන යුතුය. මේ ගාථාවේද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ මාර්ගස්ථ ඵලස්ථ වශයෙන් සඟ ගුණ කරුණ කොටගෙන සත්‍යය වදාරා දුන් එම සංඝයා අතුරින් ඵල සමාපත්ති අනුභව කරන ක්‍ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේම ගුණය කරුණ කොට ගෙන "යෙ සුප්පයුත්තා" යි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි "යෙ" යනු අනියමින් දැක්වීම කරන වචනයකි; "සුප්පයුත්තා" යනු මැනවින් යෙදුණු; නොයෙක් ආකාර වූ අනෙසනයන් (අයෝග්‍ය ජීවිකාව) අත් හැර පිරිසිදු ජීවිතය ඇසුරු කොට විදර්ශනාව සදහා සිත යෙදීමට ආරම්භ කළ යන අර්ථයයි. නැතහොත් "සුප්පයුත්තා" යනු සුපිරිසිදු කායවේ ප්‍රයෝගයන්ගෙන් යුක්ත වූවෝ; එයින් ඔවුන්ගේ ශීලස්කන්ධය දක්වයි. "මනසා දඤ්ඤන" යනු දෘඩ වූ මනසින්; ස්ථිර සමාධියෙන් යුත් සිතින් යන අර්ථයයි. එයින් ඔවුන්ගේ සමාධි ස්කන්ධය දක්වයි. "නික්කාමිනො" යනු කයෙහි හා ජීවිතයෙහි

අපේක්ෂා නැත්තෙක්ව ප්‍රඥාව මූලික වූ වියඪයෙන් සියලු ක්ලේශයන්ගෙන් කළ නික්මීම ඇත්තේ; එයින් ඔවුන්ගේ වියඪ සම්පන්න ප්‍රඥා ස්කන්ධය දක්වයි. "ගෞතම සාසනමහි" යනු ගෝත්‍ර වශයෙන් ගෝතම වූ තථාගතයන් වහන්සේගේම ශාසනයෙහි; එයින් මේ ගෞතම ශාසනයෙන් බාහිර නොයෙක් ආකාර වූ අමර තපස් කරන්නවුන්ගේ සුප්‍රයෝග ආදී ගුණ නොමැති බැවින් කෙලෙස් වලින් නික්මීමක් නොමැති බව දක්වයි "තෙ" යනු පෙර සඳහන් කළ අය දක්වන වචනයයි; "පනති පනතා" යන මෙහි පැමිණිය යුතු බැවින් පනති වේ. පැමිණිය යුතු යනු යම් තත්ත්වයකට පැමිණ අත්‍යන්තයෙන් ක්ලේශ මිඝයන්ගෙන් නිදහස් වූවෝ වෙත් ද ඒ තත්ත්වයට පැමිණීමට සුදුසු යනුයි. මෙය අර්හත් ඵලයට නමකි. ඒ පැමිණිය යුතු තැනට පැමිණියේනුයි. "පනතිපනතා" වේ. "අමතං" යනු නිව්‍යාණයයි. "විගක්ඛං" යනු අරමුණු වශයෙන් බැසගෙන; 'ලඤා' යනු ලැබ; 'මුඛා' යනු වැය නොකිරීමෙන්; කුට්ටුවක්වත් වැය නොකොට; නිබ්බුතිය යනු සිංසිදාවලන ලද කෙලෙස් දාහය ඇති ඵල සමාපන්නිය; "භුඤ්ජමානා" යනු අනුභව කරමින්; කුමක් කියන ලද්දේ වේද? යමෙක් මේ ගෞතම ශාසනයෙහි ශීල සම්පන්න භාවයෙන් එහි මැනවින් යෙදුණේ වී; සමාධි සම්පන්න භාවයෙන් දැඩි වූ මනසින්, ප්‍රඥා සම්පන්න භාවයෙන් ක්ලේශයන්ගෙන් තොර වූවෝ වෙත්ද ඔවුහු මේ යහපත් ප්‍රතිපදාවෙන් නිවනට බැස නොමිළේ ලැබූ ඵල සමාපන්නි සංඛ්‍යාත නිව්‍යාණ සැපය අනුභව කරන්නාහු "පනතිපනතා" (පැමිණිය යුතු තැනට පැමිණි) නම් වෙති යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඵල සම්චන් සුවය අනුභව කරන ක්ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේම වශයෙන් සංඝ රත්නයෙහි ගුණ දේශනා කොට දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය "ඉදම්පි සංඝෙ" යයි යොදනි. එහි අථය පෙර කී ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ ගාථාවෙහිද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වල අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ ක්ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන සංඝයා මූලික කොට ගත් සත්‍යය දේශනා කොට දැන් බොහෝ ජනයාට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ සෝවාන් ඵලයට පත් තැනැත්තාගේ ගුණය කරණ කොටගෙන "යථිඤ්ඛිලො" යයි දේශනා කිරීම ආරම්භ කළහ. එහි "යථා" යනු උපමාවාවී පදයකි. "ඉඤ්ඛිලො" යනු නගරයේ දොර රැඳවීම සඳහා එළිපත්ත ඇතුළත රියන් අටක් හෝ දහයක් පොළොව සාරා සිටුවන ලද හරවත් දාරුමය ටැඹකට නමකි. "පඨවිං" යනු භූමියයි; "සිතො" යනු ඇතුළට පිවිස සිටි; 'සියා' යනු වන්තේය; "චතුර්ඛි වාතෙහි" යනු සතර දිශාවෙන් පැමිණි සුළඟින්; "අසම්පකම්පියො" යනු කම්පා කිරීමට හෝ සෙලවීමට හෝ

නොහැකිවන්නේ; "නපුපමං" යනු එබඳු වූ 'සපුරිසං' යනු උත්තම පුරුෂයා; 'වදාමි' යනු කියමි; "යො අරිය සමානි අවෙච්ච පසාති" යනු යමෙක් චතුරායඝී සත්‍යය ප්‍රඥාවෙන් බැස බලන්ද; එහි ආයඝී සත්‍යයන් කුමාර ප්‍රශ්නයෙහි කී අයුරින්ම දත යුතුය. මේ වනාහි මෙහි කෙටි අදහසයි. යම් සේ ඉන්ද්‍රබීලය ගැඹුරු බිමට පිවිසි නිමාව ඇතිව පොළොවෙහි පිහිටියේ සිටු දිගින් එන සුළඟින් කම්පා කිරීමට නොහැකි වන්නේ ද යමෙක් චතුරායඝී සත්‍යය ප්‍රඥාවෙන් දූත දකී ද ඒ මේ සත් පුරුෂයා ද ඒ ඉන්ද්‍රබීලයට සමානම යයි කියමි. කුමක් හෙයින් ද යත්? යම් හෙයකින් ඒ ඉන්ද්‍ර බීලය සතර දිගින් හමන සුළඟින් කම්පා නොවන්නා සේ සියලු තිර්ථකවාද නැමති සුළඟින් ඔහුද කම්පා කළ නොහැක්කෙක් වෙයි. කිසිවෙක් එම දර්ශනයෙන් කම්පා කිරීමට හෝ සෙලවීමට හෝ නොහැකි වන්නේය. එහෙයින් සුත්‍රාන්තරයෙහි ද "මහණෙනි, යම්සේ ගැඹුරු බිමකට පිවිසි නිමාව ඇති මැනවින් සිටුවන ලද නොසෙලවෙන කම්පා කළ නොහැකි අයෝමය බීලයක් (උගුලක්) හෝ ඉන්ද්‍ර බීලයක් වේද ඉදින් පෙරදිගින් බලවත් කුණාටුවක් එන්නේ නම් එය නොම සෙලවෙන්නේය. විශේෂයෙන් නොම සෙලවෙන්නේය. නොම වෙවුළුවන්නේය. බටහිර දිශාවෙන් - දකුණු දිශාවෙන් - උතුරු දිශාවෙන් වුවද - පෙ - බලවත් කුණාටුවක් එන්නේ නම් නොම සෙලවෙන්නේය. කවර හෙයින්ද යත්? මහණෙනි, මූල ගැඹුරු බැවිනි. ඉන්ද්‍රබීලය මැනවින් සිටුවන ලද බැවිනි. මහණෙනි, එලෙසින්ම යම්කිසි මහණ කෙනෙක් බමුණු කෙනෙක් හෝ මේ දුක යයි තතු සේ දැනී ද - පෙ - මේ පිළිවෙතැයි තතු සේ දැනී ද ඔහු "භවත්තෙමේ ඒකාන්තයෙන් දන්නේ දැනී. දක්නේ දකී" යි අන් මහණෙකුගේ හෝ බමුණෙකුගේ හෝ අදහස නොබලත්. ඒ කවර හෙයින් ද යත්? මහණෙනි, චතුරායඝී සත්‍යය මැනවින් දුටු බැවිනි" යි වදාරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බොහෝ ජනයාට ප්‍රත්‍යක්ෂ සෝවාන් තැනැත්තාගේ වශයෙන් සංසරත්තයෙහි ගුණය දේශනා කොට දූත් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය "ඉදමි සංසෙ" යයි යොදනී. එහි අර්ථය පෙර කී පරිදි දත යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ අවිශේෂයෙන් සෝවාන් පුද්ගලයාගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන සංසාධිෂ්ඨාන සත්‍යය දේශනා කොට දූත් යම් ඒ ඒකබ්ඡි, කොලං කෝල, සත්‍යකතකුපරම යයි සෝතාපන්න පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් වෙත්ද, යම්සේ මේ ශාසනයෙහි සමහර පුද්ගලයෙක් සංයෝජන ධර්ම තුනක් ක්ෂය කිරීමෙන් සෝතාපන්න වේද හෙතෙම එකම භවයක පමණක් ඉපිද

දුක් කෙළවර කරයි ද ඔහු ඒකබිජු වේ. එසේම යමෙක් ආත්ම දෙකක හෝ තුනක ගමන් කොට සැරිසරා දුක් කෙළවර කරයි ද හෙතෙම කෝලංකෝල වේ. එසේම යමෙක් සත්වරක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද ගමන් කොට සැරිසරා දුක් කෙළවර කරයි ද හෙතෙම සත්තකාන්ත පරම වේ යයි කීවේද ඔවුන්ගෙන් සියල්ලන්ට කණිටු වූ සත්තකාන්ත පරම පුද්ගලයාගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන "යෙ අරිය සචානි" යයි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි "යෙ අරිය සචානි" යන මෙය (ඉහත) කියන ලද අයුරින්මය. "චිභාවයනි" යනු සත්‍ය වසාලන කෙලෙස් අඳුර ප්‍රඥා ආලෝකයෙන් දුරු කොට තමාට ප්‍රකාශ වූවක් ප්‍රකට වූවක් කෙරෙත්; "ගමහිර පඤ්ඤාන" යනු ප්‍රමාණ කළ නොහැකි ප්‍රඥාව ඇති හෙයින් දෙවියන් සහිත ලෝකයාට ඥානය කරණ කොට ගෙන ලැබිය නොහැකි ස්ථිර ප්‍රඥාවෙන්; "සච්ඤයන් වහන්සේ විසින්" යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "සුදෙසිනානි" යනු සමාස, ව්‍යාස, සාකලය, වෛකලයාදී ඒ ඒ න්‍යායන්ගෙන් මැනවින් දේශනා කළ; "කිඤ්චාපි තෙ භොනති භුසස්සමන්තා" යනු ඒ වැඩු ආයථී සත්‍ය ඇති පුද්ගලයෝ යම්කිසි දේව රාජ්‍ය වක්‍රවර්ති රාජ්‍ය ආදී ප්‍රමාදස්ථානයක උපත ලබා බොහෝ සෙයින් ප්‍රමාද වූවෝ වෙත් ද එසේ වුවද සෝතාපත්ති මාර්ග ඥානයෙන් අභිසංස්කාර විඥානය නිරුද්ධ කළ හෙයින් ආත්මභාව හතක හැර නොදත් කෙළවර ඇති සසරෙහි යම් නාමයක් හා රූපයක් උපදින්නේ ද ඒවා නිරුද්ධ කළ හෙයින් චිත්තශයට ගිය හෙයින් "න අධ්මං භවං ආදියනති" අටවෙනි භවයක් නොගනිති; සත්වෙනි භවයේදීම විදර්ශනා වඩා අර්භත් ඵලයට පැමිණෙති යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සත්තක්ඛන්තුපරම වශයෙන් සංසරන්නයෙහි ගුණය දේශනා කොට දැන් එම ගුණය ඇසුරු කොට "ඉදම්පි සංසෙ" යයි සත්‍ය වචනය යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවෙහි ද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ සත්තක්ඛන්තු පරම පුද්ගලයාගේ අටවෙනි ආත්මභාවයක උපත නොලබන ගුණය කරණ කොට ගෙන සංසාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වදාරා දැන් ආත්ම භාව හතක උපත ලැබීමට ද වඩා ප්‍රගීණ නොකළ භවාදාන ඇති සෙසු පුද්ගලයන්ට වඩා විශිෂ්ට වූ ඔහුගේම ගුණයන් කරණ කොට ගෙන දේශනාව කිරීමට "සභාවස්ස" යයි ආරම්භ කළහ. එහි "සභාව" යනු සමගම; 'අස්ස' යනු 'න තෙ භවං අධ්මං ආදියනති' යයි කියන ලද පුද්ගලයන් අතුරෙන් කෙනෙකුගේ; "දස්සන සම්පදාය" යනු සෝවාන් මගට පැමිණීමෙන්; සෝවාන් මග වනාහි නිර්වාණය දැක කළ යුතු කෘත්‍ය

සම්පදාවෙන් සියල්ලන්ට පළමුව නිර්වාණය දකින හෙයින් “දසසන” යයි කියනු ලැබේ. එය තමා කෙරෙහි පහළ වීම “දසසන සම්පදා” වේ. ඒ දර්ශන සම්පත්තිය ද සමගම; තසංසු ධම්මා ජනිතා භවන්ති” යනු මෙහි “සු” යනු “ඉදං සු සාරිපුත්තං මහා විකට භොජනසමීං හොති” යනාදී තන්හි මෙන් පද පුරණ නිපාතයක් පමණි. දර්ශන සම්පත්තියට පැමිණීමත් සමගම ධර්මයෝ තුනක් දුරු කරන ලද්දාහු වෙන් ද ප්‍රතිණ කළාහු වෙන් ද යන මෙයම මෙහි අර්ථය වේ. දැන් දුරු කළ ධර්ම දක්වීමට “සක්කාය දිට්ඨි විචිකිච්ඡනඤ්ච සීලබ්බතං වා පි යද්ඨි කිඤ්චි” යයි වදාළහ. එහිදී කය ඇති කල්හි පවතින පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ සංඛ්‍යාත කයෙහි විසි වැදෑරුම් දෘෂ්ටිය ‘සක්කාය දිට්ඨි’ වේ. නැතහොත් ඇති කයෙහි දෘෂ්ටිය යන අර්ථයෙන් ද සක්කාය දිට්ඨි වේ. කියන ලද ආකාර ඇති කයෙහි පවතින දෘෂ්ටිය යන අර්ථයයි. නැතහොත් කය ඇති කල්හිම ඇති කර ගන්නා දෘෂ්ටිය යන අර්ථයෙන් ද සක්කාය දිට්ඨි වේ. කියන ලද ආකාරයේ ශරීරය පවත්නා කල්හි “රූපාදිය ආත්මයයි” යනුවෙන් මෙසේ පවත්නා දෘෂ්ටිය යන අර්ථයයි. එම දෘෂ්ටිය ප්‍රතිණ වූ බැවින් දෘෂ්ටි ගත සියල්ල ප්‍රතිණ වූයේම වේ. එම සක්කාය දිට්ඨිය ඒවාට පදනම වන හෙයින්. සියලු කෙලෙස් රෝග සංසිද්ධ වන හෙයින් ප්‍රඥාවට “විකිච්ඡන” යයි කියනු ලැබේ. ඒ ප්‍රඥා විකිච්ඡාව මෙයින් පහ වූයේ ය, නැතහොත් ඒ ප්‍රඥා විකිච්ඡාවෙන් මෙය පහ වූයේ ය යන අර්ථයෙන් “විචිකිච්ඡන” වේ. “සප්පරි කංඛති” (ශාස්තෘන් කෙරෙහි සැක කෙරේ) ආදී වශයෙන් කියන ලද වස්තූන් අට පිළිබඳ විමතියට මෙය නමකි. එම විචිකිච්ඡාව ප්‍රතිණ වූ බැවින් සියලු විචිකිච්ඡාවන් පහවූයේ වෙයි. විචිකිච්ඡාව වනාහි ඒවාට පදනම වන හෙයින්. “මේ ශාසනයෙන් බැහැර ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ශීලයෙන් ශුද්ධිය වේ. චුතයෙන් ශුද්ධිය වේ යනුවෙන් මේ ආදී තන්හි සඳහන් වන ගෝශීල කුක්කුර ශීල ආදී ශීලයද ගෝ චුත, කුක්කුර චුත ආදී චුත ද “සීලබ්බත” යයි කියනු ලැබේ. එය ප්‍රතිණ වූ බැවින් සියලුම නග්ගිය, මුණ්ඩිය ආදී සියලුම අමර තපස් ප්‍රතිණ වූයේ වේ. ශීලචුතය වනාහි එයට පදනම වන හෙයින්. එහෙයින් සියල්ල අවසානයෙහි “යද්ඨි කිඤ්චි” යි වදාරන ලදී. මෙහිදී දුක්ඛදස්සන සම්පදාවෙන් සක්කාය දිට්ඨියත්, සමුදය දස්සන සම්පදාවෙන් විචිකිච්ඡාවත්, මග්ගදස්සන නිබ්බාණ දස්සන සම්පදාවෙන් සීලබ්බතයත් ප්‍රතිණ වේ යයි දන යුතුය. මෙසේ මේ සෝවාන් පුද්ගලයාගේ කිලෙසවට්ටප්‍රභාණය දක්වා දැන් එම කිලෙස වට්ටය ඇති කල්හිම යම් විපාක වට්ටයකින් යුතු තැනැත්තෙක් විය යුතු ද එම විපාක වට්ටයාගේ ද ප්‍රභාණය දක්වමින් “චතුහි අපායෙතිව විප්පමුත්තො” යයි වදාළහ. එහි සතර අපාය නම්: නිරය, තිරව්ජාන, පෙත්තිවිසය හා

අසුරකායයි. මේ ආත්මභාව සතක උපදින්නේ නමුදු ඒ අපාය හතරෙන් මිදුණේය යන අර්ථයයි. මෙසේ සෝවාන් පුද්ගලයාගේ විපාක වට්ට ප්‍රභාණය දක්වා දැන් මේ විපාක වට්ටයට මුල් වූ යම් කම්ම වට්ටයක් වේද එහිදී ප්‍රභාණය දක්වන්නාහු "ජ වාහිංයානානි අහංකො කාතුං" වදාළහ. එහි "අහිංයානානි" යනු ඕලාරික (බරපතල) කරුණුයි ඒ මේ කරුණු හය කිරීමට නුසුදුසුය. ඒවාද "අධ්‍යානමෙතං හික්කවෙ, අනවකාසො යං දිට්ඨිසමපනො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය" (මහණෙනි, යම් හෙයකින් දෘෂ්ටි සම්පන්න පුද්ගල තෙමේ මව දිවියෙන් තොර කරන්නේය යන ඒ කරුණ විද්‍යාමාන නොවේ. එය හේතු රහිතයෙකි. අවකාශ රහිතයෙකි.) ආදී වශයෙන් ඒකක නිපාතයෙහි කියන ලද මව මැරීම, පියා මැරීම, රහතුන් මැරීම (බුද්ධ ශරීරයෙහි) ලේ සෙලවීම, සංඝ හේදය, අන්‍ය ශාසනයා කෙනෙකුත් උදෙසා සිටීම යයි දත යුතුය. ඒවා වනාහි - හුදෙක් දෘෂ්ටි සම්පන්න ආයඪී ශ්‍රාවක තෙමේ කුරා කුහුඹියෙකු පවා ජීවිතයෙන් තොර නොකරන්නේය. එසේ ද වුවත් පෘථග්ජන භාවයට ගරහනු සඳහා කියන ලදී. පෘථග්ජන තෙමේ දෘෂ්ටි සම්පන්න නොවන හෙයින් මෙසේ මහා සාවද්‍ය වූ බරපතල පාපයන් පවා කරයි. දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයා වනාහි ඒවා කිරීමට නුසුදුසුය. මෙහි නුසුදුසු බව භවාන්තරයෙහිද ඒවා නොකිරීම දක්වීම සඳහාය. භවාන්තරයෙහි වනාහි මෙනෙමේ තමාගේ ආයඪීශ්‍රාවකභාවය නොදන්නේ නමුදු ස්වාභාවිකවම මේ හය හෝ ස්වාභාවික ප්‍රාණඝාත ආදී චෛරයන් පහත් අන්‍යශාක්‍ෂා උද්දේශය සමග කරුණු හයක් හෝ නොකරයි. සමහරු 'ජ ඡාහිංයානානි' යයි යමක් අරමුණු කොට ශබ්ද කෙරෙත්ද ඒ ඉහත කරුණ නිසාය. ආයඪී ශ්‍රාවක ගම් දරුවන්ගේ මැරුණු මාළු ගැනීම ආදියද මෙහි නිදර්ශන වේ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආත්ම හතක උපදින්නේ නමුදු ප්‍රතිණ නොකළ හවාදාන සහිත පුද්ගලයන්ට වඩා ආයඪී ශ්‍රාවකයාගේ ඇති විශිෂ්ට ගුණ වශයෙන් සංඝ රත්නයෙහි ගුණ වදාරා දැන් ඒ ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "ඉදම්පි සංඝෙ" යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අසුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආත්ම භාව හතක උපදින්නේ නමුදු ආයඪී ශ්‍රාවකයාගේ අනෙකුත් ප්‍රතිණ නොකළ හවාදාන ඇති පුද්ගලයන්ට වඩා ඇති විශිෂ්ට ගුණයන් කරණ කොට ගෙන සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය දේශනා කොට දැන් "හුදෙක් දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයා බරපතල පාප කර්ම හය කිරීමට නුසුදුසු වූයේ පමණක් නොවේ. අල්පමාත්‍ර වූ පාප

කර්මයක් කොටද එය සැඟවීමටද නුසුදුසු යයි ප්‍රමාදීව වසන්නේ නමුදු දර්ශන සම්පන්නයාගේ කළ පාප කර්මය නොසැඟවීමේ ගුණය කරණ කොට ගෙන "කිඤ්ඤාපි සො කම්මං කරොති පාපකං" යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි අර්ථය : ඒ දර්ශන සම්පන්න පුද්ගල තෙමේ කිසියම් සිහි මුළාවීමකින් ප්‍රමාද විභරණයට පැමිණ "භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "මා විසින් ශ්‍රාවකයන්ට යම් ශික්ෂාපදයක් පනවන ලද්දේ ද මාගේ ශ්‍රාවකයෝ එය ජීවිත හේතුවෙන් පවා නොඉක්මවති" යි යම් ලෝක වදායක් දූන දූන නොඉක්මවීම සඳහා දේශනා කරන ලද්දේ ද එය හැර වෙනත් කුටිකාර සහසෙය්‍යාදී ප්‍රඥප්ති වදායක් ඉක්මවීම සංඛ්‍යාත බුදුන් වහන්සේ විසින් නින්දා කළ පාප කර්මයක් "කායෙන" කයින් කරයිද ධර්මය පද වශයෙන් වචන පහ හයකට වඩා දේශනා කිරීම හෝ සම්ප්‍රලාප පරුෂ වචන ආදී "වාචා" වචනයෙන් හෝ "උදවෙනසාවා" කිසියම් තැනක ලෝභ, ද්වේශ ඉපදවීම, රන්රිදී ආදිය පිළිගැනීම, සිවුරු ආදිය පරිභෝග කිරීමේදී ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නොකිරීම ආදී වශයෙන් සිහිත් හෝ පාප කර්මයක් කරයිද "අභබ්බා සො තස්ස පටිච්ඡාදාය" හෙතෙම "මෙය අකැපය, නොකළ යුතු දෙයකි, යි දූන මොහොතකුදු නොසඟවයි. එකෙණෙහිම ශාස්තෘන් වහන්සේට හෝ නුවණැත්තන්ට හෝ සබ්බන්තවාරින් වහන්සේලාට හෝ ප්‍රකාශ කොට ධර්මානුකූලව පිළියම් කෙරේ. නැතහොත් නැවත නොකරන්නෙමි"යි මෙසේ සංවර විය යුතු යයි සිතා සංවර වේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? "අභබ්බා දිට්ඨපදස්ස චුත්තා" මෙබඳු වූ පාප කර්මයක් කොට එය සැඟවීම දකින ලද නිවාණ පදය ඇති දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයාට නුසුදුසුයයි දේශනා කරන ලද්දේ ය යන අර්ථයයි. කෙසේද? "මහණෙනි, යම් සේ මන් ද වූ උඩුකුරුව හෝනා ලදරු කුමරෙක් අතින් වේවයි, පයින් වේවයි, ගිනි අගුරක් ඇක්මෙන්නාහාම අත හකුළාගන්නේ වේද මහණෙනි, එපරිද්දෙන්ම දෘෂ්ටි සම්පන්න පුද්ගලයාගේ තෙල ධර්මායෙක් ඇත. යම්බඳු ආපත්තියකින් නැගී සිටීම පැනේද එබඳු ආපත්තියකට පත් වූයේ නමුදු වහාම ඒ ඇවැත ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි වේවයි නුවණැති සම්බුම්භරුන් කෙරෙහි වේවයි දෙසන්නේය. විවර කරන්නේය. හෙළි කරන්නේය. දෙසා, විවර කොට හෙළි කොට ආයති සංවරයට පැමිණෙන්නේය" යනුවෙනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රමාදීව වසන්නේ නමුදු දර්ශන සම්පන්නයාගේ කළ පාප කර්මයන් සැඟවීමක් නොමැති ගුණය කරණ කොට ගෙන සංස රත්තයෙහි ගුණ වදාරා දූන් - එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "ඉදම්පි සංඝෙ" යයි යොදනි. එහි අර්ථය පෙර කී

අයුරින්ම දන යුතුය. මේ ගාථාවෙහිද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ සංඝයාට ඇතුළත් පුද්ගලයන්ගේ ඒ ඒ ගුණයන් අනුව සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය වදාරා දැන් රත්නත්‍රයේ ගුණ ප්‍රකාශ කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙහි කෙටියෙන් ද වෙනත් තැන්වල විස්තර වශයෙන් ද යම් මේ පර්යාප්ති ධර්මයක් දේශනා කරන ලද්දේ ද එය ද ඇසුරු කොට නැවත බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය "වනප්‍රගුමේ" යථා ඵ්‍රස්ථිතග්‍රො" යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි ආසන්නව පැවතීම ස්වභාව කොට ඇති වෘක්‍ෂයන්ගේ සමූහය "වන" නම් වේ. මුල්, හර, එළය, පොතු, අතු, කොළ යන මේවායින් ගැවසීගත් පඳුර = පගුම බවේ. වනයෙහි වූ පගුම්බය = වනප්‍රගුමේ බවේ. එයම "වනප්‍රගුමේ" යයි කියන ලදී. "අප්‍රී සචිතකසච්චාරෙ අප්‍රී අචිතකක චිචාර මතො" "සුබෙ දුකෙ ජීවෙ" ආදී තත්ති මෙන් මෙසේ ද කීමට හැකිය. "යථා" යනු උපමාවාචිපදයකි. පිපුණු අග් ඇත්තෙකුයි = ඵ්‍රස්ථිතග්‍රො" වේ. සියලු ශාඛා අනුශාඛාවන්හි හටගත් මල් ඇති යන අර්ථයයි. එය පෙර කී අයුරින්ම "ඵ්‍රස්ථිතග්‍රො" යයි කියන ලදී. "ගිම්හාන මාසෙ පඨමගිම්හං ගිමො" යනු ගිම්හාන සෘතුවට අයත් යම් මාස හතරක් වේද ඒ ගිම්හාන සෘතුවට අයත් මාස හතරෙන් එක් මාසයක; කවර මාසයකද යත්? ගිම්හාන සෘතුවෙහි පළමුවෙනි බක්මස යන අර්ථයයි. එම මාසය වනාහී "පඨම ගිමො" යයි ද "බාලවසන්ත" යයි ද කියනු ලැබේ. ඉන් අනතුරු පදයන්ගේ අර්ථය ප්‍රකටමය. මේ වනාහී පිණ්ඩාර්ථයයි : යම් සේ "පඨමගිම්හං" නම් වූ බාලවසන්ත මාසයෙහි නානාවිධ වෘක්‍ෂයන්ගෙන් ගහණ වූ වනයෙහි මැනවින් පිපුණු අග් ඇති ශාඛාවන්ගෙන් යුත් තරුණ වෘක්‍ෂ පැළෑටියන්ගෙන් සමන්විත පගුම්බය හෙවත් ලැහැබ අතිශයින් සශ්‍රීක වෙයි ද එසේම මේ ස්කන්ධ ආයතන ආදියෙන්ද සතිපට්ඨාන සම්මප්‍රධාන ආදියෙන්ද ශීල සමාධිස්කන්ධ ආදියෙන් ද නැතහොත් නොයෙක් ආකාර වූ අර්ථ ප්‍රභේද ප්‍රස්ථයන්ගෙන් අතිශයින් සශ්‍රීක බැවින් "නදුපමං" ඒ වන ලැහැබට සමාන වූද නිව්වාණගාමී මාර්ගය හෙළි කරන හෙයින් "නිබ්බාණගාමිං" නිවනට පමුණුවන්නා වූද පරියත්ති "ධම්මවරං" උතුම් පයථාප්ති ධර්මය ලාභ හේතුවෙන් ද නොව සත්කාරාදී හේතුවෙන් ද නොව හුදෙක් මහා කරුණාවෙන් අතිශයින් උත්සාහවත්ත වූ හද ඇත්තාහු සත්වයන්ට "පරමං හිතාය අදෙසයි" ඉහළම යහපත පිණිස දේශනා කළ සේක යනුයි. "පරමං හිතාය" යන මෙහිද අනුනාසිකය ගාථා ප්‍රබන්ධය සුබෝවිචාරණය සඳහාය. එහි අර්ථය මෙසේය. පරම හිත වූ නිර්වාණය

පිණිස දේශනා කළ සේක යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සුපිපුණු අග ඇති වන ලැහැබ සමාන පරියාප්ති ධර්මය දේශනා කොට දෑත් එයම ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වචනය “ඉදමපි බුද්ධො” යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහි කියන ලද ආකාර ඇති පරියාප්ති ධර්ම සඬ්ඛ්‍යාත “ඉදමපි බුද්ධො රතනං පණිනං” මේ රත්න භාවයද බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි උතුම් වේ යයි මෙසේ යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂ්‍යයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරියාප්ති ධර්මය කරණ කොට ගෙන බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍ය දේශනා කොට දෑත් ලෝකෝත්තර ධර්මය කරණ කොට ගෙන “වරො වරඤ්ඤ” යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි “වරො” යනු ප්‍රණීතාධිමුත්තිකයන් විසින් “අහෝ ඒකාන්තයෙන් අපිද මෙවැන්නෝ වෙමුයි” යි කැමති වූ; නැතහොත් උතුම් ගුණයෙන් යුක්ත වූ හෙයින් ‘වරො’ වේ. උත්තම වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ යන අර්ථයයි. ‘වරඤ්ඤ’ යනු නිව්‍යාණය දත්, නිව්‍යාණය වනාහි සියලු ධර්මයන්ට උත්තම අර්ථයෙන් ‘වරං’ වේ. එය බුදුන් වහන්සේ බෝ මුලදී තෙමීම ප්‍රතිවේධ කොට දෑත ගත්හ. ‘වරදො’ යනු පඤ්ච වග්ගිය, හද්ද වග්ගිය, ජට්ලාදීන්ටද අනෙකුත් දෙව් මිනිසුන්ට ද නිව්‍යාණ භාග්‍යය හා වාසනා භාග්‍යය ගෙන දෙන උතුම් ධර්මය දෙන යන අර්ථයයි. “වරාහරො” යනු උතුම් වූ නිව්‍යාණ ගාමිණී ප්‍රතිදාව ගෙන දෙන හෙයින් “වරාහරො” යයි කියනු ලැබේ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි දීපඬිකර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පටන් සමතිස් පෙරුම් දම් පුරන්තාහු පැරණි සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලා විසින් අනුව ගිය පැරණි උතුම් නිවන් මඟ ගෙන වැඩි සේක. එහෙයින් ‘වරාහරො’ යයි කියනු ලැබේ. තවද සච්ඡෙදනා ඥාන ප්‍රතිලාභයෙන් = ‘වරො’ වේ. නිව්‍යාණය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කළ බැවින් = ‘වරඤ්ඤ’ වේ. සත්වයන්ට විමුක්ති සැපය දෙන බැවින් = ‘වරදො’ වේ. උතුම් වූ ප්‍රතිපදාව ගෙන වැඩි නිසා = ‘වරාහරො’ වේ. මේ ලෝකෝත්තර ගුණයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අධික වූ කිසිවෙක් නොමැති හෙයින් ‘අනුත්තරො’ වේ. තවත් ක්‍රමයකි: උපසම අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් ‘වරො’ වේ. ප්‍රඥා අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් ‘වරඤ්ඤ’ වේ. ත්‍යාග අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් ‘වරදො’ වේ. සත්‍ය අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් උතුම් මාර්ග සත්‍ය ගෙන වැඩි හෙයින් “වරාහරො” වේ. එසේම පිනෙන් උසස් බැවින් ‘වරො’ වේ. ප්‍රඥාවෙන් උසස් බැවින් “වරඤ්ඤ” වේ. බුදු බව පතන අයට එයට මඟ සලසා දෙන නිසා

"වරදො" වේ. පසේ බුදු බව පනන අයට එය මග ගෙන වැඩි බැවින් "වරාහරො" වේ. ඒ ඒ තැන තමන් හා සමාන කෙනෙක් නැති බැවින් හෝ තමා ගුරුවරයෙකු නැති කෙනෙක් වී අනුන්ට ගුරුවරයෙකු වන හෙයින් "අනුත්තරො" වේ. ශ්‍රාවක භාවය කැමති අයට ඒ සඳහා ස්වාක්ඛාත ආදී ගුණයන්ගෙන් යුත් උතුම් ධර්මය දේශනා කරන හෙයින් "ධම්මවරං අදෙසයි" වේ. ඉතිරි පද ඉහත කී අයුරින්මය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නව විධ වූ ලෝකෝත්තර ධර්මය කරුණ කොට ගෙන තමන් වහන්සේගේ ගුණ වදාරා දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය "ඉදම්පි බුද්ධො" යයි යොදනි. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහි යම් උතුම් ලෝකෝත්තර ධර්මයක් උන්වහන්සේ දැන ගත් සේක් ද යමක් දුන් සේක් ද යමක් ගෙන වැඩි සේක් ද යමක් දේශනා කළ සේක් ද "ඉදම්පි බුද්ධො රතනං පඤ්ඤානං" බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ රත්තභාවයද උතුම් වේ යයි මෙසේ පද පිළිවෙළ යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පර්යාප්ති ධර්මයන් නව ලෝකෝත්තර ධර්මයන් ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය වදාරා දැන් යමෙක් ඒ පර්යාප්ති ධර්මය ඇසුවාහු ද ඇසූ ධර්මය අනුසාරයෙන් පිළිපදි නව ප්‍රකාර වූ ද ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ කළාහු ද ඔවුන්ගේ අනුපාදිශේෂ නිව්‍රාණයට පැමිණීමේ ගුණය ඇසුරු කොට නැවත සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය "බ්බිණං පුරාණං" යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි "බ්බිණං" යනු සිඳින ලද; 'පුරාණං' යනු පැරණි වූ; 'නවං' යනු දැනට පවතින; 'නඤ්ඤානං' යනු හටගැනීමක් නොමැති; "විරතත විත්තා" යනු පහවූ රාග සිත් ඇත්තෝ; 'ආයතිකෙ භවස්මිං' යනු අනාගත සංසාරයෙහි නැවත ඉපදීමෙහි; 'තෙ' යනු යමෙකුගේ පුරාණ කම් ක්‍ෂය වූයේ වේද වර්තමාන කාලික කම් හට ගැනීමක් නැත්තේවේද යමෙක් අනාගත භවයෙහි නොඇලුණු සිත් ඇත්තෝ වෙත් ද ඒ ක්‍ෂණාශ්‍රව හික්මුණු; 'බ්බිණිකං' යනු සිඳින ලද බිජ ඇත්තාහු; 'අවිරුද්ධානි' යනු නැවත ඉපදීමෙහි කැමැත්තෙන් තොර වූවාහු; 'නිබ්බන්ති' යනු නිරුද්ධ වෙති; 'ධිරා' යනු ධේර්යවෘත්තියෙන් යුක්ත වූවෝ; 'යථායම්පදිපො' යනු මේ පහත මෙන්; කුමක් දේශනා කරන ලද්දේ වේද? සත්වයන් ඉපිද නිරුද්ධ වූයේ නමුදු ඔවුන්ගේ පැරණි අතීතකාලික යම් කම්යක් වේද එය තණ්හා සෙනෙහස ප්‍රතිණ නොවූ නිසා ප්‍රතිසංස්කාර ගෙන දීමට සමර්ථ බැවින් ක්‍ෂය නොවූයේම වෙයි. අර්හත් මාර්ගයෙන් යමෙකුගේ තණ්හා සෙනෙහස වියලවන ලද

බැවින් ඒ පුරාණකර්මය ගින්නෙන් දූවුණු බිජයක් මෙන් මත්තෙහි විපාක දීමට අසමත් බැවින් ක්ෂීණ වූයේ වෙයි. ඔවුන්ගේ යම් බුද්ධ පූජා ආදී වශයෙන් දන් පවත්නා කම්යක් 'නවං' යයි කියනු ලැබේද එය ද තණ්හාව ප්‍රභාණය කිරීමත් සමගම සිඳින ලද මුල් ඇති ගසක මල් මෙන් මත්තෙහි එල ගෙන දීමෙහි අසමත් බැවින් යමෙකුට නැවත හට ගැනීමක් නැත්තේ ද යමෙක් තණ්හාප්‍රභාණයත් සමගම මතු භවයෙහි නොඇලුණු සිත් ඇත්තෝ වෙත් ද ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව හික්කුණු "කම්මං බෙත්තං වික්කාණංබීජං" (කම්ය කෙතයි, විඥානය බීජයයි) යනුවෙන් මෙහි දේශනා කරන ලද ප්‍රතිසන්ධි විඥානය කම්ය ක්ෂයවීමත් සමගම ක්ෂය වූ බැවින් "බීණ බීජා" වෙති. පෙර පුනර්භව සංඛ්‍යාත වර්ධනයෙහි යම් කැමැත්තක් වූයේ ද එයද සමුදය ප්‍රභාණය සමගම ප්‍රතිණ වූ බැවින් පෙර මෙන් වූකි කාලයෙහි හට නොගැනීමෙන් මතු භවයෙහි නොවැඩුණු කැමැත්ත ඇත්තේ වේ. කෙටියට සම්පන්න බැවින් 'ධීරා' වේ. යම්සේ මේ පහත නිවුණේ ද එසේම අවසන් විඥානය නිරුද්ධ වීමෙන් නිවෙති. නැවත රූපී වූවෝ හෝ අරූප වූවෝ හෝ යන මේ ආදී පැණවීම් ඉක්මවා යති යනුයි.

එකල්හි නගර දේවතාවන්ට පූජා පිණිස දල්වන ලද පහන් අතුරෙන් එක් පහනක් නිවුණේය. එය දක්වමින් "යථායමපදීපො" යයි වදාළහ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යමෙක් පෙර ගාථා දෙකෙන් ප්‍රකාශිත ඒ පයඝාප්ති ධර්මය ඇසුරුහුද අසන ලද ආකාරයෙන්ම පිළිපැද නවප්‍රකාර වූ ද ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ කළාහුද උන්වහන්සේලාගේ අනුපාදියේ නිව්‍යාණප්‍රාප්ති ගුණය දේශනා කොට දන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වචනය යොදන්නාහු. "ඉදම්පි සංඝෙ" යයි දේශනාව නිමා කළ සේක. එහි අර්ථය පෙර කී අසුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහි කියන ලද ආකාරයට ක්ෂීණාශ්‍රව හික්කුණු නිව්‍යාණ සංඛ්‍යාත "ඉදම්පි සංඝෙ රත්තං පණිතං" මේ රත්ත භාවයද සංඝයා කෙරෙහි උතුම් වේ යයි මෙසේ පද පිළිවෙල යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවගේ ද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අම්බුණයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී. දේශනාව කෙළවර රාජකුලයට යහපත විය. සියලු උපද්‍රවයෝ සංසිඳුණහ. අසුභාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය.

ඉක්බිති ශක්‍රදේවෙන්ද්‍ර තෙමේ - භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් රත්තත්‍රය ගුණය ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය යොදනු ලබන්නේ නගරයට යහපත කරන ලදී. මා විසින් ද නගරයට යහපත සඳහා රත්තත්‍රය ගුණය ඇසුරු කොට යම් කිසිවක් කිව යුතුයයි සිතා අවසාන ගාථා තුන "යානිධ භුතානි" යයි කිය. එහි යම්හෙයකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ

ලෝකයාට හිත පිණිස උත්සාහවත් භාවයට පැමිණියවුන් විසින් යම්සේ ආ යුතු ද එසේ පැමිණි හෙයින් ද එබඳු පුද්ගලයන් විසින් යම්සේ යා යුතු ද එසේ ගිය බැවින් ද එබඳු පුද්ගලයන් විසින් යම්සේ නාම රූපයන්ගේ නියම ස්වභාවය දත යුතු ද එසේ දෑන ගන්නා හෙයින් ද චතුරායථි සත්‍යය යම්සේ දත යුතු ද එසේ දෑන ගන්නා හෙයින් ද යමක් යම් අයුරකින් වේ ද එය එලෙසම ප්‍රකාශ කරන හෙයින් ද “තථාගත” යයි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් උත්වහන්සේ දෙව් මිනිසුන් විසින් මල්, සුවඳ ආදී බාහිරව හටගත් උපකරණයෙන්ද ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්ති ආදී තමා තුළ හටගත් ගුණයෙන් ද අතිශයින් පුදන ලද්දාහු වෙත් ද එහෙයින් ශක්‍රදේවෙන්ද්‍ර තෙමේ සියලු දේව පිරිස තමා සමඟ එක් කොට “තථාගතං දෙවමනුස්ස පූජනං බුද්ධං නමසසාම සුවච්ඡී හොතු” යයි කිය. යම් හෙයකින් වනාහි ධර්මයෙහි මාර්ගී ධර්මය - එකට සම්බන්ධ සමථ විදර්ශනා බලයෙන් ක්ලේශ පක්‍ෂය සහමුලින් සිඳි යම් සේ යා යුතු ද එසේ ගිය බැවින් = තථාගත වේ. නිව්‍යාණ ධර්මයද ඒ වූ පරිද්දෙන් ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධ කරන ලද්දේම සියලු දුක් නැසීම පිණිස පවති ද බුද්ධාදී උතුමන් විසින් එසේ අවබෝධ කර ගන්නා ලදී. එහෙයින් ධර්මය “තථාගත” යයි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් සංඝයාද යම්සේ ආත්ම හිත පිණිස පිළිපත්තවුන් විසින් යා යුතු ද ඒ ඒ මාර්ගයෙන් එසේ ගියේය. එනිසා “තථාගත” යයි ම කියනු ලැබේ. එමනිසා අවසාන ගාථා දෙකෙහිද “තථාගතං ධම්මං නමස්සාම සුවච්ඡී හොතු - තථාගතං සංඝං නමස්සාම සුවච්ඡී හොතු” (තථාගත ධර්මය වඳින්නෙමු; යහපතක් වේවා; තථාගත සංඝයා වඳින්නෙමු; යහපතක් වේවා) යයි කියන ලදී. ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය.

මෙසේ ශක්‍ර දේවෙන්ද්‍ර තෙමේ මේ තුන ප්‍රකාශ කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රදක්ෂිණා කොට දෙව් පිරිස සමඟ දේව පුරයටම ගියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ඒ රතන සූත්‍රයම දෙවන දවසෙහි ද දේශනා කළහ. නැවත අසුභාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය. මෙසේ සත්වන දවස දක්වා දේශනා කළහ. දවසක් දවසක් පාසා දේශනාව අවසානයෙහි එලෙසින්ම ධර්මාවබෝධය සිදුවිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අඩ මසක්ම විශාලා නුවර වැඩ වාසය කොට “යමු” යි රජුන්ට දැන්වූහ. ඉක්බිති රජවරු දෙගුණයක් වූ සත්කාර සහිතව නැවත දවස තුනකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගං තෙරට පැමිණ වූහ. ගඟෙහි උපන් නා රජවරු ද මෙසේ සිතුන; “මිනිස්සු ශාස්තෘන් වහන්සේට සත්කාර කරති; අපි කුමක් හෙයින් නොකරන්නෙමුද යි සිතා රන්, රිදී, මැණික් මුවා නැව් මවා රන්, රිදී, මැණික් මුවාම අසුන් පනවා ජලය පස්වත් පියුමෙන් ගැවසුණක් කොට

අපට අනුග්‍රහ කරනු මැනැවැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉවසා වදාරා රුවන් මුවා නැවට නැංගහ. පන්සියක් හික්කුහුද පන්සියක් නැව් වලට නැංගහ. නා රජවරු හික්කු සංඝයා සහිත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නාග භවනට පිවිසවූහ. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු රාත්‍රියෙහි නාග පිරිසට ධර්මය දේශනා කළහ. දෙවන දවසෙහි දිව්‍යමය කැ යුතු දෙයින් හා බුදිය යුතු දෙයින් මහ දන් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනුමෝදනා ධර්මය දේශනා කොට නාග භවනයෙන් නික්මුණහ. භූමසෝ දෙවියෝ ද, මිනිස්සුද, නාගයෝද තථාගතයන් වහන්සේට සත්කාර කරති. අපි කුමක් හෙයින් නොකරන්නෙමුදැයි සිතා වන ලැහැබ් ගස් පර්වත ආදියෙහි කුඩ මත කුඩ එසවූහ. මේ ක්‍රමයට අකනිටා බඹලොව තෙක් මහත් සත්කාර විශේෂයක් හටගති. බිම්බිසාර රජතුමා ලිච්චිත් විසින් ආපසු වඩින කල්හි කරන ලද සත්කාරයන්ට වඩා දෙගුණයක් කොට සත්කාර කළේය. පෙර කී අයුරින්ම දින පහකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වැඩම කරවීය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වැඩම කළ කල්හි සවස් කාලයෙහි මණ්ඩලමාලයෙහි (ධර්ම සභා ශාලාවෙහි) රැස් වූ හික්කුන් අතර මේ අතුරු කථාව හටගති. "ගංගාවේ මෙතෙරින්ද එතෙරින්ද අට යොදුන් භූමි භාග්‍ය බැවුම් සහ ගොඩබිම් සම කොට වැලි විසුරුවා මල් වලින් ගැවසී ගත්තේ අකනිටා බඹලොව දක්වා කුඩ මත කුඩ ඔසවන ලද්දේ යමෙකු උදෙසා ද ඒ භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආනුභාවය අහෝ, පුදුමයි" යනුවෙනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ප්‍රචත දූත ගඳ කිළියෙන් නික්ම එම අවස්ථාවන්ට ගැළපෙන පෙළහරින් වැඩම කොට මණ්ඩල මාලයෙහි පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩ හුන්න. වැඩහිඳ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හික්කුන් ඇමතුහ. "මහණෙනි, දූන් මෙහි රැස්වූවාහු කවර නම් කථාවකින් යුක්තව හුන්නාහුද? යනුවෙනි. හික්කුහු සියල්ල දැනුම් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ; "මහණෙනි, මේ පූජා විශේෂය මාගේ බුද්ධානුභාවයෙන් හටගත්තේ නොවේ. නාග දේව බ්‍රහ්මයන්ගේ ආනුභාවයෙන් ද නොවේ. තවද පෙර ආත්ම භාවයක කළ සැල්ප වූ පරිත්‍යාගයක ආනුභාවයෙන් හටගත්තේය යනුයි. හික්කුහු මෙසේ කීහ; "ස්වාමීනි, අපි ඒ ස්වල්පමාත්‍ර වූ පරිත්‍යාගය නොදනිමු. යම්සේ අපි එය දූත ගනිමුද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට එසේ දේශනා කරන්නාහු නම් යහපති" යනුයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

"මහණෙනි, පෙර තක්සිලාවෙහි සඬ්ඛ නම් බ්‍රාහ්මණයෙක් විය. ඔහුගේ පුතා වයසින් සොළොස් හැවිරිදි වූ සුසීම නම් මාණවකයා විය.

හෙතෙම එක් දිනක් පියා වෙත එළඹ වැඳ එකත් පසෙක සිටියේය. පියා ඔහුට මෙසේ කීය. "දරුව, සුසීම කීමෙක්ද? යනුවෙනි. ඔහු "පියාණෙනි; මම බරණැසට ගොස් ශිල්ප ඉගෙනීමට කැමැත්තෙමි"යි කීය. දරුව සුසීමය, එසේ නම් අසවල් බ්‍රාහ්මණයා මාගේ යහළුවෙකි. ඔහු සමීපයට ගොස් ඉගෙන ගනුවයි කියා කහවණු දහසක් දුනි. ඔහු එය රැගෙන මව්පියන් වැඳ පිළිවෙළින් බරණැසට ගොස් ගරු කටයුතු ආකාරයෙන් ඇඳුරුතුමා වෙත එළඹ වැඳ තමා පිළිබඳව දැනුම් දුනි. ඇඳුරුතුමා "මාගේ යහළුවාගේ පුතා" යයි මාණවකයා පිළිගෙන සියලු ආගන්තුක වත් කළේය. හෙතෙම ගමන් වෙහෙස සන්සිඳුවාගෙන ඒ කහවණු දහස ඇඳුරුතුමාගේ පා මුල තබා ශිල්ප ඉගෙනීමට අවසර ඉල්ලීය. ඇඳුරුතුමා අවසර දී ඉගැන්වීය. හෙතෙම ටිකක් ද ඉගෙන ගනිමින් බොහෝ ද ඉගෙන ගනිමින් ඉගෙන ගත් දේ රන් බඳුනක දමන ලද සිංහ තෙල් මෙන් නොනසමින් ධාරණය කර ගන්නේ දොළොස් වසකින් ඉගෙන ගත යුතු ශිල්පය මාස කීපයකින් ම ඉගෙන අවසන් කළේය. හෙතෙම ඉගෙන ගත් දේ සප්තධායනා කරන්නේ මුල මැද පමණක් දකී. කෙළවරක් නොදකී. ඉක්බිති ඇඳුරුතුමා වෙත එළඹ "මේ ශිල්පයෙහි මුල මැද පමණක් දකිමි. කෙළවරක් නොදකිමි"යි කීය. ඇඳුරුතුමා "දරුව, මම ද එසේමයයි කීය. එසේ නම් කවරෙක් නම් මේ ශිල්පයෙහි අවසානය දක්නේද? දරුව, ඉසිපතනයෙහි සෘෂිවරු වෙති. ඔවුහු දන්නෙහුය යි ඇඳුරුතුමා කීය. "ඇඳුරුතුමනි, ඔවුන් වෙත එළඹ විමසන්නෙමි" දරුව, කැමති පරිදි විමසව. හෙතෙම ඉසිපතනයට ගොස් පසේ බුදුන් වහන්සේලා වෙත එළඹ "මුල, මැද, අග දන්නෙහුදැයි විමසීය. "ඇවැත්නි, එසේය දන්නෙමු", එසේනම් මටද එය උගන්වනු මැනවි" "ඇවැත්නි, එසේනම්, පැවිදි වන්න, පැවිදි නොවූවෙකු හට ඉගෙනීමට නොහැකිය." "ස්වාමීනි, යහපති, මා පැවිදි කොට හෝ ඔබ වහන්සේලා යමක් කැමති නම් එය කොට හෝ අවසානය අවබෝධ කරවනු මැනවි." උන්වහන්සේලා ඔහු පැවිදි කරවා කමටහනෙහි යෙදවීමට අසමත් වූවාහු "මෙසේ ඔබ හැඳිය යුතුය. මෙසේ පෙරවිය යුතුයයි ආදී වශයෙන් ආභිසමාවාරිකය (උසස් හැසිරීමට අයත් දේ) ඉගැන්වූහ. හෙතෙම එහි හික්මෙන්නේ හේතු සම්පත් ඇති බැවින් නොබෝ කලකින්ම පසේ බුදු බව අවබෝධ කළේය. සියලු බරණැස "සුසීම පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ" යයි ප්‍රසිද්ධ වූහ. උන්වහන්සේ ආයුෂ අඩු වීමට හේතුවන කර්මයක් (පෙර හවයකදී) කළ බැවින් නොබෝ කලකින්ම පිරිනිවන් පෑහ. පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේලා ද මහ ජනකාය ද උන්වහන්සේගේ ශරීර කෘත්‍යය කොට ධාතුන් ගෙන නගර දොරටුවෙහි ස්තූපයක් පිහිට වූහ. ඉක්බිති සඬ්ඛ බ්‍රාහ්මණ තෙමේ "මගේ පුතා පිටත්ව ගොස් බොහෝ

කල්ය. ඔහුගේ ප්‍රවෘත්ති ද කිසිවක් නොදනිමි'යි පුතා දකිනු කැමැත්තේ තක්සිලාවෙන් නික්ම පිළිවෙළින් බරණැසට පැමිණ මහජනකාය රැස්ව සිටිනු දැක "ඒකාන්තයෙන් මේ බොහෝ දෙනා අතුරෙන් එක් අයෙක් හෝ මගේ පුතාගේ පැවැත්ම දන්නේය"යි සිතා එළඹ "සීසුම නම් තරුණයෙක් මෙහි ආවේ වෙයි. ඔහු ගැන පුවත් දන්නෙහුද'යි විචාළේය. ඔවුහු "බ්‍රාහ්මණය, එසේය, දනිමු. මේ නගරයෙහි බ්‍රාහ්මණයාගේ සම්පයෙහි ත්‍රිවේදයෙහි පරතෙරට පත්ව පසේ බුදුවරුන් සම්පයෙහි පැවිදිව පසේ බුදු වී අනුපාදිශේෂ නිවාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑහ. මේ උන්වහන්සේගේ පිහිටුවන ලද ස්තුපයයි කීහ. හෙතෙම භූමියට අතින් පහර දී හඬා වැළපී ඒ සෑ මලුවට ගොස් තණ උදුරා උතුරු සඵවෙන් වැලි ගෙනවිත් පසේ බුදුරජුගේ සෑ මඵවෙහි විසුරුවා කෙණ්ඩියේ ජලයෙන් හාත්පස භූමිය පිරිමැද වනමලින් පූජා කොට උතුරු සඵවෙන් කොඩියක් නංවා ස්තුපය මත තමාගේ කුඩය බැඳ පිටත්ව ගියේය යනුයි.

මෙසේ අතීතය දක්වා එම ජාතකය වතීමානය සමග ගළපන්නාහු හික්කුන්ට ධම් කථාව වදාළහ. "මහණෙනි, නුඹලාට මෙබඳු අදහසක් වන්නේද? ඒකාන්තයෙන් එකල්හි සඬ්ඬ බ්‍රාහ්මණයා වුයේ අනෙකෙකැයි. මහණෙනි, එසේ නොදන යුතුය. මම එකල සඬ්ඬ බ්‍රාහ්මණයා වීමි. මවිසින් සුසීම පසේ බුදු රජාණන් වහන්සේගේ සෑ මඵවෙහි තණ උදුරන ලදී. මාගේ ඒ කම්යාගේ විපාක වශයෙන් අට යොදුන් මග පහ වූ කටු කොහොල් ඇත්තක් කොට සමඵ පිරිසිදු කළහ. මවිසින් එහි වැලි විසුරුවන ලදී. මාගේ එහි විපාකයෙන් අට යොදුන් මග වැලි විසුරු වූහ. ම විසින් එහි වනමලින් පූජා කරන ලදී. මාගේ එහි විපාක වශයෙන් නව යොදුන් මග ගොඩ බිමද ජලයෙහි ද නොයෙක් මල් වලින් මල් ඇතිරීම කළහ. මවිසින් එහි කෙණ්ඩියේ ජලයෙන් බිම පිරිමදින ලදී. මාගේ ඒ කම්යෙහි විපාක වශයෙන් වේසාලියෙහි පොකුරු වැසි වැස්සේය. මවිසින් එම සෑයෙහි පතාක ඔසවන ලදී. කුඩයද බඳින ලදී. මාගේ ඒ කම්යෙහි විපාක වශයෙන් අකතිටා බඹලොව දක්වා පතාක නංවන ලදී. කුඩ මත කුඩ ඔසවන ලදී. "මහණෙනි, මෙසේ මේ මාගේ පූජා විශේෂය බුද්ධානු භාවයෙන් හට ගත්තේ නොවේ. නාග දේව බ්‍රාහ්මානු භාවයෙන් ද නොවේ. තවද අල්ප මාත්‍ර වූ පරිත්‍යාගයේ ආනුභාවයෙන් හට ගත්තේය යනුයි. ධම් කථාව අවසානයෙහි මේ ගාථාව වදාළහ.

"මනනා සුඬ පරිච්ඡාගා පසෙස වෙ විපුලං සුඬං
වජෙ මනනාසුඬං ධිරො සම්පසං විපුලං සුඬං"

“මඳ සැපයක් හැර දැමීමෙන් මහත් සැපයක් ලැබෙන බව පෙනේ නම් බුද්ධිමතා ඒ විපුල සැපය බලාපොරොත්තුවෙන් සුළු සැපය අත් හරී”

රතන සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

7

දන් “තිරොකුඩ්ඩසු තිඨන්ති” ආදී වශයෙන් රතන සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කරන ලද තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙහි වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. එහිදී, මේ තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රය වනාහී මේ පිළිවෙලින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු “මෙයින් පෙර යම් මේ නොයෙක් ආකාරයෙන් කුශල කර්ම ප්‍රතිපත්ති දක්වන ලද්දේ ද එම කුශල කර්මයන්හි ප්‍රමාදයට පැමිණෙන තැනැත්තා නරක, තිරිසන් යෝනීන්ට වඩා උසස් තැනක උපදින කල්හි ද යම් හෙයකින් මෙබඳු වූ ප්‍රේතයන් අතර උපදීද, එහෙයින් මේ කුශලකර්මයෙහි ප්‍රමාදවීම නොකළ යුතු යයි දැක්වීම සඳහාත් නැතහොත් යම් භූත කොට්ඨාසයන් විසින් උවදුරට ලක් කරන ලද විශාලාවේ එම උපද්‍රවය සංසිද්ධිම සඳහා රතන සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේ ද ඒ භූතයන් අතුරෙන් සමහරුන් මෙබඳු යයි දැක්වීම සඳහාත් දේශනා කරන ලද්දේය යනුවෙන් මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය දත යුතුය. යම් හෙයකින් මෙහි අර්ථ වර්ණනාව:

“යමෙකු විසින් යම් තැනකදී යම් දිනක යම් හෙයකින් තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේ ද ඒ සියල්ල ප්‍රකාශ කොට පිළිවෙලින් අර්ථ වර්ණනාව කරනු ලබන්නේ මැනවින් කරන ලද්දේ වේ. එහෙයින් මම ඒ අර්ථ වර්ණනාව එලෙසින්ම කරන්නෙමි.”

මේ තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රය කවරෙකු විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද? කොහිදී ද? කවදා ද? කුමක් හෙයින්දැයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. එය වනාහී රජගහ නුවරදී දෙවන දවසෙහි

මගට රජුට අනුමෝදනාව පිණිසය. මේ අර්ථය පැහැදිලිවීම සඳහා මෙහිදී මේ විස්තර කථාව කිව යුතුය.

මෙයින් කල්ප අනු දෙකකට පෙර කාශි නම් නුවරක් විය. එහි ජයසේන නම් රජෙක් විය. ඔහුට සිරිමා නම් දේවියක් වූවාය. ථූස්ස නම් බෝධි සත්වයෝ ඇයගේ කුසෙහි ඉපිද පිළිවෙලින් සම්මා සම්බෝධිය අවබෝධ කළහ. ජයසේන රජ "මගේ පුතා ගිහි ගෙයින් නික්ම බුදු විය. බුදුන් වහන්සේ මගේමය. ධර්මය මගේමය, සංඝයා මගේම යයි මමත්වය උපදවා සියලු කල්හි තෙමීම උපස්ථාන කරයි. අනෙක් අයට අවස්ථාවක් නොදෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බාල සහෝදර වූ අන්‍ය මවකගේ දරුවන් වූ සොහොයුරෝ තිදෙනා මෙසේ සිතුහ. "බුදුවරු නම් සියලු ලෝකයාට හිත පිණිස උපදිති. එක් අයෙකු සඳහා නොවේ. අපගේ පියා ද අන්‍යයන්ට ඉඩක් නොදෙයි. අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමට කෙසේ නම් ලබන්නෙමුද?" යනුවෙනි. ඔවුන්ට මෙසේ අදහස් විය. "එසේ නම් අපි යම්කිසි උපායක් කරමු" යනුවෙනි. ඔවුහු ප්‍රත්‍යන්තය (පිටිසර) කුපිත වූවක් මෙන් කරවූහ. ඉක්බිති රජතුමා ප්‍රත්‍යන්තය කිපියේය යි අසා පුතුන් තිදෙනාම ප්‍රත්‍යන්තය සංසිඳවීම සඳහා යැවීය. ඔවුහු සංසිඳවා ආහ. රජතුමා සතුටු වූයේය. "යමක් කැමැත්තෙනු නම් එය ගනිවු" යයි වරයක් දුනි. ඔවුහු "අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමට කැමැත්තෙමු" යි කීහ. රජතුමා "එය හැර වෙනත් වරයක් ගනිවු" යයි කීය. ඔවුහු "අපි වෙනත් වරයක් ප්‍රයෝජන නැත්තෙමු" යි කීහ. එසේ නම් දින වෙන් කොට ගෙන ගනිවු යයි (රජු කීය). ඔවුහු සත්වසරක් ඉල්ලූහ. රජු නොදුනි. මෙසේ (වසර) හයක්, පහක්, හතරක්, තුනක්, දෙකක්, එකක්, මාස හතක්, හයක්, පහක්, හතරක් වශයෙන් තුන් මාසය දක්වා ඉල්ලූහ. රජතුමා "ගනිවු" යයි දුනි. ඔවුහු වරය ලැබ අතිශයින් සතුටු වූවාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ වැඳ "ස්වාමීනි අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට තුන් මසක් උපස්ථාන කිරීමට කැමැත්තෙමු. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ තුන්මස වස් විසීම ඉවසා වදාරණු මැනවැයි කීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තුෂ්ණිභාවයෙන් ඉවසා වදාළහ. ඉන්පසු ඔවුහු තම ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයාට "මේ තුන් මාසය අප විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කළ යුතුය. විහාරය මුල්කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථානයට අවශ්‍ය සියලු දේ කරවයි හස්තක් යැවූහ. හෙතෙම ඒ සියල්ල සම්පාදනය කොට ආපසු දන්වා යැවීය. ඔවුහු කසාවත් හැඳ ගත්තෝ වී වතාවත් කරන පුරුෂයන් දහසක් සමඟ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මැනවින් උපස්ථාන කරමින් ජනපදයට වැඩමවා

විහාරය පවරා දී වාසය කරවූහ. ඔවුන්ගේ භාණ්ඩාගාරික වූ එක් ගෘහපති පුත්‍රයෙක් සිය බිරිඳ සහිතව සැදහැති වූයේ තෙරුවන් කෙරෙහි පැහැදුණේ විය. හෙතෙම බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයාට දන්වැට සකසා දුන්නේය. ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා එම දන්වැට ගෙන ජනපද වාසී එකොළොස් දහසක් පමණ වූ පුරුෂයන් සමග සකසාම දානය පැවැත්වීය. එහි සමහර ජානපදිකයෝ (මෙයට) විරුද්ධ සිත් ඇත්තෝ වූහ. ඔවුහු දානයට අනතුරු කොට දිය යුතු දේ තමාම අනුභව කළහ. බන්හල ද ගින්නෙන් දූවූහ. වස් පවාරණය කළ කල්හි රාජ පුත්‍රයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මහත් සත්කාර කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙරටු කොට පිය රජුගේ සමීපයට ගියහ. එහි ගොස් (කලකට පසු) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑහ. රජතුමා ද රාජ පුත්‍රයෝ ද ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා ද භාණ්ඩාගාරික ද පිළිවෙලින් කථරිය කොට පිරිස සමග ස්වර්ගයෙහි උපන්න. විරුද්ධ සිත් ඇති ජනයෝ නිරයයෙහි උපන්න. මෙසේ ඒ ජන සමූහයන් දෙක ස්වර්ගයන් ස්වර්ග, නිරයෙන් නිරය උපදින්නාහු කල්ප අනු දෙකක් ඉක්ම ගියේය. ඉක්බිති මේ හද කල්පයෙහි කාශ්‍යප බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයෙහි ඒ නැසුණු සිත් ඇති ජනයෝ ප්‍රේතයන් අතර උපන්න. මිනිස්සු තමන්ගේ ඥාතීන් වූ ප්‍රේතයන් සඳහා දන් දී (මේ පින්) අපගේ ඥාතීන්ට වේවා''යි අනුමෝදන් කරති. ඔවුහු සමීපත් ලබති. ඉක්බිති මේ ප්‍රේතයෝ ද එය දක කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ ''ස්වාමීනි, කිම අපිද මෙබඳු වූ සමීපත් ලබන්නෙමුද''යි විචාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''දන් නොලබවු, එසේ ද වුවත් අනාගතයෙහි ගෞතම නම් බුදු කෙනෙක් වන්නාහ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි බිම්බිසාර නම් රජෙක් වන්නේය. හෙතෙම මෙයින් කල්ප අනු දෙකකට පෙර නුඹලාගේ ඥාතියෙක් විය. හෙතෙම බුදුරජාණන් වහන්සේට දානයක් දී නුඹලාට පිං දෙන්නේය. එකල ලබන්නෙහුයයි වදාළහ. මෙසේ වදාළ කල්හි වනාහි ඒ ප්‍රේතයන්ට එම වචනය ''හෙට (සමීපත්) ලබන්නෙහුය''යි කියන ලද්දක් මෙන් විය.

ඉක්බිති එක් බුද්ධාන්තරයක් ඉක්ම ගිය කල්හි අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලොව උපන්න. ඒ රාජ පුත්‍රයෝ තිදෙනා ද ඒ පුරුෂයන් දහසක් සමග දෙවිලොවින් වූතව මගධ රට බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහි ඉපිද පිළිවෙළින් සෘෂි ප්‍රච්ඡායවෙන් පැවිදිව ගයා ශීර්ෂයෙහි ජට්ටයෝ තිදෙනා වූහ. ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා බිම්බිසාර රජු විය. භාණ්ඩාගාරික ගෘහපතියා විශාඛ මහ සිටුවරයා විය. ඔහුගේ බිරිඳ ධම්මදින්නා නම් සිටු දියණිය වූවාය. මෙසේ සියලු අවශේෂ පිරිසද රජුගේම පිරිවර වී උපන්නේය. අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලොව ඉපිද සත් සතිය ගෙවා

පිළිවෙළින් බරණැසට වැඩම කොට දම්සක් පවත්වා පඤ්ච වග්ගිය හික්කුන් ආදී කොට දහසක් පිරිවර ඇති ජට්ඨයන් තිදෙනා දක්වා (පිරිස) හික්මවා රජගහ නුවරට වැඩියහ. එහිදී ද එදිනම තමන් වහන්සේ වෙත පැමිණි බිම්බිසාර රජු මගට වැසි එක් ලක්ෂ විසි දහසක් බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතියන් සමඟ සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිට වූහ. ඉක්බිති රජු විසින් හෙට දින සඳහා දානයෙන් ආරාධනා කරන ලද්දාහු එය පිළිගෙන දෙවන දවසහි පෙරටුව යන්නාවූ සක්දෙව් රජු විසින්

“දමුණු වෙසෙසින් මිදුණු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දඹරන් පැහැ ඇති සේක්, දමුණු වෙසෙසින් මිදුණු පුරාණ ජට්ඨයන් සමඟ රජගහ නුවරට වැඩියහ” යයි මේ ආදී ගාථාවන්ගෙන් ස්තුති කරනු ලබන්නාහු රජගහ නුවරට පිවිස රජුගේ නිවෙස්නේදී මහා දානය පිළිගත්හ. ඒ ප්‍රේතයෝ “රජතුමා දන් අපට දානය අනුමෝදන් කරන්නේය, දන් අනුමෝදන් කරන්නේය” යි ආශාවෙන් පිරිවරා සිටියහ. රජතුමා දන් දී “භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කොහි නම් වසන්නාහුදැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විහාරස්ථානය ගැනම සිතිය. ඒ දානය කිසිවෙකුට අනුමෝදන් නොකළේය. ප්‍රේතයෝ සිඳුණු ආශා ඇත්තෝ වී රාත්‍රියෙහි රජුගේ නිවෙස්නේ අතිශයින් භය ජනක දූෂිත හඬක් කළහ. රජ භයට සංවේගයට හා සන්තාපයට පැමිණියේය. ඉක්බිති රාත්‍රිය පහවූ කල්හි “මෙබඳු ශබ්දයක් ඇසුවෙමි. ස්වාමීනි, මට කුමක් නම් වන්නේදැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “මහරජ, බිය නොවෙව්, කිසි නපුරක් නොවන්නේය. එසේ ද වුවත් නුඹගේ පෙර ඥාතීහු ප්‍රේතයන් අතර උපන්නාහු වෙති. ඔවුහු එක් බුද්ධාන්තරයක් “බුදුන් වහන්සේට දන් දී අපට පිං අනුමෝදන් කරන්නේයයි නුඹම බලාපොරොත්තුවෙන් හැසිරෙති. නුඹ ඊයේ ඒ පිං අනුමෝදන් නොකළෙහිය. ඔවුහු සිඳුණු ආශා ඇත්තාහු එබඳු වූ දූෂිත ශබ්දයක් කළයි වදාළහ. හෙතෙම “ස්වාමීනි, දන් දුන් කල්හි ලැබෙන්නෙහුදැයි ඇසීය. “මහරජ, එසේ යයි (භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.) “ස්වාමීනි, එසේනම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අද දින සඳහා මාගේ දානය පිළිගන්නා සේක්වා, ඔවුන්ට දානය අනුමෝදන් කරන්නෙමි”යි කීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිළිගත්හ. රජතුමා නිවෙස්නට ගොස් මහා දානයක් පිළියෙල කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කාලය දන්වා යැවීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජුගේ ඇතුල් පුරයට වැඩමකොට පනවන ලද අසුනෙහි හික්කු සංඝයා සමඟ වැඩ හුන්හ. ඒ ප්‍රේතයෝද “අදවත් ලබන්නෙමු නම් යෙහෙකැයි ගොස් බිත්තියෙන් පිට ආදී තැන්වල සිටියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ ඒ සියලු ප්‍රේතයෝ රජුට පෙනෙන්නෝ

වූවාද එසේ කළහ. රජතුමා දානය සඳහා පැත් පූජා කරන්නේ "මේ පින ඒ ඥාතීන්ට වේවා" යි අනුමෝදන් කළේය. එකෙණෙහිම ඒ ප්‍රේතයන්ට පියුමෙන් ගැවසීමත් පොකුණු පහළ විය. ඔවුහු එහි නා පැත් පානය කොට සන්සිඳුණු දානය ක්ලාන්තය හා පිපාසය ඇත්තාහු රන්වන් වූහ. රජතුමා කැඳ, කෑ යුතු දේ හා බොජුන් දී පිං අනුමෝදන් කළේය. එකෙණෙහිම ඔවුන්ට දිව්‍යමය කැඳ, කෑ යුතු දේ හා බොජුන් පහළ විය. ඔවුහු ඒවා අනුභව කොට පිණාගිය ඉන්ද්‍රිය ඇත්තෝ වූහ. ඉක්බිති වස්ත්‍ර හා සෙනසුන් පූජා කොට පිං අනුමෝදන් කළේය. ඔවුන්ට දිව්‍යමය වස්ත්‍ර, දිව්‍යමය යානා, දිව්‍යමය ප්‍රාසාද, දිව්‍යමය ඇතිරිලි, දිව්‍යමය සයනාදී අලංකාර නොයෙක් දේ පහළ විය. ඔවුන්ගේ ඒ සම්පත්ති යම් සේ සියල්ලම ප්‍රකට වේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එසේ අධිෂ්ඨාන කළහ. රජතුමා අභිශයින් සතුටු සිත් ඇත්තේ විය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දන් වළඳා අවසන් කළාහු මගධාධිපති රජුට අනුමෝදනාව පිණිස "තිරොකුඩ්ඩසු තිට්ඨන්ති" යන මේ ගාථා වදාළහ. මෙපමණකින්ම "යෙන යත් යදා යසමා තිරොකුඩ්ඩං පකාසිතං පකාසෙත්වාන තං සබ්බං" යන මේ මාතෘකා කෙටියෙන්ද විස්තර වශයෙන්ද පැහැදිලි කළේ වෙයි.

දන් මේ තිරොකුඩ්ඩ (සූත්‍ර)ය පිළිවෙළින් අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. ඒ කෙසේද යත්, පළමු ගාථාවෙහි 'තිරොකුඩ්ඩ' යනු බිත්තියගේ පසුභාගය කියනු ලැබෙත්. 'තිට්ඨන්ති' යන මෙය හිදීම් ආදිය ප්‍රතික්ෂේප කළ හෙයින් සිටීම කියවෙන වචනයකි. එයින් යම් සේ ප්‍රාකාරයෙන් එහා පැත්තට පර්වතයෙන් එහා පැත්තට යන තැනැත්තා "තිරො පාකාරං තිරො පබ්බතං අසස්මානො ගව්ඡති" (බිත්තියෙන් පිටතට, පර්වතයෙන් පිටතට නොගැටමින් යයි) කියත් ද එලෙසින්ම මෙහි ද බිත්තියෙන් එහා පැත්තෙහි සිටින කල්හි "තිරොකුඩ්ඩසු තිට්ඨන්ති" යයි වදාළහ. "සන්ධිසිඤ්ඤාපකෙසුච" යන මෙහි "සන්ධියෝ" යන්නෙන් සතර මං සන්ධි කියනු ලැබෙත්. ගෘහසන්ධි, බිත්ති සන්ධි, ආලෝක සන්ධි ආදිය ද වේ. "සිඤ්ඤාපකා" යන්නෙන් තුං මං සන්ධි කියනු ලැබෙත්. එය එක්කොට මුල් පදය සමග ගළපන්නේ "සන්ධි සිඤ්ඤාපකෙසුච" යයි වදාළහ. "ආරභාහාසු තිට්ඨන්ති" යනු නගර ද්වාර, ගෘහද්වාරයන්ගේ කණු ඇසුරු කොට සිටිත්; "ආගන්ත්වාන සකං සරං" යනු මෙහි ස්වකීය ගෘහය නම් පෙර ජාතියෙහි නෑ ගෙය ද තමා අධිපති භාවයෙන් විසූ පෙර ගෙය ද ඒ දෙකම ද යම් හෙයකින් ඒ ඥාතී ප්‍රේතයෝ ස්වකීය ගෘහය යන හැඟීමෙන් එන් ද එහෙයින් "ආගන්ත්වාන සකං සරං" යයි වදාළහ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙර නොවිසූ නමුදු පෙර ඥාතියෙකුගේ ගෘහයක් වන බැවින් බිම්බිසාර රජුගේ නිවෙස්නට ස්වකීය ගෘහය යන හැඟීමෙන් පැමිණ බිත්තියෙන් පිටත සතර මං සන්ධි තුන් මං සන්ධි දොර බා ආදී තැන්වල සිටි ඊෂ්ඨාවේ හා මසුරුකමේ ඵල අනුභව කරන - විකාර වූ දික් රැවුල් හා කෙස් දරන අඳුරු වූ මුව ඇති ලිහිල්, බැඳුණු, එල්ලෙන, කෘශ පරුෂ, කළු අඟ, පසඟ ඇති ඒ ඒ තැන්හි ලැවී ගින්නෙන් දූවුණු තල්ගස් වැනි සමහරෙකුද - සාගිති පිපාසා නැමති ගිනි ගන්නා දඬු ගැටීමෙන් උදරයෙන් පැන නැගී මුවෙන් නික්මෙන්නා වූ ගිනි ජාලාවෙන් හාත්පසින් දූවෙන ශරීර ඇති සමහරෙකුද - ඉදි කටු සිඳුරක් මෙන් ඉතාමත් කුඩා වූ ගලනාළයක් ද පච්ඡායක් බඳු කුසක්ද ඇති බැවින්, ලැබුණා වූ ද පාන භෝජන ඇති පමණ අනුභව කිරීමට අසමත් කම නිසා සාපිපාසාවෙන් පෙළෙන්නා වූ අනෙක් රසයක් නොවිඳින්නා වූ සමහරෙකු ද - ඔවුන්නොවුන්ගේ ද අන්‍ය සත්වයන්ගේ ද බිඳුණු ගඩු පිළිකා මුවෙන් වැගිරෙන ලේ, සැරව, සද මිඳුළු ආදිය ලැබුණු අමෘතයක් මෙන් රස විඳින්නා වූ අභිශයින් දැකීමට අපහසු විරුපී භයානක ශරීර ඇත්තා වූ සමහරෙකු ද වශයෙන් බොහෝ ප්‍රේතයන් රජුට දක්වන සේක්;

“තිරො කුඛෙසු තිඨන්ති සන්ධිසිංහාටකෙසුව
ආර බාහාසු තිඨන්ති ආගන්තවාන සකං සරං”

“ඤාති ප්‍රේතයෝ තමන් පෙර විසූ ගෙය කරා අවුත් බිත්තියෙන් පිටත ද ගෘහ සන්ධි බිත්ති සන්ධි සතරමං සන්ධි තුන් මං සන්ධි ආදී තන්හිදී දොර බා සමීපයේ ද සිටිත්.” යයි

දේශනා කොට නැවත ඔවුන් විසින් කරන ලද කමියෙහි දරුණු බව දක්වන්නාහු “පහුතෙ අන්තපානමි” යන දෙවෙනි ගාථාව වදාළහ.

එහි “පහුතෙ” යනු අල්ප නොවූ, බොහෝ, ඇති පමණ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. “පහුසන්තො නහරති” ආදී තන්හි මෙන් “බ”කාරයට “ප” කාරය ලැබේ. සමහරු වහාහී “පහුතෙ” යයිද “පහුතං” යයි ද ශබ්ද කරති. මේවා ප්‍රමාද පාඨයෝ වෙති. අන්තෙව පානමිව = (ආහාර ද පාන ද ඇති කල්හි) අන්තපානමි; බජ්ජෙව භොජ්ජෙව = (කෑ යුතු දේ ද බුදිය යුතු දේ ද) බජ්ජොජ්ජෙව; එයින් අනුභව කරන, පානය කරන, කන, රස විඳින වශයෙන් චතුර්විධ ආහාර දක්වයි. “උපධිතෙ” යනු සමීපයට පැමිණ සිටි කල්හි; සකස් කළ කල්හි, පිළියෙල කළ කල්හි, මනාකොට තැබූ කල්හි, යයි කියන ලද්දේ වෙයි. “න තෙසං කොච්ඡරති

සත්තානං" යනු ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් සත්වයන්ගේ කිසියම් මවක් හෝ පියෙක් පුතෙක් හෝ (ඔවුන්) සිහි නොකරයි. කුමන කරුණක් නිසාද? "කම්මපථවයා" තමා විසින් කරන ලද දන් නොදීම්, දන් වැළැක්වීම් ආදී ප්‍රභේද ඇති තද මසුරුකම හේතු කොට ගෙනය. ඒ කර්මය වනාහි ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ට (ඔවුන් ගැන) සිහි කිරීමට නොදෙයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආහාරපානාදිය බොහෝ සෙයින් පිළියෙල කර ඇති කල්හි අප උදෙසා ද කිසිවක් දෙන්නේ නම් මැනවැයි ඥාතීන් ගැන බලාපොරොත්තුවෙන් හැසිරෙන ඒ ප්‍රේතයන්ට ඔවුන් විසින් කරන ලද ඉතාමත් කටුක විපාක ගෙන දෙන කම්යාගේ හේතුවෙන් කිසිම ඥාතියෙකුට සිහි කිරීම් මාත්‍රයක්වත් නොමැති බව දක්වමින්,

"පහුතෙ අනනපානමහි බජ්ඣහොජ්ජ උපට්ඨිතෙ
න තෙසං කොච්චි සරති සත්තානං කම්ම පථවයා"

"බොහෝ ආහාර පාන ද බාද්‍ය භෝජ්‍ය ද පිළියෙලව ඇති කල්හි පවා ඒ ප්‍රේත ලෝකයෙහි උපන් සත්වයන්ගේ අකුලක කම් හේතුවෙන් කිසිම නැදෑයෙක් ඔවුන් සිහි නොකෙරෙයි" යනුවෙන් වදාරා නැවත රජු විසින් ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන් උදෙසා දුන් දානය පසසමින් "එවං දදන්ති ඤාතීනං" යන තෙවැනි ගාථාව වදාළහ.

එහි "එවං" යනු උපමාවාචි පදයකි. එහි සම්බන්ධය දෙආකාරයකින් වේ; ඒ සත්වයන්ගේ කම්ය හේතුවෙන් සිහි නොකරන කල්හිද යමෙක් අනුකම්පා කරන්නෝ වෙත් ද ඔවුහු මෙසේ ඥාතීන්ට කිසිවක් නමුදු දෙති යයි ද "මහරජ, නුඹ විසින් යම් සේ දෙන ලද්දේ ද යමෙක් (ඥාතීන් කෙරෙහි) අනුකම්පා කරන්නෝ වෙත් ද ඔවුහු මෙසේ පිරිසිදු වූ ප්‍රණීත වූ කැප වූ පාන භෝජන ඔවුන් පැමිණ සිටි කල්හි දෙති යයි ද වේ. "දදන්ති" යනු දෙති, නියම කොට දෙති, පවරා දෙති. "ඤාතීනං" යනු මව් පසින්ද පිය පසින්ද සම්බන්ධ වූවන්ට; "යෙ" යනු යම්කිසි පුත්‍රයෝ හෝ දූවරු හෝ සහෝදරයෝ හෝ; "හොන්ති" යනු වෙති. "අනුකම්පකා" යනු අර්ථය කැමති, හිතවත්තු, "සුචං" යනු පිරිසිදු වූ දර්ශනීය වූ, මනහර වූ, ධාර්මික වූ, ධර්මානුකූලව ලැබුණු; 'පණීනං' යනු උතුම් ශ්‍රේෂ්ඨ; 'කාලෙන' යනු ඥාති ප්‍රේතයන් පැමිණ බිත්තියෙන් පිටත ආදී තන්හි සිටි කල්හි; "කප්ඨයං" යනු යෝග්‍ය, සුදුසු, ආයුධයන්ට පරිභෝගයට සුදුසු; "පානභොජනං" යනු පාන ද භෝජනද; මෙහි "පානභොජන" යන්නෙන් සියලුම දිය යුතු දේ අදහස් කරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධාධිපති රජු විසින් ප්‍රේත වූ ඥාතීන්ට අනුකම්පාවෙන් දෙන ලද පානභෝජන පසසන්නාහු:

“එවං දදන්ති ඥාතීනං යෙ භොන්ති අනුකම්පකා
සුචිං පණීනං කාලෙන කප්පියං පානභෝජනං.”

“නැයන් අතුරෙන් යම් කෙනෙක් ඔවුන්ට අනුකම්පා කරන්නාහු වෙන් ද, ඔහු තුමු ඔවුන් පැමිණ සිටි කල්හි පිරිසිදු වූ ප්‍රණීත වූ, කැප වූ පාන භෝජන නැයන් උදෙසා මෙසේ දෙන්” යයි දේශනා කොට නැවත යම් ආකාරයකින් දෙන ලද දෙය ඔවුන්ට අයත් වේද එය දක්වන්නාහු “ඉදං වො ඥාතීනං භොතු” යන සතරවෙනි ගාථාවේ පූච්ඡ අධිය වදාළහ. එය තුන්වෙනි ගාථාවේ පූච්ඡ අධිය සමග “එවං දදන්ති ඥාතීනං යෙ භොන්ති අනුකම්පකා ඉදංවො ඥාතීනං භොතු සුඛිනා භොන්තු ඥාතයො” යයි සම්බන්ධ කළ යුතුය. එයින් “ඉදං වො ඥාතීනං භොතු” (මේ පින (පරලොව ගිය) ඥාතීන්ට වේවා) යයි මෙසේ දෙති. වෙනත් අයුරකින් නොවේ. මෙහි ආකාරාර්ථය ඇති “එවං” ශබ්දයෙන් දිය යුතු ආකාරය නිදසුන් කළේ වෙයි. එහි “ඉදං යනු දිය යුතු දෙය දැක්වීමයි. “වො” යනු “කව්ව පන වො අනුරුද්ධා සමග්ගා සමෙමාදමානා” යයි ද “යෙහි වො අරියා” යයි ද මේ ආදී තන්හි මෙන් හුදෙක් නිපාතයක් පමණි. ඡට්ඨි විභක්ති පදයක් නොවේ. “ඥාතීනං භොතු” යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන්ට වේවා; “සුඛිනා භොන්තු ඥාතයො” යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීහු මේ පින් පරිභෝග කරන්නාහු සුවපත් වූවෝ වෙත්වා යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන්ට යම් ආකාරයකින් ඒ පින දිය යුතු ද එය “ඉදං වො ඥාතීනං භොතු සුඛිනා භොන්තු ඥාතයො” යනුවෙන් දේශනා කොට නැවත යම් භෙයකින් “ඉදං වො ඥාතීනං භොතු” යයි කී කල්හි ද අනෙකෙකු විසින් කරන ලද කම්ප වෙත කෙනෙකුට එල දෙන්නේ නොවේද හුදෙක් වනාහි එසේ උදෙසනු ලබන ඒ පින පරලොව ගිය ඥාතීන්ට කුශල කර්මයකට හේතු වේද එහෙයින් යම් සේ ඒ ඥාතී ප්‍රේතයන්ට ඒ පින පදනම් කොට ගෙනම එකෙණෙහිම එල උපදවන කුශල කර්මයක් වේද එය දක්වන්නාහු “තෙව තඤ්ඤා” යන සතරවෙනි ගාථාවේ පසු අඩද “පහුතෙ අන්ත පානමිති” යන පස්වෙනි ගාථාවේ පෙර අඩද වදාළහ. ඒ පදයන්ගේ අර්ථය: - “තෙ ඥාතීපෙනා (ඒ ඥාතී ප්‍රේතයෝ) යම් තැනක ඒ දානය දෙනු ලැබේද “තඤ්ඤා” (එහි) භාත්පසින් පැමිණ; “සමාගන්තවා” එක්රැස් වී හෝ එක් තැනකට එකතු වී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. සමං ආගතා = සමාගතා;

(සමච ආචාන්‍ය = සමාගතා වේ) අපේ මේ ඥාතීන්‍ය අප සඳහා දානයක් නියම කොට දෙති යි යන මේ කාරණය සඳහා සමච ආචෝ වී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "පුත්‍රතෙ අන්තපානමි" යනු එහි තමා සඳහා උදෙසනු ලබන බොහෝ ආහාර පාන ඇති කල්හි; "සක්කවං අනුමොදරො" යනු කම්ඵල අදහමින් බුහුමන් කිරීම් අත් නොහරිමින් විසුරුණු සිත් ඇත්තෝ නොවී "මේ දානය අපට හිත සුව පිණිස වේවායි සතුටු වෙති. අනුමෝදන් වෙති. හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වෙති යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් අයට යම් සේ එකෙණෙහිම ඵල උපදවන කුශල කර්මයක් වේද එය දක්වන්නාහු;

"තෙව තස්ස සමාගන්තවා ඤාතිපෙතා සමාගතා
පුත්‍රතෙ අන්තපානමි සක්කවං අනුමොදරො"

"ඒ ඥාති ප්‍රේතයෝ ඒ දන් දෙන තැනට නොයෙක් දිශා භාගයෙන් අවුත් එක්රැස් වූවාහු තමන් උදෙසා බොහෝ ආහාර පාන දෙනු ලබන කල්හි සක්කා පින් අනුමෝදන් වෙත් හෙවත් එය අනුව සතුටු වෙත්" ය යි දේශනා කොට නැවත ඥාතීන් නිසා හටගත් කුශල කර්ම ඵලය අනුභව කරන ඔවුන් ඥාතීන් උදෙසා ස්තුති කරන ආකාරය දක්වන්නාහු "විරං ජීවන්තු" යන පස්වෙනි ගාථාවේ පසු අඩ ද "අභාකඤ්ච කතා පුජා" යන සයවෙනි ගාථාවේ පෙර අඩ ද වදාළහ. ඒ පදයන්ගේ අර්ථය: "විරං ජීවන්තු" යනු බොහෝ කල් ජීවත් වන්නෝ වෙත්වා; "නො ඤාති" යනු අපගෙ ඥාතීහු; "යෙසං හෙතු" යනු යමෙක් නිසා, යමකගේ හේතුවෙන්; 'ලාභාමසෙ' යනු ලබමු; තමා විසින් එකෙණෙහි ලබන ලද සම්පත් සාක්‍ෂ්‍ය කොට දක්වමින් කියති; ප්‍රේතයන්ට වනාහී තමාගේ අනුමෝදන් විමෙන්ද දායකයන්ගේ උදෙසීමෙන් ද දක්‍ෂිණාවට සුදුසු සම්පත්තියෙන්ද යන අඬග තුනෙන් දක්‍ෂිණාව සමෘද්ධ වේ. එකෙණෙහිම ඵල උපදවන්නේ වේ. එහි දායකයෝ විශේෂ හේතුව වෙති. එහෙයින් "යෙසං හෙතු ලාභාමසෙ" යයි කීහ. "අභාකඤ්ච කතා පුජා" යනු "ඉදං වො ඤාතීනං හොතු" යයි මෙසේ මේ දානය උදෙසන්නන් විසින් අපටද පුජා කරන ලදී. "දායකාව අනිඤ්ඤා" යනු යමෙකුගේ සිතෙහි පරිත්‍යාගමය කම්යක් කරන ලද්දේ ද ඔහුට එහිදීම ඵලය ලබාදීම මගින් දායකයෝ ද ඵල රහිත වූවෝ නොවෙති; යනුයි. මෙහි කිය: කිම ප්‍රේත විෂයෙහි උපන්නාවූ ඥාතීහු පමණක්ම (පින්) ලබන්නාහු ද නැතහොත් අනෙකුත් ඥාතීහු ද ලබන්ද? යනුයි. මෙහිදී අප කිවයුතු කුමක් මෙහි ඇත්තේද? ජාණ්ණස්සෝනී ඩ්‍රාහ්මණයා විසින් විමසන ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ම මෙය ප්‍රකාශ

කරන ලදී. මෙය වනාහි මෙසේ කියන ලද්දේ වෙයි. "පින්වත්, ගෞතමයන් වහන්ස, බ්‍රාහ්මණ නම් වූ අපි "මේ දානය පරලොව ගිය සහලේ නෑයන් වෙත පැමිණේවා. මේ දානය පරලොව ගිය සහලේ නෑයෝ පරිභෝග කරන්නවා" යි දන්දෙමු. ශ්‍රාද්ධ (මළවුන් පිණිස දෙන දානය) කරමු. කිම, හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඒ දානය පරලොව ගිය සහලේ ඥාතීන්ට පැමිණේද? කිම, ඒ පරලොව ගිය සහලේ ඥාතීහු ඒ දානය පරිභෝග කරන්නද? බ්‍රාහ්මණය, ස්ථානයෙහි පැමිණෙයි. අස්ථානයෙහි නොපැමිණෙයි. හවත් ගෞතමයන් වහන්ස ස්ථානය කවරේද? අස්ථානය කවරේද? බ්‍රාහ්මණය, මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් පරපණ නසන්නාහු වෙති. - පෙ - මිථ්‍යා දෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කය බිඳීමෙන් මරණින් පසු නිරයෙහි උපදියි. නිරිසතුන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් එයින් ඔහු එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය නොපැමිණේ නම් මෙයද (එබඳු) අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය, මෙලොව ඇතමෙක් ප්‍රාණසාති වෙති. - පෙ - මිථ්‍යාදෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු නිරිසන් යෝනියට එළඹෙයි. නිරිසන් යෝනියේ සත්වයන්ට යම් ආහාරයක් වේ නම් හෙතෙම එහි එයින් යැපෙයි. එයින් හෙතෙම එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටි තැනැත්තාට ඒ දානය නොපැමිණේ නම් මෙය ද ඒ අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය මෙලොව ඇතමෙක් ප්‍රාණසාතයෙන් වැළකුණාහු වෙති. - පෙ - සමයක් දෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු මිනිසුන්ගේ සහභාවයට පැමිණෙයි. - පෙ - දෙවියන්ගේ සහභාවයට පැමිණෙයි. දෙවියන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් ඔහු එහි එයින් යැපෙයි. ඔහු එහි එයින් සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය නොඑළඹේ නම් මෙය ද ඒ අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් ප්‍රාණසාතයෙන් යුක්ත වූවෝ වෙති. - පෙ - මිථ්‍යාදෘෂ්ටික වූවෝ වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු ප්‍රේත විෂයට එළඹෙයි. හෙතෙම ප්‍රේත විෂයට අයත් සත්වයන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් එයින් එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. ඔහුට මිත්‍රයෝ හෝ සගයෝ හෝ සහලේ නෑයෝ හෝ යමක් මෙහෙන් දෙන් නම් එයින් ඔහු එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය එළඹේ නම් මේ ඒ ස්ථානය වෙයි. පින්වත්, ගෞතමයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ පරලොව ගිය සහලේ නෑයා එම ස්ථානයට නොපැමිණියේ නම් කවරෙක් ඒ දානය පරිභෝග කෙරේ ද? බ්‍රාහ්මණය, පරලොව ගිය අනෙක් සහලේ නෑයෝ ද එතනට පැමිණියාහු වෙත් ද ඔවුහු ඒ දානය පරිභෝග කරත්. පින්වත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඒ සහලේ නෑයා ද එතනට නොපැමිණියේ වේ ද අනාස සහලේ නෑයෝ ද එතනට නොපැමිණියාහු

වෙන් ද (එහිදී) කවරෙක් ඒ දානය පරිභෝග කරත් ද? බ්‍රාහ්මණය, යම් කරුණකින් මේ දීඝී කාලයෙහි පරලොව ගිය සහලේ නැයත්ගෙන් ඒ ස්ථානය තොර වන්නේය යන මේ කාරණය අස්ථාන වෙයි. අනවකාශ වෙයි. බ්‍රාහ්මණය, තවද දායක තෙමේ ද අනිෂ්ඨල වෙයි" යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධාධිපති රජුට ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් පූර්ව ඥාතීන්ගේ සම්පත්තිය නිසා ස්තුති කරන්නාහු "මහරජ, තුඹගේ මේ ඥාතීහු මේ දාන සම්පත්තියෙන් සතුටු සිත් ඇත්තෝ වී මෙසේ ස්තුති කෙරෙති" යි දක්වන සේක් :

"විරං ජීවන්තු නො ඥාති යෙසං හෙතු ලභාමසෙ
අමාකඤ්ච කතා පූජා දායකාව අනිථ්ලා"

"යම් කෙනෙකුත් නිසා පින් අනුමෝදන් කළ මෙකෙනෙහි සම්පත් ලබමෝද ඒ අප නැයෝ බොහෝ කල් ජීවත් වෙත්වා. ඔවුන් විසින් අපට ද පූජා කරන ලදී. ඒ දන් දුන් දායකයෝ ද එල රහිතයෝ නොවෙති" යනුවෙන් දේශනා කොට නැවත ප්‍රේත විෂයෙහි උපන්නාවූ ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභයට හේතුවන ගොවිතැන, ගවපාලනය ආදී අනෙකක් නොමැති බවත් මොලොවින් දුන් දෙයින් යැපෙන බවත් දක්වන්නාහු "නහි තඤ්ඤා කසී" යන සයවෙති ගාථාවේ පසු අඩ ද "වණිජා තාදිසී" යන මේ සත්වෙති ගාථාවත් දේශනා කළහ. මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි : මහරජ, "තඤ්ඤා" ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි යමක් හේතු කොට ගෙන ඒ ප්‍රේතයෝ සම්පත් ලබන්නෙහු ද "නහි කසී අඤ්ඤා" එබඳු ගොවිතැනක් නැත්තේමය. "ගොරකෙඤ්ඤා න විජ්ජති" හුදෙක් ගොවිතැන පමණක් නොවේ. යමක් නිසා ඔවුහු සම්පත් ලබන්නෙහුද ඒ ගව පාලනය ද මේ ප්‍රේත විෂයෙහි නොපවතී. "වණිජා තාදිසී තඤ්ඤා" යමක් ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභය සඳහා හේතු වන්නේ ද එබඳු වූ වෙළඳාමක් ද නැත. "ගිරිඤ්ඤා කසාකකං" යමක් ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභය සඳහා හේතු වන්නේ ද එබඳු අමුරන් වලින් මිළදී ගැනීමක් විකිණීමක් (වෙළභෙළදාමක්) ද එහි නැත. "ඉතො දිනෙනන යාපෙනති පෙනා කලකතා තහිං" යනු හුදෙක් වනාහි මෙලොවින් ඥාතීන් විසින් හෝ මිත්‍රාමාත්‍යන් විසින් හෝ දෙන ලද දෙයින් යැපෙති. ආත්මභාවය පවත්වති. "පෙනා" යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් සත්වයෝය. 'කාලකතා' යනු තමාගේ මරණ කාලය කරණ කොට ගෙන ගිය; නැතහොත් "කාලගතා" යයි ද පාඨයකි. කළකල් ඇත්තේ, කළ මරණ ඇත්තේ යන අර්ථයයි. 'තහිං' යනු ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි;

මෙසේ "ඉතො දිනෙනන යාපෙනති පෙනා කාලකතා තතිං" යයි දේශනා කොට දූන් උපමාවන්ගෙන් එම අර්ථය ප්‍රකාශ කරන්නාහු "උන්නමෙ උදකං වධං" යන මේ ගාථා දෙක වදාළහ. එහි අර්ථය: යම් සේ "උන්නමෙ" ගොඩබිම උස් භූමි භාගයක වර්ෂාව විසින් වස්සවන ලද; "උදකං නින්නං පවත්නති" යම් භූමි භාගයක් පහත් බිමක් වේද පහතට නැමුණේ වේ ද ඒ ඒ තැනට (ඒ ජලය) ගලා බසී, යයි, පැමිණේද; 'එවමෙව ඉතො දින්නං' එලෙසින්ම මෙලොවින් දූන් දානය; "පෙනානං උපකප්පති" ප්‍රේතයන් ළඟට පැමිණේ. උපදී, පහළ වේ යන අර්ථයයි. ජලය බැස යාමට පහත් බිම ස්ථාන වන්නාක් මෙන් ප්‍රේත ලෝකය දානය ළඟට පැමිණීම සඳහා ස්ථාන වේ. යම් සේ වදාළේද; "බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය ළඟට පැමිණේ ද මේ ඒ ස්ථානය යි" යනුවෙනි. යම් සේ කඳුරු විවර ශාඛා උප ශාඛා කුඩා විල්, මහ විල් ආදියෙහි රැස් වූ (ජලය) "වාරිවහා" මහා ගඬිගා "පුරා" පිරුණාහු වී "සාගරං පරිපුරෙන්නි" සාගර පුරවත්ද; "එවමයි ඉතො දින්නං" මෙසේ මෙලොවින් දෙන ලද දානය පෙර කියන ලද ආකාරයටම "පෙනානං උපකප්පති" ප්‍රේතයන් වෙත පැමිණේ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "ඉතො දිනෙනන යාපෙනති පෙනාකාලකතා තතිං" යයි මේ අර්ථය උපමාවන්ගෙන් දේශනා කොට නැවත - යම් හෙයකින් ඒ ප්‍රේතයෝ "මෙනනින් කිසිවක් ලබන්නෙමු" යි ආශාවන් ගෙන් මැඩුණාහු ඥාති ගෙවලට පැමිණ ද "මෙනම් දෙය අපට දෙවු" යයි ඉල්ලීමට අසමත් වෙත් ද එහෙයින් ඔවුන්ගේ මේ සිහි කටයුතු වස්තූන් සිහි කරමින් කුල පුත්‍ර තෙම දක්ෂිණාව දෙන්නේ යයි දක්වමින් "අදාසි මෙ" යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි අර්ථය: "මෙ" මට මෙ නම් වූ ධනයක් හෝ ධාන්‍යක් හෝ "අදාසි" දුන්නේ යයි ද "මෙ" මට මෙබඳු කායඝීයක් තමා උද්යෝගයට පැමිණෙමින් "අකාසි" කළේ යයි ද අසවලා මගේ මව්පසින් හෝ පිය පසින් සම්බන්ධ බැවින් "ඤාති" නැදෑයෙක් ය යි ද සෙනෙහෙ වශයෙන් ආරක්ෂා කිරීමට සමත් බැවින් "මිත්තා" මිත්‍රයෝ ය යි ද අසවලා "මෙ" මාගේ වැලි සෙල්ලම් කළ "සඛා" යහළුවා ය යි ද මෙසේ සියල්ල සිහි කරන්නේ "පෙනානං දක්ෂිණං දජ්ජා ප්‍රේතයන්ට දානය පවරා දෙන්නේය යනුවෙනි. "පෙනානං දක්ෂිණං දජ්ජා" යයි අන්‍ය පාඨයක් ද ඇත. එහි අර්ථය : දිය යුතු බැවින් = දජ්ජා වේ ඒ කවරී ද යත්? ප්‍රේතයන්ගේ දක්ෂිණාවයි. එයින් "අදාසි මෙ" යනාදී ක්‍රමයෙන් "පුබ්බ කතමනුස්සරං" (ඒ ඥාති ප්‍රේතයන්) පෙර කළ උපකාර සිහි කරන්නා විසින් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කරුණ විභක්තිය වෙනුවට ප්‍රථමා විභක්තිය (යෙදුණු බව) දන යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේතයන්ට දක්‍ෂිණා පිරිනැමීමෙහි හේතු වූ සිහි කළ යුතු වස්තු දක්වන්නාහු;

“අදාසි මෙ අකාසි මෙ ඤාතිමිත්තා සබා ව මෙ
පෙතානං දක්‍ෂිණං දස්සා පුබ්බෙ කත මනුස්සරං”

“මට මෙබඳු ධනයක් හෝ ධාන්‍යයක් හෝ දුන්නේය යි ද මගේ මේ කටයුත්ත කළේ යයි ද මොහු මගේ නැයා යයි ද මිත්‍රයෝ යයි ද (වැලි කෙළියේ පටන්) මගේ යහළුවා යයි ද මෙසේ පෙර කරන ලද උපකාර සිහි කරමින් මිය පරලොව ගියවුන් උදෙසා දන් දිය යුත්තේය” යි.

වදාරා නැවත - යමෙක් ඥාති මරණයෙන් හැඬීම් ශෝක කිරීම් ආදියෙහි නිතර වූවෝ ව වි සිටින් ද ඒ ඥාතින් උදෙසා කිසිවක් නොදෙත් ද ඔවුන්ගේ ඒ හැඬීම් ශෝක කිරීම් ආදිය හුදෙක් තමා නැවීමක් පමණක් ම වේ ද ප්‍රේතයන්ට කිසිදු අර්ථයක් සිදු නොකෙරේය යි දක්මින් “නති රුණණංව” යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි “රුණණං” යනු හැඬීම, හැඬූ බව, කඳුළු හෙළීමයි; මෙයින් කායික පරිශ්‍රමය දැක්වේ. ‘සොකො’ යනු ශෝක කිරීමයි. ශෝක කළ බවයි. මෙයින් චිත්ත පරිශ්‍රමය දක්වයි. “පරිදෙවනා” යනු ඥාතිව්‍යසනයෙන් ස්පර්ශ වූවහුගේ දෙඩවීමයි. “ප්‍රිය මනාප වූ එකම දරුව, නුඹ කොහේද? මේ ආදී වශයෙන් ගුණ වැණීමයි. මෙයින් වචි පරිශ්‍රමය දක්වයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ - හැඬීමක් හෝ ශෝක කිරීමක් හෝ “යා වඤ්ඤා” යම් වෙනත් වැළපීමක් වේ ද ඒ සියල්ලම “තං පෙතානං අත්ථාය න” ප්‍රේතයන්ට ප්‍රයෝජනය සඳහා නොවේ. හුදෙක් වනාහි තමාගේ නැවීම පමණක්මය. “එවං නිධ්‍යන්ති ඤාතයො” ඥාතීහු සිටි අයුරින්ම සිටිත්යයි හැඬීම් ආදියෙහි නිරර්ථක භාවය දක්වා නැවත මගධ රජු විසින් යම් දක්‍ෂිණාවක් දෙන ලද්දේ ද එහි සාර්ථක භාවය දක්වන සේක් “අයඤ්ඤා බො දක්‍ෂිණා” යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි අර්ථය : “මහරජ, නුඹ විසින් අද තමාගේ ඥාති සමූහයා උදෙසා “අයඤ්ඤා බො දක්‍ෂිණා” මේ දක්‍ෂිණාවක් “දින්නා” දෙන ලද්දේ ද එය - යම් හෙයකින් සංඝයා ලෝකයාට අනුත්තර පුණ්‍ය ක්‍ෂේත්‍රයක් වේ ද එහෙයින් “සංඝමහි සුප්පතිධ්‍යානා අස්ස” සංඝයා කෙරෙහි මැනවින් පිහිටියා වන්නීය. ප්‍රේත ජනයාට “දීඝ රත්තං හිතාය උපකප්පති” බොහෝ කාලයක් හිත පිණිස එළඹේ. (ඔවුන්ගේ බලාපොරොත්තු) සමෘද්ධ වේ. එල දරයි යනුවෙන් වදාරන ලද්දේ වෙයි. එළඹෙන්නේ ද “යානසො” ස්ථාන වශයෙන් එළඹේ.

එකෙකෙහිම එළඹේ. බොහෝ කලකින් නොවේ. යම් සේ එකෙකෙහිම වැටහෙන්නේ "ධානසො වෙතං තථාගතං පටිභාති" යයි කියනු ලැබේ ද ඒ අයුරින්ම මෙහිද එකෙකෙහිම එළඹීම "ධානසො උපකප්පති" යයි කියන ලදී. නැතහොත් "බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටිය හුට ඒ දානය එළඹේ ද මේ ඒ ස්ථානය යයි යමක් වදාරන ලද්දේ ද එහි බුද්ධිමත්, වන්‍යාස, පරදත්‍යුපජීවී, නිජ්‍යාමතණිතිකා ආදී ප්‍රභේද ගත ස්ථානයන්හි එළඹේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ කහවණුවක් දෙන්නේ "කහපණසො දදාති" යයි ලෝකයෙහි කියනු ලැබේ ද එලෙසිනි. මේ විකල්පාර්ථයෙහි ද "උපකප්පති" යන්නෙන් පහළ වේ. උපදී යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජතුමා විසින් දෙන ලද දක්ෂිණාවෙහි සාර්ථකභාවය දක්වන්නාහු :

"අයඤ්ච බො දක්ෂිණා දින්නා සංඝමහි සුප්පතිධීනා
දීඝරත්තං හිතාය'සා ධානසො උපකප්පති"

"මේ දක්ෂිණාව සංඝයා කෙරෙහි මැනවින් පිහිටියේ වන්නේය. එහෙයින් එය ප්‍රේත සමූහයාට දීර්ඝ කාලයක් හිත සැප පිණිස විපාක දෙයි. එකෙකෙහිම පහළවීම් වශයෙන් විපාක දෙයි" යයි. වදාරා නැවත - යම් හෙයකින් මේ දක්ෂිණාව දෙන තැනැත්තා විසින් ඥාතින්ට ඥාතින් විසින් කළ යුතු කායථි කිරීම් වශයෙන් ඥාති ධර්ම නිදර්ශනය කළේ ද බොහෝ ජනයාට ප්‍රකට කළේ ද නැතහොත් "නුඹලා විසින් ඥාතින්ට මේ ආකාරයට ඥාතින් විසින් කළ යුතු කායථි කිරීම් වශයෙන් ඥාති ධර්ම සම්පූර්ණ කළ යුතුය, නිර්වර්තක හැඳීම් ආදියෙන් තමා තැවීමට පත් නොකළ යුතු යයි පෙන්වා දීමක් කරන ලද්දේ ද, ඒ ප්‍රේතයන්ට දිව්‍ය සම්පත් ලබා දෙන්නා විසින් ප්‍රේතයන්ට උදාර පූජාවක් කරන ලද්දේ ද බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයාට ආහාර පාන ආදියෙන් සන්තර්පනය කරන්නා විසින් හික්මුණ්ට බලයක් දෙන ලද්දේ ද අනුකම්පා ආදී ගුණයන්ගෙන් පිරිවරන ලද පරිත්‍යාග චේතනාව උපදවා ගත් තැනැත්තා විසින් අනල්ප වූ පිනක් උපදවා ගන්නා ලද්දේ ද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සත්‍ය වූ ගුණයන් කරණ කොට ගෙන රජතුමාට ප්‍රශංසා කරන්නාහු "සො ඤාති ධම්මොව අයං නිදසස්සිතො" යන මේ ගාථා පදයෙන් රජුට; දහැමි කථාවෙන් මැනවින් (කරුණු) දක්වති. ඥාතිධර්ම නිදර්ශනයම මෙහි සංදර්ශනයයි. "පෙතනං පූජා ච කතා උළාරා" යන මෙයින් සමාදන් කරවති. "උළාරා" යයි ප්‍රශංසා කිරීමම මෙහි නැවත නැවත පූජා කිරීමෙහි

යෙදවීමයි. "බලඤ්ච භික්ඛුනමනුපාදිතං" යන මෙයින් උත්සාහවත් කරයි. බලය දීමම වන මෙහිවනාහි මෙසේ ප්‍රකාශ කිරීම බලය දීමෙහි උත්සාහය වර්ධනය කිරීමෙන් උත්තේජනයට පත් කිරීමයි. "තුමෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනපාකං" යන මෙයින් සතුටු කරවයි. පින්රැස් කිරීම පසසන්නා වූ ම මෙහි වනාහි ඔහුගේ පවතින ගුණ සංවර්ණතා කිරීම් වශයෙන් සතුට ඇති කිරීමෙන් සතුටට පත් කිරීම යයි දත යුතුය.

දේශනාව කෙළවර ප්‍රේත විෂයෙහි ඉපදීමේ ආදීනව වර්ණනා කිරීමෙන් සංවේගයට පත් නුවණින් ස්ථිරව පිහිටි අසුභාර දහසක් ප්‍රාණින් ට ධර්මාවබෝධය විය. දෙවන දවසේ ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙව් මිනිසුන්ට මේ තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රයම දේශනා කළහ. මෙසේ සත්වෙහි දින දක්වා එබඳුම ධර්මාවබෝධයක් විය.

තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍ර වර්ණනාව නිමිශේය.

8

දැන් ඉදින් මේ තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රයෙන් අනතුරුව "නිධිං නිධෙති පුරිසො" (පුරුෂතෙම නිධානයක් තැන්පත් කෙරේ) යි ආදී වශයෙන් නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය ඇතුළත් කරන ලද්දේ ද එහි :

"නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව කියා දේශනා කිරීමට හේතුව හෙවත් නිදානය පැහැදිලි කොට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි"

එහි පළමුකොට මේ බුද්දක පාඨයෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව මෙසේ දත යුතුය. මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ පිළිවෙලට දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු යම්හෙයකින් අනුමෝදනා වශයෙන් දේශනා කළ තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රයෙහි (මේ පුණ්‍ය නිධානය) නියම කරන ලද්දේ ද එහෙයින් මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. නැතහොත් තිරොකුඩ්ඪ සූත්‍රයෙන් පිනෙන් තොර වූවන්ගේ විපත්තිය දක්වා මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් කළ පින් ඇත්තන්ගේ සම්පත්තිය දක්වීම සඳහා ද මේ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කරන ලද්දේ යයි දත යුතුය. මේ මෙය

මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ හේතුවයි. මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමේ හේතුව වනාහි :

සැවැත් නුවර වනාහි එක් කෙළෙඹියෙක් ආසාය. මහත් ධන ඇත්තේය. මහත් භෝග ඇත්තේය. හෙතෙම සැදූහැනි ද තෙරුවන් කෙරෙහි පැහැදුණේ ද වෙයි. පහ වූ මසුරු මල ඇති සිතින් යුතුව ගිහියෙහි වසයි. හෙතෙම එක් දිනක් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට දන් දෙයි. එකල්හි රජතුමාට ධනය අවශ්‍ය වූයේ වෙයි. රජු "බොල", යව අසවල් නම් ඇති කෙළෙඹියා ගෙනව"යි කියා මහු සමීපයට පුරුෂයෙකු යැවීය. හෙතෙම ගොස් ඒ කෙළෙඹියාට "ගෘහපතිය, රජ නුඹ කැඳවයි" යයි කීවේය. කෙළෙඹියා ශ්‍රද්ධා ආදී ගුණයෙන් යුත් සිතින් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයා වළඳවන්නේ "එම්බා පුරුෂය, යව පසුව එන්නෙමි. දන් මම නිධානයක් තැන්පත් කරමින් සිටියේ වෙමි" කීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දන් වළඳා අවසන් කළාහු ඒ පුණ්‍ය සමීපත්තියම පරමාර්ථ වශයෙන් "නිධානයකැ"යි දැක්වීමට ඒ කෙළෙඹියාට අනුමෝදනා පිණිස "නිධං නිධෙති පුරිසො" යන මේ ගාථා වදාළහ. මේ මෙහි අර්ථෝත්පත්ති කථාවයි. මෙසේ මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව කියා අර්ථෝත්පත්තිය හෙවත් නිදානය පැහැදිලි කොට දූන් අථවර්ණනාව කරන්නෙමි.

**"නිධං නිධෙති පුරිසො ගමහිරෙ ඔදකනිකෙ
අත්තෙ කිවෙව සමුප්පනෙ අත්ථාය මෙ භවිස්සති"**

"අභිවෘද්ධි දායක යම්කිසි කටයුත්තක් ඇති වූ කල්හි මාගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස වන්නේ යයි සළකා පුරුෂයෙක් ජලය තාක් ගැඹුරු වූ තැනක නිධානයක් තැන්පත් කෙරෙයි."

එහි "නිධං නිධෙති පුරිසො" යන්නෙහි නිදන් කරනු ලැබෙනුයි = නිධි වේ. තබනු ලැබේ. රකිනු ලැබේ. ආරක්ෂා කරනු ලැබේ යන අර්ථයයි. ඒ නිධානය සතරාකාර වේ. ථාවර, ජඬුගම, අඬුගම, අනුගාමික වශයෙනි. එහි ථාවර නිධානය නම්: භූමිගත හෝ ආකාශගත හෝ අමුරන් හෝ රන් හෝ කුඹුරු හෝ ඉඩම් හෝ වෙනත් යම් මෙඛල වූ ඉරියව් පැවැත්මෙන් තොර යමක් වේද මේ ථාවර නිධානයයි. ජඬුගම නිධානය නම් : දූසිදස් ඇත්ගව, අස් වෙළඹ, එළ කුකුල්, උෟරන් හෝ වෙනත් යම් මෙඛල ඉරියව් පැවැත්මෙන් යුත් යමක් වේද මේ ජඬුගම නිධානයයි. අඬුගම නිධානය නම් : කම්මන්ත දූනුමක් හෝ ශිල්ප දූනුමක් හෝ විද්‍යා දූනුමක් හෝ

බහුශ්‍රැත බවක් හෝ තම අඟ පසඟ මෙන් ආත්මභාවය හා බැඳුණු මෙබඳු ඉගෙන ගෙන ලබාගත් වෙනත් යමක් වේද මේ අඩිගසම නිධානයයි. අනුගාමික නිධානය නම් : දානමය, ශීලමය, භාවනාමය, ධම්මවණ්ණමය, ධම්මදේශනාමය පිනක් හෝ යම් මෙබඳු වූ ඒ ඒ තත්ති තමා අනුව ගොස් ඉෂ්ට ඵල ලබාදෙන වෙනත් පිනක් වේද මෙය අනුගාමික නිධානයයි. මෙතැනදී වනාහී ථාවර නිධානය අදහස් කරන ලදී. "නිධෙති" යනු තබයි, තැන්පත් කරයි. ආරක්ෂා කර තබයි; "පුරිසො" යනු මිනිසාය; ඒකාන්තයෙන් පුරුෂයා ද ස්ත්‍රිය ද නපුංසකයා ද නිධාන තැන්පත් කරති. මෙහි වනාහී පුරුෂ ශීර්ෂයෙන් දේශනාව කරන ලදී. අර්ථ වශයෙන් වනාහී ඔවුන් ද මෙහි ඇතුළත් බව දත යුතුය. "ගමහිරෙ ඔදකන්තිකෙ" යනු බැස ගත යුතු බැවින් ගැඹුරු වූ; ජලය අවසන් කොට ඇති බැවින් "ඔදකන්තික" වේ. නිසරු භූමි භාගයක පුරුෂයන් සියයකගේ ගැඹුරු ඇති වළක් වැනි ගැඹුරු වූ එහෙත් ජලය අවසන් කොට නොමැති තැන් ඇත. පහත් මඩ වගුරු සහිත භූමියක එක් වියත් දෙවියන් පමණ වූ වළක් වැනි ජලය අවසන් කොට ඇති එහෙත් නොගැඹුරු තැන් ඇත. නිසරු භූමි භාගයක ජලය ලැබෙන තෙක් සාරන ලද වළක් වැනි ගැඹුරු වූ ද ජලය අවසන් කොට ඇත්තා වූ ද තැන් ඇත. එබඳු තැනක් සඳහා "ගමහිරෙ ඔදකන්තිකෙ" යන මෙය කියන ලදී. "අඤ්ච කිවෙව සමුප්පානෙත" යනු : අර්ථයෙන් ඉවත් නොවූයේනුයි = 'අඤ්ච' වේ. අර්ථය ගෙන දෙන යහපත ගෙන දෙන යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කළ යුත්තේනුයි = කිව්ව වේ. කළ යුතු දේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. උපන් බවම = "සමුප්පානෙත" යි. කළ යුතු වශයෙන් එළඹී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එබඳු කළ යුතු කායථයක් එළඹී කල්හි; "අඤ්චාය මෙ භවිසාති" යන මෙය නිධානයෙහි ප්‍රයෝජන දක්වයි. අර්ථවත් කිසියම් කටයුත්තක් එළඹී කල්හි මට ප්‍රයෝජනය සඳහා වන්නේය. ඒ මාගේ කටයුත්ත නිමා කර ගැනීමට ප්‍රයෝජන වන්නේය" යන මෙම අර්ථය සඳහා හෙතෙම නිදන් කරයි. ඔහුට කටයුත්තක් උපන් කල්හිම යනු "කිවෙව සමුප්පානෙත" යන්නෙහි අර්ථය බව දත යුතුය.

මෙසේ නිධානයෙහි ප්‍රයෝජන දක්වන්නාහු අර්ථය ළඟාකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය දක්වා දැන් අන්තර්ගත පහකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය දක්වමින් වදාළහ:

"රාජනොවා දුරුතඤ්ඤා චොරතො පිළිතඤ්ඤා චා
ඉණ්ඤා චා පමොක්ඛාය දුබ්බිකෙඤ්ඤා ආපදාසුචා"

"නපුරු කොට කියන ලද්දහුට රජුගෙන් මිදීම පිණිස ද සොරුන් විසින් පෙළනු ලැබුවහුට ඔවුන්ගෙන් මිදීම පිණිස ද ණයෙන් මිදීම පිණිස

ද දුර්භික්ෂ කාලයෙහි හෝ විපතක් පැමිණි කල්හි හෝ (ප්‍රයෝජන පිණිස වන්නේ යයි සළකා ධනය නිදන් කොට තබනු ලැබේ.)

“අත්ථාය මෙ භවිස්සති” යයි ද “ඉණ්ණස්ස වා පමොක්කාය” යයි ද මෙහි කියන ලද “භවිස්සති” “පමොක්කා ය” යන පද දෙක සමග සුදුසු පරිදි යොදා එහි අර්ථය දැන යුතුය. එහි යෙදීම මෙසේය: හුදෙක් පුරුෂයෙක් “මට අර්ථය පිණිස වන්නේ යයි සළකාම නිධාන තැන්පත් නොකෙරේ. තවද, “මොහු සොරෙකි” යි කියා හෝ අනුන්ගේ අමුටන් කරා යන්නෙකි” යි කියා හෝ අයබදු නොගෙවන්නෙකි” යි කියා හෝ මේ ආදී ක්‍රමයට විරුද්ධකාරයන් විසින් පස මිතුරන් විසින් “දුරුත්තස්ස” නපුරු කොට කියනු ලබන්නාවූ මට “රාජනොවා” රජුගෙන් හෝ මිදීම පිණිස වන්නේය. ශාහසුධි බිඳීම් ආදියෙන් ධනය පැහැර ගැනීමෙන් හෝ “මෙපමණ අමුරන් හෝ රන් දෙව” යි පණ පිටින් අල්ලා ගැනීමෙන් හෝ සොරුන් විසින් පෙළනු ලබන කල්හි මට “වොරනොවා පමොක්කාය” සොරුන්ගෙන් මිදීම සඳහා වන්නේය. මට ණය හිමියෝ වන්නාහ. ඔවුහු “ණය දෙව” යි මට වෝදනා කරන්නාහ. ඔවුන් විසින් වෝදනා කරනු ලබන මට “ඉණ්ණස්ස වා පමොක්කාය” ණයෙන් නිදහස් වීම සඳහා වන්නේය. ශසා ලබා ගැනීමට අපහසු, දුකසේ ලැබිය යුතු ආහාර ඇති යම් දුර්භික්ෂ කාලයක් වේද එම කාලයෙහි ස්වල්ප වූ ධනයෙන් යැපීම පහසු නොවේ. එබඳු “දුබ්බිකෙඛවා” දුර්භික්ෂ කාලයකදී හෝ මට (යැපීම පිණිස) වන්නේය. යම් ඒ ආපදාවෝ ගින්නෙන් හෝ ජලයෙන් හෝ නොමනාප දායාද කෙරෙත් හෝ උපදිත් ද එබඳු වූ ‘වා’ හෝ “ආපදාසු” ආපදාවන් උපන් කල්හි මට (උපකාර පිණිස) වන්නේ යයි පුරුෂ තෙම නිධානයක් තැන්පත් කෙරේ යනුයි.

මෙසේ අර්ථයන් ළඟාකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය හා අනර්ථයන් දුරු කිරීමේ අභිප්‍රාය යන නිධානයන්ගේ දෙආකාර වූ ප්‍රයෝජන ගාථා දෙකෙන් දක්වා දුන් - ඒ දෙ ආකාර වූ ප්‍රයෝජනම තහවුරු කරමින් “එතඤ්ඤාය ලොකස්මිං නිධි නාම නිධියති” යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ “අත්ථාය මෙ භවිස්සති” යයි ද “රාජනොවා දුරුත්තස්ස” යයි ද මේ ආදී වශයෙන් අර්ථාධිගමයක් හා අනර්ථාපගමයක් දක්වන ලද්දේ ද “එත ඤ්ඤාය” මෙම ප්‍රයෝජනයන් නිපදවා ගැනීම සඳහා මේ අවකාශ “ලොකෙ” ලෝකයෙහි යම් කිසිවෙක් අමුරන්, රන්, ආදී ප්‍රභේද ගත වූ “නිධි නාම නිධියති” නිධාන නම් වූවක් නිදන් කෙරේ. තබනු ලැබේ. තැන්පත් කරනු ලැබේ යනුයි.

දූන් මෙසේ තැන්පත් කරන ලද්දේ නමුදු යම් හෙයකින් එම නිධානය පුණ්‍යවත්තයන්ටම බලාපොරොත්තු වූ අරියන් සාධනය කරන්නේ වේ ද අන්‍යයන්ට එසේ නොවේද එහෙයින් එම අරිය පැහැදිලි කරමින් වදාළහ.

“තාව සුනිනිනො සනොනා ගම්හිරෙ ඔදකනිකෙ
න සබ්බො සබ්බදා එව තස්ස තං උපකප්පති”

“ජලයට සමීප තාක් ගැඹුරු තැනෙකිනි එතරම් සුරක්ෂිත කොට තබන ලද්දා වූ ඒ සියලු ධනය හැම කල්හිම ඔහුගේ කායඝී සිද්ධිය පිණිස නොවේ.

එහි අර්ථය : - ඒ නිධානය “තාව සුනිනිනො සනොනා” එතරම් මනාකොට පොළොව සාරා තබන ලද්දේ නමුදු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කෙතරම් සුරක්ෂිතවද යත්? “ගම්හිරෙ ඔදකනිකෙ” යම් තාක් ජලයට සමීප ගැඹුරු තැනෙකිනි තැන්පත් කරන ලද්දේ යයි ගණන් ගැනේ ද ඒ තාක් සුරක්ෂිතව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. “න සබ්බො සබ්බදා එව තස්ස තං උපකප්පති” යනු යම් පුරුෂයෙකු විසින් තැන්පත් කරන ලද්දේ ද ඔහුට සියල්ලම සියලු කල්හි සමීපයට නොපැමිණේ. කායඝී සිද්ධිය නොකරයි. කියන ලද කායඝීයන් කිරීමට සමත් නොවේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කිම කිසිවෙක් වනාහී කිසිම දිනක සමීපයට පැමිණෙන්නේද? නැතහොත් කිසිම දිනක නොපැමිණෙන්නේද? එහි “තං” යනු “යථා තං අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො” යනාදී තන්හි මෙන් පද පුරුණ නිපාතයක් පමණක් බව දත යුතුය. නැතහොත් ලිඛිතය වෙනස් කොට “සො” යයි කිවයුතු කල්හි “තං” යයි කියන ලදී. මෙසේ කියනු ලබන කල්හි ඒ අර්ථය සුවසේ අවබෝධ වේ.

මෙසේ “ඒ සියලු ධනය හැම කල්හිම ඔහුගේ කායඝී සිද්ධිය පිණිස ළඟට නොපැමිණේ” යයි දේශනා කොට දූන් යම් හේතූන් නිසා නොපැමිණේ ද ඒවා දක්වන්නාහු වදාළහ.

නිධි වා යානා වචනි සඤ්ඤා වාස්ස විමුක්ඛානි
නාගාවා අපනාමෙතති යක්ඛා වාපි භරනති තං
අප්පියාවාපි දායාදා උද්ධරනති අපස්සතො” යනුයි.

“නිධානය හෝ තිබු තැනින් ඉවත් වෙයි. නිදන් කළ තැන පිළිබඳ ඔහුගේ සංඥාව හෝ මුළා වෙයි. (තිබු තැන හැඳින් ගත නොහැකි වෙයි.)

නාගයෝ හෝ නිධානය තිබූ තැනින් ඉවත් කෙරෙත්. යක්‍ෂයෝ හෝ එය හැරගෙන යත්. අප්‍රිය වූ උරුමක්කාරයෝ හෝ ඔහු නොදැක්කදී පොළොව හාරා නිධානය ගොඩ ගනිති."

එහි අර්ථය : යම් ස්ථානයක නිධානය මැනවින් තැන්පත් කරන ලද්දේ වේ ද එම "නිධි" නිධානය ඒ "යානා වචනි" ස්ථානයෙන් වූත වේ. පහ වේ. ඉවත් වේ. අවේනනික වුවද පින් ගෙවීම හේතුවෙන් වෙනත් තැනකට යයි. "සඤ්ඤා වා අස්ස විමුක්ඛාති" යම් ස්ථානයක නිධානය තැන්පත් කරන ලද්දේ වේද එම ස්ථානය නොදනී. මොහුගේ පුණ්‍යක්‍ෂය විමෙන් මෙහෙය වන ලද "නාගාවා" නාගයෝ හෝ එම නිධානය "අපනාමෙනති" වෙනත් තැනකට ගෙන යති. "යක්ඛාවාපි හරන්ති" යක්‍ෂයෝ හෝ කැමති තැනකට ගෙන යති. "අපස්සනො" නොදකිද්දී හෝ මොහුගේ "අප්පියා වා දායාදා" අප්‍රිය උරුමක්කාරයෝ පොළොව සාරා එම නිධානය "උදධරන්ති" ගොඩ ගනිති. මෙසේ මෙම ස්ථානයෙන් වූතවිම් ආදී කාරණයන් කරණකොට ගෙන මොහුගේ ඒ නිධානය කායඝී සිද්ධිය පිණිස නොවේ.

මෙසේ ස්ථානයෙන් ඉවත්වීම් ආදී තම කායඝී සිද්ධිය ඉටු නොවන ලෝක සම්මත කාරණයන් දේශනා කොට දැන් : මේ කාරණයන්ට මූල හේතුව වූ යම් ඒ පුණ්‍යක්‍ෂය සංඛ්‍යාත එකම කාරණයක් වේද එය දක්වන්නාහු :

"යදා පුඤ්ඤකංගො හොති සංඛමෙනං විනස්සති" යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් කලෙක්හි හෝග සම්පත් නිපදවන්නාගේ "පුඤ්ඤස්ස ඛයො හොති" පින ක්‍ෂය වූයේ වේද හෝග පරිහානියට හේතුවන පාපයක් අවසර ලැබ සිටියේ වේද ඉක්බිති නිධානයක් තැන්පත් කරන්නා විසින් තැන්පත් කරන ලද යම් හිරණ්‍ය සුවරණාදී ධනයක් වේ ද "සංඛමෙනං විනස්සති" ඒ සියල්ල විනාශ වේ යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ බලාපොරොත්තුවෙන් තැන්පත් කරන ලද්දේ නමුදු තම බලාපොරොත්තු ඉටු නොකරන, නොයෙක් ආකාරයෙන් වෙනස් වීම ස්වභාව කොට ඇති ලෝක සම්මත නිධානය දේශනා කොට දැන් යම් පුණ්‍ය සම්පත්තියක් පරමාර්ථ වශයෙන් නිධානය යයි දැක්වීමට ඒ කෙළෙඹියාට අනුමෝදනා වශයෙන් මේ නිධිකණ්ඩය ආරම්භ කළහ. එය දක්වන්නාහු වදාළහ :

යසස දානෙන සීලෙන සඤ්ඤාමෙන දමෙනව
නිධි සුනිහිතො හොති ඉත්ථියා පුරිසසසවා"

"යම් ස්ත්‍රියක විසින් හෝ පුරුෂයෙකු විසින් හෝ දානයෙන් ශීලයෙන් ද චිත්ත සංයම සඬ්ඛ්‍යාත සමාධියෙන් ද ක්ලේශෝපශම සඬ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥාවෙන් ද මනාසේ නිධානයක් තැන්පත් කරන ලද්දේ වේද" එහි "දානෙන" යනු "දානඤ්ච ධම්ම වරියාව" යන මෙහි කී අයුරින් ගත යුතුය. "සීලං" යනු කායික වාචසික වශයෙන් නොඉක්ම වීමයි. නැතහොත් පඤ්චායන, අධ්‍යායන, පාතිමොක්ඛ සංවර ආදී සියලු ශීලය මෙහි "සීල" යයි අදහස් කරන ලදී. "සඤ්ඤාමො" යනු සංවරයයි. සිතින් විවිධ අරමුණු කරා යාම වැළැක්වීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය සමාධියට නමකි. යම් සංයමයකින් යුත් තැනැත්තා "අතින් සංයත වූයේ පයින් සංයත වූයේ වචනයෙන් සංයත වූයේ හැම අතින්ම සංයත වූයේ (ධම්ම පද - 362) යනුවෙන් මෙහි හැම අතින්ම සංයුත වූයේ යයි දේශනා කරන ලද්දේ ද එම තැනැත්තාය. සමහරු "හික්මීම සංයමයයි. වැළැක්වීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය ඉන්ද්‍රිය සංවරයට නමකි" යි කිහි. "දමො" යනු දමනයයි. කෙලෙස් සංසිඳවීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය ප්‍රඥාවට නමකි. ප්‍රඥාව වනාහි කිසියම් තැනෙක්හි "පඤ්ඤා" යන්නෙන්ම කියනු ලැබේ. "සුසංසුසා ලහතෙ පඤ්ඤං" (අසනු කැමත්ත හේතු කොට ගෙන ප්‍රඥාව ලබයි) යන මේ ආදී තත්තිය. කිසියම් තැනෙක්හි "ධම්ම" කියනු ලැබේ. "සචං ධම්මො ධිති වාගො" යන මේ ආදී තත්තිය. කිසියම් තැනෙක්හි "දම" යයි කියනු ලැබේ. "යදි සචා දමා වාගා ඛන්තා හියො න චිජ්ජති" (සත්‍යයට, ඉන්ද්‍රිය දමනයට, පරිත්‍යාගයට, ඉවසීමට වඩා ලෝකික ලෝකෝත්තර ධනය ලබා දෙන අන් කිසිවක් නැත) ආදී තත්තිය. මෙසේ දානාදිය දූත දූන් මේ ගාථාවෙහි අර්ථය මෙසේ පිළිකොට දත යුතුය. "යසස ඉත්ථියා වා පුරිසසස වා දානෙන සීලෙන සඤ්ඤාමෙන දමෙනව" යම් ස්ත්‍රියකට හෝ පුරුෂයෙකුට හෝ දානයෙන් ශීලයෙන් සංයමයෙන් දමනයෙන් යන මේ සතර ධර්මයන්ගෙන් - යම් සේ අමුරුනින් හෝ රනින් හෝ මුත්‍ර වලින් හෝ මැණිකෙන් හෝ ධනමය නිධානයක් වේද ඒ රන් ආදිය එක් තැනක තැන්පත් කිරීමෙන් නිදන් කෙරේද, ඒ ආකාරයට පුණ්‍යමය "නිධි" නිධානයක් ඔවුන්ගේ දානාදිය එක් චිත්ත සන්තානයක හෝ චෛත්‍ය ආදී වස්තුවක් කෙරෙහි හෝ මැනවින් කිරීම් වශයෙන් "සුනිහිතො හොති" මනා ලෙස තැන්පත් කරන ලද්දේ වෙයි යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "යසස දානෙන" යන මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පරමාර්ථ වශයෙන් නිධානයක් බව දේශනා කොට දැන් යම් තැනක තැන්පත් කළ ඒ නිධානය මැනවින් තැන්පත් කළේ වන්නේ ද ඒ වස්තුව දක්වන්නාහු

"වෙනියමිහිව සංඝෙ වා පුග්ගලෙ අතිරීසු වා
මාතරි පිතරි වාපි අපො ජෙට්ඨමිහි භාතරී"

"වෛත්‍යය කෙරෙහි ද සංඝයා කෙරෙහි ද යම් පුද්ගලයෙකු කෙරෙහි ද ආගන්තුකයෙකු කෙරෙහි ද මව කෙරෙහි ද පියා කෙරෙහි ද නැවත වැඩිමහළු සහෝදරයා හෝ (සහෝදරිය) කෙරෙහිද"

එහි පිදිය යුතු හෙයින් = වෙනිය වේ. පූජා කළ යුතු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. නැතහොත් රැස් කළ හෙයින් = වෙනිය වේ. එය වනාහි පාරිභෝගික වෛත්‍යය, උද්දිසාක වෛත්‍යය, ධාතු වෛත්‍යය වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ. එහි බෝධි වෘක්ෂය පාරිභෝගික වෛත්‍යයි. බුද්ධ ප්‍රතිමාව උද්දිසාක වෛත්‍යයයි. සධාතුක ධාතු ගර්භ ස්තූප ධාතුක වෛත්‍යයයි. "සංඝො" යනු බුද්ධ ප්‍රමුඛාදීන් අතුරෙන් යම් කිසිවෙක්; "පුග්ගලො" යනු ගිහි හා පැවිද්දන් අතුරෙන් යම් කිසිවෙක්; මොහුට වේලාවක් නැත්තේනුයි දවසේ යම් ඒ වේලාවක්හි පැමිණේනුයි = "අතිරී" වේ. එකෙණෙහිම පැමිණි ආගන්තුකයාට මෙය නමකි. ඉතිරි පද කියන ලද අයුරින්මය. මෙසේ වෛත්‍යය ආදිය දැන; දැන් මෙසේ මේ ගාථාවෙහි අර්ථය පිළිකොට දන යුතුය. යමෙක් වනාහි ඒ නිධානය මැනවින් තැන්පත් කළේ වේ යයි කියන ලද්දේ ද හෙතෙම මේ වස්තූන්හි මැනවින් තැන්පත් කළේ වෙයි. කුමක් හෙයින්ද යත්? බොහෝ කලක් ඉෂ්ට ඵල ලබා දීමෙහි සමත් බැවිනි. ඒ එසේමය. වෛත්‍යයක් විෂයෙහි ස්වල්පයක් නමුත් දී බොහෝ කලක් ඉෂ්ට ඵල ලබන්නෝ වෙති. යම් සේ කියන ලද්දේ ද :

"එක් මලක් පූජා කොට කල්ප අසූ කෝටියක් දුග්ගතියක නූපන්නෙමි. මේ පුෂ්පදානයෙහි ඵලයයි" යනු ද "ස්වල්ප මාත්‍ර වූ සැප පරිත්‍යාගයෙන් මහත් සැපයක් ලැබෙන බව පෙනේ" යනු ද වේ.

මෙසේ දක්ෂිණා විසුද්ධිය - වෙලාම සූත්‍රාදීන්හි දේශනා කළ අයුරින්ම සංඝාදි වස්තූන්හි ද දානයෙහි ආනිසංස විභාගය දන යුතුය. යම් සේ වෛත්‍යය ආදියෙහි දානයාගේ පැවැත්මෙහි ඵල සම්පත්තිය දක්වන ලද්දේ ද ඒ ආකාරයට සුදුසු පරිදි සියලු තත්ති ඒ ඒ දෙය අරමුණු කොට වාරිත්‍ර වාරිත්‍ර වශයෙන් ශීලයෙහි ද බුද්ධානුස්සති වශයෙන් සංයමයෙහි

ද ඒ ඒ වස්තූන් පිළිබඳ විදර්ශනා මනසිකාර ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා වශයෙන් දමනයෙහි ද පැවැත්ම ද එහි ඵල සම්පත් ද දත යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දානාදියෙන් නිදන් කරනු ලබන පුණ්‍යමය නිධානයෙහි වෛතෘ ආදී ප්‍රභේද ගත වස්තූන් දක්වා දුන් මේ වස්තූන්හි මැනවින් තැන්පත් කළ ඒ පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගැඹුරු වූ ද ජලය අවසන් කොට ඇත්තා වූ ද තැන්හි නිදන් කළ නිධානයට වඩා ඇති විශේෂත්වය දක්වන්නාහු වදාළහ :

“එසො නිධි සුනිහිනො අජෙයො අනුගාමිකො
පහාය ගමනියෙසු එත මාදාය ගඨ්ඨි”

“මනා සේ තැන්පත් කළ මේ පුණ්‍ය නිධානය අන්‍යයන් විසින් දිනා ගන්නට නොහැකිය. පරලොව යන විට තමා අනුව යන්නේ වෙයි. මැරෙන අවස්ථාවෙහි හැර දමා යා යුතු වස්තු ඇති කල්හි මේ පුණ්‍ය නිධානය රැගෙන (පරලොව) යයි යනුයි.

එහි පූච්ඡ පදයෙන් දානාදියෙන් මැනවින් තැන්පත් කළ ඒ පුණ්‍ය නිධානය “එසො නිධි සුනිහිනො” යනුවෙන් දක්වයි. “අජෙයො” යනු අනුන් විසින් පරාජය කොට ගත නොහැකි බැවින් “අජෙයො” වේ. “අජෙයො” යයි ද පාඨයකි. එහි රැස් කළ යුතු, රැස් කර ගැනීමට සුදුසු, හිතසුව කැමැත්තා විසින් සම්පයට ගත යුතු යන අර්ථය වේ. තැතහොත් එම පාඨයෙහි “මේ නිධානය රැස් කර ගත යුතු යයි සම්බන්ධ කොට තැවත - කුමක් නිසා දැයි ප්‍රශ්න කිරීම දක්වා යම් හෙයකින් මනාව තැන්පත් කරන ලද දෙය තමා අනුව යන්නේ ද ඒ නිසා යයි සම්බන්ධ කළ යුතුය. අනෙක් අතට වනාහි මැනවින් තැන්පත් කළ නිධානයාගේ රැස් කර ගත් බවද කියන ලද්දේ වන්නේය. මැනවින් තැන්පත් කළ නිධානය රැස් කර ගත යුතු දෙයක් නොවේ. එය වනාහි රැස් කර ගත් දෙයක්මය. අනුව යන්නේනුයි “අනුගාමිකො” වේ. ඒ ඒ භවයන්හි ඵල ප්‍රදානය කිරීම කරණ කොට ගෙන පරලොව යන තැනැත්තා ද අත් නොහරි යන අර්ථයයි. “පහාය ගමනියෙසු එතමාදාය ගඨ්ඨි” යනු මැරෙන කාලය එළඹී කල්හි, සියලු භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි, මේ පුණ්‍ය නිධානය රැගෙන පරලොව යන්නේ ය යන මෙය වනාහි එහි අර්ථයයි. එම අර්ථය වනාහි නොගැළපෙන්නේ නොවේද? කුමක් හෙයින් ද යත්? භෝගයන් (පරලොව) නොයන හෙයින්. ඒ ඒ භෝගයෝ දුරු කළ යුත්තෝමය. ඒ ඒ ගති විශේෂයෝ යා යුතු ස්ථාන වන්නෝය. යම් හෙයකින්

- ඉදින් මේ අරිය වන්නේ නම් "භෝගයන් අත්හැර සුගති විශේෂයකට යා යුතු කල්හි" යයි කියන්නේය. එහෙයින් මෙසේ මෙහි අරිය දත යුතුය. "නිධානය තිබූ ස්ථානයෙන් ඉවත්වීම හෝ වේ" යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් මිනිසා භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි මේ (පුණ්‍ය නිධානය) රැගෙන යයි. මේ නිධානය වනාහි අනුගාමික බැවින් ඔහු අත් නොහරී" යනුයි. "ගමනියෙසු" යන මෙහි "යා යුතු කල්හි" යන අරියයි. "යන කල්හි" යන අරිය නොවේ යයි අදහසක් වේ නම් එය ඒකාන්ත වශයෙන් නොගත යුතුය. "අරියා නියායාණිකා (ආයාථයෝ නිවනට පමුණුවන්නෝ) යන මෙහි "ගෙන යන්නෝ යන අරිය මිස ගෙන යා යුත්තෝ" යන අරිය නොවන්නේ යම් සේ ද එසේම මෙහි ද "යන කල්හි" යන අරිය මිස "යා යුතු කල්හි" යන අරිය නොවේ. නැතහොත් මෙතෙම මැරෙන කාලයෙහි කිසිවෙකුට (යමක්) දෙනු කැමැත්තේ භෝගයන් ස්පර්ශ කිරීමටත් නොලබයි. එහෙයින් ඔහු විසින් ඒ භෝගයෝ මුලින් කයින් දුරු කළ යුතුය. පසුව පහ වූ ආශා ඇති සිතින් (දුරු කොට) යන කල්හි යයි මෙසේ මෙහි අරිය දත යුතුය. භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි මෙසේ පුණ්‍ය නිධි විභාගය එයින් බැහැර කොට රැගෙන යයි යනුවෙන් මුලින් කී අරියේ දී නිර්ධාරණාර්ථයේ සත්තමි විභක්තියි. භෝගයන්ගේ ගමනිය භාවයෙන් මේ නිධානය රැගෙන යන බව කියවෙන හෙයින් පසු අරියෙහි භාවාර්ථය කරණ කොට ගෙන භාව ලක්ෂණයෙහි සත්තමි විභක්තියි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගැඹුරු ජලය අත්තකොට ඇති භූමියෙහි නිදන් කළ නිධානයට වඩා ඇති විශේෂයන් දක්වා නැවත තමාගේ භාණ්ඩයන්හි ගුණ වර්ණා කිරීමෙන් මිළදී ගන්නා ජනයා තුළ උනන්දුව ඇති කරන උසස් භාණ්ඩ වෙළෙන්දෙකු මෙන් තමන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගුණ වර්ණා කිරීමෙන් එම පුණ්‍ය නිධානයෙහි දෙවි මිනිසුන්ගේ උත්සාහය ඇති කරමින් වදාළහ.

"අසාධාරණ මඤ්ඤාසං අවොරහරණො නිධි
කයිරාථ ධිරො පුඤ්ඤානි යො නිධි අනුගාමිකො"

"පුණ්‍ය නිධානය අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවේ. සොරුන් විසින් පැහැර ගත නොහැකිය. පරලොව යන කල්හි ද තමා අනුව යන්නා වූ යම් පුණ්‍ය නිධානයක් වේ ද නුවණැත්තේ ඒ පින්කම් කරන්නේය."

එහි "අසාධාරණ මඤ්ඤාසං" යනු අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවූ; මකාරය "අදුකම්මසුබාය වෙදනාය සමපසුත්තා" ආදී තැන්හි මෙන් පද

සන්ධිකර අක්‍ෂරයකි. සොරුන් නොගන්නේ = "අවොරහරණො" යි සොරුන් විසින් ගත යුත්තක් නොවේ යන අර්ථයයි. නිදන් කළ යුතු බැවින් "නිධි" වේ. මෙසේ පද දෙකෙන් පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගුණ වර්ණනා කොට ඉන් අනතුරු පද දෙකෙන් "කයිරාථ ධිරො පුඤ්ඤානි යො නිධි අනුගාමිකො" යනුවෙන් එම පුණ්‍ය නිධානයෙහි උත්සාහය උපදවයි. එහි අර්ථය : යම් හෙයකින් පින නම් අත්‍යයන්ට අසාධාරණ වූ ද සොරුන් විසින් ගත නොහැකි වූ ද නිධානයක් වේද, හුදෙක් අසාධාරණ හා සොරුන් විසින් ගත නොහැකි පමණක් ම නොවේ. තවද "එසො නිධි සුනිහිතො අපෙය්‍යො අනුගාමිකො" යයි මෙහි කියන ලද්දේ ද "යො නිධි අනුගාමිකො" යම් නිධානයක් අනුගාමික වේ ද එය ද යම් හෙයකින් පින ම වේ ද එහෙයින් "ධිරො" බුද්ධියෙන් යුත් ධේර්යයෙන් යුත් පුද්ගලයා "පුඤ්ඤානි" පින් "කයිරාථ" කරන්නේ ය යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගුණ වර්ණනාවෙන් පුණ්‍ය නිධානයෙහි දෙව් මිනිසුන්ගේ උත්සාහය උපදවා දෑත් යමෙක් උත්සාහවත් වී පුණ්‍ය නිධානය ක්‍රියාවෙන් සම්පාදනය කරත් ද ඔවුන්ට ඒ පුණ්‍ය නිධානය යම් ඵලයක් දෙයි ද එය කෙටියෙන් දක්වන්නාහු "එස දෙවමත්‍රස්සානං සබ්බකාම දදො නිධි" යයි වදාළහ.

දෑත් යම් හෙයකින් ප්‍රාර්ථනාව හා ප්‍රතිබද්ධ වූ පුණ්‍ය නිධානය සියලු කැමති දේ දීම ප්‍රාර්ථනාවෙන් තොරව සිදු නො වේද? යම් සේ වදාළේද? "ගෘහපතියෙනි, ධම්මචාරි සමචාරි පුද්ගල තෙමේ "මම කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් මතු ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි හෝ - පෙ - සහභාවයට පැමිණෙමි නම් මැනවැයි කැමති වේ නම් හෙතෙම කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් පසු ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි සහභාවයට පැමිණේ යන කරුණ සිදු වන්නේය. ඒ කවර හෙයින්ද යත්? හෙතෙම ධම්මචාරි සමචාරි වන හෙයින්" එසේම "අනාශ්‍රව වූ චේතෝ විමුක්ති, ප්‍රඥා විමුක්ති මෙලොවදීම තමා විසින් දෑත ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කොට ඵලශ්‍රී වාසය කෙරෙයි. ඒ කවර හෙයින්ද යත්? හෙතෙම ධම්මචාරි සමචාරි වන හෙයින්" එසේම වදාළහ. "මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි හික්‍ෂුට ශ්‍රද්ධාවෙන් යුක්ත වේද ශීලයෙන්, ශ්‍රැතයෙන්, ත්‍යාගයෙන්, ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වේද ඔහුට මෙසේ සිත් වෙයි. "මම ඒකාන්තයෙන් කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් මතු ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි හෝ - පෙ - සහභාවයට පැමිණෙමි නම් යෙහෙකි" යනුවෙනි. හෙතෙම එම සිත ස්ථිර ලෙස පිහිටුවයි. එම සිත අධිස්ථාන කරයි. එම සිත වඩයි. ඔහුගේ එම සංස්කාරයෝ ද විහරණයෝ ද මෙසේ වඩා මෙසේ බහුලව කොට එහි ඉපදීමට හේතු වෙති" යන මේ ආදියයි.

එහෙයින් එසේ එසේ කැමැත්තට අනුකූල වූ චිත්ත, පදහන, අධිෂ්ඨාන, භාවනා පිරිකර කොට ඇති ඒ ප්‍රාර්ථනාව ඔහුට කැමති දේ දීමෙහි හේතුව දක්වන්නාහු "යං යදෙවාහි පතෙට්ඨති සබ්බමෙතෙන ලබ්බති" යයි වදාළහ.

දන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් යම් ඒ සියල්ලක් ලැබේ ද එය සීමා වශයෙන් දක්වන්නාහු "සුවණණතා සුසාරතා" යන මේ ආදී ගාථාවන් වදාළහ. එහි පළමු ගාථාවෙහි පළමු කොට "සුවණණතා" නම් සුන්දර ඡවි වර්ණ ඇති බවයි. රන්වන් සමක් ඇති බවයි. එය ද මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලබයි. යම් සේ වදාළේ ද "මහණෙනි, තථාගත තෙමේ යම් පූර්ව ජාතියෙහි - පෙ - පෙර මිනිස් වූයේ නොකිපෙන සුඵ වූයේ උපාය බහුල කොට ඇත්තේ විය. බොහෝ සේම කියන ලද්දේ නමුදු ක්‍රෝධ වශයෙන් නොගැටුණේය. නොකිපුණේය. ව්‍යාපාදයට නොපැමිණියේ ය. ක්‍රෝධය සිත නොපිහිටුවීය. කෝපයත්, ද්වේෂයත් නොසතුටත් පහළ නොකළේය. සියුම් වූ මොළොක් වූ ඇතිරිලි ද පොරොත්තා ද සියුම් කොමු පිළි ද සියුම් කපු පිළි ද - පෙ - සියුම් පට පිළි හා පලස් ද දෙන්නෙක් විය. හෙතෙම ඒ කර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් - පෙ - මේ මිනිස් බවට ආයේම මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ ලබයි. හේ රන්වන් වෙයි. රන්බඳු පැහැ ඇති සිවිය ඇත්තේ වෙයි" යනුවෙනි. "සුසාරතා" නම් බුහු භාර ඇති බවයි. කුරවි කොවුලෙකුගේ බඳු මිහිරි හඬ ඇති බවයි. එය ද මෙයින් ලැබේ. යම් සේ වදාළේ ද? "මහණෙනි තථාගත තෙමේ යම් පූර්ව ජාතියක - පෙ - ඵරුෂ වචනය අත්හැර ඵරුෂ වචනයෙන් වැළකුණේ වේ ද නිදොස් වූ කණට සැප වූ - පෙ - යම් වචනයක් වේ ද එබඳු වූ වචන කීවේ වේ ද හෙතෙම එම කර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් - පෙ - මේ මිනිස් බවට ආයේම මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ දෙක ලබයි. දික් පුළුල් දිව ඇත්තේ වෙයි. බුන්ම ස්වර ඇත්තේ ද කුරවි කොවුලෙකුගේ බඳු මිහිරි හඬ ඇත්තේ ද වෙයි" යනුවෙනි. "සුසණ්ඨාන" යනු යහපත් සටහන් ඇති බවයි. සුදුසු ස්ථානයන්හි අඟපසග සුදුසු පරිදි මැනවින් පිහිටියේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එය ද මෙයින් ලැබේ. යම් සේ වදාළේ ද "මහණෙනි, තථාගත තෙමේ පෙර ජාතියෙහි - පෙ - මිනිස් වූයේම "මේ සත්වයෝ කෙසේ නම් සැදූහැයෙන් වැඩෙන්නාහුද? ශීලයෙන්, ශ්‍රැතයෙන්, ත්‍යාගයෙන්, ප්‍රඥාවෙන් ධන ධාන්‍යයෙන් කෙත්වතු වලින් දෙපා සිටුවා සතුන්ගෙන් අඹු දරුවන්ගෙන්, දෑසි කම්කරු පුරුෂයන්ගෙන්, නැදෑයන්ගෙන්, මිතුරන්ගෙන්, බන්ධුන්ගෙන් වැඩෙන්නාහුදැයි බොහෝ දෙනාට වැඩ කැමති වූයේ හිත කැමති වූයේ පහසුව කැමති වූයේ නිරූපදැන බව කැමති වූයේ විය. හෙතෙම ඒ කර්මය (කළ බැවින්) - පෙ - මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ තුන ලබයි.

සිංහයාගේ පෙරඩ කය මෙන් පරිපූර්ණ වූ සිරුර ඇත්තේ වෙයි. මසින් පිරුණ පිටිකර ඇත්තේ වෙයි. සම වූ වට වූ කඳ ඇත්තේ වෙයි." යන මේ ආදියයි. මේ ක්‍රමයට මෙයින් පසුවද මේ පුණ්‍ය නිධානයේ ප්‍රතිලාභ පිළිබඳ සාධක වූ දේශනා පාඨයෝ ඒ ඒ තැන්වලින් ගෙන කිව යුත්තාහ. විස්තර අධික වේය යන හයින් වනාහී කෙටි කරන ලදී. දැන් ඉතිරි පදයන්ගේ වර්ණනාව කරන්නෙමි. "සුරූපනා" යන මෙහි සියලු ශරීරය රූපය යයි දත යුතුය. "පරිවරන ලද ආකාශය රූපය යයි ව්‍යවහාරයට යේ" ආදියෙහි මෙනි. එම රූපයෙහි සුන්දරබව, සුරූපී බව, ඉතා දීර්ඝ නොවන බව, ඉතා කොට නොවන බව, ඉතා කෘෂ නොවන බව, ඉතා මහත් නොවන බව, ඉතා කළු නොවන බව, ඉතා සුදු නොවන බව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "ආධිපත්‍ය" යනු අධිපති භාවයි. ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාර ආදී වශයෙන් අධිපති භාවයෙහි කියන ලද්දේ වෙයි. "පරිවාරො" යනු අගාරිකයන්ගේ (ගෘහවාසීන්ගේ) නෑජන පිරිවර ජන සම්පත්තියත් අනගාරිකයන්ගේ පිරිස් සම්පත්තියත්ය. ආධිපත්‍යඤ්ච පරිවාරොව "ආධිපත්‍ය පරිවාරා" වේ. මෙහිද සුවණ්ණතා ආදියෙන් ශරීර සම්පත්තියත් "ආධිපත්‍ය" යන්නෙන් භෝග සම්පත්තියත් "පරිවාරා" යන්නෙන් සජන පරිජන සම්පත්තියත් කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය. "සඤ්ඤාමෙතෙන ලඤ්ඤා" යනු "යං යදෙවාපතෙවනති සඤ්ඤාමෙතෙන ලඤ්ඤා" යයි යමක් කියන ලද්දේ ද එය ද මෙහි සීමා වශයෙන් කියන ලද සුවණ්ණතා ආදී භයට අයත් සියල්ල ද යන මේවා මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ යයි දත යුතු බව දක්වයි.

මෙසේ මෙම ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු රාජ්‍ය සම්පත්තියෙන් මෙහා දෙව් මිනිස් සම්පත් දක්වා දැන් ඒ රාජ්‍ය සම්පත් දෙක දක්වන්නාහු "පදෙස රජං" යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි "පදෙස රජං" යනු එක් දිවයිනක සම්පූර්ණ රාජ්‍යයට නොපැමිණ පොළොවෙහි එක් එක් ප්‍රදේශයක පවත්නා රාජ්‍යයි. ඉසුරුමත් බව "ඉසුරිය" වේ. මෙයින් දීපවක්‍රවර්ති රාජ්‍යය දක්වයි. "වක්කවනති සුඛං පියං" යනු මනොඥ වූ ප්‍රිය වූ මනාවූ සක්විති සැපයයි. මෙයින් සතර දික් කෙළවර කොට ඇති වක්‍රවර්ති රාජ්‍යය දක්වයි. දෙවියන් අතර රාජ්‍ය: දෙවරජ්ඣ වේ. මෙයින් මන්ධාතු ආදී මිනිසුන්ගේ ද දේව රාජ්‍යය දක්වන ලද්දේ වෙයි. "අපි දිබ්බසු" යන මෙයින් යමෙක් දිව්‍ය භාවය නිසා "දිබ්බ" යයි කියන ද ඒ දිව්‍යමය භවයන්හි උපන්නවුන්ගේ දේව රාජ්‍යය දක්වයි. "සඤ්ඤාමෙතෙන ලඤ්ඤා" යන්නෙන් යමක් "යං යදෙවාපතෙවනති සඤ්ඤාමෙතෙන ලඤ්ඤා" යයි කියන ලද්දේ ද එහි සීමා වශයෙන් ප්‍රදේශ රාජ්‍යාදී මේ දෙවෙනි සියල්ල මෙයින් ලැබේ යයි දත යුතු බව දක්වයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු දෙව් මිනිස් රජ සම්පත් දක්වා දුන් ගාථා දෙකෙන් කියන ලද සම්පත් කෙටියෙන් පෙරටු කොට ගෙන නිවාණ සම්පත්තිය දක්වන්නාහු "මානුෂිකාව සම්පත්ති" යන මේ ගාථාව වදාළහ. මේ එහි පදවර්ණනාවයි. මිනිසුන්ට අයත් දේ = මානුෂී වේ. එයම "මානුෂිකා" වේ. සමෘද්ධ වීම : සමපත්ති වේ. දෙවියන්ගේ ලෝකය = දෙව් ලෝක වේ. එහි "දෙව් ලෝකෙව යා රති" යනු ඉතිරියක් නොකොට ගැනීමයි. අධ්‍යාත්මයෙහි හටගත් දෙයින් හෝ බාහිර උපකරණ වූ යමකින් ප්‍රීතිමත් වෙන්නුයි = රති වේ. සැපයට සැප වස්තුවට මෙය නමකි. "යා" යනු අනියත වචනයකි. "ව" ශබ්දය මුලින් සඳහන් කළ සම්පත් සමග සම්පිණ්ඩනාර්ථ කොට ඇත්තේය. නිර්වාණයම = "නිබ්බාණසමපත්ති" වේ. මේ වනාහි අර්ථ වර්ණනාවයි. මේ "සුවණණතා" ආදී පදයන්ගෙන් යම් මානුෂික සම්පත්තියක් හා දේව ලෝකයෙහි යම් රතියක් කියන ලද්දේ ද ඒ සියල්ල ද යම් මේ සද්ධානුසාරිභාව වශයෙන් පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තියක් වේද එයද වශයෙන් මේ තුන්වෙනි පියවරට අයත් සම්පත් ද සීමා වශයෙන් "සබ්බමෙනෙ ලබ්බති" සියල්ල මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලබයි යනුයි. නැතහොත් පෙර සුවණණතාදියෙහි යමක් නොකියන ලද ද "සුසතීමනො - පෙ - ඉධ ඔුභවරිය වාසො" යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් දක්වන ලද පඤ්ඤාවේයයනම් ආදී හේදයෝ ද මානුෂික සම්පත් ද අනෙක් දිව්‍ය ලෝකයෙහි යම් ධ්‍යානාදී රතියක් වේ ද එය ද යම් ඒ කියන ලද ආකාර ඇති නිර්වාණ සම්පත්තිය ද යන මේ සියල්ල ද තුන්වෙනුව සීමා වශයෙන් මෙයින් ලැබේ යයි මෙසේ ද මෙහි අර්ථ වර්ණනාව දත යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු සද්ධානුසාරිභාව ආදී වශයෙන් පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තිය ද දක්වා දුන් - ත්‍රිවිද්‍යා උභතො භාග විමුත්තභාව වශයෙන් ද පැමිණිය යුතු ඒ නිර්වාණයම එයට එළඹෙන උපායද දක්වමින් "මිත්තසම්පදාගමම" යන මේ ගාථාව වදාළහ. මේ එහි පද වර්ණනාවයි: මෙයින් සමෘද්ධ වේ. ගුණ සමූහයට පැමිණෙන්නුයි = සම්පදා වේ. මිත්‍රයාම සම්පදාව වූයේ = මිත්ත සම්පදා වේ. එය "මිත්තසම්පදං" වේ. "ආගමම" යනු හේතු කොට ගෙන; "යොනිසො" යනු උපායෙන්; "පසුඤ්ජනො" යනු යෝගයෙන් නොනැගීමේ කරන්නාහට; මෙයින් දුන ගනිනුයි = විජ්ජා වේ. මෙයින් මිදේ හෝ තෙමේ මිදුණේනුයි = විමුත්ති වේ. විජ්ජාව විමුත්තිව = විජ්ජා විමුත්තියො වේ. විද්‍යා විමුක්තින්හි වයිභාවය = "විජ්ජා විමුත්තිවයිභාවො" වේ. මේ වනාහි අර්ථ වර්ණනාවයි. යම් මේ මිත්‍ර සම්පත්තියකට පැමිණ

ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ වෙනත් ගරු කටයුතු සමුත්තරවරින් වහන්සේ නමක් ඇසුරු කොට උත්වහන්සේගෙන් අවවාද අනුශාසනා ද ලැබ අනුශාසනා පරිදි ප්‍රතිපත්තියෙහි නුවණින් යෙදෙන්නේ ප්‍රබෝතිවාස ආදී ත්‍රිවිද්‍යාවන්හි "එහි විමුක්තිය කවරේද? සිතෙහි මිදීමයි. "නිවණ" ද යනුවෙන් මෙසේ සඳහන් වන අෂ්ට සමාපත්තියෙහි හා නිර්වාණ සංඛ්‍යාත විමුක්තියෙහි ද එසේ එසේ දක්ෂ ලෙස වයි භාවයට පත්වීමයි. මෙය ද සතර වෙනුවට ප්‍රමාණ වශයෙන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ" යනුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පෙර කියන ලද විජ්‍යාවිමුක්තිවසිභාව හා සම්බන්ධ වූ පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු ත්‍රිවිද්‍යා උභතොභාග විමුක්ත වශයෙන් ද පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තිය දක්වා දැන් යම් හෙයකින් විද්‍යා විමුක්ති වයි භාවයට පත් වූවෝ ද ත්‍රිවිද්‍යා උභතොභාග විමුක්ත වූවෝද යන සියල්ලෝ පටිසම්භිදා ආදී ගුණ සම්පත්ති ලබන්ද, මේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙන් ද ඒ සම්පත්තියට පදසාන වශයෙන් එසේ එසේ ඒ සම්පත්තියද ලබයි. එහෙයින් එයද දක්වන්නාහු "පටිසම්භිදා විමොක්ඛාව" යන මේ ගාථාව වදාළහ. යම් හෙයකින් මනාකොට කළ ධර්ම, අර්ථ, නිරුක්ති, ප්‍රතිභානයන්හි ප්‍රභේදගත ප්‍රඥාව "පටිසම්භිදා" යයි කියනු ලැබේ ද යම් මේ "රූපී වූයේ රූප දකී" යනාදී ක්‍රමයට අෂ්ට විමෝක්ෂයෝ වෙන් ද යම් මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් විසින් පැමිණිය යුතු ශ්‍රාවක සම්පත්තිය ඇති කරන ශ්‍රාවක පාරමි වෙන් ද ස්වයමුභාවය ඇති කරන යම් ප්‍රත්‍යෙක බෝධියක් වේ ද සියලු සත්වයන්ට උත්තම භාවය ඇති කරන යම් බුද්ධ භූමියක් වේ ද මේ සියල්ල ද පස් වෙනුවට ප්‍රමාණ වශයෙන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ යයි දත යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යමක් "යං යදෙවාහිපජෝනති සබ්බමෙනෙත ලබ්බති" යයි දේශනා කරන ලද්දේ ද එය මේ ගාථාවන්ගෙන් දක්වා දැන් - මේ සියලු කැමති දේ දෙන නිධානයක් බඳු වූ පුණ්‍ය සම්පත්තියට ප්‍රශංසා කරන්නාහු "එවං මහිද්ධිකා එසා" යන මේ ගාථාවෙන් දේශනාව නිමා කළහ. මේ එහි පද වර්ණනාවයි. "එවං" යනු අනිතාර්ථය දක්වීමයි. මහත් වූ අර්ථයක් මෙහි ඇත්තේනුයි: "මහජීකා" වේ. මහත් වූ අර්ථයක් සඳහා හේතු වේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "මහිද්ධිකා" යයි ද පාඨයකි. "එසා" යනු උද්දේස වචනයකි. එයින් "යස්ස දානෙන සීලෙන" යන මේ ගාථාවේ සිට "කයිරාථ ධීරො පුඤ්ඤානි" දක්වා කියන ලද පුණ්‍ය සම්පත්තිය දක්වයි. "යද්දං" යනු අභිමුඛකරණාර්ථයෙහි නිපාතයක් පමණි. එයින් "එසා" යයි දක්වන ලද දෙය පෙන්වා දීමට "යා එසා" යි අභිමුඛ කරයි. "පුඤ්ඤානං සම්පදා = පුඤ්ඤසම්පදා" වේ. 'තසමා' යනු

හේතුව දක්වන වචනයකි. 'ධිරා' යනු උත්සාහවන්තයෝ ය. 'පසංසන්නි' යනු වර්ණනා කරති. පණ්ඩිතා යනු ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවෝය. "කත පුඤ්ඤනං" යනු කළ පින් ඇති බවයි. මේ වනාහි අර්ථ වර්ණනාවයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "සුවණණනා" මුල්කොට ඇති බුද්ධ භූමිය අවසන් කොට ඇති පුණ්‍ය සම්පදාවේ ආනුභාවයෙන් ලැබිය යුතු අර්ථය වර්ණනා කොට දුන් - එම අර්ථයම පිළිකොට දක්වන්නාහු එම අර්ථයෙන්ම කියන ලද ස්වභාවය ඇති පුණ්‍ය සම්පදාවෙහි මහත් අර්ථවත් බව වර්ණනා කරන්නාහු වදාළහ. මෙසේ මහත් අර්ථයක් ගෙන දීම කරණකොට ගෙන මහත්වීක් වූ මේ පුණ්‍ය සම්පදාව ඉදින් මා විසින් "යසස දානෙන සීලෙන" ආදී ක්‍රමයට දක්වන ලද්දාහු ද එහෙයින් සත්වයන්ට හිත සුව ගෙන දෙන ධර්ම දේශනාවෙහි පසුබට නොවීමෙන් හා තත්වූ පරිදි ගුණයන් කරණ කොට ගෙන ද මා වැනි ධෛර්යවත් පණ්ඩිතයෝ "අසාධාරණ මඤ්ඤසං අවොරහරණො නිධි" යනාදියෙන් මෙහි කියන ලද කරුණු වලින් ද "මහණෙනි පිනට බිය නොවවු, මහණෙනි, යම් මේ පින යයි යමක් වේද එය සැපයට නමකි" ආදී වචනයන්ගෙන් ද නොයෙක් ආකාරයන්ගෙන් කළ පින් ඇති බව ප්‍රශංසා කරති. පක්‍ෂපාති භාවයෙන් නොවේ.

දේශනාව කෙළවර ඒ උපාසකයා බොහෝ ජනයා සමඟ සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. පසේ නදී කොසොල් රජුගේ සමීපයට ගොස් මේ කාරණය දැන්වීය. රජතුමා අතිශයින් සතුටු වී ගෘහපතිය, මැනවි. ගෘහපතිය නුඹ මා වැන්නන් විසින් ද ගෙන්වා ගත නොහැකි නිධානයක් නිදන් කෙළෙහි යයි සතුටු කරවා මහත් පූජාවක් කළේය.

නිධිකණ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

9

දුන් නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කර ඇති මෙතන සූත්‍රයෙහි වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේ ය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා ඉන් අනතුරුව

“යමෙකු විසින් යම් දිනෙක යම් තැනකදී යම් හෙයකින් දේශනා කරන ලද්දේ ද යන මේ කරුණු විස්තර කෙරෙන නිදානය පැහැදිලි කොට මේ සූත්‍රයට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි” යි

එහි යම් හෙයකින් නිධි කණ්ඩ සූත්‍රයෙන් දාන ශීල ආදී පුණ්‍ය සම්පත් කියන ලද්දේ ද එය ද සත්වයන් කෙරෙහි මෙමිත්‍රියෙන් කළ හෙයින් බුද්ධ භූමියට පැමිණවීමට සමත් වීම තෙක් මහත්ඵල වේ. එබැවින් එම පුණ්‍ය සම්ප්‍රදායට උපකාර දැක්වීම් වශයෙන් ද නැතහොත් යම් හෙයකින් සරණයන්ගෙන් ශාසනයට බැස ශික්ෂාපදයන්ගෙන් ශීලයෙහි පිහිටි අයට ආත්මිකාකාරයෙන් රාගය ප්‍රතීණ කිරීමට සමත් වූ ද, කුමාර පඤ්ඤයෙන් මෝහය ප්‍රතීණ කිරීමට සමත් වූ ද කමටහන් දක්වා මංගල සූත්‍රයෙන් ඔහුගේ පැවැත්මට හේතුවන මංගල කරුණු හා ආත්මාරක්ෂාව ද රතන සූත්‍රයෙන් එයට අනුරූප වූ පරාරක්ෂාව ද තිරොකුඩ්ඛ සූත්‍රයෙන් රතන සූත්‍රයෙහි කියන ලද අමනුෂ්‍යයන් අතුරෙන් එක්තරා අමනුෂ්‍ය වර්ගයක් දැක්වීම හා කියන ලද ආකාරයේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පමාවීමේ විපත්තිය ද නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් තිරොකුඩ්ඛ සූත්‍රයෙහි කියන ලද විපත්තීන්ට විරුද්ධ වූ සම්පත්තියද දක්වන ලද්දේ ද එසේ වුවත් ද්වේෂය ප්‍රහාණය කිරීමට සමත් කමටහනක් නොදක්වන ලද්දේමය. එබැවින් ඒ ද්වේෂය ප්‍රහාණය කිරීමට සමත් කමටහනක් දැක්වීම වශයෙන් ද මේ මෙත්ත සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. මෙසේ වීමෙන් වනාහී බුද්ධක පාඨය සර්ව සම්පූර්ණ වෙයි යන මේ කාරණය මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි.

දන් යම් ඒ

“යෙන චුත්තං යදා යත්ථ යයමා වෙනෙස දීපනා
නිදානං සොධයිත්ථාසු කරිසුමත්ථවණණනං”

යයි මාතෘකා තබන ලද්දේ ද (එය දක්වනු ලැබේ.) එහි මේ මෙත්ත සූත්‍රය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. එයද වනාහී යම් කලෙකිහි හිමාලය ප්‍රාන්තයෙහි දෙවියන් විසින් කරදරයට පත් කරන ලද හික්කුණු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයට පැමිණියාහු ද එකල්හි සැවැත්තුවරදී ඒ හික්කුණට ආරක්ෂාව සඳහාත් කමටහන් සඳහාත් දේශනා කරන ලද්දේය යනුවෙන් පළමු කොට මෙසේ කෙටියෙන් මේ පදයන්ගේ පැහැදිලි කිරීම වූ නිදාන ශෝධනය දත යුතුය. විස්තර වශයෙන් වනාහී මෙසේ දත යුතුය.

එක් සමයෙක්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වස් එළඹීමට ආසන්න කාලයෙහි සැවැත්නුවර වැඩ වෙසෙති. එකල්හි වනාහී නොයෙක් රාජ්‍යයන්ට අයත් බොහෝ හික්කුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන ඒ ඒ ස්ථානයන්හි වස් එළඹෙනු කැමැතිව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයට පැමිණෙති. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රාග චරිත ඇත්තවුන්ට සවිඥානක අවිඥානක වශයෙන් එකොළොස් වැදෑරුම් අගුහ කර්ම ස්ථානයන් ද්වේෂ චරිත ඇත්තවුන්ට සතර වැදෑරුම් මෙමත්‍රී ආදී කර්මස්ථානන් මෝහ චරිත ඇත්තවුන්ට මරණසති කර්ම ස්ථාන ආදියත් විතක් චරිත ඇත්තවුන්ට ආනාපානසති පට්ඨි කසිණ ආදී කම්මස්ථානන් ශ්‍රද්ධා චරිත ඇත්තවුන්ට බුද්ධානුස්සති කම්මස්ථාන ආදියත් බුද්ධ චරිත ඇත්තවුන්ට චතුරාර්යාර්යභාවාදී කම්මස්ථාන ආදියත් යනාදී මේ ක්‍රමයට අසුභාර දහසක් ප්‍රභේදගත වූ චරිතයන්ට අනුකූල වූ කම්මස්ථාන දේශනා කරති. ඉක්බිති පන්සියයක් හික්කුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයෙහි කම්මස්ථාන ඉගෙන ගැළපෙන සෙනසුනක් හා ගොදුරු ගමක් ද සොයමින් පිළිවෙළින් ගොස් පිටිසර හිමාලය හා ඒකාබද්ධ වූ නිල් පළිඟු වැනි ගල් තලා ඇති සිසිල් ගණ සෙවන ඇති නිල් වන ලැහැබින් භොබනා වූ මුතු දූල් රිදී පට වැනි වැල්ලෙන් ගැවසී ගත් භූමිභාග ඇති පිරිසිදු සිසිල් ජලාශයෙන් පිරිවැරූ පර්වතයක් දුටහ. ඉක්බිති ඒ හික්කුහු එහි එක් රැයක් වැස රාත්‍රිය පහවූ පසු ශරීරය පිළිදඟුම් කොට ඒ වන ලැහැබට නුදුරු එක් ගමකට පිඬු පිණිස වැඩියහ. ගම වනාහී රාශි භූතව වසන පවුල් දහසකින් යුක්තය. මෙහි මිනිස්සුද සැදුහැයෙන් පැහැදුණෝ වෙති. ඔවුහු පිටිසර පැවිද්දන්ගේ දැකීම දුර්ලභ බැවින් හික්කුන් දැකීමෙන් ම හටගත් ප්‍රීතියොම්නස් ඇත්තෝ වී එම හික්කුන් වළඳවා "ස්වාමිනි, මෙහිම වසනු මැනවැයි ආරාධනා කොට භාවනා කූටි පන්සියයක් කරවා එහි ඇඳුන් පුටු හා පානීය පරිභෝජනීය ජලය සහිත කළඳ සියලු උපකරණ ද පිළියෙල කර දුන්හ. හික්කුහු දෙවන දවස්හි වෙනත් ගමකට පිඬු පිණිස පිටිසියහ. එහි මිනිස්සු ද එසේම උපස්ථාන කොට වස් විසීම සඳහා ආරාධනා කළහ. හික්කුහු "අනතුරක් නැතැ"යි ආරාධනාව පිළිගෙන එම වන ලැහැබට පිවිස සියලු රැ දවල් පටන් ගත් වියඪී ඇතිව වේලාව දක්වන ගෙඩියක් කොටවා නුවණින් සිහි කිරීම බහුල කොට වසන්තාහු ගස් මුල් වලට එළඹ හිඳිති. සිල්වත් හික්කුන්ගේ තේජසින් පහ වූ තේජස් ඇති වෘක්ෂ දේවතාවෝ තම තමන්ගේ විමානයන්ගෙන් බැස දරුවන් රැගෙන එහෙ මෙහෙ හැසිරෙති. යම් සේ ගමක වාසය කිරීමට ගිය රජුන් විසින් හෝ රාජමහාමාත්‍යයන් විසින් හෝ ගම් වැසියන්ගේ ගෙවල්වල නවාතැන් ගත් කල්හි ගෘහවාසීහු ගෙවලින් නික්ම වෙනත් තැනක වසමින් "කවදා නම් යන්තාහුද"යි දුර

සිට බලන් ද ඒ ආකාරයට දෙවියෝ තම තමන්ගේ විමානයන් අත්හැර එහෙ මෙහේ හැසිරෙන්නාහු "ස්වාමීන් වහන්සේලා කවදා නම් වඩින්නාහුද"යි දුර සිට බලති. පසුව ඔවුහු මෙසේ එක්ව සිතූහ. "පෙර වස් එළඹී හික්කුහු ඒකාන්තයෙන් තෙමසක් වසන්නාහ. අපි වනාහී ඒ තාක් බොහෝ කාලයක් දරුවන් රැගෙන විමානයෙන් ඉවත්ව විසීමට නොහැක්කෙමු අපි හික්කුන්ට භයජනක අරමුණු දක්වන්නෙමු නම් යෙහෙකි"යි යනුවෙනි. ඔවුහු රාත්‍රියෙහි හික්කුන් මහණදම් කරන වේලාවෙහි භය ජනක යක්ෂ රූප මවාගෙන ඉදිරියෙන් ඉදිරියෙන් සිටිති. භයජනක ශබ්ද කරති. එම රූප දැක එම ශබ්ද අසා හික්කුන්ගේ හදවත කම්පා විය. සුදුමැලි වී දුර්වර්ණ වූහ. එහෙයින් ඒ හික්කුහු සිත එකඟ කර ගැනීමට නොහැකි වූහ. එකඟ නොවූ සිත් ඇති එසේම බිය නිසා නැවත නැවත සංවේගයට පත් ඒ හික්කුන්ගේ සිහිය මුළා විය. ඉන්පසු මුළා වූ සිහි ඇති ඒ හික්කුන්ට දුගඳ අරමුණු යොමු කළහ. ඒ දුගඳින් ඒ හික්කුන්ගේ හිස් මොළය පෙළනු ලබන්නාක් මෙන් විය. දැඩි හිසේ වේදනා ඇති විය. එහෙත් ඒ බව ඔවුනොවුන්ට නොදන්වූහ. ඉක්බිති එක් දිනක් සංඝස්ථවිරයන් වහන්සේට උපස්ථාන කරන වේලාවෙහි සියල්ලන් රැස් වූ කල්හි සංඝස්ථවිරයෝ මෙසේ විමසූහ. "ඇවැත්නි, මේ වන ලැහැබට පිවිසි නුඹ වහන්සේලාගේ ඡවි වර්ණය දින කීපයක් ඉතාමත් පිරිසිදු විය. ඉන්ද්‍රියයෝ ප්‍රසන්නයහ. දන් වනාහී කෘශව දුර්වර්ණ ව සුදුමැලි වූහ. කිම නුඹලාට මෙහි නොගැළපෙයි ද?" ඉන්පසු එක් හික්කුවක් මෙසේ කීහ. "ස්වාමීනි, මම රාත්‍රියට මෙබඳු වූ ද මෙබඳු වූ ද භයජනක අරමුණු දකිමි. අසමි. මෙබඳු ගඳ ආඝ්‍රාණය කරමි. එහෙයින් මගේ සිත සමාධිගත නොවේ" යනුවෙනි. මේ ආකාරයට සියල්ලෝම එම පුවත දැන්වූහ.

සංඝස්ථවිරයන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. "ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වස් එළඹීම දෙකක් පණවන ලදී. අපට ද මේ සෙනසුන නොගැළපේ. ඇවැත්නි, එවූ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට ගොස් වෙනත් ගැළපෙන සෙනසුනක් අසමු" යනුවෙනි. "ස්වාමීනි, යහපතැයි ඒ හික්කුහු තෙරුන්ට පිළිතුරු දී සියල්ලෝම සෙනසුන තැන්පත් කොට තබා පා සිවුරු රැගෙන කුලයන්හි නොඇලුණු බැවින් කිසිවෙකුට නොකියාම සැවැත් නුවර බලා වාරිකාවෙහි නික්ම ගියහ. පිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට ගොස් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට ගියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ හික්කුන් දැක මෙසේ වදාළහ. "මහණෙනි, ඇතුල් වස වාරිකාවේ නොහැසිරිය යුතු යයි මා විසින් ශික්ෂා පදයක් පනවන ලදී. කුමක් හෙයින් නුඹලා වාරිකාවේ හැසිරෙවුද? යනුවෙනි. ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට

සියල්ල පැවසූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිහි කරන්නාහු සියලු දඹදිව යටත් පිරිසෙන් සතර පා පුටුවක් තබන තැනකුදු ඔවුන්ට ගැළපෙන වෙනත් සෙනසුනක් නොදක්කාහ. ඉක්බිති ඒ හික්කුන්ට මෙසේ වදාළහ. "මහණෙනි, නුඹලාට වෙනත් ගැළපෙන සෙනසුනක් නැත. නුඹලා එහිම වසන්නාහු ආසව්‍යක්‍යයට පැමිණෙයි. මහණෙනි, යවු. ඒ සෙනසුනම ඇසුරු කොට වසවු. ඉදින් දෙවියන්ගෙන් අහස කැමති වෙනු නම් මේ පිරිත උගනිවු. මෙය වනාහි නුඹලාට ආරක්ෂාව ද කමටහනද වන්නේ යයි වදාරා මේ සූත්‍රය දේශනා කළහ. සමහරු වනාහි මෙසේ කීහ. "මහණෙනි යවු. ඒ සේනාසනයම ඇසුරු කොට වසවු යයි කියා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙයද වදාළහ. "නැවත ආරණ්‍යක හික්කුට මේ සූත්‍රය පරිහරණය ද දත යුතුය. ඒ කෙසේද යත්? සවස උදේ කිරීම් වශයෙන් මෙමතී දෙකක් ද පිරිත් දෙකක් ද අසූහ දෙකක් ද මරණ සති දෙකක් ද අෂ්ට මහා සංවේග වස්තූන්ට එළඹීම ද වශයෙනි. අෂ්ට මහා සංවේග වස්තු නම් ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ හා සතර අපාය දුකයි. නැතහොත් ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ යන සතරත් පස්වෙනුව අපාය දුකත්, අතීත සංසාරගත දුකත්, අනාගත සංසාරගත දුකත් වශයෙනි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරිහරණය දේශනා කොට ඒ හික්කුන්ට මෙමතීය සඳහාත් ආරක්ෂාව සඳහාත් විදර්ශනා පාදක ධ්‍යාන සඳහාත් මේ සූත්‍රය දේශනා කළහ" යනුයි.

මෙසේ විස්තර වශයෙන් ද "යෙන චුත්තං යදා යත් යසමා වෙ" යන මේ පදයන්ගේ විස්තර කිරීම වන නිදානය පැහැදිලි කිරීම දත යුතුය. මෙපමණකින් යම් ඒ "යෙන චුත්තං යදා යත් යසමා වෙනෙස දීපනා නිදානං සොධයිත්වා" යයි මාතෘකාවක් තැබුවේද එය සියලු ආකාරයෙන් විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් "අසා කරිසසාමි අත්ථණ්ණනං" යයි කී හෙයින් මෙසේ කළ නිදාන ශෝධනය ඇති මේ සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනාව ආරම්භ කරනු ලැබේ.

එහි "කරණිය මත්තුසලෙන" යන මේ ප්‍රථම ගාථාවේ පළමුකොට මේ පද වර්ණනාවයි : "කරණියං" යනු කළ යුතුය, කිරීමට සුදුසුය යන අර්ථයයි. "අත්ථ" යනු ප්‍රතිපදාවයි. යම් කිසිවක් තමාට හිතවේද ඒ සියල්ල අරණිය හෙයින් අත්ථ යයි කියනු ලැබේ. "අරණිය හෙයින්" යනු සම්පයට යා යුතු යන අර්ථයයි. අත්ථ කුසලෙන - අත්තුසලෙන වේ. අර්ථයෙහි දක්‍ෂ්‍යා විසින් යයි කියන ලද්දේ වේ. "යං" යනු අනියමාර්ථයෙහි ප්‍රථමා විභක්ති පදයි. "තං" යනු නියමාර්ථයෙහි ද්විතියා විභක්ති පදයි. නැතහොත් "යත්තං" යන පද දෙකම ගත් විට ප්‍රථමා විභක්ති පදයි. "සත්තං පදං"

යනු දුකියා විභක්ති පදයි. එහි ලක්ෂණ වශයෙන් ශාන්තද පැමිණිය යුතු හෙයින් පද ද වේ. මෙය නිවනට පයඝාය පදයකි. "අභිසමෙච" යනු අවබෝධ කොට; හැක්කේනුයි. = "සකො" වේ. සමර්ථය, ප්‍රතිබලය යි කියන ලද්දේ වෙයි. "උජ්" යනු සෘජු භාවයෙන් යුත්; මැනවින් සෘජු වූයේ "සුජ්" වේ. සුව වචන මොහු කෙරෙහි ඇත්තේනුයි "සුවචෝ" වේ. "අසා" යනු වන්නේය; "මුද්" යනු මෘදු භාවයෙන් යුත්; අනිමානී නොවේනුයි = අනනිමානී වේ.

මේ මෙහි අර්ථ වර්ණනාවයි. "කරුණියං අත්තුසලෙන යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙච" යන මෙහි පළමු කොට කළ යුතු දේ ඇත. නොකළ යුතු දේ ඇත. එහි කෙටියෙන් ශික්ෂාත්‍රය කළ යුතු දේ වේ. ශීල විපත්ති, දිට්ඨි විපත්ති, ආචාර විපත්ති, ආජීව විපත්ති යන මේ ආදිය නොකළ යුතු දේය. එසේම "අත්තුසලයෙක් මෙන්ම අත්තුසලයෙක් ද ඇත. එහි යමෙක් මේ ශාසනයෙහි පැවිදි වී තමා එම පැවිද්දෙහි මැනවින් නොයෙදෙන්නේ ද කඩ වූ සිල් ඇත්තේ වේ ද එක්විසි වැදෑරුම් අනේසනයන් නිසා ජීවිතය පවත්වයිද, ඒ කවරේද යත්? උණ ගස් දීම නිසා, කොළ දීම, මල් දීම, ගෙඩි දීම, දහැටි දීම, මුවදෝනා දිය දීම, නැමට දීම, හුණු දීම, මැටි දීම, ඉච්චා බස් කීමේ කැමැත්ත, සත්‍ය අසත්‍යය මිශ්‍ර කළාව, දරුවන් සුරතල් කිරීම, ලිපි හුවමාරු කිරීම, වෙදකම් කිරීම, දූත කායඝ්‍රීයේ යෙදීම, පණිවිඩ ගෙන යාම, ගිහියන් සමඟ පිළි හුවමාරුව, දානයට අනුව දීම, වාස්තු විද්‍යාව, නක්ෂත්‍ර විද්‍යාව, අංග විද්‍යාව යනුයි. සය වැදෑරුම් අගෝචර ස්ථානවල හැසිරේද ඒ කවරේද යත්? වෙසගනන් සිටින තැන, කණවැන්දුම් ස්ත්‍රීන් සිටින තැන, වැඩිවිය පත් යුවතීන් සිටින තැන, නපුංසකයන් සිටින තැන, හික්කුණින් සිටින තැන, සුරා සැල් තිබෙන තැන යනුයි. රජුන් සමඟ හෝ රාජමහාමාත්‍යයන් සමඟ හෝ තීර්ථකයන් සමඟ හෝ තීර්ථක ශ්‍රාවකයන් සමඟ හෝ තමාට නොගැළපෙන ගිහියන් සමඟ හෝ සම්බන්ධව වසයි ද හික්කු හික්කුණි උපාසක උපාසිකාවන් පිළිබඳ ශ්‍රද්ධාව නැති, පැහැදීම නැති, පොකුණක් මෙන් නොවන හැම දෙනාගේ කැමැත්ත ඉටු නොකරන ආක්‍රෝශ, අපහාස කරන, අනර්ථය කැමති අහිත අපහසුව හා කාමාදී බන්ධනයන්ගෙන් බැඳීම කැමති වන යම් ඒ කුලයෝ වෙත් නම් එබඳු වූ කුලයන් සේවනය කරයි ද භජනය කරයි ද ඇසුරු කරයි ද මේ අනර්ථකුලයා ය. යමෙක් වනාහී මේ ශාසනයෙහි පැවිදිව එහි තමා මැනවින් යොදවයි ද අනේසනයන් දුරු කොට සිව් පිරිසිදු ශීලයෙහි පිහිටනු කැමතිව ශ්‍රද්ධා ශීර්ෂයෙන් ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරයන් සති ශීර්ෂයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරයන් වීයඝී

ශීර්ෂයෙන් ආර්ථික පාරිශුද්ධියත් ප්‍රඥා ශීර්ෂයෙන් ප්‍රත්‍යා ප්‍රතිසේවනයත් පුරයා ද මේ අර්ථ කුශලයාය. නැතහොත් යමෙක් සප්ත ආපත්ති ස්කන්ධ පිරිසිදු කිරීම් වශයෙන් ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරයන් දොරටු සයෙහි ගැටෙන අරමුණුවල අභිධ්‍යා ආදිය නුපදවීම් වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරයන් අනේසනයන් දුරු කිරීම් වශයෙන් නුවණැත්තන් විසින් පසස්නා ලද බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් විසින් වර්ණනා කරන ලද ආකාරයට සිව්පස පරිභෝග කිරීමෙන් ආර්ථික පාරිශුද්ධියත් කියන ලද අයුරින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීම් වශයෙන් ප්‍රත්‍යාය සේවනයත් සිවු ඉරියව් පැවැත්වීමේදී සාත්‍යකාරීත්ව (සාත්‍යක, සප්පාය, ගොවර, අසමෙමාහ) ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීම් වශයෙන් සම්පජ්ඣාඥයද පිරිසිදු කරයිද මෙනෙමේද අර්ථ කුශලයෙකි. නැතහොත් යමෙක් යම් සේ කරමැටි සහිත ජලය හේතු කොට ගෙන කිළිටි වස්ත්‍රයක් සෝදයි ද අළු හේතු කොට ගෙන කණ්ණාඩියක් ගිනි උදුන හේතු කොට ගෙන රත්තරන් ද පිරිසිදු කරයි ද එසේම ඥානය හේතු කොට ගෙන ශීලය පිරිසිදු වේ යයි දැන ඥානය නැමති ජලයෙන් සෝදන්නේ ශීලය පිරිසිදු කරයි ද කිරල් දෙන බිත්තරය ද, සෙමර මුවා වලිගය ද එක් පුතෙකු ඇති ස්ත්‍රිය ප්‍රිය වූ එකම පුතාද එක් ඇසක් ඇති පුරුෂයා ඒ එකම ඇස ද රකින්නේ යම් සේ ද එසේ අභිශයින් අප්‍රමාදීව තමාගේ ශීලස්කන්ධය රකී ද සවස හා උදෑසන සිහිපත් කරන්නේ ඉතා කුඩා වූ ද වරදක් නොදකියි ද මෙනෙමේද අර්ථ කුශලයෙකි. යමෙක් වනාහී, විපිළිසරට පත් නොවන ශීලයක පිහිටා කෙළෙස් යටපත් කරන ප්‍රතිපදාවක් දැඩිව ගනී ද එය දැඩිව ගෙන කසිණ පරිකර්ම කරයි ද කසිණ පරිකර්ම කොට සමාපත්ති උපදවයි ද මෙනෙමේ ද අර්ථ කුශලයෙකි. යමෙක් වනාහී සමාපත්තියෙන් නැගිට සංස්කාරයන් සිහි කොට රහත් ඵලයට පත් වේද මෙනෙම අර්ථ කුශලයන් අතර අග්‍ර වේ. එහි මේ විපිළිසරයට පත් නොකරන ශීලයක පිහිටි තැනැත්තා දක්වා හෝ කෙළෙස් යටපත් කරන ප්‍රතිපදාවක් දැඩිව ගත් මාර්ග ඵලයෙන් වර්ණනා කළ යම් අර්ථ කුශලයෙක් වේද ඔවුහු මෙම අර්ථයෙහි “අත්‍ය කුසලා” යයි අදහස් කරන ලදී. ඒ හික්කුහු එබඳු වුවෝ වෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ හික්කුහු අරමුණු කොට ඒක පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් “කරණියමත්‍ය කුසලෙන්” යයි වදාළහ. ඉක්බිති කුමක් කළ යුතුදැයි නොදන සිටි ඒ හික්කුහු “යනං සනං පදං අභිසමෙව” යි වදාළහ. මේ මෙහි අදහසයි. බුද්ධානුබුද්ධයන් වහන්සේලා විසින් වර්ණනා කරන ලද ඒ ශාන්ත නිර්වාණ පදය අවබෝධ කිරීම් වශයෙන් එළඹ වාසය කරනු කැමැත්තා විසින් “යං කරණියං” (යමක් කළ යුතු ද) යනුයි. මෙහිද “යං” යනු මේ ගාථා පදයෙහි ආරම්භයේදී කියන ලද්දේමය. “කරණියං” යනු ඒ ශාන්ත පදයට එළඹ

(කරණියං) යයි අධිකාර වශයෙන් අනුව පවතී. මෙය වනාහි යම් හෙයකින් ඉතිරියක් සහිත පාඨයක් වූයේ ද එහෙයින් එහි අර්ථය "එසේ වාසය කරනු කැමැත්තහු විසින්" යයි කියන ලද බව දන යුතුය. නැතහොත් "සන්තං පදං අභිසමෙව" යනු අනුශ්වාදී වශයෙන් (අනුන්ගෙන් ඇසීම වශයෙන්) ලෝකික ප්‍රඥාවෙන් නිවාණ පදය ශාන්ත යයි දැන එය අවබෝධ කර ගැනීමට කැමති නැතැත්තා විසින් "යමක් කළ යුතු ද එය" යයි සම්බන්ධතාව වේ. අර්ථ කුශලයා විසින් එය කළ යුතුය යනුවෙන් මෙසේද එහි අදහස දන යුතුය. නැතහොත් "කරණිය මථ කුසලෙන" (අර්ථ කුශලයා විසින් කළ යුතුය) යයි කී කල්හි කුමක් කළ යුතුදැයි සිතන්නන්ට "යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙව" යයි වදාළහ. එහි අදහස මෙසේ දන යුතුය. ලෝකික ප්‍රඥාවෙන් ශාන්ත වූ නිර්වාණ පදයට එළඹ "යං කරණියං තං" යනු යමක් කළ යුතු ද එය කළ යුතුය. එය කිරීමට සුදුසුමය යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එය යනු කුමක්ද? ඒ නිවන අවබෝධ කර ගැනීමේ උපායයෙන් අන්‍ය වූ වෙනත් ක්‍රමයක් වේද? ඒකාන්තයෙන්ම මෙය කිරීමට සුදුසු බැවින් ශික්ෂාත්‍රය පැහැදිලි කිරීමේදී මුල් පදයෙන්ම කියන ලදී. එසේම මෙහි අර්ථ වර්ණනාවේදී කළ යුතු දේ ඇත. නොකළ යුතු දේ ඇතැයි කීවෙමු. එහි කෙටියෙන් ශික්ෂාත්‍රය, කළ යුතු දේ යයි ඉතාමත් කෙටියෙන් දේශනා කළ බැවින් ඒ හික්ෂුන්ගෙන් සමහරු එය තේරුම් ගත්හ. සමහරු තේරුම් නොගත්හ. යමෙකු විසින් තේරුම් නොගන්නා ලද ද ඔවුන්ගේ දැන ගැනීම සඳහා විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක හික්ෂුන් විසින් යමක් කළ යුතු ද එය විස්තර කිරීම සඳහා "සකෙකා උජුච සුජුච සුවවො වස්ස මුදු අනනිමානි" යන ගාථා අර්ථය වදාළහ. එයින් කුමක් කියන ලද්දේ වෙයිද? ශාන්ත පදයට එළඹ වාසය කරනු කැමැති නැතහොත් ලෝකික ප්‍රඥාවෙන් එයට එළඹ එය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු ලබන ආරණ්‍යක හික්ෂුව දෙවෙනි හා සතරවෙනි පටිපාටියෙන්ගෙන් සමන්විතව කයෙහි හා ජීවිතයෙහි අපේක්ෂා රහිතයෙන් වී සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස පිළිපැදීමට "සකෙකා" හැකි කෙනෙක් වන්නේය. එසේම කසිණ පරිකර්ම හා වත් සමාදන් වීම් ආදියෙහි ද තමාගේ පා සිවුරු නැවත පිළියෙල කර ගැනීම් ආදියෙහි ද යම් ඒ සබ්බත්ථවාරීන්ගේ ලොකු කුඩා යහපත් කටයුතු වේ ද ඒවායේ ද වෙනත් මෙබඳු කායඝීයන්හි ද හැක්කෙක් දක්ෂයෙක් අනලස් පුද්ගලයෙක් සමර්ථයෙන් වන්නේය. හැක්කෙකු වන අතරම තුන්වන ප්‍රධානියංගයෙන් යුක්ත වීමෙන් "උජු" සෘජු වන්නේ ය. සෘජු වන්නේ ද වරක් සෘජු වීමෙන් සතුටට පත් නොවී දිවි ඇති තෙක් නැවත නැවත ලිහිල් නොකරමින් මැනවින් සෘජු වන්නේ ය. නැතහොත් කපටි නොවීමෙන් උජු වේ.

මායාවෙන් තොර වීමෙන් සුප්‍ර වේ. නැතහොත් කායික හා වාච්ඛික වැරදි දුරු කිරීමෙන් උප්‍ර වේ. මානසික වැරදි දුරුකිරීමෙන් සුප්‍ර වේ. නැතහොත් තමා ළග නොමැති ගුණ ප්‍රකාශ නොකිරීමෙන් උප්‍ර වේ. නැති ගුණයෙන් උපන් ලාභ නොඉවසීමෙන් සුප්‍ර වේ. මෙසේ ආරම්භක ලක්ෂණ උපනිජ්‍යානායන්ගෙන්ද පළමු දෙවන හා තුන්වන ශික්ෂාවන්ගෙන් ද පයෝග හා ආසය ශුද්ධියෙන් ද උප්‍ර ද සුප්‍ර ද වන්නේ ය. හුදෙක් උප්‍ර ද සුප්‍ර ද වීම ප්‍රමාණවත් නොවේ. නැවත වනාහි "සුවවො වසා" සුවවයෙක් ද වන්නේය. යම්කිසි පුද්ගලයෙක් වනාහි මෙය නොකළ යුතුයයි කියන ලද්දේ "කිම නුඹ විසින් දකින ලද්දේ ද? කිම නුඹ විසින් අසන ලද්දේ ද? මාගේ කවුරුන් වී මෙසේ කියන්නෙහිද? කිම (මාගේ) උපාධ්‍යායද? ආවායඝීද? දුටු මිතුරෙක් ද? හක්තිමත් මිත්‍රයෙක්දැයි කියයි. නිශ්ශබ්දව සිටීමෙන් හෝ වෙහෙසට පත් කරයි. නැතහොත් පිළිගෙන එසේ නොපිළිපදී. හෙතෙම විශේෂ අධිගමයන්ගෙන් දුරස්ථය. යමෙක් වනාහි අවවාද දෙන විට "ස්වාමීනි මැනවි, යහපත් දෙයක් කියන ලදී. තමාගේ වරද වනාහි දැකීම දුෂ්කරය. නැවත මෙබඳු වරදක් දැක (මා කෙරෙහි) අනුකම්පා උපදවා කියනු මැනව. මා විසින් නුඹ වහන්සේගේ සම්පයෙන් අවවාද ලැබුවේ බොහෝ කලකිනි" යි කියයි ද අනුශාසනා කළ අයුරින් පිළිපදී ද හෙතෙම විශේෂ අධිගමයන්ගේ නුදුරෙහි වේ. එහෙයින් මෙසේ අනුන්ගේ වචන පිළිගෙන පිළිපදින්නා සුවවයෙක් වන්නේය. යම්සේ සුවවයෙක් වේ ද එසේම මාදු පුද්ගලයෙක් වේ. 'මුදු' යනු ගිහියන් විසින් දූත ගමන් හා පණිවිඩ ගමන් සඳහා යොදවනු ලබන්නේ එහි මාදු බවක් නොකොට තද පුද්ගලයෙක් වී වත් පිළිවෙත් වල ද සියලු බ්‍රහ්මවයඝාවෙහි ද මාදු වන්නේ ය. මැනවින් පිරියම් කළ රන් කැබැල්ලක් මෙන් ඒ ඒ තත්ති යෙදවීමට හැකි පුද්ගලයෙක් වේ. නැතහොත් 'මුදු' යනු බැම හකුළුවන ස්වභාව නැත්තේ උඩුකුරු කළ මුව ඇත්තේ සුවදායක කථා බස් ඇත්තේ පිළිසඳර කථා ඇත්තේ මනා තොටක් මෙන් මැනවින් බැස ගත හැකි තැනැත්තෙක් වන්නේය. හුදෙක් මාදු පුද්ගලයෙක් පමණක් නොවන්නේය. තවද "අනතිමානි" නිහතමානී වන්නේය. ජාති ග්‍රෝත ආදී අධික මානස සඳහා හේතු වන කාරණයන්ගෙන් අනුන් ඉක්මවා නොසිතන්නේය. සැරියුත් තෙරුන් මෙන් සැඟොල් දරුවෙකුට සමාන සිතින් යුතුව වසන්නේය යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශාන්ත පදයට එළඹ වාසය කිරීමට කැමති තැනැත්තාට හෝ එය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක හික්ෂුටට කිරීමට සුදුසු සමහරක්

දේශනා කොට නැවත නව දුරටත් දේශනා කරනු කැමැත්තේ "සන්තුස්සකො" යනාදී දෙවන ගාථාව වදාළහ. එහි "සන්තුට්ඨි ව කතඤ්ඤානා" යනුවෙන් වදාළ ආකාරයට දොළොස් වැදෑරුම් සන්නේෂයෙන් සතුවු වන්නේනුයි "සන්තුස්සකො" වේ. නැතහොත් සතුවුවේනුයි - තුස්සක වේ. ස්වකීය දෙයින් සතුවු වේනුයි. තමාට අයත් දෙයින් සතුවු වේනුයි, සමච්ඡ සතුවු වේනුයි "සන්තුස්සක" වේ එහි "සක" නම් "පිණ්ඩයා ලොප හොජනං නිස්සාය" ආදී වශයෙන් උපසම්පදා මණ්ඩපයෙහි උදෙසන ලද තමා විසින් ද පිළිගන්නා ලද සිව්පස පිළිබඳ හටගත් දෙයයි. සුන්දර වූ හෝ අසුන්දර වූ හෝ සකසා දුන් හෝ නොසකසා දුන් දෙයින් එය පිළිගන්නා කල්හි හෝ පරිභෝග කරන කල්හි හෝ වෙනසක් නොදක්වා යැපෙන්නේ "ස්වකීය දෙයින් සතුවු වන්නා" ය යි කියනු ලැබේ. "සන්තක" නම් තමාට ලැබුණු, තමා ළඟ ඇති යමක් වේ ද එයයි. තමා සතු එයින්ම සතුවු වන්නේ එයින් වැඩි යමක් නොපතන්නේ අධිකාශා ඇති බව දුරු කරන්නේ "සන්නක දෙයින් සතුවු වන්නා" යයි කියනු ලැබේ. "සම" නම් 'ඉටු අතිටු දෙයෙහි ඇලීම් ගැටීම් දුරු කිරීමයි. එයින් සමච්ඡ සියලු අරමුණුවල සතුවු වන්නේ "සමච්ඡ සතුවු වන්නා" යයි කියනු ලැබේ. සුවසේ පෝෂණය කෙරේනුයි - "සුභරො" වේ. පෝෂණය කිරීමට පහසු යයි කියන ලද්දේ වේ. යම් හික්කුවක් වනාහී ඇල්හාල් මස් සහිත බත් ආදියෙන් පාත්‍රය පුරවා දුන් කල්හිද දුර්මුඛ භාවයක් නොසතුවු බවක් ම දක්වන්නේ ද ඔවුන්ගේ ඉදිරියේදී ම ඒ පිණ්ඩපාත්‍රය "නුඹලා විසින් මේ දුන්නේ මොනවාදැයි අප්‍රසාදය පළ කරන්නේ සාමණේර ගිහි ආදීන්ට ඒවා දෙයිද හෙතෙම දුහරයෙකි. එවැන්නකු දැක මිනිස්සු "මේ හික්කුව දුහරයෙකි. පෝෂණය කිරීමට නොහැකිය" කියා දුරදීම දුරු කරති.

යම් හික්කුවක් වනාහී යම්කිසි අමිහිරි හෝ මිහිරි හෝ ස්වල්ප හෝ බොහෝ හෝ යමක් ලැබ සතුවු සිත් ඇත්තේ ප්‍රසන්න මුහුණ ඇත්තෙක්ව යන්නේ ද මෙතෙම සුභරයෙකි. එවැන්නකු දැක මිනිස්සු අභිශයින් විශ්වාසවන්ත වෙති. "අපගේ ස්වාමීන් වහන්සේ සුභරය, ස්වල්ප දෙයින් පවා සතුවු වෙති. අපිම උන්වහන්සේ පෝෂණය කරමු" යි ප්‍රතිඥා දී පෝෂණය කරති. එබඳු තැනැත්තා මෙහි සුභර යන්නෙන් අදහස් කරන ලදී. ස්වල්ප වූ කෘත්‍ය ඇත්තේනුයි - "අප්පකිච්ච" වේ. කමමාරාමතා (විවිධ කර්මාන්තයන්හි ඇලීම) භස්සාරාමතා (කථාවෙහි ඇලීම) සංඛානිකාරාමතා (රංචු ගැසීමෙහි ඇලීම) ආදී විවිධ කායඝ්‍රියන්හි ව්‍යාවාන වූයේ වේද නැතහොත් සියලු විහාරයෙහි නව කර්ම, සංඝ, හෝග, සාමණේර, ආරාමික, වොසාසන ආදී කටයුතු වලින් තොර වූයේ තමාගේ

කෙස්, නිය සිදීම, පා සිවුරු පිළියම් කිරීම් ආදී කොට මහණ කමට අයත් කටයුතුවල නිරත වූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මොහුට සැහැල්ලු පැවතුම් ඇත්තේනුයි - "සලභකවුත්ති" වේ. යම් සේ ඇතැම් බහු භාණ්ඩක හික්කුවක් දිශාවන්ට පිටත් ව යන කල්හි බොහෝ පා සිවුරු ඇතිරිලි තෙල් ගුලා ආදිය මහජනයා ලවා හිසින් හා කරින් ඔසවාගෙන පිටත්ව යයි ද එවැන්නෙකු නොවී යම් හික්කුවක් ස්වල්ප පිරිකර ඇත්තේ වේ ද පා සිවුරු ආදී ශ්‍රමණ පරිස්කාර අට පමණක්ම පරිහරණය කරයි ද දිශාවන්ට පිටත්ව යන කල්හි කුරුල්ලෙකු (පියාපත් බර පමණක් රැගෙන යන්නාක්) මෙන් අට පිරිකර පමණක් රැගෙන පිටත්ව යයි ද එබඳු හික්කුවක් මෙහි "සලභකවුත්ති" යයි අදහස් කරන ලදී. මොහුට ශාන්ත ඉඳුරන් ඇත්තේනුයි - "සනිච්ඡියෝ" වේ. කැමති අරමුණුවල රාගාදී වශයෙන් නොබැඳුණ ඉඳුරන් ඇත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "නිපකෝ" යනු පණ්ඩිත, ඥානවන්ත, ප්‍රඥාවන්ත පුද්ගලයාය. ශීලය ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ නුවණින් ද විවරාදිය විමසීම පිළිබඳ නුවණින් ද ආවාස ආදී සජ්ජා සජ්ජායන් මැනවින් දැන ගැනීමේ නුවණින් ද යුක්ත වූයේ ය යන අදහසයි. ප්‍රගල්භ (ගරු සරු නැති බව, සාහසික) නොවූයේ "අපගඤ්ඤ" වේ. අට තැනෙක්හි කාය ප්‍රගල්භයෙන් ද සතර තැනෙක් හි චරි ප්‍රගල්භයෙන් ද නොයෙක් තැන්හි මනෝ ප්‍රගල්භයෙන් ද තොර වූයේ යන අර්ථයයි. අට තැනෙක්හි කාය ප්‍රගල්භ වීම නම් : සංඝ, ගණ, පුද්ගල, භෝජන ශාලා, ජන්තාසර (ගිනිහල් ගෙය), නාන තොට, පිඬුසිඟා යන මඟ, ඇතුල් ගෙට පිවිසීම යන ස්ථානයන්හි කයින් නුසුදුසු දේ කිරීමයි. ඒ කෙසේද යත්? මේ ශාසනයෙහි සමහරෙක් සංඝයා මැද පාදය මත අනෙක් පය තබා දෙ අත් බැඳගෙන හිඳිති. මේ ආදී වශයෙනි. ගණයා මැද ද එසේමය. "ගණමඡේකධ" යනු සිවු පිරිස රැස් වූ තැනයි. වැඩිහිටි පුද්ගලයන් අතරද එසේය. භෝජන ශාලාවෙහි වනාහි වැඩිහිටියන්ට ආසන නොදෙයි. නවකයන්ගේ ආසන වළක්වයි. ජන්තාසරයෙහි ද එසේය. වැඩිහිටියන්ගෙන් නොවිමසා ගිනි දෑල්වීම් ආදිය කරයි. නාන තොටේදී ද බාලයාය. වැඩිහිටියා ය යනුවෙන් ප්‍රමාණ නොකොට පැමිණි පිළිවෙළින් නැම කළ යුතු යයි කියන ලදී. එයද නොසළකන්නේ පසුව පැමිණ ජලයට බැස වැඩිහිටියන්ට ද බාලයන්ට ද බාධා කරයි. පිඬු සිඟා යන මාර්ගයේ දී වනාහි මුල් අසුන්, මුල් පැන්, මුල් පිඬු බලාපොරොත්තුවෙන් වැඩිහිටියන්ට පෙරවුව පෙරවුව අතින් අත ගටමින් යයි. ඇතුල්ගෙට පිවිසීමේදී වැඩිහිටියන්ට පෙරවුව පිවිසෙයි ද බාලයන් සමග කයින් කෙළිකවටකම් කරයි ද යන මේ ආදියයි. සතර තැනෙක්හි වාක් ප්‍රගල්භ වීම නම් : සංඝ, ගණ, පුද්ගල, අන්තර්සර යන තැන්හි නුසුදුසු වචන කථා කිරීමයි. ඒ කෙසේ ද යත්? මේ ශාසනයෙහි

සමහරෙක් සංඝයා මැද (වැඩිහිටියන්ගෙන්) නොවිමසා බණ කියති. එසේම පෙර කියන ලද ආකාරයට ගණයා අතර ද වැඩිහිටියන් අතර ද පුද්ගලයන් අතර ද එසේ කරති. එහිදී මිනිසුන් විසින් ප්‍රශ්නයක් විමසන ලද්දේ වැඩිහිටියන් නොවිමසා විසඳති. ඇතුල් ගෙයි දී වනාහී "අසවල් නම් ඇති තැනැත්ත, කුමක් ඇත්තේද? කිම කැඳ තිබේද? නැතිනම් කවර නම් කැ යුතු දේ තිබේද? කවර නම් බුදිය යුතු දේ තිබේද? කවරක් මට දෙන්නේ ද? මම අද කුමක් කන්නෙමි ද? කුමක් බුදින්නෙමි ද? කුමක් බොන්නෙමි ද? යනුවෙන් මේ ආදිය කියයි. නොයෙක් තන්හි මනෝ ප්‍රගල්භයෙන් යුක්ත වීම නම් : ඒ ඒ තන්හි කාය වාක් දෙකෙන් වැරදි නොකොට මනසින්ම කාම විතර්ක ආදී නොයෙක් ආකාරයේ නුසුදුසු දේ සිතීමයි. "කුලෙසු අනනුහිඳො" යනු යම් කුලයන්ට එළඹේද එම කුලයන් කෙරෙහි සිවු පසය පිළිබඳ තෘෂ්ණාවෙන් හෝ නොගැළපෙන ගිහියන් සමග එකතුවීම් වශයෙන් හෝ නොඅඵලේෂ; ශෝක වන්තන් සමග ශෝක නොවන්නේ සතුටු වන්තන් සමග සතුටු නොවන්නේ සුව ඇත්තන් කෙරෙහි සුවයට පත් නොවූයේ දුකට පත් වූවන් කෙරෙහි දුකට පත් නොවූයේ ඔවුන් කෙරෙහි කළ යුතු කායඝ්‍රියන් එළඹී කල්හි තමාම ඒ පිළිබඳව උද්යෝගයට පත් නොවූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මේ ගාථාවෙහි "සුවවො වසා" යයි යමක් කියන ලද්දේ ද ඒ "අසා" යන වචනය සියලු පදයන් සමග "සනතුසාකොව අසා, සුභරොව අසා" යයි මෙසේ යෙදිය යුතුය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමැත්තා හට නැතහොත් ඒ ශාන්ත පදය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාහට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක හික්මවට එයට වඩාත් කළ යුතු දේ දේශනා කොට දැන් නොකළ යුතු දේ ද දේශනා කරනු කැමතිව "නව බුද්ධං සමාවරෙ කිංකරි යෙන වික්කප්පෙ පරෙ උපවදෙය්‍යං" යන මේ ගාථා අර්ධය වදාළහ. එහි අර්ථය මෙසේය. මෙසේ මේ කළ යුතු දේ කරන තැනැත්තා යම් කායවචි මනෝ දුශ්චරිතයක් කුඩා යයි ලාමක යයි කියනු ලැබේ ද එය "නව බුද්ධං සමාවරෙ" නොහැසිරෙන්නේ; හුදෙක් ලාමක වූ දෙය පමණක් නොවේ. "කිංකරි" කිසිවක නොහැසිරෙන්නේය. අල්පමාත්‍ර වූ ද අණුමාත්‍ර වූ ද කිසිවක නොහැසිරෙන්නේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉන්පසු එසේ හැසිරීමෙහි සාන්ද්‍රාෂ්ටිකවූම (තමා විසින් ම දැකිය යුතු) ආදීනව "යෙන වික්කප්පෙ පරෙ උපවදෙය්‍යං" යනුවෙන් දක්වයි. මෙහිදී අන්‍ය වූ නුවණ නැත්තෝ ප්‍රමාණ නොවෙති. ඔවුහු වනාහී නිවැරදි වැරදි කරති. අල්ප වූ වරද මහ වරදක් කරති. එබැවින් නුවණැත්තාම

මෙහිදී ප්‍රමාණ වේ. ඔවුහු වනාහී සම්පූර්ණයෙන් අවබෝධ කොට ගෙන දෝෂාරෝපණය කළ යුතු අයට දොස් ද ප්‍රශංසා කළ යුතු අයට ප්‍රශංසා ද කියති. එබැවින් "වික්‍රමාදිතිය" යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ ගාථා දෙක හමාරකින් ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමැත්තා හට නැතහොත් ඒ ශාන්ත පදය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාහට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක හික්‍ෂුට ආරණ්‍යක ශීර්ෂයෙන් ද කමටහන් ගෙන වසනු කැමති සියල්ලන්ට ද කළ යුතු නොකළ යුතු දේ ඇතුළත් කම්මට්ඨාන උපචාර දේශනා කොට දෑත් ඒ හික්‍ෂුට ඒ දෙවියන්ගෙන් වූ භය දුරු කිරීම සඳහා පිරිතක් වශයෙන් ද විදර්ශනාවට පාදක වූ ධ්‍යාන වශයෙන් කමටහන් ලෙස ද "සුඛිනො වා ඛෙමිනො භොනතු" යනාදී ක්‍රමයට මෙහි කථාව දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි "සුඛිනො" යනු සැපයෙන් යුත් තැනැත්තාය. "ඛෙමිනො" යනු කේෂ්මවත්තයාය. භය රහිත උපද්‍රව රහිත තැනැත්තා යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "සඛෙ" යනු ඉතිරියක් නොවූවෝ; "සත්තා" යනු ප්‍රාණීහු; "සුඛිතත්තා" යනු සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ; මෙහිද කායික සුවයෙන් "සුඛිනො" වේ. මානසික සුවයෙන් "සුඛිතත්තා" වේ. ඒ දෙකෙන් ද සියලු භය උපද්‍රව දුරුවීමෙන් හෝ "ඛෙමිනො" වේ යයි දත යුතුය. කුමක් හෙයින් මෙසේ කියන ලද්දේ ද? මෙහි භාවනාවේ ස්වභාවය දැක්වීම සඳහාය. මෙහිද මෙසේ වැඩිය යුතුය; "සඛෙ සත්තා සුඛිනො භොනතු" (සියලු සත්වයෝ සැප ඇත්තෝ වෙත්වා) නැතහොත් "සුඛිතත්තා භොනතු" (සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ වෙත්වා) යි මෙසේ උපචාරයේ සිට අර්පණා කෙළවර දක්වා කෙටියෙන් මෙහි භාවනාව දක්වා දෑත් විස්තර වශයෙන් ද එය දැක්වීමට "යෙ කෙච්" යනාදී ගාථා දෙක වදාළහ. නැතහොත් යම් හෙයකින් මහත් අරමුණුවල පුරුදු කළ සිත ආරම්භයේදීම එක් අරමුණක නොපිහිටයිද විවිධ අරමුණු අනුව ගොස් ක්‍රමයෙන් එක් අරමුණක පිහිටයිද එහෙයින් ඒ සිතට තස ථාවර ආදී දුක (දෙකේ කොටස) හා තික (තුනේ කොටස) වශයෙන් ප්‍රභේද ගත අරමුණු අනුව ගොස් එක් අරමුණක පිහිටනු සඳහා ද "යෙ කෙච්" යන ගාථා දෙක වදාළහ. නැතහොත් යම් හෙයකින් යමෙකුට යම් අරමුණක් ප්‍රකට වේද ඔහුගේ සිත එහි පහසුවෙන් පිහිටයි ද එහෙයින් ඒ හික්‍ෂුත් අතුරෙන් යමෙකුට යමක් ප්‍රකට අරමුණක් වේ ද ඔහුගේ සිත එහි පිහිටුවනු කැමැත්තේ තස ථාවර ආදී දුක තික වශයෙන් ප්‍රභේද ගත වූ අරමුණු දැක්වීමට "යෙ කෙච්" යන මේ ගාථා දෙක වදාළහ.

මෙහි වනාහි තසථාවර දුකය, දිට්ඨි අදිට්ඨ දුකය, දුර සන්තික දුකය, භූත සමභවෙයි දුකය වශයෙන් දුක (දෙකේ කොටස්) හතරක් ද දීඝාදී පද හයෙන් මඤ්චිම පදය තික තුනකද අණුක පදය තික දෙකක ද අර්ථවත් වන බැවින් දීඝ රසා මඤ්චිම තිකය, මහනත අණුක මඤ්චිම තිකය, ධූල අණුක මඤ්චිම තිකය යයි තික (තුනේ කොටස්) තුනක් ද විස්තර කෙරේ. එහි "යෙ කෙවි" යනු නිරවශේෂ වචනයකි; පාණා එව භූතා = පාණභූතා; (ප්‍රාණයෝම භූත චූර්යෙත්‍රයි - ප්‍රාණභූත වේ). නැතහොත් ආශ්වාස කෙරේත්‍රයි - පාණ වේ. මෙයින් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධ පහෙන් යුත් සත්වයන් ගනී. චෙන්ත්‍රයි - භූතා වේ. මෙයින් ස්කන්ධ එකකින් හා ස්කන්ධ හතරකින් යුත් සත්වයන් ගනී. "අඤ්චි" යනු වෙති. විද්‍යාමාන වෙති; මෙසේ "යෙ කෙවි පාණ භූතඤ්චි" යන මේ වචනයෙන් දුක තිකයන්ගෙන් සංග්‍රහ කළ යුතු සියලු සත්වයන් එක්කොට දක්වා දුන් ඒ සියල්ලෝම "තසාචාථාවරාචා අනවසෙසා" යන මේ දෙකේ කොටසින් සංග්‍රහ කොට දක්වයි. එහි බියට පත්වේත්‍රයි. "තසා" වේ. තණ්හාව සහිත, භය සහිත සත්වයන්ට මෙය නාමයකි. සිටින්නයි - "ථාවර" වේ. ප්‍රභිණ කළ තණ්හා භය ඇති රහතන් වහන්සේට මෙය නාමයකි. ඔවුන්ගේ ඉතිරියක් නැත්තේත්‍රයි - අනවසෙසා වේ. සියල්ලෝම යයි කියන ලද්දේ වේ. දෙවන ගාථාවේ අග යමක් කියන ලද්දේ ද එය සියලු දුක තිකයන්ට සම්බන්ධ කළ යුතුයි. "යෙකෙවි පාණභූතඤ්චි තසාචා ථාවරා අනවසෙසා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තූ සුඛිත්තනා" ආදී වශයෙනි. මෙසේ "භූතා චා සමභවෙයි චා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තූ සුඛිත්තනා" දක්වා සම්බන්ධ වේ. දුන් දීඝ රසා මඤ්චිම ආදී තික තුන පැහැදිලි කිරීමේදී "දීඝා චා" යනාදී පද හය අතුරෙන් "දීඝ" යනු දීඝී ශරීර ඇති නාග, මත්ස්‍ය, තලගොයි ආදීහුය. මහා සමුද්‍රයෙහි නාගයන්ගේ ශරීරයන් නොයෙක් බබ්බ සිය ගණන් පමණ වේ. මත්ස්‍ය, තලගොයි ආදීන්ගේ ශරීරයන් නොයෙක් යොදුන් පමණ වේ. "මහනතා" යනු මහත් ශරීර ඇති ආත්ම භාවයෝය. ජලයෙහි මත්ස්‍යාදීහුය. ගොඩබිම ඇත්තු ආදීහුය. අමනුෂ්‍යන් අතර දානවාදීහුය. "ශරීර ඇත්තන් අතර රාහු අග්‍රය" යි කියන ලද්දේමය. ඔහුගේ ශරීරය වනාහි උසින් යොදුන් හාර දහස් අටසියකි. අත් යොදුන් එක් දහස් දෙසියක් පමණ වේ. දෙබැම අතර යොදුන් පණහකි. ඇඟිලි අතර ද එපමණ වේ. අත් තල යොදුන් දෙසියකි. "මඤ්චිමා" යනු අශ්ව, ගව, මී හරක්, උරුරු ආදීන්ගේ ආත්ම භාවයෝය. "රසාක" යනු ඒ ඒ ජාතීන්හි දීඝ, මඤ්චිම සත්වයන්ට වඩා ප්‍රමාණයෙන් කුඩා වාමන ආදී සත්වයෝය. "අණුක" යනු මසැසට ගොදුරු නොවන දිවැසට ගොදුරුවන ජලය ආදියෙහි හටගත් සියුම් ආත්මභාව ඇති සත්වයෝය. නැතහොත් උකුණන්

ආදී සත්වයෝය. තවද ඒ ඒ ජාතීන්හි මහත්ත මධ්‍යම සත්වයන්ට හා පුළුල මධ්‍යම සත්වයන්ට වඩා ප්‍රමාණයෙන් කුඩා යම් සත්ව කෙනෙක් වෙත් නම් එම සත්වයෝ "අණුක" යයි දත යුතුය. "පුළු" යනු රවුම් ආත්මභාව ඇති සත්වයෝය. මාළු, ඉදිබු, සිප්පි, බෙල්ලෝ ආදී සත්වයෝ ය.

මෙසේ තික තුනෙන් අනවශේෂයෙන් සත්වයන් දක්වා දුන් "දිට්ඨා වා යෙව් "අභිධ්‍යා" යනාදියෙන් දුක තුනකින් ද ඔවුන් සංග්‍රහ කොට දක්වයි. එහි "දිට්ඨා" යනු තමාගේ ඇසට අරමුණු වීම් වශයෙන් දුටු විරූ සත්වයෝය. "අභිධ්‍යා" යනු යමෙක් මුහුදෙන්, පර්වතයෙන්, සක්වළින් එහා ආදී තන්හි සිටිත්ද ඒ සත්වයෝය. "යෙව් දුරෙ වසනහි අවිදුරෙ" යන මේ දෙකේ කොටසින් තම ආත්ම භාවයට දුරින්ද නුදුරින්ද වසන සත්වයන් දක්වයි. ඔවුන් පා නැති, දෙපා ආදී වශයෙන් දත යුතුය. එසේම තමාගේ ශරීරයේ වසන සත්වයෝ "අවිදුරෙ" වේ. ශරීරයෙන් පිටත වසන සත්වයෝ "දුරෙ" වේ. එසේම සීමාව ඇතුළත වසන සත්වයෝ "අවිදුරෙ" වේ. සීමාවෙන් පිටත වසන සත්වයෝ "දුරෙ" වේ. තමාගේ විහාරයෙහි, ගමෙහි, ජනපදයෙහි දිවයිනෙහි, සක්වළෙහි වසන්නෝ "අවිදුරෙ" වේ. පර සක්වළ වසන්නෝ දුර වසනිසි කියනු ලැබේ. "භූතා" යනු හටගත්, උපන්, සත්වයෝය. යමෙක් "භූත" වුවාහුද ඔවුහු නැවත නොවන්නාහැයි නිගමනය කෙරෙහි. ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව රහතන් වහන්සේලාට නාමයකි. නැවත හවයක් සොයන්නායි. සමහවෙසී වේ. ප්‍රගීණ නොකළ හව සංයෝජන ඇති හෙයින් නැවත හවයක් සොයන සේබ පුපුර්ජනයන්ට මෙය නමකි. නැතහොත් සතර යෝනීන් අතුරෙන් අණ්ඩජ, ජලාබුජ සත්වයෝ අණ්ඩ කෝෂය (බිත්තරය) හෝ වස්ති කෝෂය (වැදෑමහ) යම්තාක් නොබිඳිත් ද ඒ තාක් "සමහවෙසී" වේ. අණ්ඩ කෝෂය හෝ වස්ති කෝෂය බිඳ පිටතට නික්මෙන්නෝ "භූතා" නම් වෙති. සංසේදජ හා ඕපපාතික සත්වයෝ පළමු චිත්තක්ෂණයෙහි "සමහවෙසී" නම් වේ. දෙවෙනි චිත්තක්ෂණයේ පටන් "භූතා" නම් වේ. නැතහොත්. යම් ඉරියව්වකින් උපදිත් ද එයින් වෙනත් ඉරියව්වකට යම්තාක් නොපැමිණෙත් ද ඒ තාක් "සමහවෙසී" වේ. එයින් පසුව "භූතා" වේ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "සුඛිනො වා" ආදී ගාථා දෙක හමාරෙන් නොයෙක් ආකාරයෙන් ඒ හික්කුන්ට හිත සුවයට පැමිණීම ප්‍රාර්ථනා කිරීම් වශයෙන් සත්වයන් කෙරෙහි මෛත්‍රිය වැඩීම දක්වා දුන් අතිත, දුක නොපැමිණීම ප්‍රාර්ථනා කිරීම් වශයෙන් ද එය දක්වන්නාහු. "න පරො පරං නිකුබ්බං" යයි වදාළහ. මේ පැරණි පාඨයයි. දුන් වනාහි "පරංහි" යයි ද ශබ්ද කරති. එය ශෝභන නොවේ. එහි "පරො"

යනු අන්‍ය ජනයාය. (කතීa) "පරං යනු අන්‍ය ජනයාය (කතී) "න නිකුබ්බෙට්" යනු වංචා නොකරන්නේය. "නානිමඤ්ඤාපට්" යනු තමා ඉක්මවා නොසිතන්නේය. "කප්චි" යනු කිසියම් අවකාශයෙකි; ගමේ හෝ කුඹුරේ හෝ ඥාතීන් මැද හෝ සමූහය මැද හෝ ආදී වශයෙනි. "නං" යනු ඔහුය. "කඤ්චි" යනු යම්කිසි ක්‍ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ ගිහියෙක් හෝ පැවිද්දෙක් හෝ සැපවත් කෙනෙක් හෝ දුකට පත් කෙනෙක් හෝ ආදී වශයෙනි. "බ්‍යාරොසනා පටිසසඤ්ඤා" යනු කයින් හා වචනයෙන් කෙරෙන වෙනස්කම් වලින් හෙවත් බ්‍යාරොසනයෙන් ද මනසින් කෙරෙන වෙනස් කමින් හෙවත් පටිසසංඥාවෙන්ද; යම්සේ "සමමදඤ්ඤාය විමුත්තා" යි කිවයුතු තනි "සමමදඤ්ඤා විමුත්තා" යයි ද "අනුපුබ්බසිකාය අනුපුබ්බකිරියාය අනුපුබ්බපට්ඨාය" යයි කිවයුතු තනි "අනුපුබ්බසිකා අනුපුබ්බකිරියා අනුපුබ්බපට්ඨාය" යයි ද කියනු ලැබේ ද එසේම "බ්‍යාරොසනාය පටිසසඤ්ඤා" යයි කිව යුතු තනි "බ්‍යාරොසනා පටිසසඤ්ඤා" යයි කියනු ලැබේ. "නාඤ්ඤමඤ්ඤාසු දුකබ්බිඤ්ඤාසු" යනු ඔවුනොවුන්ට දුකක් කැමති නොවන්නේ ය. කුමක් කියන ලද්දේ වේද? හුදෙක් සුව ඇත්තෝ හෝ හය නැත්තෝ හෝ වෙන්වායි ආදී වශයෙන් සිහි කිරීම් පමණකින්ම මෙමත්‍රිය වැඩුවා නොවන්නේ ය. කුමක් කළ යුත්තේද? අහෝ; ඒකාන්තයෙන් යම් අන්‍ය පුද්ගලයෙක් යම්කිසි අන්‍ය පුද්ගලයෙකු වංචා කිරීම් ආදී කපටිකම් වලින් තොරවටත්වා, ජාති ආදී නව විධ මාන වස්තූන්ගෙන් කිසියම් ප්‍රදේශයක කිසියම් අන්‍ය පුද්ගලයෙකු ඉක්මවා නොසිතත්වා, බ්‍යාරොසනයෙන් හෝ පටිස සංඥාවෙන් හෝ ඔවුනොවුන්ට දුකක් කැමති නොවෙත්වා යි මෙසේ ද සිහි කරන්නේ (මෙමත්‍රිය) වඩන්නේ ය යනුවෙනි.

මෙසේ අහිත දුක නොපැමිණීම පාර්ථනා කිරීම් අර්ථයෙන් ද මෙමත්‍රී භාවනාව දක්වා දැන් : එයම උපමාවෙන් දක්වන්නාහු "මාතා යථා නියං" යයි වදාළහ. එහි අර්ථය මෙසේය. යම් සේ මවක් තමා කෙරෙහි උපන් ඖරස වූ සිය පුතා ඔහු ද "එක පුතං" එකම පුතා වේ ද "ආයුසා අනුරකෙ" ඔහුට දුක් පැමිණීම වැළකීම සඳහා තමාගේ ආයුෂ්‍යද පරිත්‍යාග කොට ඔහු රකින්නීද "එවමි සබ්බාහුතෙසු" මෙසේම සියලු සත්වයන් කෙරෙහි මේ මෙමත්‍රිය "මානසං භාවයෙ" නැවත නැවත උපදවන්නේය. වඩන්නේය. එයද අප්‍රමාණ සත්වයන් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් හෝ එකම සත්වයෙකු කෙරෙහි නිරවශේෂයෙන් පැතිරවීම් වශයෙන් හෝ "අපරිමානං" අප්‍රමාණව වඩන්නේය යනුවෙනි.

මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් මෙම ත්‍රි භාවනාව දක්වා දැන් - එම මෙම ත්‍රි භාවනාවගේම වැඩිම දක්වන්නාහු "මෙතනාසු සබ්බ ලොකස්මිං" යයි වදාළහ. එහි ස්තේන උපදවයි, රකිනුයි = මිත්ත වේ. හිතධාරණය වශයෙන් ස්තේන කරයි හෝ අහිත දුරු කිරීම් වශයෙන් රකිය යන අර්ථයයි. මිත්තස්සභාවො = මෙතනං (මිත්‍රයාගේ ස්වභාවය මෙම ත්‍රියයි). "සබ්බ ලොකස්මිං" යනු නිරවශේෂ සත්ව ලෝකයෙහි; මනසෙහි වූයේ නුයි = මානස වේ. ඒ මෙම ත්‍රිය සිත හා පවතින බැවින් එසේ කියන ලදී. "භාවයෙ" යනු වඩන්නේය. මෙයට ප්‍රමාණයක් නැත්තේ නුයි. "අපරිමාණං" වේ. අප්‍රමාණ සත්වයන් අරමුණු වන බැවින් මෙසේ කියන ලදී. "උඛං" යනු උඩයි. එයින් අරූප භවය ගනී. "අධො" යනු යටයි. එයින් කාම භවය ගනී. "තිරියං" යනු මැදයි. එයින් රූප භවය ගනී. "අසම්බාධං" යනු අවහිර නැති බවයි. බිඳුණු සීමා ඇත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. සීමා නම් පසමිතුරා යයි කියනු ලැබේ. ඔහු කෙරෙහිද පැවැත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "අවෙරං" යනු වෙරෙයෙන් තොර බවයි. අතරතුර වෙර වේනනා පහළවීමෙන් තොර වූ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. "අසපන්නං" යනු පහ වූ සතුරන් ඇති බවයි. මෙම ත්‍රි විහරණයෙන් යුත් තැනැත්තා වනාහි මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි. අමනුෂ්‍යන්ට ප්‍රිය වෙයි. ඔහුට කිසිම පස මිතුරෙක් නොමැත. එබැවින් ඔහුගේ ඒ මෙම ත්‍රි සහගත මනස පහ වූ සතුරන් ඇති බැවින් "අසපන්නං" යයි කියනු ලැබේ. මේ "පච්චන්තිකො" යන වචනය "සපන්නො" යන්නට පරිණාමය වන නිසාය. මේ පද පිළිවෙළින් අර්ථ වර්ණනාවයි. මේ වනාහි මෙහි අදහස් කළ අර්ථ වර්ණනාවයි. මෙසේද සියලු සත්වයන් කෙරෙහි අප්‍රමාණ වූ මෙම ත්‍රි සිත වඩන්නේය යන යමක් කියන ලද්දේ ද ඒ මේ අප්‍රමාණ වූ මෙම ත්‍රි සිත සියලු ලෝකයෙහි දියුණු කරන්නේය, වඩන්නේය, අභිවාද්ධියට, දියුණුවට විප්‍රල බවට ගෙන යන්නේය, පමුණුවන්නේය. ඒ කෙසේද යත්? උඩ ද යට ද සරස ද වශයෙනි. උඩින් භවාග්‍රය දක්වාත් යටින් අවිච්ඡය දක්වාත් සරසින් සෙසු දිශාවන්හිත්ය. නැතහොත් උඩින් අරූපී බ්‍රහ්මලොව දක්වාත් යටින් කාම ලෝක දක්වාත් සරසින් රූපී බ්‍රහ්මලොව දක්වාත් නිරවශේෂව පතුරුවන්නේ; මෙසේ වඩන්නේ ද ඒ මෙම ත්‍රි භාවනාව යම් සේ සම්බාධ නොමැති වෙර නොමැති සතුරන් නොමැති මෙම ත්‍රියක් වේද එසේ සම්බාධ වෙර සපත්තයන් දුරු කරමින් වඩන්නේය. නැතහොත් යම් ඒ භාවනා සම්ප්‍රදායට පත් මෙම ත්‍රියක් වේ ද එය සියලු තන්හි අවකාශ ලැබීම් වශයෙන් අසම්බාධ වූයේ ද අනුත් කෙරෙහි තමාගේ ක්‍රෝධය දුරු කිරීම් වශයෙන් අවේර වූයේ ද තමා කෙරෙහි අනුත්ගේ ක්‍රෝධය දුරු කිරීම් වශයෙන් අසපන්න වූයේ ද ඒ අසම්බාධ අවේර අසපන්න වූ අප්‍රමාණ මෙම ත්‍රි මනස උඩද යට

ද සරස ද යන කොටස් තුනකින් යුත් සියලු ලෝකයෙහි දියුණු කරන්නේ ය. වඩන්නේ ය යනුවෙනි.

මෙසේ මෙම ත්‍රි භාවනාවේ වැඩිම දක්වා දැන් එම භාවනාවේ යෙදී වසන තැනැත්තාට ඉරියව් පැවැත්වීමේ නියමයක් නොමැති බව දක්වමින් "තිරියං වරං - පෙ - අධිධෙය්‍යා" යි වදාළහ. එහි අර්ථය : මෙසේ මේ මෙම ත්‍රි සිත වඩන්නාවූ ඔහු "කය සාප්‍රච්ඡිද්ධා පළඟක් බැඳ හිඳියි" ආදී තනි මෙන් ඉරියව් නියමයක් නොකොට සුව පරිදි එක් එක් ඉරියව්වෙහි අපහසුතාවයන් දුරු කරමින් "තිරියං" සිටිමින් හෝ "වරං" ඇවිදීමින් හෝ "නිසිනොවා සයනොවා යාවනා විගතමිදො අස්ස" හිඳිමින් හෝ නිදමින් හෝ යම්තාක් පහ වූ නිදි ඇත්තේ වේ ද ඒ තාක් "එතං" මේ මෙම ත්‍රි ධ්‍යාන "සතිං" සතිය "අධිධෙය්‍යා" අධිෂ්ඨාන කරන්නේය. නැතහොත් මෙසේ මෙම ත්‍රි භාවනාවේ වැඩිම දක්වා දැන් - වයිභාවය දක්වන්නාවූ "තිරියං වරං" යයි වදාළහ. වයිභාවයට පැමිණි තැනැත්තා වනාහි "තිරියං" සිටිමින් හෝ "වරං" ඇවිදීමින් හෝ -පෙ- යම්තාක් යම් ඉරියව්වකින් මේ මෙම ත්‍රි ධ්‍යාන සතිය වඩනු කැමැත්තේ වේ ද නැතහොත් "තිරියං වා වරං වා" යනු ඔහුට ස්ථානාදිය අන්තරාය කර නොවේ ද තවද යම්තාක් මෙසේ ඒ මෙම ත්‍රි ධ්‍යාන සතිය වඩනු කැමැත්තේ වේ ද ඒ තාක් පහ වූ නිදි ඇත්තෙක්ව මෙම ත්‍රි සිත අදිටන් කරයි. ඔහුට සිහි විකළ වූ බවක් නැත. "තිරියං වරං නිසිනොවා සයනොවා යාවනස්ස විගතමිදො එතං සතිං අධිධෙය්‍යා" යයි එහෙයින් වදාළහ. එහි අදහස : සිතෙහි වූ මෙම ත්‍රි ය ද සියලු සත්ව ලෝකයෙහි වඩන්නේය යි යමක් දේශනා කරන ලද්දේ ද එය එසේ වඩන්නේ ය. යම්සේ ස්ථානාදියෙහි එම ස්ථානාදිය ග්‍රහණය නොකොට යම් ඉරියව්වකින් යම්තාක් මේ මෙම ත්‍රි ධ්‍යාන සතිය අදිටන් කරනු කැමැත්තේ වේද ඒ තාක් පහවූ නිදි ඇත්තෙක්ව මේ සතිය අදිටන් කරන්නේ ය යනුයි.

මෙසේ මෙම ත්‍රි භාවනාවෙහි වයි භාවය දක්වන්නාවූ "එතං සතිං අධිධෙය්‍යා" යනුවෙන් එම මෙම ත්‍රි විහාරයෙහි යොදවා දැන් - එම විසීම පසසන්නාවූ "චුභමමෙතං විහාරං ඉධමානු" යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ "සුඛනො වා ඛෙමනො හොනතු" යන්නෙහි සිට "එතං සතිං අධිධෙය්‍යා" දක්වා වර්ණනා කරන ලද මෙම ත්‍රි විහාරයක් වේ ද "එතං" එය දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, ආයතී, ඉරියාපට් යන සිව් විහරණයන්හි නිදොස් බැවින් ද තමාට ද අනුන්ට ද අර්ථය සිදු කරන බැවින් ද "ඉධ" මේ ආයතී ධර්ම විනයෙහි "චුභම විහාරමානු" ශ්‍රේෂ්ඨ විහාරයයි කීහ යනුයි. යම් හෙයකින් නිරන්තරයෙන් සිටිමින් හෝ ඇවිදීමින් හෝ හිඳිමින් හෝ නිදමින් හෝ

යම්තාක් පහ වූ නිදි ඇත්තේ වේ ද ඒතාක් අමිශ්‍ර වූ මේ මෙමිත්‍රී සතිය අදිටන් කරන්නේ ද එහෙයිනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ හික්කුන්ට නොයෙක් ආකාරයෙන් මෙමිත්‍රී භාවනාව දක්වා දුන් - යම් හෙයකින් මේ මෙමිත්‍රීය සත්වයන් අරමුණු කරන හෙයින් ආත්ම දෘෂ්ටියට ආසන්න වේ ද එහෙයින් දෘෂ්ටි ග්‍රහණය වැළැක්වීම් වශයෙන් ඒ හික්කුන්ට එම මෙමිත්‍රී ධ්‍යානයම පාදක කොට ආයථී භූමියට පැමිණීම දක්වන්නාහු “දිට්ඨිඤ්ඤ අනුපගමම” යන මේ ගාථාවෙන් දේශනාව අවසන් කළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ “බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහු” යයි වර්ණනා කළ මෙමිත්‍රී ධ්‍යාන විහාරයක් වේද එයින් නැගිට එහි යම් විතර්ක විචාර ආදී ධර්මයෝ වෙන් ද ඒවා ඔවුන්ගේ ද නියම කිරීම් අනුසාරයෙන් රූප ධර්මයන් විමසා බලා මේ නාම රූප බෙදා වෙන් කිරීම මගින් “මේ ශුද්ධ සංස්කාර ගොඩක් පමණි. මෙහි සත්වයෙක් නොලැබේ” යයි මෙසේ “දිට්ඨිඤ්ඤ අනුපගමම” දෘෂ්ටියට නොඑළඹ පිළිවෙලින් ලෝකොත්තර ශීලයෙන් “සීලවා” සිල්වතෙක් වී ලෝකොත්තර ශීලයෙන් යුක්ත වීමෙන්ම සොනාපත්ති මග්ග සම්මා දිට්ඨි සංකීර්ණය “දස්සනෙන සම්පනෙනා” දර්ශනයෙන් යුක්ත වූයේ ඉන් අනතුරුව යම් මේ වස්තු කාමයෙහි තෘෂ්ණාවක් වේද යම් ක්ලේශ කාමයක් ප්‍රතිණ නොවූයේ වේ ද එය ද සකදාගාමී, අනාගාමී මාර්ගයන්ට පැමිණීම වශයෙන් නිරවශේෂ ප්‍රභාණයෙන්ද “කාමෙසු ගෙධං විනෙය්‍ය” කාමයන්හි තෘෂ්ණාව දුරු කරන්නේය. දුරුකොට සන්සිදුවා “නහි ජාතු ගබ්භයොං පුනරෙති” ඒකාන්ත වශයෙන්ම නැවත ගැබක සැතපීමට නොඑයි. සුද්ධාවාස බ්‍රහ්මලෝකයන්හි ඉපිද එහිම රහත් ඵලයට පත්ව පිරිනිවන්පායි යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව නිමාකොට ඒ හික්කුන්ට වදාළහ. “මහණෙනි, යවු, එම වන ලැහැබෙහිම වසවු. මේ සූත්‍රය ද මාසයෙහි බණ අසන දින අටෙහි ගෙඩිය ගසා ශබ්ද නගා කියවු. ධර්ම කථා කරවු. සාකච්ඡා කරවු. අනුමෝදන් වවු. මේ කමටහන සේවනය කරවු. වඩවු. බහුල වශයෙන් කරවු. ඒ අමනුෂ්‍යයෝ ද තොපට ඒ භය ජනක අරමුණු නොදක්වන්නාහ. අනෙක් අතට අර්ථය කැමැත්තෝ හිත කැමැත්තෝ වන්නාහ යනුවෙනි. ඔවුහු යහපතැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දී ආසන වලින් නැගිට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වන්දනා කොට ප්‍රදක්ෂිණා කොට එහි ගොස් එසේ කළහ. දේවතාවෝ ස්වාමීන් වහන්සේලා අපගේ අර්ථය කැමැත්තේය. හිත කැමැත්තේයයි හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වී තමාම සෙනසුන් අමදිති. උණුදිය පිළියෙල කොට දෙති. පිට

පිරිමැදීම, පා පිරිමැදීම කරති. ආරක්ෂාව සංවිධානය කරති. ඒ හික්සුහුද එසේම මෙම ක්‍රියා වඩා එයම පාදක කොට විදර්ශනාව ආරම්භ කොට සියල්ලෝම ඒ වස් තුන් මස ඇතුළතදීම අග්‍ර එලය වූ රහත් එලයට පත්ව මහා පවාරණයෙන් විසුද්ධි පවාරණය පැවරුව යනුයි.

මෙසේ ධර්මයට අධිපති අර්ථයෙහි දක්ෂ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශිත කළ යුතු අර්ථයන් අනුගමනය කොට හදවතෙහි පරම ශාන්තිය වින්දනය කොට පුරන ලද ප්‍රඥා ඇත්තෝ ශාන්ත පදය අවබෝධ කරති.

එබැවින් ඒ අමෘත වූ අද්භූත වූ ආයඝිකාන්ත වූ ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමති නිර්මල ශීල සමාධි ප්‍රඥාවෙන් යුත් නුවණැති ජනයා කළ යුතු අර්ථයන් විශේෂයෙන් ක්‍රියාත්මක කරන්නේය.

මෙතන සුභ වර්ණනාව නිමිණය.

නිගමනකථා

මෙපමණකින් : -

“වැඳුම් ලැබිය යුත්තන් අතර උන්නම වූ රත්නත්‍රය වැඳ බුද්ධ ධර්ම අතුරින් කිසිවකට අර්ථ වර්ණනාවක් කරන්නෙමි” යි

යමක් කියන ලද්දේ ද එහි, සරණ, සිකඛාපද, අවනතිංසාකාර, කුමාරපක්ඛ, මහාල සුත්ත, රතන සුත්ත, තිරොකුඩ්ඪ, නිධිකණ්ඩ මෙතන සුත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නවයකින් යුත්, බුද්ධ පාඨයට මෙපමණකින් අර්ථ වර්ණනාව කළේ වෙයි. එහෙයින් මෙය කියනු ලැබේ.

“සද්ධම්මේ පැවැත්ම කැමති වන්නා වූ මා විසින් බුද්ධ පාඨයට මේ අර්ථ වර්ණනාව කිරීම කරණ කොට ගෙන යම් කුශලයක් රැස් කර ගන්නා ලද්දේ ද

එහි ආනුභාවයෙන් මේ ජනයා ආයඝියන් වහන්සේලා විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මයෙහි අභිවෘද්ධියට, දියුණුවට, විපුලභාවයට වහා පැමිණෙත්වා” යනුයි.

පරම පිරිසිදු ශුද්ධ බුද්ධ වියඪී ගුණයෙන් යුක්ත වූ ශීලාධාර සෘජු මෘදු ආදී ගුණ සමූහයෙන් ප්‍රමුදිත වූ ස්වකීය සමය සමයාන්තරයන් ඉගෙනීමේ හා අවබෝධ කිරීමෙහි සමත් වූ ප්‍රඥා කුශලතාවෙන් යුක්ත වූ ත්‍රිපිටක පයඝාප්ති ප්‍රභේද ඇති අට්ඨකථා සහිත ශාස්තෘ ශාසනයෙහි නොපැකිළෙන ඥාන ප්‍රභාවෙන් යුක්ත වූ මහා ව්‍යාකරණඥ වූ කරණ සම්පත්තියෙන් හටගත් සුවසේ නික්මුණු මධුරොදාර වචන ලාවණයෙන් යුක්ත වූ සුදුසු වදන් ඇත්තා වූ වාදීවර වූ මහා කවි වූ ඡඩ්භිඥාපටිසම්භිදා ආදී ප්‍රභේද ඇති ගුණයන්ගෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිත වූ උත්තර මනුෂ්‍ය ධර්මයෙහි මනාව පිහිටි බුද්ධිය ඇති ස්ථවිර වංශයට ප්‍රදීපයක් බඳු වූ මහාවිහාර වාසීන්ගේ වංශයට අලංකාරයක් වූ විපුල විසුද්ධ බුද්ධියෙන් "බුද්ධසෝම" යයි ගුරුන් විසින් තබන ලද නම් ඇති තෙරුන් වහන්සේ විසින් කරන ලද මේ පරමත්‍ය ජෝතිකා නම් බුදුපාඨ අට්ඨ කථාව

"පිරිසිදු සිත් ඇති තාදී ගුණයෙන් යුත් ලෝකයට ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ මහේසී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ "බුද්ධ" යන නාමය පවා යම්තාක් ලෝකයෙහි පවතී ද ඒතාක් ලෝකයෙන් එතෙර වීම සොයන්නා වූ කුල පුත්‍රයන්ට ශීල විසුද්ධිය පිණිස මඟ දක්වමින් පවතීවා.

බුදුදහම පාඨ වර්ණනාව නිමිශේය.

පරමත් ජෝතිකා නම් වූ බුද්ධකපාය අටය කථාවෙහි
සුවිස

	පිටු අංක	අනුකම්පකා	178
		අනුගාමිකෝ	193
		අනුත්තරෝ	165
අකාසී මෙ	182	අනුරකේ	215
අචින්නයුං	104	අන්තගුණං	45
අචොරාහණෝ	194	අන්තං	45
අජේයො	193	අන්තපානමිති	177
අජ්ඣානතිකානි	69	අපනාමෙන්නි	190
අඤ්ඤානරා දෙවනා	97	අපරිමාණං	216
අඨඞ්ඞි කො	71	අපසානො	190
අඨ නාම කිං	71	අපි දිබ්බසු	197
අඨසනං	155	අපාකිලේවා	209
අඨාසි	99	අපාගබ්බො	210
අඨි	39	අපාමාදො	122
අඨිමිඤ්ජං	41	අපියා වාපි දායාදා	190
අඤ්ඤා	213	අබ්බුහම්මරියා	16
අතිරී	192	අභබ්බිකා දිට්ඨපදසා වුත්තා	162
අත්තසම්මාපණිධි	113	අභබ්බො සො තස්ස පටිච්ඡාදාය	162
අත්තා	112	අභික්කන්තාය රත්තියා	97
අත්තුසලා	204, 205	අභසමෙච්ච	204, 206
අත්ථාය මෙ භවිස්සති	187	අමනං	153
අත්ථි	145, 213	අමොකඤ්ඤා කතා පුජා	180
අත්ථි ඉමසමීං කායෙ කෙසා	56	අයං බො දකඛිණා දින්නා	184
අත්ථෙ කිලේච සම්ප්පාදෙන	187	අරියසම්මාන දස්සනං	130
අථොපි	142	අරියසම්මානි	67
අදාසි මෙ	182	අරියසම්මානි අචෙච්ච පස්සති	158
අදින්නං	16	අරියො අඨඞ්ඞිකො මග්ගො	71
අඤ්ඤා	214	අට්ඨරුළුතිප්පඤ්ඤා	166
අධො	216	අචෙරං	216
අනතිමානි	208	අසපන්නං	216
අනවජ්ජා	119	අසම්පකම්පියො	158
අනවජ්ජකම්මානි	120	අසම්බාධං	216
අනවසෙසා	213	අසාධාරණමඤ්ඤාසං	194
අනාකුලා	115	අසෙවනා	105
අනාකුලා කම්මන්තා	118	අසොකං	131
අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ	95	අස්ස	160, 205

අස්සු	52	එකං සමයං	89
ආකඩ්ඛමානා	104	එතද්ථාය	188
ආගන්වාන සකං සරං	176	එතාදිසානි	132
ආගමම	198	එතෙන සවෙන	152
ආධිපව්වපරිවාරා	197	එතෙසු දින්නානි මහජලානි	156
ආපදාසු	188	එතං මඩාලමුත්තමං	105
ආයතනානි	69	එව	141
ආයතිකෙ භවස්මිං	165	එවමෙම ඉතො දින්නං	182
ආයුසා	215	එවමපි සබ්බභූතෙසු	215
ආරතිවීරති	121	එවමෙම සුත්තං	84
ආහාරඤ්චිකා	64	එවමෙම-පෙ-අජ්ඣානාසි	75, 83
ඉණ්ණං වා පමොක්ඛාය	188	එවං	84, 177
ඉතො දිනෙතන යාපෙන්නි		එවං තිඨන්නි ඤාතයො	183
පෙතා කාලකතා තතිං	182	එසා	199
ඉදමපි ධමමෙ රත්තං පඤ්ඤා		එසො නිධි සුනිහිතො	193
එතෙන සවෙන සුවත්ථි හොතු	153	මහාසෙත්ථා	99
ඉදමපි බුද්ධෙ	152, 164, 165	කඤ්චි	215
ඉදමපි සබ්බෙ	156, 157	කතඤ්ඤානා	125
ඉදං	178	කතපුඤ්ඤානා	113
ඉධ	141, 217	කතපුඤ්ඤාතං	200
ඉධ වා	144	කත්ථි	214
ඉන්ද්‍රියාදි	158	කත්ථාන	132
ඉමස්මිං	29	කජ්ජියං	178
ඉස්සරියං	197	කමමන්තා	118
උච්චාසයනං	28	කමමපවයා	177
උජ්ඣ	204	කයිරාථ	204, 207
උජ්ඣ ච සුජ්ඣ ච	208	කරියං	47
උත්තමං	104	කසී අත්ථි	181
උද වෙනසා වා	162	කාමෙසු විනෙය්‍ය ගෙධං	218
උදරියං	46	කායෙ	29
උද්ධරන්නි	190	කායෙන	162
උද්ධං	216	කාලකතො	182
උත්තමෙ උදකං වායං	182	කාලෙන	126, 178
උපඨානං	115	කාලෙන ධම්මසවණං	126
උපඨිතෙ	177	කාලෙන ධම්ම සාකච්ඡා	129
උපසඬකම්	99	කිඤ්චාපි තෙ හොන්නි	
උපසඬකම්ත්ථා	99	භුසජ්ජමන්තා	159
උපාදානකඛ්ඤා	68	කිඤ්චාපි සො කමමං කරොති	
එකපුත්තං	215	පාපකං	162
එකමන්තං	99	කිඤ්චි	211
එකමන්තං ධීතා බො සා දෙවතා	100	කිලොමකං	43
එකං නාම කිං ?	63	කුලෙසු අනනුගිඨො	211

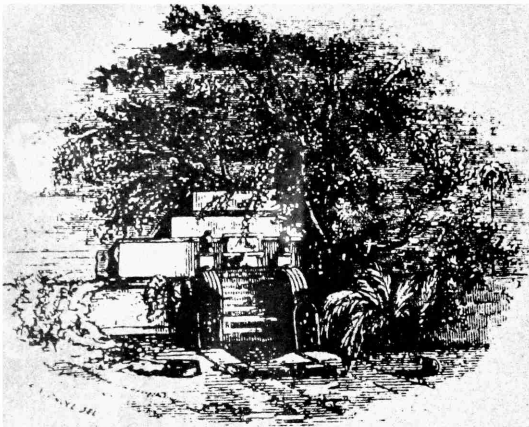
කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදො	122	තත්ථ	179, 181
කෙවලකපං ජෙනවනං	99	තපො	129
කෙසා	32	තසස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති	160
බජ්ජ භොජේ උපඨිතෙ	177	තසා	213
බන්ති ච	127	තස්මා	142
බයං විරාගං	153	තහිං	182
බිණ්ඩිතා	165	තාව සුනිහිතො සන්නො	189
බිණං	165	නිඨන්ති	175
බෙම්මො	212	නිඨං	217
බෙමා	131	නිරියං	216
බෙළං	53	නිරොකුඩ්ධා	175
බො	97	නිසේසා වෙදනා	66
ගජෙධා	28	නිණි නාම කිං	66
ගම්හිරපඤ්ඤන	159	තුමෙහ හි පුඤ්ඤං පසුතං	
ගම්හිරෙ ඔදකන්තිකෙ	187	අනප්පකං	185
ගාරවො	122	තෙ	156, 165
ගිම්හානමාසෙ පඨමස්මිං ගිමෙහ	163	තෙ ඤාතිපෙනා	179
ගීතං	26	තං	189, 204
ගොතමසාසනමහි	157	තෙසං මඩ්දලමුත්තමං	132
ගොරකොඤ්ඤා න විජ්ජති	181	තං පෙනානං අපථාය න	183
චතුබ්බි වාතෙහි	158	ථාවරා	213
චතුහපායෙහි ච විප්පමුත්තො	161	මුලා	213
චත්තාරි ඵතාති යුගාති භොන්ති	155	දක්ඛිණා	184
චත්තාරි නාම කිං?	67	දක්ඛිණේය්‍යා	156
චරං	217	දදන්ති	177
චිත්තං	131	දන්නා	34
චිරං ජ්වන්තු	179	දමෙන	191
චෙතියමහි	192	දස නාම කිං ?	73
චොරනො වා පාමොක්ඛාය	188	දසහමෙග්ගි සමන්තාගතො	
ජ වාහිඨානාති අහබ්බො කාතුං	161	අරහාති චුළුති	73
ජ නාම කිං ?	69	දස්සනසම්පදාය	160
ජාතරූපං	28	දස්සනෙන සම්පන්නො	218
ජෙනවනෙ	95	දස්සනං	127
ඤාතකා	119, 120	දානඤ්ඤ	119
ඤාතීනං	177	දානෙන	191
ඤාතීනං භොතු	178	දායකා ච අනිප්පලා	180
යානසො	184	දිට්ඨි	214
යානා චචති	190	දිට්ඨිං ච අනුපගමම	218
තචං	35	දින්නා	184
තථාගතෙන	145	දිවා ච රත්තො ච හරන්ති	
තථාගතං - පෙ - භොතු	167	යෙ බලිං තස්මා හි නෙ	
තදුප්පමං	158, 163	රක්ඛං අප්පමන්තා	143

දීඝරත්තං හිතායස්ස ධානසො		නිධි නාම නිධියති	189
උපකප්පති	184	නිධෙති	187
දුබ්බිකෙබ් වා	188	නිපකො	210
දුරුත්තස්ස	188	නිබ්බන්ති	166
දෙවරුණං	197	නිබ්බාණගාමිං	164
දෙවලොකෙ ව යා රති	198	නිබ්බාණසච්ඡිකිරියා	129, 130
දෙසො	112	නිබ්බාණසමපන්නි	198
චාරඛාහාසු නිඨන්ති	176	නිබ්බුතිං	157
චේ නාම කිං	65	නිවානො	123
ධම්මවරියා	120	නිසාමෙථ	142
ධම්මවරං	164	නිසින්නො වා සයානොවා	
ධම්මවරං අදෙසයි	165	යාවනස්සවිගත මිඬො	217
ධම්මසවණං	126	නො	145
ධම්මසාකච්ඡා	127	නො ඤාති	179
ධම්මෙසු	121	පළෙකබොධි	199
ධම්මො	06	පඤ්ච නාම කිං	68
ධීරා	200	පටිග්ගහො	28
ධීරො	195	පටිසම්භිදා	199
න	145	පඨවිං	158
න කම්පති	131	පණිනං	145, 152
නබ්බා	34	පණ්ඩිතා	108, 200
න ව බුද්ධං සමාවරෙ	211	පණ්ඩිතානං	105
නච්චිතවාදිතවිසුකදස්සානං	26	පතිරූපදෙසවාසො	112
න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි		පත්තිපත්තා	157
කිඤ්චි	153	පදෙසරුණං	197
න තෙ භවං අඨමං ආදියන්ති	159	පථාසං	44
නත්ථි සමභවං	165	පසුඤ්ඤානො	198
න නිකුබ්බෙථ	214	පමාදඨානං	16
නව කාම කිං	72	පරමංහිතාය	164
නවං	125	පරිදෙවනා	183
න සබ්බො සබ්බ දා එව තස්ස		පරිවණණයි	154
තං උපකප්පති	189	පරො	214
නහාරු	38	පරං	214
නහි	181	පසංසන්ති	200
න හි ජාතු ගබ්හසෙය්‍යං		පහාය ගම්නියෙසු එතමාදාය	
පුනරෙති	218	ගච්ඡති	193
නාගා වා	190	පහුතෙ	176
නාඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛ		පහුතෙ අන්තපානමිති	177
මිච්ඡෙය්‍යා	215	පාණභුතා	212
නාතිමඤ්ඤකුථ	214	පාණාතිපාතා-පෙ-පටිග්ගහණා	
නාමඤ්ච රූපඤ්ච	65	වෙරමණී	14
නික්කාමිනො	157	පානභොජනං	178

පාපා	121	භගවා	90
පිනං	48	භාවයෙ	216
පිහකං	44	භුඤ්ජමානා	157
පුග්ගලා	155	භුමමානී	141
පුග්ගලෙ	192	භුතා	141, 214
පුඤ්ඤකබ්බයො හොති	146	භුතානි	141
පුඤ්ඤසම්පදා	153	මග්ගො	71
පුඤ්ඤානි	149	මඬගලානි	104
පුත්තදාරස්ස	117	මජ්ජපානා	121
පුබ්බි කතපුඤ්ඤානා	113	මජ්ජං	16
පුබ්බි කතමනුස්සරං	141	මජ්ඣිමා	213
පුබ්බං	50	මජ්ඣුඛං	48
පුරාණං	165	මනසා දලොභන	157
පුරිසො	144	මනුස්සා	104
පුජනීයා	109	මහජථිකා	199
පුජනෙය්‍යානං	105	මහනතා	213
පුජා	105	මහාසයනං	28
පුරා	182	මහිඬිකා	199
පෙනා	182	මාතාපිතු	115
පෙනාන පුජාව කතා උළාරා	143	මාතා යථා නියං පුත්තං	215
පෙනානං උපකප්පති	182	මානසං භාවයෙ	215
පෙනානං දක්ඛිණං ද ජ්ජා	183	මානුසිකා	198
පුඨස්ස ලොකධම්මෙහි විත්තං		මාලා	27
යස්ස න කම්පති	131	මිත්තසම්පදං	198
පුස්සිතග්ගො	163	මිත්තා	183
බලඤ්ච හික්ඛුනමනුප්පදිත්තං	185	මුත්තං	55
බහු	104	මුද්ද	208
බාලා	106	මුඬා	157
බාලානං	105	මුසා	16
බාහුසම්චං	113	මෙ	85, 182
බුඬහුමි	199	මෙත්තං	216
බුඬසෙය්‍යො	154	මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය	143
බුඬෙ රතනං පණීනං	152	මෙදං	52
බුඬො	04	මංසං	36
බුඬං සරණං-පෙ-ගච්ඡාමි	03	යකනං	43
බොජ්ඣංගා	70	යකබ්බා වාපි හරන්ති නං	190
බ්‍යාපාරාසනා පටිසසඤ්ඤා	215	යථා	163
බුහුමචරියං	129, 130	යථා නිත්තං පචත්තති	182
බුහුමමෙත්තං විහාරං ඉධමාහු	217	යථායම්පදීපො	166
බුද්ධි	104	යදජ්ඣංගා	153
භගවන්තං අභිවාදෙත්වා	99	යදජථි කිඤ්චි	161
භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣාකාසි	100	යදිදං	199

යසස	131	වසං	53
යසස දානෙන-පෙ-පුරිසසස වා	191	වා	141, 188
යා	113, 198	වාවා	162
යා වඤ්ඤා පරිදෙවනා	183	වාදිනං	26
යානිව අනතළිකෙබ්	141	වාරිවහා	182
යානිධ භූතානි	141	වාසො	112
යෙ	155, 177	විකාලභොජනං	26
යෙ අරියසංචානි	159	විගයා	157
යෙ කෙච් පාණභූතත්ථි	213	විවිකිවජ්ඣං	160
යෙ ව දුරෙ වසන්ති අවිදුරෙ	214	විජ්ජාවිමුත්තිවසිභාවො	198
යෙන භගවා තෙනුපසඤ්ඤාමි	88	විත්තං	144
යෙන විඤ්ඤා පරෙ උපවදෙය්‍යං	211	විතයො	113
යෙසං හෙතු	179	විභාවයන්ති	159
යෙ අරියසංචානි අවෙච්ච		විමොක්ඛා	199
පසසති	158	විරජං	131
යො නිධි අනුගාමිකො	195	විරති	121
යොනිසො	198	විරතතවිත්තා	165
යං	144, 206	විරාගං	153
යං කිඤ්චි	144	විලෙපනං	27
යං තං	204	විසුක්ඛදස්සනං	26
රජනං	28	විහරති	95
රතනං	144	වෙරමණි	14
රතනං පණිනං	152	වො	178
රති	198	සක්කච්ච සුණ්ණත්තු භාසිතං	142
රසසකා	213	සක්කච්චං අනුමොදරෙ	179
රාජතො වා	188	සක්කායදිධි	160
රුණණං	183	සකෙකා	204, 207
ලඞ්ඛා	157	සකාමුනි	153
ලභාමසෙ	179	සගෙහසු වා	144
ලසිකා	55	සඤ්ඤා	117
ලොකධම්මා	131	සඤ්ඤා රතනං පණිනං	156
ලොමා	33	සඤ්ඤා	10, 192
ලොතිතං	50	සඤ්ඤාමො	191
වක්කං	42	සඤ්ඤා වාසස විමුක්ඛානි	190
වණිජ්ජා නාදිසි නත්ථි	181	සනං පසත්ථා	155
වදාමි	158	සතිං අධිධම්මෙය්‍ය	217
වනපාගුමෙබ්	163	සත්ත නාම කිං	69
වරඤ්ඤා	164	සත්ත බොජ්ඣංගා	69
වරදො	164	සත්තා	72
වරාහරො	164	සන්තින්ද්‍රියො	210
වරො	164		

සනතුට්ඨි	123	සුවිං	154, 178
සනතුසාකො	208	සුනං	86
සන්තං පදං	204	සුදෙසිනානි	159
සන්ධිසිඛ්‍යාවකෙසු ව	175	සුනිහිතො හොති	191
සප්පුරිසං	158	සුප්පසුතා	157
සබ්බසම්පරාජ්‍යා	132	සුහරො	209
සබ්බසම් සොප්ථිං ගව්‍යනති	132	සුභාසිතා	215
සබ්බමෙතං විනසාති	190	සුමනා භවන්තු	141
සබ්බමෙතන උබ්බති	197, 198	සුරා	16
සබ්බෙ	141, 142	සුවචො වසා	208
සබ්බෙ සත්තා අභාරට්ඨිතිකා	63	සුවණ්ණතා	196
සමයං	88	සුව්‍යථි හොතු	152
සමාගතානි	153	සුසණ්ඨාන සුරූපතා	196, 197
සමාගන්තවා	179	සුසිකිතො	114
සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු	154	සුසාරතා	196
සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජති	154	සුජ්ඣ	205, 207
සමාහිතො	153	සෙදො	51
සමං	145	සෙමනං	49
සමපතති	198	සෙවනා	105
සම්භවෙසි	214	සොකො	183
සම්මාපණිධි	113	සො ඤාතිධිමෙමා ව අයං	
සරණං	06	නිදසසිතො	185
සලලුකවුත්ති	209	සොප්ථානං	104
සභාව	160	සොච්චසානා	128
සාගරං පරිපුරෙන්නි	182	සංයමො	121
සාවක පාරමී	199	හදයං	42
සාව්‍යථි	94	හිරඤ්ඤාන කයාකකයං	182
සිකිංපදං	14	හුරං වා	144
සිඛ්‍යාණිකා	54	හොනති	178
සිනො	158	පරමත්ථජෝතිකා බුද්ධකපාඨ	
සිප්පං	114	අවිධිකථාවෙහි සංවර්ණිත පදයන්ගේ	
සිලබ්බතං	160	අනුක්‍රමණිකාව නිමිශේය.	
සිලවා	218		
සිලං	191		
සුඛිතතතා	212		
සුඛිතා හොන්තු ඤාතයො	178		
සුඛිනො වා බෙමිනො හොන්තු	212		
සුගතස්ස සාවකා	156		

THE BO-TREE AT ANARAJAPOORA.

වෙතන්ට් 1859

හදන්ත බුද්ධසොපායායම්පාදයන් අනුරාධපුර
ශ්‍රී මහා බෝධිය අසල ප්‍රදේශයෙහි වැඩවසමින්
සිහළධාකරා පාලියට පරිවර්තනය කළ බව
බොහෝදෙනාගේ විශ්වාසයයි

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැගිමාල, දෙහිවල.
දුරකථන: 2734256, 2728468, 2726234 ෆැක්ස්: 2736737
විද්‍යුත් තැපෑල: bcc456@sltnet.lk, info@buddhistcc.com
www.buddhistcc.com

ISBN 978-955-1604-39-4